

**KAMUS
BAHASA JAWA - BAHASA INDONESIA II**

DEPARTEMEN PENDIDIKAN DAN KEBUDAYAAN

Dendys. 21/12/94

TIDAK DIPERDAGANGKAN UNTUK UMUM

KAMUS BAHASA JAWA - BAHASA INDONESIA II

Sri Nardiati
Suwadji
Sukardi Mp.
Pardi
Edi Suwatno

Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa
Departemen Pendidikan dan Kebudayaan
Jakarta
1993

**KAMUS
BAHASA JAWA - BAHASA INDONESIA II**

Penyusun

Sri Nardiati
Suwadji
Sukardi Mp.
Pardi
Edi Suwatno

ISBN 979-459-381-8

Pembina Proyek

Dr. Hasan Alwi

Pemimpin Proyek

Dr. Edwar Djamaris

Penyunting

Sri Timur Suratman
Hartini Supadi
Umi Basiroh

Pewajah

Drs. A. Murad

Pembantu Teknis

Radiyo
Sartiman

**Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa
Departemen Pendidikan dan Kebudayaan
Jalan Daksinapati Barat IV
Rawamangun, Jakarta 13220**

**Hak cipta dilindungi undang-undang.
Sebagian atau seluruh isi buku ini dilarang diperbanyak
dalam bentuk apa pun tanpa izin tertulis dari penerbit,
kecuali dalam hal pengutipan untuk keperluan penulisan artikel
atau karya ilmiah.**

KATA PENGANTAR KEPALA PUSAT PEMBINAAN DAN PENGEMBANGAN BAHASA

Proyek Pembinaan Bahasa dan Sastra Indonesia – Jakarta yang bernaung di bawah Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa, Departemen Pendidikan dan Kebudayaan, sejak tahun 1974 mempunyai tugas pokok melaksanakan kegiatan kebahasaan dan kesastraan yang bertujuan meningkatkan mutu pemakaian bahasa Indonesia yang baik dan benar, menyempurnakan sandi (kode) bahasa Indonesia, mendorong pertumbuhan sastra Indonesia, dan meningkatkan apresiasi sastra Indonesia. Dalam rangka penyediaan sarana kerja dan buku acuan bagi mahasiswa, guru, dosen, dan tenaga peneliti, tenaga ahli, dan masyarakat umum, naskah hasil penelitian dan penyusunan para ahli diterbitkan dengan biaya proyek ini.

Kamus dwibahasa yang diterbitkan mencakupi kamus bahasa Indonesia-bahasa daerah dan kamus bahasa daerah-bahasa Indonesia.

Terbitan ini, *Kamus Bahasa Indonesia-Bahasa Jawa II*, merupakan salah satu dari seri itu yang naskahnya berhasil disusun berkat bantuan tenaga dan pikiran, Sri Nardiati, Suwadji, Sukardi Mp., Pardi, dan Edi Suwatno. Untuk itu, kepada mereka ini saya sampaikan terima kasih dan penghargaan yang setinggi-tingginya.

Ucapan terima kasih juga ingin saya sampaikan kepada Dr. Edwar Djamaris (Pemimpin Proyek 1992/1993), Drs. A. Murad (Sekretaris Proyek) Sdr. Suhadi (Bendahara Proyek), Sdr. Sartiman,

Sdr. Radiyo, dan Sdr. Sunarko (Staf Proyek) yang telah mengelola penerbitan buku ini.

Jakarta, Januari 1993

Dr. Hasan Alwi

L

laban *n* nama pohon yg kayunya dapat dipergunakan sbg bahan bangunan

labas *adv* habis sama sekali

¹**labet** *kr* —> **labuh**

²**labet** *adv* bekas; jejak

labrang, nglabrang *v* 1 mengerjakan dng kasar; 2 menyerang

labu *n* labu

¹**labuh, nglabuhi** *v* membela; ikut berjerih payah;

~ negara membela negara; ~ pati mengorbankan jiwa raga

²**labuh** *v* jatuh;

-- **jangkar** berlabuh;

nglabuh *v* melempar (ke laut dsb)

labur *n* labur; kapur;

nglabur *v* mengapur; melumuri

ladak *a* sompong; pongah;

ngladaki *v* menghina; mengganggu

ladén —> **ladi**

ladi *v* layan;

leladi *v* melayani;

ladén *n* 1 pelayan; 2 apa-apa yg disajikan;

- ngladékaké** *v* menyajikan;
- peladén** *n* pelayan
- lading** *n* pisau;
- **gapit** pisau lipat; -- **gondhél** jn pisau cukur
- ladas kr** —> **ladi**
- ladhon** —> **ladhu**
- ladhu** *n* lahar;
- keladhon** *adv* kebanjiran lahar
- ladrang** *n* 1 bentuk sarung keris; 2 ragam gending
- laduk, keladuk** *a* kelebihan; terlanjur
- laga** *v* laga; tarung;
- palagan** *n* medan perang; medan laga; gelanggang
- lagar** *v* bakar;
- lagaran** *n* hutan yg sudah dibakar;
- nglagar** *v* membakar
- lagéyan** *n* tingkah laku; kebiasaan
- lagiyan** —> **lagéyan**
- lagi** *adv* sedang;
- **waé** baru saja;
- salaginé** *p* sedangkan
- lagu** *n* lagu;
- lelagon** *n* tembang; nyanyian;
- nglagokaké** *v* melakukan; menyanyikan
- laha, lelahanan** *adv* 1 tangan kosong; 2 *ki* cuma-cuma; gratis;
- lahan** 1 tanah kosong tanpa tanaman; 2 *a* wajar;
- nglaha** *adv* 1 tangan kosong; 2 kosong
- lahar** *n* lahar
- lai 1** *n* kebiasaan jelek; 2 *a* binal
- lair** *v* lahir;
- **batin** lahir dan batin; -- **mula** sejak lahir;
- nglairaké** *v* 1 melahirkan; 2 mengungkapkan; mengutarakan;
- kelair** *v* terungkap; terkatakan
- lajeng** —> **banjur**

lajer *n* 1 akar tunggang; 2 pembesar; pemimpin; 3 asal; pokok
lajo, nglajo *v* melajo; pergi tanpa menginap

laju *a* 1 dipercepat; 2 dibiarkan sekehendak hatinya

lajuk, kelajuk *a* terlalu banyak; kelebihan

lajur *n* lajur;

lajuran *n* 1 lajuran; deretan; 2 batang utuh (bambu, tebu, dsb);

nglajur *v* 1 membujur; 2 menderetkan

lakak-lakak *adv* terbahak-bahak; terkekeh-kekeh

lakang *n* selangkang

¹**lakar, lakaran** *n* kerangka; ragangan

²**lakar** *p* memang

¹**laki** *p* suami;

    -- **rabi** suami istri

²**laki** *v* 1 kawin; 2 bersetubuh;

nglakéni *v* menyetubuhi

laknat *n* laknat; sumpah; kutuk

laksana *n* laku; jalan;

ngleksanani *v* melaksanakan;

kaleksanan *v* terlaksana; tercapai;

lumaksana *v* berjalan

laku *n* 1 jalan; perjalanan; 2 cara; 3 berpantang; bertapa;

    -- **dagang** bermiaga; berdagang; -- **ngiwa** berbuat serong;

    -- **zina** berzina;

lelaku 1 bepergian; 2 sekarat;

lelakon kisah; perjalanan;

mlaku *v* berjalan;

nglakoni *v* 1 menjalani; 2 berpantang; 3 mengalami;

kelakuan *n* tingkah laku;

kelakon *v* terlaksana

lalab(an) *n* lalap; ulam

lalawora *a* 1 remeh; 2 omong kosong

laler *n* lalat;

    -- **mencok** bentuk kumis spt lalat hinggap; -- **mengeng** nama

- gending; -- wilis** lalat hijau; langau
- lali** *adv* lupa;
-- **jiwa** sakit jiwa;
lalén *a* pelupa;
nglali *v* berbuat spt lupa;
kelalén *v* kelupaan; lupa
- lalis** *adv* 1 mati; 2 hilang
- lalu, nglalu** *v* bunuh diri;
~ **mangsa** kasep
- lamar, lamaran** *n* 1 lamaran; 2 jujuran
nglamar *v* melamar; meminang
- lamba** *n* 1 tunggal; 2 apa adanya; polos;
lamban *adv* 1 tunggal; 2 bujangan;
nglambani *v* berterus terang
- lambah-lambah** *a* menggenang; penuh air (setelah hujan dsb)
- ¹**lambang** *n* lambang
²**lambang** —> ijol
- lambar** —> lambaran;
lambaran *n* lapik; alas; dasar;
nglambari *v* memberi alas; memberi lapik.
- lambé** *n* bibir;
-- **gajah** nama bagian keris
- lambung** *n* bagian sisi
- lamén** *n* kelopak tangkai padi
- lami kr** —> lawas
- lamis** *a* tidak sampai ke hati; pura-pura; tidak sungguh-sungguh;
lelamisan *v* berpura-pura; tidak sungguh-sungguh
- lamlam** *a* heran; senang;
lamlamen *v* kagum; keheran-heranan;
nglamlami *v* mengherankan; mengagumkan
- lampah kr** —> laku
- lampes** *n* nama tumbuh-tumbuhan sj kemangi
- lampin** *n* yg dipakai sbg alas pemegang barang yg panas; lampin

lamping —→ **lampin**

lampir *a* tipis lagi tajam (tt pisau dsb);

lampiran *n* lampiran

lampit *n* tikar dr bilah-bilah rotan (bambu)

lampita *n* alamat; pertanda

lampa *n* lampu;

-- **dhudhuk** lampu berkaki; -- **téplok** lampu dinding

lampus *v* mati

lamuk *n* kabut tipis

lamur *a* kabur; rabun

lan *p* dan; dengan; tambah

lana *adv* kekal; abadi

lanang *adv* laki-laki; jantan;

-- **kemangi** laki-laki penakut;

lanangan *n* pemacek; pejantan;

nglanangi *a* bersifat laki-laki;

pelanangan *n* zakar

lanas *adv* layu

lancang *a* mendahului perintah;

lancang-lancangan *v* dahulu-mendahului;

nglancangi *v* 1 mendahului; 2 mengerjakan tanpa menunggu perintah

lancap *a* bujur sirih; bulat telur (tt muka)

lanceng *n* nama lebah (wujudnya kecil-kecil)

lancingan *kr* —→ **kathok**

lancip *a* runcing; mancung;

nglancipi *v* meruncingkan; meraut

lancur *n* bulu ekor ayam jantan yg panjang dan melengkung; lawi-lawi;

lancuran *n* ayam jantan

Landa *n* Belanda

landeng, nglandeng *a* terus-menerus (menyala, berasap, berbau, dsb)

landep *n* 1 nama tumbuh-tumbuhan; 2 nama wuku yg kedua

landha *n* air abu

landhak *n* nama binatang yg bulunya spt duri; landak;
nglandhak *v* menembus; menerowongi

landhep *a* 1 tajam; 2 cerdas;

-- **dhengkul** *a* sangat bodoh;

lelandhep *n* senjata tajam;

nglandhepi *v* menajamkan

¹**landhes, landhesan** *n* landasan; dasar;

lelandhesan *v* berdasarkan

²**landhes** *adv* berikut; kemudian

landhéyan *n* batang tombak

landhung *a* 1 panjang (tt pakaian dsb); 2 panjang napas; 3 lapang dada

Landi *kr* —> **Landa**

landrat *n* pengadilan;

nglandrat *v* mengadili;

nglandrataké *v* mengadukan perkara

langak, langak-langak *v* berjalan mendongak;

nglangak *v* mendongak

langen *a* senang;

-- **jiwa** nama tembang; -- **swara** seni suara; -- **wanara** semacam drama tari dng dialog tembang;

lelangen *v* bersenang-senang;

klangenan *n* 1 yg disenangi; 2 selir; gundik

langenarjan *n* model potongan jas (untuk pengantin laki-laki)

langes *n* jelaga;

nglanges *a* menjelaga

langga, nglangga *v* 1 menggogok; 2 menohok

langgana —> **lenggana**

langganan —> **lengganan**

¹**langgar** *n* surau

²**langgar** *v* terjang;

palanggaran *n* pelanggaran

langgat, nglanggati *v* melayani; menanggapi

langgi *n* sb nasi rames

langi, nglangi *v* berenang;

nglangéni *v* merenangi

langir *n* langir

langit *n* langit;

langitan *n* lapisan teratas (air susu dsb);

nglangit *a* berlangit (tt air susu, bubur, dsb)

langka *a* langka; jarang; mustahil

langkah *n* langkah; jangkah;

-- *loro* berlangkah dua (tt anyaman);

mlangkah *v* melangkah; menjangkah;

nglangkahi *v* 1 melangkahi; melampaui; 2 mendahului kawin saudara yg lebih tua;

~ *pundhak* menghadap langsung; tanpa perantara;

pelangkah *n* pemberian kpd saudara yg lebih tua yg didahului kawin oleh saudara yg lebih muda

langkap *n* busur

langkep —> **ganep**

langkip *v* lipat; tekuk;

nglangkip *v* melipat; menekuk;

kelangkip *v* terlipat; tertekuk

langking —> **ireng**

langkir *n* nama wuku ke-13

¹**langkung** *kr* —> **luwih**

²**langkung** *kr* —> **liwat**

langsam *a* perlahan-lahan; lambat-lambat

langsang *n* insang

langseb *n* langsat

langseng *n* pengukus;

nglangseng *v* mengukus

langsung *adv* langsung

langsur —> **glangsur**

langu *adv* langu

langut, nglangut *a* 1 jauh sekali; lama sekali; 2 merana; sedih

lanja —> **sanja**

lanjak, nglanjak *v* melampaui batas; melebihi

¹lanjar *n* janda muda (belum beranak)

²lanjar, lanjaran *n* rambatan;

-- ngirim nama bintang;

nglanjari *v* memberi rambatan

lantak *n* pelantak;

lantakan *n* berpelantak

lantap *a* suka bertengkar (tt perempuan)

lantar, lantaran *n* 1 lantaran; 2 pelantar; perantara; 3 pegangan pd titian

lanté —→ lampit

lantéra —→ lentéra

lantih *a* terlatih; sudah terbiasa;

nglelantih *v* melatih; membiasakan

lanting, lantingen *n* 1 sesuatu yg dilanting; 2 kend;

nglanting *v* 1 melanting; 2 menuntun orang menyeberang atau berenang; 3 menolong; 4 memegang

lantip *a* cerdas

lantur, nglantur *a* terlanjur

¹lanyah *a* fasih; hafal

²lanyah, palanyahan *n* pelacur, pelacuran

lanyak, nglanyak *v* kurang sopan

lanyap *a* bulat telur;

lanyapan *n* nama bentuk muka wayang kulit

laos *n* laos; lengkuas

¹lap *n* kain lap;

ngelap *v* mengelap; menyeka

²lap, lap-lapan *a* selalu khawatir

³lap, mak -- *adv* 1 menghilang dng cepat; 2 tidur sejenak

lapa *a* lapar;

kelapan *v* kelaparan

lapak *n* pelana;

nglapaki *v* memberi pelana; memasang pelana

lapal *n* lafal;

nglapali *v* membacakan doa

lapan, selapan *num* 35 hari;

nyelapani *v* memperingati genap 35 hari (kelahiran bayi);

selapanan *n* selamatan 35 hari setelah kelahiran

lapang *a* lapang;

lapangan *n* tanah lapang

lapis *n* lapis; lapisan;

lapis-lapis *adv* berlapis-lapis;

lelapisan *adv* berlapis-lapis;

nglapisi *v* memberi lapis

lap-lip *adv* berubah-ubah; kerlap-kerlip

lapur *v* lapor;

nglapuraké *v* melaporkan;

palapuram *n* laporan

¹lar *n* sayap; bulu sayap;

ngelar *v* spt (bulu) sayap;

~ **kombang** hitam spt sayap kumbang; ~ **walang** spt sayap belalang (berbentuk spt pedang)

²lar *n* jari-jari roda atau lingkaran

³lar, melar *v* melebar; meluas;

ngelar *v* melebarkan; meluaskan

lara *a* sakit;

-- **ayu** sakit cacar; -- **ireng** candu; -- **lapa** prihatin;

lelara *n* penyakit;

lara-laranen *adv* sakit-sakitan;

lelaranen *adv* sakit-sakitan;

nglara ati *v* sakit hati (sendiri)

larab *n* selubung;

laraban *n* berselubung;

nglarabi *v* menyelubungi

larad —→ larud

larag, nglarag —→ lurug, nglurug

¹larah, larahan *n* sampah

²larah, larah-larah *a* 1 tersebar di tanah; 2 berjuntai menyentuh tanah;

nglarah *v* teronggok di tanah

³larah *n* jejak;

larah-larahé *n* asal mulanya;

nclarah *v* mencari jejaknya; merunut

larak, nclarak *v* menarik dng paksa

¹larang *a* 1 mahal; 2 jarang

²larang, nclarang *v* melarang

larap *v* sambar;

larapan *n*, **tanpa** ~ tanpa diberitahukan dulu; tiba-tiba;

nclarap *v* menyambar; meluncur;

nclarapaké *v* meluncurkan; menyampaikan kpd

¹laras —→ **raras**

²laras *n* laras; nada; lagu (gamelan);

nglaras *v* 1 menyelaraskan; menyesuaikan; 2 menikmati

³laras *n* busur panah

larat *n* nama jn anggrek

laré kr —→ **bocah**

lari *adv* jejak;

nglari *v* mencari jejaknya

larih, larihan *n* minuman keras yg dihidangkan kpd tamu yg menari pd tarian tayub;

nglarihaké *v* menghidangkan minuman keras pd tarian tayub;

nglarihi *v* 1 memberi minuman keras pd waktu menari tayub;

    2 melukai; menusuk

¹larik *n* 1 baris; deret; 2 selokan

²larik *n* pilis;

dilariki *v* dipilisi

laris *a* sangat laku; laris;

kelarisan *a* kelarisan;

palarisan *n* pelaris

laron *n* kelekatu

laru *n* kelapa parut dimasukkan ke dl nira yg sedang mendidih agar tidak meluap; laru

larud *a* 1 larut; hanyut; 2 lenyap; hancur

larug 1 *a* bergeser pelan-pelan (tt tanah); 2 *n* jalur pd tanah
(bekas barang yg diseret);

nglarug *v* menggeser;

kelarug *v* terpukul mundur; kalah

larung, nclarung *v* membuang mayat dsb ke sungai atau laut

larut —> larud

¹**las** *n* butir; butir padi;

las-lasan *a* 1 berbutir-butir; 2 jelas sekali

²**las** —> welas

³**las** *n* las;

las-lasan *n* hasil mengelas;

ngelas *v* mengelas

laskar *n* lasykar

lastantun *kr* —> lestari

latah *a* latah;

latah-latah *adv* terbahak-bahak

latar *n* halaman rumah;

    -- **ireng** nama corak batik;

palataran *n* 1 halaman yg luas; 2 dataran

lateng *n* jelatang

lathi *kr* —> lambé

Latin *n* Latin

latoh *n* latuh

latu *kr* —> geni

¹**laut** *v* istirahat; berhenti bekerja

²**laut** *n* laut; samudera

lawa *n* kelelawar

lawak *n* badan perahu;

lelawak *n* rumah-rumahan pd punggung gajah

¹**lawan** *n* lawan;

lelawanan *v* bermusuhan;

nglawan *v* melawan

²**lawan** *p* dan; dengan; serta;

lelawanan *v* bekerja sama;

nglawani *v* menolong; menyertai

lawang *n* pintu;

-- **butulan** pintu belakang; pintu maling; -- **gapit** nama gapura di dl keraton -- **kori** pintu gerbang; -- **kupu tarung** pintu berdaun dua; -- **lérégan** pintu sorong; -- **sekéthéng** pintu gerbang desa; -- **tangkeban** pintu yang berdaun dua; -- **tobat** kesempatan mendapat ampuan;

lawangan *n* pintu kecil;

palawangan *n* penjaga pintu gerbang

lawar, **lawaran** *adv* 1 tanpa sesuatu; 2 mentah-mentah (minum obat dsb)

lawas *a* lawas;

lawas-lawas *adv* lama-kelamaan;

salawasé *adv* selamanya;

salawas-lawasé *adv* abadi; selama-lamanya

¹**lawé** *n* benang tenun;

-- **gadhag** benang; -- **wenang** benang putih penolak bala;

nglawé *v* mengujut; menghukum gantung (diikat tali)

²**lawé**, **lawéan** *n* dua puluh lima;

salawé *num* dua puluh lima

lawed, **nglawed** *v* 1 mengadun; melumatkan; 2 membajak yg kedua kali

lawéh *n* ganjal pd bibir tungku;

nglawéhi *v* 1 memberi berganjal; 2 menolong; menanggapi;

melayani

lawét *n* burung lawet

lawi-lawi *n* bulu ekor ayam jantan yg panjang dan melengkung; lancur

lawon *n* mori;

-- **mentah** mori yg belum diputihkan

¹**lawung** *n* tombak;

-- **jebeng** tombak yg berjumbai-jumbai;

nglawung *v* menombak;

plawungan *n* tempat menyimpan tombak

²**lawung**, **nglawung** *v* mengembara; mengumbar;

nglawungaké *v* mengembarkan; mengumbar

laya 1 *a* rusak; musnah; mati; 2 *n* tempat

layad *v* melawat;

layadan, dadi ~ tertimpa kemalangan sehingga didatangi orang banyak;

ngrayad *v* melawat

layah *n* cobek (agak besar)

layak *a* pantas

layan *n* pasangan; imbangan;

lelayanan *v* berpasangan; bekerja sama;

ngrayani *v* menanggapi; melayani; mengimbangi

'layang, ngrayang *v* melayang;

layangan *n* layang-layang

'layang *n* surat; buku; kitab;

    -- **budheg** surat kaleng; -- **iberan** surat undangan; surat kiriman;

    -- **kabar** surat kabar; -- **wacan** buku bacaan;

layang-layangan *v* bersurat-suratan;

lelayangan *v* bersurat-suratan;

ngrayangi *v* menyurati

'layap, layap-layap *v* setengah tidur;

salayapan *adv* sekejap (tidur)

'layap, ngrayap *v* pergi tanpa tujuan

'layar *n* layar;

lelayaran *v* berlayar;

ngrayari *v* melayari;

palayaran *n* pelayaran

'layar *n* nama harakat huruf Jawa (untuk pengganti bunyi r)

layat —→ **layad**

layon —→ **layu**

'layu *v* mati; layu;

lelayu *n* berita kematian;

layon *n* mayat; jenazah;

ngrayoni *v* memberi tahu tt kematian; menyampaikan berita kematian

²layu, mlayu *v* berlari;

ngrayoni *v* mengejar;

lumayu *v* berlari

layung *n* awan kuning menjelang senja;

layung-layung *v* menangis tersedu-sedu;

ngrayung *a* pucat (sakit atau sedih)

layur *n* nama ikan laut; layur

lé —→ tholé

leb *v* genang;

ngelebi *v* menggenangi; mengairi;

keleban *v* tergenang; kebanjiran

lebak *n* lebak; lembah; tanah yg rendah

lebar *adv* 1 sesudah; selepas; selesai; rampung; 2 batal; bubar;

-- tarub 1 selesai punya hajat (mantu dsb); 2 terlambat

¹lebaran *n* hari lebaran; idulfitri (1 Syawal);

-- Besar Idul Kurban; lebaran haji (10 Zulhijah); -- kupat tanggal 8 Syawal

²lebaran *adv* sehabis panen padi

lebda *a* mahir; pandai

lebek *a* sering dilalui atau banyak didatangi orang

lebeng, nglebeng *v* mengairi banyak-banyak; membiarkan makan banyak-banyak

lébér —→ lubér

¹lebet *kr* —→ jero

²lebet —→ ²lebu

lebon —→ ²lebu

lébot, nglébotaké *v* menukarkan giliran (pekerjaan);

lébotan *v* tukar-menukar giliran tugas

¹lebu *n* 1 debu; 2 pasir yg mengandung garam

²lebu, lebon *n* 1 kurban; 2 biaya; ongkos; 3 angsuran utang;
mlebu *v* masuk;

ngleboni *v* memasuki

lebuh *n* 1 padang; 2 jalan; 3 tempat sampah

lebur *a* 1 lebur; 2 hilang haknya atas barang yg digadaikan;

nglebur *v* 1 melebur; 2 memaafkan; mengampuni

lebus *a* kotor kena debu dsb

lécék *a* 1 lepas; galir; 2 dolak-dalik (tt pendirian); 3 kecil hati; mudah terkalahkan (tt jago); 4 mulut kotor

lécét *a* lecet; luka berair

lecik *a* 1 penakut; gampang kalah; 2 licik

led —> leg

lédéng *v* mencair; meleleh

lédér —> lédéng

lédhang, lelédhang *v* 1 pergi bersenang-senang; 2 berjalan dng tangan hampa

lédhék *n* tandak; penari perempuan;
nglédhék *v* menggoda

lédheng *n* leding

lédhés *n* rejah; bilis (sakit dan merah warnanya tt mata km berjaga)

ledhis *a* 1 apak (bau pakaian kotor); 2 habis sama sekali

ledhok *a* lekuk;

-- geneng tidak rata (tt tanah yg berlembah dan berbukit);

ledhokan *n* lembah

ledhung-ledhung *a* subur; rimbun

lédré *a* 1 becek; 2 nama pengangan;

nglédré *v* melumatkan

lédrég *a* berair; becek

lédrék —> lédrég

leg, ngeleg *v* telan; menelan;

kleleg *v* tertelan;

klelegen *v* termengkelan

¹lega *a* lega; puas;

-- lila ikhlas;

nglegani *v* melegakan; memuaskan;

kelegan *a* senang; puas

²lega *a* 1 longgar; sempat; 2 *v* menganggur

legan *1 n* bujang; bujangan; 2 *adv* sendirian (tak bersuami atau beristri);

3 n penganggur; tuna karya

- legandha** *n* nama pegangan (terbuat dr ketan dng bungkus daun aren sunda)
- legawa** *a* murah hati; dermawan
- legedan** *n* watak; keinginan
- légég, légég-légég** *v* duduk bersandar
- legeg-legeg** *v* termenung sedih sekali; tertegun; terpegun
- léghé** —> **légég**
- legéh** *adv* 1 tanpa muatan; kosong; 2 berjalan dng tangan hampa
- legén** *n* nira
- legena, nglegena** *adv* 1 telanjang; 2 bersahaja
- legendar** *n* nama pengangan
- legender, mak** -- *adv* tiba-tiba ditelan dng enaknya
- legenjong** *v* berjalan dng langkah lebar
- léger** *n* 1 tong tempat air; 2 arsip (surat pajak dsb)
- leger, ngleger** *v* tertegun; terpegun; tercengang
- legésé, nglegésé** *v* tidur-tidur; berbaring
- legeser, mak** -- *adv* bergeser atau pergi perlahan-lahan
- legeses, nglegeses** *v* tidur nyenyak
- ¹**legetan** *n* nama tumbuh-tumbuhan
- ²**legetan** —> **legedan**
- legéwa, nglegéwa** *v* menduga; mengira
- legéyéh, nglegéyéh** *v* berbaring; tidur-tidur (istirahat)
- legi** 1 *a* manis; 2 *n* nama hari pasaran;
- *nduleg* sangat manis; --né ora jamak manis sekali (rasanya)
- legog-legog** *v* termenung; terpegun; inga-inga
- legojo** *n* algojo
- legok** *a* lekuk; lembah;
- legokan** *n* leukan; lembah
- legon** *n* tunas pohon merunggai atau dadap
- legoso, ngleoso** *v* tidur-tidur; berbaring
- legundhi** *n* legundi; lengundi (nama pohon)
- léh** —> **weléh**
- lejar** *kr* —> **seneng**

léjég 1 *a* becek (tt jalan dsb); 2 *v* sering datang ke tempat pelacur;

léjégan *n* tempat pelacur

léjem, leléjem 1 *n* maksud; kehendak; 2 *adv* gelagat (air muka);

ngléjemi *v* memberi isyarat; menyindir

lék 1 *n* bulan; 2 *v* terbit

lek —→ **leg**

leka —→ **weka**

lekak *n* rasa panas dl tenggorokan

lekak-lekik *a* berlekuk-lekuk; bertakik-takik

¹**lekas** *v* mulai;

lekasan *n* permulaan;

nglekasi *v* memulai

²**lekas** *a* cepat

lekek *a* pendek (tt leher)

lékék-lékék *v* terkekeh-kekeh

léker *a*lezat; nikmat;

lékeran *v* bersetubuh sesama jenis (untuk perempuan)

leker, lelekeran *v* berlekuk-lekuk pd kulit (km gemuk);

ngleker *v* lingkar; gelung; melingkar

leket *a* 1 rapat; rekat; 2 akrab; karib

leketep, mak -- *adv* tiba-tiba masuk dalam-dalam

lekik *a* lesung pipi

lékoh *a* 1 carut; keji; kotor; 2 campur aduk (tt makanan)

lekoh *a* 1 becek; berlumpur; 2 kotor (tt pakaian)

lekok *n* lekuk

lekotro, mak -- *adv* tiba-tiba bergeser atau longsor

lekotrok —→ **lekotro**

lékrék *a* bobrok; bejat; galir

leksa *num* laksa (sepuluh ribu)

¹**leksana, ngleksanani** *v* melaksanakan; menjalankan; mengabulkan

²**leksana** —→ **laksana**

léla, léla-léla *n* senandung untuk menenangkan atau menidurkan anak kecil;

ngléla-ngléla *v* menenangkan (menidurkan) anak kecil dng bersenandung; menimang-nimang

lelana *v* berkelana; mèngembara

lélang *v* lelang;

lélangan *n* 1 barang yg dilelang; 2 tempat melelang

lelara —→ **lara**

lélé *n* lele

leled *a* 1 pelan; lambat; lamban; 2 lama (tt percakapan dl wayang)

leléda *v* bertingkah; bergaya

lelegan —→ **legan**

¹**léléh, ngléléh** *v* melelehkan

²**léléh, ngléléh** *v* bertiduran (km kelaparan)

lelembut —→ **lembut**

lelep, nglelep *v* 1 menyelam; 2 menghilang;

kelelep *v* tenggelam

¹**lélér, nglélér** *v* menguji;

pangléléran *v* batu uji

²**lélér, léléran** *n* sawah yg sudah siap ditanami;

nglélér *v* menggaru yg terakhir (untuk ditanami padi)

³**lélér, palélér** *n* hadiah

leler, ngleler *adv* lamban

lélés *v* 1 menyingkirkan; menyisih; 2 kata teguran

¹**leles, lelesan** *n* alat pemilin sabut atau ijuk;

ngleles *v* 1 memilin sabut atau ijuk; 2 makan terus-menerus (sampai habis)

²**leles, ngleles** *a* selalu mengantuk (setelah bersalin)

lélét *n* palit;

ngléléti *v* 1 memalit; 2 ikut mencemarkan

¹**lelet, mlelet** *v* berbelit-belit pada;

dilelet *v* dipilin; dililitkan

²**lelet** —→ **leled**

léloh, léloh-léloh *a* lemah lunglai

leluhur *n* nenek moyang

lélur, lélar-lélur *a* lemah lunglai;

nglélur *v* —> **lélar-lélur**

leluwur —> **leluhur**

lema *kr* —> **lemu**

lemah *n* tanah; bumi;

-- garés tanah yg keras dan berkerikil; -- teles warna cokelat;

lemahan *a* kerasan; betah;

palemahan *n* 1 tanah pertanian; 2 pekarangan; 3 keadaan tanah

lemak *n* lemak

lemnantun *kr* —> **lemari**

lemara *adv* tingkatan umur tanaman padi

lemari *n* lemari;

-- tuk lemari tempat piring dsb

lembaga *n* kebiasaan (adat)

lembah *n* 1 lembah; 2 ekor garu

lembah manah *a* sabar; baik budi

lémbak-lémbak *v* terapung-apung; berombak-ombak

lembana —> **alembana**

lémbang, mlémbang *v* berpindah

lémbar —> **lémbang**

lémbar, mlémbar *v* pindah atau meloncat ke pohon atau tempat lain;

lumémbar —> **mlémbar**

lembar *n* lembar; helaian;

lembaran *n* 1 lembaran; helaian; 2 kain batik

lembara, nglembara *v* mengembara

lembat *kr* —> **lembut**

lembau *n* lilin merah untuk bersaji

lembayung *n* daun kacang panjang

lembék *a* lembek

lembéréh, nglembéréh *v* menggelambir

lemberek, nglemberek *v* 1 rebah tak berdaya; 2 teronggok tak teratur
(tt kain dsb)

lémbéyan *n* lambaian

lembing *n* 1 lembing; 2 nama hewan (hama padi)

lémon *a* suka tidur; gampang (mudah) tidur;

nglémoni *v* masa suka tidur (untuk anak);

kelémpon *v* tertidur lengah

lémbong *n* sb garut

lembora *n* nama ikan laut

lembu *kr* —> sapi

lembur *v* lembur;

nglembur *v* melembur

lembut *a* halus; lumat;

lelembut *n* 1 segala sesuatu yg halus; 2 roh halus; demit;

nglembutaké *v* melumatkan

lembwara —> lembora

lemeh —> lumuh

lémek *n* alas; lapike;

nglémeki *v* memberi alas; memberi lapike;

palémékan *n* upah untuk juru khitan

lemek, nglemek *a* lemas (tt kain batik dsb)

lemén —> lemi

lemeng *v* lemang;

nglemeng *v* 1 melemang; memasak dl bumbung atau tabung (bambu); 2 memeram tembakau dl bumbung

lémer, lémeran *a* 1 gasang; lacur; 2 dolak-dalik

lemér *a* lunak berair; lengas

lemes *a* 1 lemas; lembik; lentuk; 2 terampil; serba bisa (dapat)

bekerja

lémet *a* pipih

lemét 1 *a* pipih; 2 *n* lemet (nama pengangan)

lemi *n* pupuk hijau;

ngleméni *v* memupuk

lemir, nglemir *a* tipis dan lemas

lempang *n* nama gending (Jawa)

lempar *a* 1 lapang; datar; 2 sabar

lempara, nglempara *v* 1 mengembara; 2 terlantar (tt tanaman);

3 mustahil;

nglemparakaké *v* 1 melapangkan; 2 menelantarkan

lempaung *n* nama tumbuh-tumbuhan

lempé *n* nama ular

lempé-lempé *a* kepayahan

lémpéng *1 a* pipih; *2 n* lemping; *3 n* tembakau lempeng

lempéng *n* pinggang

lémpér *n* cobek

lempér *n* lemper

lempét *a* 1 lurus; lencang; 2 tepat mengena

¹lempir *n* lembar; helai;

lempiran *n* lembaran; helaian

²lempir *n* kalang; bantal

lempit *v* lipat;

lempitan *n* 1 lipatan; 2 barang yg dilipat;

nglempit *v* 1 melipat; 2 menyelewengkan (uang dsb);

menggelapkan

lempog *a* gemuk lagi pendek;

kelempogen *a* kekenyangan

lémpoh *a* lumpuh

lémpong *n* kasur

¹lempong *n* lembah; jurang;

lempongan *n* teluk

²lempong —> **lémpong**

lempuk *n* nama jn ikan sungai

lempung *n* tanah liat; geluh;

lempungen *a* sembelit

lempuyang *n* lempuyang

lemu *a* gemuk; subur;

nglelemu *v* 1 mempergemuk; mempersubur; 2 memperlakukan baik (musuh dsb);

nglemoni *a* dl keadaan gemuk (tt bayi)

lemud —→ **lemut**

lemungsir *n* daging punggung (kambing, sapi, dsb)

lemut *n* nyamuk

¹**léna** *a* lengah;

kelénan *v* terlena

²**léna** *v* mati; hilang

lencég *n* tembilang; tajak (cangkul bertangkai lurus untuk mengerjakan sawah)

lenceng *a* lurus; lencang

léncér, ngléncéri *v* 1 berpesiar; 2 berbondong

lencer 1 *a* lurus; 2 *n* batang

lencir *a* lampai; tinggi dan ramping

léndér, sémbér -- *a* gasang; lacur (tt orang yg suka bersetubuh)

lendhah 1 *v* terletak di tempat yg rendah (tt sawah); 2 *a* rendah hati;

nglendhahi *v* merendahkan diri

léndhé, léndhé-léndhé *v* bersandar;

léndhéyan 1 *v* bersandar; 2 *n* sandaran

léndhéh, léndhéh-léndhéh *v* bersandar;

léndhéhan 1 *v* bersandar pd; 2 *n* sandaran;

nglendhéhi *v* menyandari; bersandar pd

lendhéh-lendhéh *a* lambat; perlahan-lahan

léndhét —→ **léndhéh**

lendhisari *n* nama gending

lendhong *n* nama ikan

lendhut *n* lumpur; lanau

lendi *n* ikan

léng *n* 1 liang; 2 lubang jarum;

léng-léngan *a* lubang tempat berlindung;

ngeléng *v* masuk liang

¹**leng** —→ **peleng**

²**leng, mak** -- *adv* pergi dng tiba-tiba

lenga *n* minyak;

-- **kréngséngan** minyak “krengseng” (minyak kelapa bukan hasil apitan);

- lelengan** *v* memakai minyak rambut;
nglenga *a* berminyak; licau
léngah-léngéh —> **pléngéh**
léngah-léngoh *v* bermuka manis; tersenyum-senyum (tt perempuan)
lengak, nglengak *v* mendongak
lénga-léngo *v* menoleh-noleh (tampak bodoh)
lengang-lengong *a* tercengang-cengang (heran)
lengar *a* lebar (tt dahi)
lenged, lengedan *n* nama penyakit perut (anak kecil)
lengeg, nglengeg *a* diam saja (km sudah mendapat sesuatu)
léngéh, ngléngéh *v* tersenyum
léngék, léngék-léngék *v* mendongak;
ngléngék *v* mendongak
léngé-léngé *v* diam (km kekenyangan, kepayahan, dsb)
lengé-lengé —> **léngé-léngé**
lengen *n* lengan;
lengenan **1** *v* berlengan (tt baju); **2** *n* tangkai obeng dsb
lengeng *a* **1** indah; permai; **2** tertegun
lenger, lenger-lenger *v* tertegun; melengung
lenggah *kr* —> **lungguh**
lenggak, nglenggak *v* mendongak;
lenggak-lenggak *v* tersengal-sengal;
lenggak-lengguk *v* mengangguk-angguk (km mengantuk); selalu menunduk (km kecewa)
lénggak-lénggok *v* berlenggak-lenggok; meliuk-liuk
lenggana *a* enggan; segan;
nglenggana *v* menyadari
lengganan **1** *v* berlangganan; **2** *n* langganan
lénggang *a* lenggang
lenggang *a* **1** panjang lagi kecil; jenjang; lampai; **2** renggang; **3** terurai
lenggarang, nglenggarang *a* besar melintang; gagah melintang;
nglenggarangaké *v* melintangkan barang yg besar
lengger, nglengger *v* tegak mematung (berdiri spt patung); terpegun

lenggerek, nglenggerek *a* besar menakutkan; tambun

lenggirik, nglenggirik *a* tambun; menakutkan

lénggoh-lénggoh —> lénggak-lénggok

lenggoko *n* nama buah (sb nipah)

lénggöt, -- bawa *n* sb penari kayangan;

lénggöt-lénggöt *v* terayun-ayun

lenggotro, nglenggotro *a* muram; cemberut; masam mukanya

¹**lengguk** *a* sompong

²**lengguk, lengguk-lengguk** *v* mengangguk-angguk

lenggut, lenggut-lenggut *v* mengangguk-angguk

lengis *a* 1 halus; licin; 2 renggang;

waru -- jn pohon waru

léngkak-léngkok *a* malas-malas; segan-segan

léngkat-léngkot —> léngkak-léngkok

lengkéd, lengkéd-lengkéd, lengkad-lengkéd *v* berjalan alap santun;

nglengkéd *a* pipih (tt perut); lengket

lengkéh *n* rongga; lekuk;

lengkéh-lengkéh *v* berjalan alap santun;

nglengkéh *v* melengkung lentik

léngkér *n* nama gending

léngkét *a* lekat; rekat

lengkét-lengkét —> lengkéd

léngkok *a* bengkok; kelok;

ngléngkok-léngkok *v* berkelok-kelok

léngko-léngko *a* berkelok-kelok

léngkong *a* kelok

lengkung-lengkung *a* lampai lagi kurus

lenglengan *n* nama tumbuh-tumbuhan

léngoh —> léngah-léngoh

léngos *v* berpaling; melengos

¹**léngsér** *n* talam; dulang tidak berkaki

²**léngsér** *v* mundur; turun;

ngléngsér *v* menggeser; mengangkat (piring dsb)

³ léngréh <i>n</i>	nama batu yg keras	.....
lenguk-lenguk <i>v</i>	duduk tercengang	.....
lengur-lengur <i>a</i>	duduk termenung (tercenung)	.....
lengus <i>a</i>	1 perengus; 2 angkuh; pemalu	.....
lengut-lengut <i>a</i>	muram	.....
lenjang <i>a</i>	lampai; tinggi dan ramping	.....
lénjéh <i>a</i>	1 galir; 2 dolak-dalik; mudah bosan	.....
lenjer <i>n</i>	batang;	.....
salenjer <i>num</i>	sebatang	.....
lenjing <i>n</i>	antan (alu) pendek	.....
lenjir, nglenjir <i>a</i>	menganjur tegak	.....
lentang, lumentang <i>v</i>	menelantang	.....
lentéra <i>n</i>	lentera	.....
lentéré, nglentéré <i>a</i>	rengsa; kepayahan	.....
lenthar, nglenthar <i>a</i>	lalai; melalaikan (kewajiban);	.....
nglentharaké <i>v</i>	melalaikan; mengabaikan	.....
lenthé, lenthé-lenthé <i>v</i>	berjalan kepayahan;	.....
nglenthé <i>v</i>	berjalan seorang diri (di belakang)	.....
lénthéng, mak -- <i>adv</i>	1 keterangan kena (tt lemparan); 2 segera (tt menulis dsb)	.....
lenthó <i>n</i>	nama pengangan (dr biji kacang panjang dan singkong yg di-parut)	.....
lenthuk, lenthuk-lenthuk <i>1 v</i>	mengangguk-angguk (tt orang yg sudah tua); 2 <i>adv</i> tampak sangat mengantuk;	.....
nglenthuk <i>a</i>	lesu; kuyu; mengantuk	.....
lenthung, nglenthung <i>a</i>	hampa tangan; gagal (tak berhasil)	.....
lentrak-lentrak <i>1 v</i>	bertingkah; menggaya; 2 <i>adv</i> dl keadaan lemah	.....
lunglai		.....
lentréh, lentréh-lentréh <i>v</i>	berjalan lambat (km kelaparan);	.....
nglentréh <i>a</i>	lemah (km kelaparan);	.....
léntréng, ngléntréng <i>v</i>	1 berderet-deret memanjang; 2 memipihkan dng memijit-mijit	.....
lentreng-lentreng <i>v</i>	berjalan lambat-lambat (sambil berpikir)	.....

lentríh —> **lentréh**

léntring *n* timang bermata intan

lentríng *n* 1 *sb* keris; petaram; 2 nama ikan

léntröh, léntrah-léntröh, ngléntroh *a* lemah tanpa daya

lentuk, nglentuk *a* lesu (mengantuk);

nglentuk-ngentuk *adv* tampak sangat mengantuk

lényéd *a* pekat; kental

lenyed *a* 1 dolak-dalik (tt pendirian); 2 galir

lényéh *a* benyek

lep —> **leb**

lépa *n* lepa; turap;

nglépa *v* melepa; menurap

¹lepas *a* jauh (pergi); dalam (tt ilmu)

²lepas *a* lepas; bebas;

nglepas *v* melepas; memecat; membebaskan

lepat *kr* —> **luput**

lepéh, lepéhan *n* 1 muntahan; 2 tampilan; 3 contoh; pola; 4 akibat tindakan;

nglepéh *v* 1 memuntahkan; 2 menampik; menentang

lépek 1 *a* cepet; datar; 2 *adv* tidak bertaji (jago)

lépén *kr* —> **kali**

lépét *n* kotoran yg melekat;

nglépéti *v* 1 mengotori; 2 mencemarkan nama baik orang;

kalépétan *v* 1 kena kotoran; 2 ikut tercemarkan

lepet *n* nama pengangan;

lepetan *n* nama permainan;

nglepet 1 *v* memasak lepet; 2 *a* sintal; gemuk berisi (tt kuda)

lépyan, kelépyan *kr* —> **lali**

¹lér *kr* —> **lor**

²lér, lér-léran *n* sawah yg siap ditanami;

ngelér *v* membuka; membentangkan

³lér *n* keturunan;

angléráké *v* memperanakkan; menurunkan

¹ler, mak -- *adv* tiba-tiba terlena; tertidur

²ler *n* batang (tt rokok dsb);

saler *num* seutas (benang dsb)

³ler *n* alur; corak (pd tenunan)

lérag-lérég *a* bergeser maju mundur

lérah-lérah *a* tampak merah dan banyak (tt darah)

lerah *a* rata; bentang;

anglerah *v* meratakan; membentangkan

lerak *n* lerak; nama tumbuh-tumbuhan

léra-léré *v* bergeser ke kiri kanan dng cepat

léra-léro —→ **léra-léré**

lérang-lérong *v* bercoreng-moreng

lérap-lérap *v* berkilau-kilau (tt permukaan air)

léré, mak -- *adv* tiba-tiba meluncur

lereb *a* reda;

nglerebaké *v* meredakan

lérég, lérégan *n* 1 pintu sorong; 2 laci anak meja;

nglérég *v* 1 beringsut; bergeser; 2 mengarah ke; cenderung kpd;

nglérégaké *v* 1 menggeser; mengingsut; 2 mengarahkan ke

léréh *v* berhenti;

ngléréhi *v* memberhentikan (seseorang dr jabatan dsb);

kaléréhan *n* bawahan; wilayah

léréh-léréh *a* coreng-moreng merah (darah)

lérék, lérék-lérék *a* loreng;

nglérékaké *v* memalitkan memanjang

lerek —→ **lerak**

lerek-lerek *a* 1 redup; 2 agak sakit

lérén *v* berhenti; beristirahat;

ngléréni *v* 1 memberhentikan; memecat; 2 menyudahi; mengakhiri

lérés *n* 1 mundur menghindari; 2 berpura-pura

leres kr —→ **bener**

lérét, lérétan *n* 1 tangan-tangan pd titian; 2 tali untuk pegangan

    menyeberangkan perahu di sungai; 3 lantaran; batu loncatan

leri *n* air beras

lérob *v* serok; cedok;

- nglérobi** *v* menyerok; mencedok
- lérod, nglérodi** *v* menyeka; mengusap; mengorek
- lerun** *v* 1 reda; 2 beristirahat; bermalam
- ¹**lés** *n* kursus; pelajaran
- ²**lés** —> lis
- ³**lés** *n* arah; tuju;
- lésan** *n* segala sesuatu yg dituju
- ⁴**lés, anglés** *v* pergi menghindari
- les, mak** *-- adv* tiba-tiba tidur, mati, dsb
- lésa** —> klésa
- lesah** —> payah
- lésan** *n* 1 sasaran; 2 mulut; lisan; 3 embrio
- léséh** *v* 1 terletak di tanah; 2 bertiduran di tanah;
- léséhan** *v* duduk di tanah (beralas tikar);
- ngléséh** *v* 1 meletakkan di tanah; 2 duduk di tanah
- leseh** —> lesah
- lesnéng** *adv* 1 tanpa tambahan; 2 kembali pokok; 3 mulus; polos
- lesson** —> lesu
- lestantun** *kr* —> lestari
- lestari** *a* abadi; kekal;
- nglestarékaké** *v* mengabadikan
- lésterik** —> listrik
- lestrén** *n* sawah di tepi sungai
- ¹**lesu** *a* lesu; rengsa;
- lesson** *v* tidur-tiduran; berbaring;
- nglesoni** *a* dl keadaan lesu
- ²**lesu** *a* lapar
- lesung** *n* lesung
- lésus** *n* angin topan
- ¹**let** *n* jarak; antara; sela; selang;
- let-let** *n* sekat;
- ngeleti** *v* 1 memberi berjarak; memberi bersela; 2 memberi berbatas; memberi sekat;
- kaletan** *v* berbatas

²let *n* sewa;

ngelet *v* menyewa (kerbau, sapi, dsb)

leteng *a* bau spt minyak tanah

¹léter *a* rata; datar (permukaan)

²léter, ngléter *v* asyik menari

léter *n* 1 leter; huruf; aksara; 2 papan nama;

-- séter penyusun huruf (dl percetakan);

ngléteri *v* meleteri

léthéh *a* kotor lagi becek;

léthéhan **1** *n* tempat kotor lagi becek; **2** *v* bermain di tempat kotor lagi becek

lethek *a* kotor sekali;

lelethek *n* penjahat; pengacau

létho, mak -- *adv* tiba-tiba melekat

léthok, ngléthok *v* mencorengi; mengolesi

léthong *n* tahi (kerbau, sapi, dsb)

letih *n* rasa air laut

létré, dilétré *v* dilempangkan; diratakan

¹létrék *n* nama kain tenun

²létrék —> létré

letuh *n* penjahat

léwa, leléwa *v* berlagak; bergaya

léwar *v* melesat

léwér *a* galir (longgar)

léyak-léyok *v* menginjak atau memegang barang lunak

léyang, ngléyang *v* melayang

léyang-léyong *n* barongsai; barongan Cina

léyar-léyor *a* **1** bergoyang-goyang (tidak kokoh); **2** dolak-dalik (tt pendirian)

-- bawa sb penari kayangan

léyéh, léyéh-léyéh *v* berbaring-baring; tidur-tidur;

léyéhan *v* berbaring-baring; tidur-tiduran;

ngléyéh *v* berbaring (istirahat)

léyék, léyékan *n* nama permainan anak;

- ngléyék** *a* condong; senget; sendeng; miring
leyep *adv* tidur ayam.
- léyo** *n* singa
- léyod, léyod-léyod** *a* meliuk-liuk; bergoyang;
ngléyodi *v* 1 mengganduli; 2 bersembunyi di; mengungsi
- léyok, ngléyok** *v* mencolek; mencolct
- léyong** *n* naga besar
- léyot** —> **léyod**
- lidhah kr** —> *ilat*
- lidhas** *a* lecet (tt lidah, bibir, mulut)
- lidok** *a* bohong; tidak nyata;
ora -- *adv* nyata terjadi
- liga, ligan** *v* terhunus (tt keris, pedang, dsb);
ngliga *v* 1 tidak memakai baju; 2 tanpa sarung (tt keris dsb)
- ligar** *a* rontok;
- ligaran, tanpa** ~ *adv* banyak sekali
- liger** *v* oper; ganti;
- ligeran** *n* barang yg sudah dioperkan; saling mengoperkan;
ngligeraké *v* mengoperkan; memindahkan haknya
- lih** —> **alih**
- lijig** *a* 1 sering datang; 2 becek
- lijoh** —> **lidhok**
- likak-likuk** *a* berpilin-pilin; berjalin-jalin; kerut-merut
- likas** *v* likas; pintal;
likasan *n* hasil melikas;
- nglikas** *v* melikas; memintal
- likat** *n* belikat;
- likatan** *n* kejang; kejat; kiat
- likir** *n* nama minuman keras
- likuk** *n* tikungan; kelokan
- likung** *a* tikung;
likungan *n* tikungan
- likur num** bilangan satuan (di antara dua puluh sampai tiga puluh);
selikur num dua puluh satu;

selikuran **1** *v* selamatan (pd tanggal 21 bulan Puasa); **2** *n* nama permainan kartu

¹lila *a* rela

nglilani *v* mengizinkan; merelakan;

kalilan *v* diizinkan; diperkenankan

²lila *a* **1** indah permai; **2** senang; menyenangkan

lilab *n* lapis;

lilab-lilaban *v* berlapis-lapis; bersaf-saf;

lilabané, dudu ~ *v* bukan pasangannya; lain

lilah, palilah *n* izin;

palilahan *n* dng seizin polisi (tt perjudian)

lilih *a* reda (marah, susah)

lilin *n* lilin;

-- **pét** lilin putih (endapan minyak tanah);

nglilin *v* mengolesi lilin

liling, ngliling *v* **1** mengamat-amati; membaca; **2** menatap; menimang

¹lilir, nglilir *v* **1** bangun; terbangun; **2** siuman; **3** mulai hidup segar (tt tanaman padi);

ngliliran *a* **1** gampang terbangun; **2** gampang hidup (tt tanaman padi dsb)

²lilir, ngliliri *v* mengganti; mewarisi

lilit, -- uwi *n* **1** nama tali dr bambu (spt batang ubi); **2** bentuk

cincin atau gelang (menyerupai batang ubi);

nglilit *v* melilit; berbelit

lilung *a* linglung; bingung; gila asmara

lim *n* lem; perekat

lima *num* lima;

-- **las lima** belas;

liman *adv* limaan;

limang *num* lima;

~ **atus** lima ratus;

nglima *adv* masing-masing lima

liman kr —————> **gajah**

limar *n* limar; cindai; sutera;

limaran *n* batik bercorak limar

¹**limas** *n* daging paha kerbau

²**limas** *n* limas;

limasan *n* berbentuk limas (tt atap rumah)

limbak-limbak —> **lémbak-lémbak**

limbang, nglimbang *v* 1 menimbang; menyaring; 2 mempertimbangkan;

~ mata membasuh mata dng air (untuk menghilangkan kotoran di dalamnya)

limbuk *a* gemuk (perawakan)

limbung, lelimbungan 1 *a* ribut; simpang siur; 2 *v* bergumul; bertempur
limeng, lelimengan *a* gelap gulita;

kalimengen *v* kegelapan; tertutup

limer, lelimeran *v* melayang; berseliweran; lalu lalang

limit *a* rata dan halus (tt jalan); licin;

limitan *n* jalan serap

limo *n* limau; jeruk

limpa *n* limpa

limpad *n* mahir; cakap; ahli;

-- **ing budi ki** bijaksana; pandai

limpah *n* limpah; tumpahan;

kelimpahan *v* 1 kelimpahan (terkena tumpahan); 2 mendapat hadiah dsb

limpang-limpung *n* nama pengangan

limpé *a* lengah;

nglimpé *v* 1 memperlengah; melengahkan; 2 mencari lengahnya lawan;

nglimpékaké *v* menantikan lengahnya

limprek *a* lemah lunglai;

nglimprek *a* lemah lunglai

limpung *n* 1 tombak bermata dua; 2 nama pengangan

limput *n* tutup;

nglimput *v* menutupi; menyelimuti;

kelimput *v* 1 tertutup; 2 lupa; terlupa; tidak masuk hitungan

limrah kr —> **lumrah**

1limun n limun

2limun n kabut;

lelimunan a gelap gulita

limungsungan n kelongsong (ular)

limur n hibur;

nglelimur v menghibur

limus n sb mangga; embacang

1limut n kabut

2limut n tutup;

nglimuti v menutupi; menyelubungi

3limut a lupa

lina —> **léna**

lincad n tanah liat; tanah keras

1lincak n balai-balai

2lincak, lincak-lincak v berloncat-loncat; berjongkat-jangkit;

nglincak v 1 meloncat; melompat; 2 beralih; berpindah

linca-linci v berkali-kali datang

1lincat v ingkar; mungkir (tidak setia);

nglincati v mengingkari; menyingkiri

2lincat —> **lincad**

lincek, lincek-lincek v meloncat-loncat; berjengket-jengket (dng mengangkat tumit dan hanya ujung jari kaki yg berjejak)

lincip —> **lancip**

lincis n lubang jerat (tali)

lindhu n gempa bumi;

kelindhon 1 v menderita krn gempa; 2 a cacat (mudah jatuh) krn ketika masih dl kandungan ada gempa bumi

lindhung v lindung; naung;

nglindhungi v melindungi;

palindhungan n pengungsian; tempat berlindung

lindi —> **lindri**

lindri a sempit lagi indah (tt mata dsb)

lindur, nglindur v bermamai; mengigau (krn mabuk, tidak sadar, dsb)

lingak-linguk *v* melihat ke sana kemari

¹**lingga** *n* kata dasar

²**lingga, nglingga** *v* menyusun (bata dsb)

³**lingga** *n* lingga; zakar

linggar *v* pergi;

nglinggari *v* meninggalkan pergi

linggi *n* linggi (kepala perahu yg melengkung)

linggih *v* duduk;

linggihan 1 *v* duduk-duduk; **2 n** tempat duduk;

nglinggihi *v* menduduki;

palinggihan *n* tempat duduk

linggis *n* linggis; perejang;

ngglinggis *n* melinggis; merejang (sesuatu)

lingi *n* nama rumput

lingir *n* sembir; sanding;

nglingir *v* bersembir

lingkap *v* buka; singkap;

nglingkap *v* membuka; terbuka; tersingkap

lingkis, nglingkis *v* menyingsingkan (lengan baju dsb)

lingkungan *n* **1** tikungan; **2** lingkungan

liling, ngliling *v* menatap; mengagah (anak kecil dsb)

linglung *a* linglung; bingung

lingsa *n* telur kutu kepala

lingsang *n* lingsang

lingsem *kr* —> isin

lingsén *n* alasan; dalih

lingseng *n* sb lintah

lingsir *v* menggelingsir (tt matahari); lewat;

    -- **kulon** sore (sekitar pukul 15.00);

    -- **wetan** pagi (sekitar pukul 09.00);

    -- **wengi** lewat tengah malam

linguk, lingak-linguk *v* melihat ke sana kemari

lining *v* iris; belah;

lininan *n* irisan; belahan

- nglining** *v* mengiris; membelah;
salining *num* sebilah; sejuring
- linjik** *n* sb keladi atau talas
- lintah** *n* lintah;
 -- **dharat** *n* lintah darat
- lintang** *n* bintang;
 -- alihan bintang beralih; -- **kemukus** bintang berekor;
- nglintangi** *v* 1 gemerlap; 2 mulai berbuah (tt tanaman jagung dsb);
- palintangan** *n* ilmu perbintangan; astronomi
- linthing** *v* gulung;
nglinthing *v* menggulung (lengan baju dsb)
- linting** *v* gulung;
lintingan *n* gulungan;
nglinting *v* menggulung
- lintir** *v* mengalir ke bawah;
nglintir *v* mewarisi; mengganti;
nglintiraké *v* mewariskan; menyerahkan;
lumintir *v* mengalir terus-menerus
- lintreg, lintreg-lintreg** *a* kental; pekat (tt barang cair)
- lintrik** *n* nama kartu judi
- lintring** *n* nama cincin bermata intan tiga buah
- lintu** *kr* —> **ijol**
- linu** *a* linu; ngilu
- linuhung** —> **luhung**
- linuwih** —> **luwih**
- linyam** *v* lecet; kelupas;
nglinyam *v* mengelupas (tt kulit dsb)
- linyok** *a* bohong
- lipur, nglipur** *v* 1 menghibur; 2 meredakan hati (krn marah)
- liput** —> **limput**
- lir** 1 *p* seperti; 2 *n* maksud; 3 *adv* keadaan sebenarnya;
liré *n* maksudnya; artinya
- lira** *n* kayu yg digunakan untuk memadatkan tenunan

lira-liru *v* 1 tukar-menukar; 2 terkeliru

¹lirang *n* belerang

²lirang *n* sisir (pisang);

salirang *num* satu sisir (pisang)

lirap-lirap *a* 1 berkilauan; 2 bergelombang (tt air)

lirih *a* pelan; lemah (tt suara);

nglirihaké *v* memperlemah; mengurangi (suara)

lirik, *v* lirik;

lirak-lirik *v* melirik-lirik;

nglirik *v* 1 melirik; 2 menaksir

liring *n* pandangan sekilas;

ngliring *v* memandang sekilas

lirip *a* 1 aus; rompeng; 2 lembek; lemah (kekuatannya berkurang)

liris —> **riris**

lirna, **lirning**, -- **apa** *adv* dapat dimengerti apabila ...

liru *v* tukar; ganti;

-- **lambang** tukar barang;

lira-liru *v* 1 saling tertukar; 2 tukar-menukar;

nglironi *v* menukar; mengganti

lirwa *a* lalai; lengah; lupa; abai;

nglirwakaké *v* melalaikan; melupakan; mangabaikan

lis *n* kendali; tali kekang (pd sapi dsb);

ngelis *v* memberi tali kendali;

dilisi *v* dikendalikan; dikekang

lisa —> **lingsa**

lisah —> **lenga**

lisénsi *n* lisensi; surat izin;

nglisénsi *v* memberi lisensi; memberi surat izin

listrik *n* listrik

listya *a* cantik; bagus; indah;

sulistya *a* sangat cantik; sangat indah

lisuh *a* lesu; letih; lelah

lisus —> **lésus**

liter *n* liter

lithing, dilithing *v* dimanjakan; disayangi

litnan *n* letnan

liwang-liwung *a* belantara; lebat; rimba

liwat *v* lewat; lalu;

ngliwati *v* melewati; melalui;

kliwat *v* terlewati; terlampau;

keliwatan *adv* tertinggal

liwer, leliweran *a* simpang siur; berseliweran

liwet, ngliwet *v* menanak nasi

liya *a* lain;

liyan *n* orang lain; pihak lain;

~ **brayan** lain keluarga;

ngliyakaké *v* memberikan pd yg lain;

keliya *v* jatuh pd orang lain

liyang *v* sandar;

liyangan *n* sandaran;

ngliyang *v* bersandar

liyep *a* sipit (tt mata);

liyep-liyep *v* berkedip-kedip; memejamkan mata;

ngliyep *v* 1 memejamkan mata; 2 tidur;

saliyepan *adv* sebentar, sejenak (tidur)

¹**liyer** *n* kantuk (krn merasa nyaman dsb);

liyer-liyer *v* mengantuk;

saliyeran *num* sekejap (tt tidur)

²**liyer** *v* tukar; pindah;

liyeran 1 *v* tukar-menukar; bergantian; 2 *n* barang yg ditukarkan;

ngliyer *v* menukar; memindah

liyong *n* liong (naga besar)

liyu *a* lelah sekali

liyut-liyut *v* bergerak turun naik (tt pohon yg tertiar angin)

lo *n* nama pohon

loap, loap-loap *v* berteriak-teriak

lob, ngelob *v* menendang (bola);

- dilob** *v* ditendang (tt bola)
- loberci** *n* loberci; kida-kida; jemeki; hiasan (pd tepi selendang dsb)
dibuat dr kertas (benang) emas dsb
- lodhég** *a* gegai (tt sekrup dsb)
- lodhéh** *n* nama sayur
- lodhoh** *a* busuk; lodo (krn panas dsb)
- lodhong** *n* stoples; perian; tabung tempat air
- lodra** *a* buas; garang; menakutkan
- lodrog** *a* lodo; bonyok
- logat** *n* 1 logat; 2 dialek; 3 makna kata;
- nglogati** *v* mengartikan; menerjemahkan
- logok** *n* sogok; tusuk
- logondhang** *n* nama gending Jawa
- logro** *a* 1 kendor; 2 longgar (tt baju dsb)
- loh** *a* banyak air dan subur (tt sawah);
-- jinawi sangat subur
- lohat** —> **logat**
- lohilmakpul** *n* loh mahfuz
- lohor** *n* luhur
- loji** *n* loji
- lojok, nglojok** *v* 1 menjorok; 2 melewati batas (tanah dsb)
- ¹lok** —> **alok**;
- ngelokaké** *v* menegur
- ²lok** *a* masyhur;
- kalok** *a* termasyhur
- ¹loka** *n* dunia; tempat
- ²loka, aloka** *n* pujian;
- kaloka** *a* terpuji; termasyhur
- lokak** *a* susut; surut; kurang (tt air dsb)
- lokamandhala** *n* permukaan dunia
- lokananta** *n* nama gamelan para dewa (dl cerita pewayangan)
- lokét** *n* loket
- lokha** —> **lukha**

lokomotip *n* lokomotif

lokro *a* kendur;

nglokro *v* berputus asa

lokrok *a* busuk; bobrok

lola *n* yatim piatu;

    -- **bapa** yatim; -- **ibu** piatu

loloh, nglolohi *v* menyupai;

dilolohaké *v* 1 disuapkan; 2 disesatkan

loloh kr —→ jamu

lolos *v* 1 lolos; 2 lulus; 3 lepas; 4 minggat atau kabur;

nglolosi *v* melepasi; mencabut (pakaian, cincin, dsb)

lom *a* pucat

loma *a* murah hati; dermawan

lombok *n* lombok; cabai;

    -- **jemprit** cabai rawit;

lomboken *a* panas akibat kena cabai;

nglombok *v* mengolesi dng lombok

lompong *n* pelepah daun talas;

lompongan *n* lubang (pipa dsb);

mlompong *v* terbuka; menganga

lon —→ alon

loncang-lancing *adv* tidak beranak-istri; bujangan; sendirian

loncéng *n* 1 lonceng; 2 tanda waktu; 3 jam saku

loncom *n* 1 nama sayur; 2 tempe busuk

londhot *n* galir (pd sekrup dsb)

londhot *n* nama hama

long *adv* kurang;

long-longan *n* hasil mengurangi;

ngelongi *v* mengurangi; mengambil;

kalong *v* berkurang

longan *n* kolong (dr balai-balai)

longgar *a* longgar;

nglonggaraké *v* melonggarkan

longkah *n* nama bunyi-bunyian

longkang *n* sela-sela; antara;

nglongkangi *v* memberi antara; mengosongi

¹**longkéh** *n* nama gending Jawa

²**longkéh, longkéh-longkéh** *v* berjalan dng ayunan tangan yg cepat (krn tergesa-gesa dsb)

longop, longopan *n* 1 lubang; 2 pintu; 3 lorong

longsor *v* longsor;

longsoran *n* longsoran (tanah dsb);

nglongsoraké *v* melongsorkan

lonjok, nglonjok *v* 1 menjorok (tt tanah, garis, dsb); 2 terlanjur; melampaui (batas dsb)

lonjong *a* lonjong; bulat panjang; bulat telur;

-- **botor** 1 sangat bundar; 2 sangat cepat; -- **widara** cepat sekali; -- **mimis** cepat sekali

lonjor *n* lonjor; batang (tebu, bambu, dsb);

salonjor *num* selonjor; sebatang (tebu dsb)

¹**lontar** *v* lontar;

nglontaraké *v* melontarkan (pendapat, tuduhan, dsb)

²**lontar** *n* kitab (yg dibuat dr daun tal)

¹**lonthang** *n* jenis tembang Jawa

²**lonthang** *a* lorek (tt kain dsb)

³**lonthang, lonthang-lanthung** *1* *v* menganggur; *2 n* tuna karya

lonthé *n* 1 pelacur; perempuan jalang; 2 hama binatang

lonthéng *a* loreng; belang; coreng;

nglonthéngi *v* melorengi; mencorengi

lontop *n* 1 pelocok; 2 tongkat berisi pedang

lontra-lontra *v* pergi dng marah

lonyó, lonyo-lonyo *v* menyombongkan diri

lonyoh *a* lecet; locot;

mlonyoh *v* melecel; melocot (krn air atau minyak yg panas)

lonyot *a* lodoh; bonyor (krn benda panas);

-- **cangkemé** kotor mulutnya atau kotor ucapannya

lopa *n* suap;

- nglopa** *v* menyuap
- lopak-lopak** *n* lopak-lopak; cerana
- loper** *n* pesuruh; —> **lopor**
- lopis** *n* nama panganan
- lopor** *n* kenek yg menuntun sejoli kuda atau lebih
- lor** *n* utara;
-- **kulon** barat daya; barat laut; -- **wetan** timur laut;
- ngalor** *v* menuju utara
- lorék** *a* lorek; loreng; belang
- lori** *n* lori
- loro** *num* dua;
-- **édhang** masing-masing dua
- loro-loro** *num* dua-dua; masing-masing dua;
- ngloro** *v* masing-masing dua (membagi dsb);
ngloroni *v* mengerjakan dua orang
- loroblonyo** *n* arca atau patung tiruan pengantin
- lorod** *v* lorot; turun;
lorodan *n* 1 sisa (hidangan); 2 bekas;
- mlorod** *v* melorot; menurun; meluncur;
- nglorod** *v* 1 mengambil (sisa hidangan); 2 menurunkan (pangkatnya); 3 melungsur (pakaian dsb)
- lorog, lorogan** *n* 1 laci meja; 2 pintu sorong;
nglorog *v* 1 mendorong ke depan; 2 menyerahkan (utang dsb);
- lorop, ngloropaké** *v* menipu; menjerumuskan; menyesatkan;
kelorop *v* tertipu; terjerumus; tersesat
- ¹los** *n* los; bangsal;
-- **blabag** gudang tambahan
- ²los** *n* gulungan; kelos;
-- **benang** *n* gulungan benang
- ³los** *v* biar; lepas;
los-losan *adv* tanpa tambah (dl penukaran);
ngelosaké *v* meminta (orang lain) membiarkan
- losin** *n* lusin; dosin

loténg *n* loteng;

loténgan *n* langit-langit spt loteng

lothék *n* colek; colet;

nglothék *v* mencolek; menolet; memalit

lotis *n* lotis; rujak

lotlotan lowé *n* nama permainan anak-anak

loto, mloto *a* pandai atau sering membual

lotré *n* lotre; undian;

nglotré *v* melotre; mengundi

lowah *n* sela; antara; luang;

lowahan *n* 1 antara; sela-sela; 2 lubang; lembah;

nglowahi *v* menyela; memberi antara; memberi luang

lowang *n* 1 nama ikan; 2 nama penyakit kulit

lowar *a* terlalu lebar (lubang pd subang telinga dsb)

lowé *n* senggulung; lintibang; luing

lowér —→ lowar

lowong *a* 1 lowong; kosong; 2 istirahat;

lowongan *n* lowongan;

nglowongi *v* berpuasa

lowung *a* lumayan; lebih baik

loyang *n* kuningan

loyang, sega -- *n* nasi yg sudah dikeringkan ditanak lagi

loyo *a* loyo; rengsa

loyop *a* 1 mengantuk; 2 condong atau hampir roboh (tanaman jagung yg diterjang angin dsb)

loyor, ngloyor *v* mencuci (kain dsb) dng air abu

luamah *n* luamah

lubdaka *n* pemburu

lubér *v* luap; limpah;

nglubéraké *v* memberikan

lucu *a* lucu; jenaka;

nglucu *v* melucu; bercanda

ludhang *a* 1 senggang; luang; 2 sempat;

ngludhangaké *v* menyempatkan; meluangkan

ludhes *a* ludes; habis sama sekali

ludhuk *a* rakus (suka makan banyak)

ludira *n* darah

ludruk *n* 1 badut; tandak; ludruk

lugas *a* lugu; sahaja; sederhana;

nglugas *v* berpakaian sederhana

lugu *a* 1 lugu; apa adanya; polos; 2 sesungguhnya; terus terang;

saluguné *adv* sebenarnya; sesungguhnya

lugut *n* miang (bulu halus yg biasanya gatal);

nglugut *v* bermiang

luh *n* air mata

luhung *a* luhur; tinggi; mulia

'luhur *a* luhur; tinggi; mulia;

leluhur *n* leluhur; nenek moyang;

ngluhuraké *v* meluhurkan; memuliakan;

kaluhuran *n* keluhuran

²luhur *n* salat luhur

lujeng —→ **luku, waluku**

luk *n* lekuk; lengkung;

ngelukaké *v* melekukkan; melengkungkan

luka —→ **lukha**

lukak 1 *v* berkurang; surut (tt air dsb); 2 *a* kurang ingatan; agak gila

lukar *kr* —→ **cucul, udhar**

luket *a* lekat; rekat

lukha *n*, **salat** -- salat sunah pd waktu pagi (± pk. 9.00)

lukis *v* lukis; gambar;

nglukis *v* melukis; menggambar

lukita *n* karangan; gubahan; lukisan

luku —→ **wluku**

lulang *n* belulang; kulit (kambing, sapi, dsb);

nglulangi *v* menguliti

lulu, nglulu *v* memberi sesuatu lebih dp yg diminta (tetapi sesungguhnya melarang)

lulub *n* serat; jerami

luluh *a* 1 luluh; hancur; lebur; 2 padu;

luluhan *n* campuran (semen dsb);

ngluluh *v* meluluhkan

lulun *v* gulung; kalah;

kalulun *v* 1 terbawa; hanyut; 2 terkalahkan

lulur, nglulur *v* 1 melulur (tubuh dng bedak dsb); 2 mengambil (uang dr saku dsb);

lulus *v* lulus

lulut 1 *a* jinak; 2 selaras (tt suasana, warna, dsb); 3 *n* cinta sekali thd;

nglulut *v* 1 menjinakkan; 2 menyelaraskan;

dilulut *v* dicintai; dikasih;

salulut *v* senggama

lum —→ **alum**;

ngelum *v* melayukan

lumah *n* atas; muka;

lumah-lumah *v* 1 menelentangkan; 2 menyerahkan (secara ikhlas);

mlumah *v* menelentang;

kelumah *v* terlentang (krn jatuh)

lumajar *kr* —→ **lumayu**

lumayu *v* berlari

lumba, mlumba *v* melompat (ke atas); melecut;

mlumba-mlumba *v* melompat-lompat (tt ikan dsb)

lumbat *n* nama ikan air tawar

lumbu *n* daun talas

lumbung *n* lumbung

lumebet *kr* —→ **lumebu**

lumebu —→ **lebu**

lumekas —→ **lekas**

lumeket —→ **leket**

lumémbak —→ **lémbak**

lumémbar —→ **lémbar**

lumémbat —→ **lémbat**

luméng *v* mencair; meleleh

lumeng *v* menyala; berasap

luméngkét —> **léngkét**

luméngsér —> **léngsér**

lumepas —> **lepas**

lumér *a* mencair

lumer *a* halus; lumat; lembut

lumérég —> **lérég**

lumoh —> **lumuah**

lumpang *n* lumpang;

-- **kenthéng** lumpang batu yg besar;

lumpangen *a* sariawan;

nglumpangi *adv* mulai berlekuk-lekuk (tt penyakit cacar)

lumpat *v* lompat; loncat;

-- **kidang** menghitung atau membilang yg tidak urut;

lumpatan 1 *v* bermain lompat-lompatan; **2 n** alat untuk bermain lompat-lompatan;

malumpat, mlumpat *v* melompat; meloncat;

nglumpati *v* melompat; meloncati

lumprah —> **lumrah**

lumpuh *a* lumpuh; tepok;

-- **ing sastra** *adv* buta huruf

lumpuk —> **klumpuk**

¹lumpur *n* lumpur

²lumpur *a* longgar atau galir (tt sekrup yg sudah usang)

lumrah *a* biasa; lazim; wajar;

nglumrahaké *v* 1 menganggap sudah lazim; 2 mengumumkan

lumrang *a* merata; semerbak (tt bau)

lumuah *a* 1 malas; 2 enggan

lumut *n* lumut;

lumuten *a* berlumut;

nglumut *v* berlumut

lun —> **alun**

lunas *a* lunas;

nglunasi *v* melunasi;

luncang *n* nama tumbuh-tumbuhan

lundhu-lundhu *a* kekanakan; tampak bodoh

lung *n* batang ubi jalar

lunga *v* pergi;

-- **plencing** pergi secara tiba-tiba;

lelungan *n* bepergian;

nglungani *v* menghindari; menyingkir (pergi)

lungguh *v* duduk;

-- **jéjér** duduk berjajar;

nglungguhi *v* menduduki

lungid *a* 1 tajam; 2 tinggi (ilmunya)

lungka *n* gumpalan tanah;

lungkan *n* gumpalan tanah;

nglungka *v* 1 menyerupai gumpalan tanah; 2 keras kepala

lungkrah *a* 1 lesu; lemas; hilang kekuatan; 2 busuk

lungssé *a* kasep; terlambat

lungsed *a* lusuh

lungsén *n* 1 lungsin (tt benang); 2 anak rambut)

lungsi 1 *n* tanda baca tulisan Jawa; 2 *a* selamat

lungsur *v* lungsur; longsor;

lungsuran *n* 1 lungsuran; 2 bekas (pakaian dsb);

nglungsur *v* melungsur; mengambil

lunjak *v* lonjak; loncat;

lunjak-lunjak *v* melonjak-lonjak;

nglunjak *v* melonjak; meloncat

lunta, kelunta-lunta *v* terlunta-lunta

¹**luntak, nluntak-nluntak** *v* mabuk; muntah

²**luntak** *v* tuang;

nluntakaké *v* menuangkan (air, minyak, dsb)

lunthung *v* gulung;

lunthungan *n* gulungan;

nglunthung *v* menggulung

luntur *a* 1 luntur; 2 merosot;

nglunturi *v* melunturi

lunyu *a* 1 licin; 2 pandai bersilat lidah

lup *n* 1 laras senapan; 2 lensa

lupit *1 a* sempit; *2 n* ukuran luas (tanah) setengah ban (1 ban = 7096,5 m²)

luput *a* salah; keliru;

-- **cinatur** terkecuali;

luput-luput *p* jangan-jangan;

ngluputaké *v* menyalahkan;

keluputan *n* kesalahan; kekeliruan

lur *n* cacing tanah (kecil)

lurah *n* lurah; kepala desa; pemimpin;

-- **tabon** priayi yg menyewakan sawah bengkoknya kpd rakyat;

nglurahi *v* menjadi lurah; memimpin;

kalurahan *n* kelurahan

luri, leluri *n* leluhur; nenek moyang;

ngluri *v* 1 mencari; 2 meneliti;

ngleluri *v* melestarikan

lurik *a* lurik (corak bergaris-garis)

¹luru *v* mencari;

luru-luru *v* mencari-cari;

ngluru *v* mencari

²luru *a* layu; gugur;

keluron *v* keguguran

lurub *n* 1 kain penutup; 2 kain kafan;

luruban *n* penutup;

nglurubi *v* 1 menutupi; 2 mengafani

lurug, lurugan *v* 1 pergi; 2 mendatangi;

nglurug *n* pendatang (msl musuh, pekerja);

nglurugaké *v* 1 memberangkatkan; 2 mendatangkan

¹luruh *a* 1 sabar; tenang; 2 tunduk (muka)

- ²luruh, ngluruhi** *v* 1 menyapa; 2 mencari
lurung *n* lorong
lurus *a* lurus;
     -- *atiné* jujur
- ¹lus** —→ **alus**
- ²lus, ngelus** *v* mengelus; mengusap;
     ngelus-elus *v* meraba-raba; mengusap-usap
- ³lus, mak** -- *adv* tiba-tiba lepas
lusah, lusah-lusah *a* porak-poranda; porak-parik
lusi *a* 1 luput; terhindar (dr bahaya); 2 cacing tanah
lusmén *n* losmen; penginapan
luthik *n* sesuatu yg digunakan untuk mencolek; sudip;
     ngluthik *v* 1 mencolek; 2 mengutak-utik (bola dsb)
- lutung** *n* lutung; kera hitam
- luwah** —→ **lowah**
- luwak** *n* musang
- luwang** *n* lubang;
     luwangan *n* lubang;
     ngluwangi *v* melubangi; menggali
- ¹luwar** *v* lepas; bebas;
     luwaran *a* selesai; usai;
     ngluwari *v* melepaskan; membebaskan;
     ~ **ujar** membayar nadar
- ²luwar** *v* luar; keluar;
     ngluwari *v* mengeluarkan
- luwas** *a* 1 busuk; 2 usang; 3 layu;
     -- **getih** *adv* tidak datang bulan lagi
- luwat** —→ **kluwat**
- luwé** *a* lapar;
     keluwén *a* kelaparan
- ¹luweng** *n* lubang (gua) gunung dsb;
     ngluwengaké *v* memasukkan ke dl lubang
- ²luweng** *n* tungku

luwes *a* pantas; luwes; patut;

luwesan *a* serba luwes;

n gluwesaké *v* memperpantaskan

luwih *a* lebih;

-- **manéh** *p* lagi pula; lebih-lebih;

luwih-luwih *p* terlebih lagi;

n gluwihi **1** *v* melebihi; melampaui; **2** *v* memberi lebih; **3** *p* sangat;

kaluwihan *n* kelebihan; keistimewaan

luwing *n* **1** lintibang; **2** senggulung; **3** nama tumbuh-tumbuhan

luwuk *n* kelewang

luwung *p* lebih baik

luwur, leluwur *n* nenek moyang

luyung *n* ruyung; batang enau (yg bagian luar)

luyup *v* mengantuk

M

ma —→ **lima**

maaf *n* maaf

maap —→ **maaf**

maben kr —→ **madu**

mabit, mobat-mabit *v* 1 berliuk-liuk; 2 melambai-lambai

mabluk *v* memutih (tl rambut dsb)

mabok —→ **mabuk**

mabrut, mobrat-mabrut *a* porak-poranda; porak-parik

mabuk *1 v* mabuk; *2 a* marah

maca *v* 1 membaca; 2 menyimak

macan *n* harimau; macan;

— gembong harimau loreng; — kumbang harimau kumbang;

— tutul macan tutul; harimau bintang

¹**macapat** *n* nama jenis tembang Jawa

²**macapat** *n* tetangga sekeliling; desa sekitar

macet *a* macet; terhenti;

mocat-macet *adv* berulang kali macet;

macetan *adv* mudah macet

mada *v* mencela

madab *n* mazhab

madak *p* malahan; balikan

madal *v* menjejak; menolak; memental;

-- **pasilan** mohon diri

madat *v* madat (menghisap candu);

madatan *v* mencandu (mengisap candu)

madhab *n* mazhab

madhang *v* makan nasi;

modhang-médhéng *v* makan berulang kali

madharan *kr* —> meteng

madhep *v* menghadap;

-- **mantep** tekun; sungguh-sungguh; -- **marep** mantap sekali

madhul, modhal-madhul 1 *a* kusut sekali (tt rambut, pakaian, dsb); 2

v berhamburan

madraka *n* nama tembang Jawa

madrasah *n* madrasah

madu *n* madu;

-- **brata** 1 bunga; 2 lebah; -- **retna** nama tembang Jawa

madya *n* tengah;

-- **pada** *n* dunia;

samadya *adv* sedang; cukupan

maéjan *n* maesan; nisan

maem *v* makan

maésa *kr* —> kebo

maésan *n* nisan

magak *a* kerdil; kurus (tt tanaman dsb)

magang 1 *v* magang; 2 *n* calon;

-- **gawé** calon pegawai;

magangan *n* 1 calon; 2 tempat para calon

magep-magep *a* terengap-engap (krn kemasukan air waktu akan tenggelam dsb)

magesin *n* gudang

maget *a* setengah masak

maha *p* maha;

mahaagung *a* mahabesar

mahadéwa *n* Syiwa (dewa)

- mahaguru** *n* mahaguru; guru besar
mahakuasa *a* mahakuasa
mahamantri *n* 1 patih; 2 perdana menteri
maharaja *n* maharaja
mahardika —→ **mardika**
mahargya *v* menyambut; menyongsong
mahasiswa *n* mahasiswa
mahat *v* menyadap; menyuling
mahrib *n* magrib
mail *n* azimat
main *v* 1 berjudi; 2 bermain;
     -- **mata** main mata;
     main-main *v* bercanda
maja *n* buah maja (rasanya pahit)
majad *a* pantas; layak; patut;
     ora -- tidak pantas; tidak patut
majalah *n* majalah
Majalangu *n* Majapahit
majan *n* tempat tukang celup
majelis *n* majelis; dewan; sidang
majemukan *n* kenduri bersama-sama (biasanya sehabis panen)
majer *a* mandul (tt binatang)
majikan *n* majikan; juragan
mak *n* ibu
makaten *kr* —→ **mangkana**
makbud *a* berbakti kpd Tuhan
makbul *a* makbul; terkabul
makelar *n* makelar; perantara (dl jual-beli)
makena *n* mukena
maklar —→ **makelar**
makluk *n* makhluk
maklum *v* maklum;
     maklumé *v* (harap) memaklumi (memaaafkan)
maklumat *n* maklumat; pemberitahuan

makmakan *v* memikirkan diri sendiri

makmuk *v* meraba-raba

makmum *n* makmum; pengikut (dl salat)

makmur *a* makmur

makna *n* makna; arti;

maknani *v* memaknai; mengartikan

makripat *n* makrifat

makromah *n* makromah; mukena; kerudung kepala pakaian muslimat

makroni *n* makaroni

makruh *a* makruh (hal yg sebaiknya tidak dilakukan)

maksih *kr* ——> **isih**

maksiyat *n* maksiat; dosa

maksud *n* maksud; kehendak; tujuan

Maktal *n* nama wuku yg kedua puluh satu

makutha *n* mahkota

mal *n* 1 amal; 2 harta

mala *n* 1 cacat; 2 kecelakaan; kesengsaraan;

memala *n* 1 penyakit; 2 kesengsaraan

malad *v* 1 menyala; 2 bergairah;

-- **puja** bersemadi; -- **sih** minta belas kasih;

malad-malad *v* menyala-nyala

melaékat *n* malaikat

malah *p* malah; bahkan;

malahan *p* malahan; bahkan

malak *a* tamak; loba; serakah

malakulmaut *n* malaikat maut

malam *n* lilin (bahan cairan untuk membatik)

malang *v* melintang;

-- **ati** mengkhawatirkan; -- **kadhak** bertolak pinggang; menyom-bongkan diri; -- **mégung** malang melintang

malaria *n* malaria

maléla *a* jelas

¹malem *n* malam;

maleman *n* selamatan pd tanggal 21 Puasa

- ²malem** *a* lembap; lecuh;
malem-malem *adv* hampir kering (tt pakaian yg dijemur)
- ¹malih** *kr* —> **manéh**
- ²malih** *v* berubah; beralih; berganti;
malihan *n* perubahan; penjelmaan
- malikat** —> **malaékat**
- maliki** *n* malik; raja
- malim** **1** *n* mualim (guru agama); **2** *a* pandai
- maling** **1** *n* pencuri; **2** *v* mencuri;
molang-maling *adv* berkali-kali mencuri
- maliyo** *n* nama kain
- mamak** *n* ibu
- mamas** *n* jn logam
- mambak** *v* tersiar merata; tersebar
- mambang** *n* mambang (roh halus)
- mambu, -- ilu** jera; kapok
- mami** *n* **1** aku; **2** ibu
- mampu** *a* mampu; kaya; dapat
- mamreng** *a* lengang; sepi (tt suasana)
- man** —> **paman**
- mana, semana** *num* sekian
- manah** *n* **1** hati; **2** pikiran;
kamanah *v* dipikir;
- pamanahan** *n* pemikiran
- manang** *a* **1** marah; **2** keliru
- manawa** *p* jika; jikalau; apabila
- manawi** *kr* —> **manawa**
- manca** *n* asing;
ngamanca *v* ke luar negeri
- manci** *n* panci
- mancung** *n* seludang (kelopak kelapa, pisang, dsb)
- mandhala** *n* **1** tempat; daerah; **2** keliling; **3** lingkungan
- mandhi** *v* membawa; memanggul (senjata dsb)
- mandhiri** *a* mampu berdiri sendiri (tidak tergantung pd yg lain)

- mandhor** *n* mandur
- mandhukul** *v* membenjol; menonjol
- mandhung** *n* persediaan; cadangan
- mandi** *a* mujarab; manjur
- mandira** *n* beringin
- manéh** *p* lagi
- manekung** *a* giat; sungguh-sungguh
- mangah, mangah-mangah** *a* 1 merah padam; 2 marah
- mangap** *v* 1 menganga; 2 cerewet;
- mangap-mangap *v* mengap-mengap (krn sangat lelah)
- mangar, mangar-mangar** *a* merah padam (tt wajah)
- ¹**mangga kr** —> ayo;
- sumangga** *v* silakan
- ²**mangga** *n* labah-labah
- manggala** *n* 1 pendahuluan; 2 pemimpin; pemuka; 3 kebahagiaan;
- **yuda** pemimpin perang;
- manggalani** *v* memimpin
- manggar** *n* mayang; bunga klapa
- manggis** *n* manggis;
- **karengat** bibir yg warnanya merah tua
- mangka** *p* padahal; sebagai
- mangkak** *a* 1 putih kehitaman; 2 keras
- mangkakna** *p* padahal
- mangkana** *p* seperti itu
- mangkat** *v* berangkat pergi
- mangké kr** —> mengko;
- mangkéné** *p* begini; demikian;
- samangké** *adv* sekarang
- mangkel** *v* mendongkol;
- mangkelaké** *v* mendongkolkan hati
- mangkir** *adv* 1 tidak hadir (sekolah dsb); 2 selalu ada, terus mengalir (tt rezeki, pengunjung, dsb)
- mangkirig, mengkirig** *v* menggerang; meremang
- mangkok** *n* mangkuk;

mangkokan *n* 1 mangkuk kecil; 2 tempat gotri pd sepeda; 3 nama tumbuhan

mangli *n* nama jenis tebu

manglung *v* 1 menjulur (tt tangkai dsb); 2 menjenguk

mangro *adv* mendua (tt pikiran, pendapat, dsb);

-- ati mendua hati; bimbang; -- tingal mendua hati; bimbang

¹**mangsa** *n* musim;

-- tara musim yg berantara (musim kemarau disela oleh hujan dsb);
saben -- tara tiap setengah tahun;

mangsan *adv* musiman; kadang-kadang

²**mangsa** *v* makan; memakan;

mangsan *n* makanan;

dimangsa *v* dimakan;

³**mangsa** *p* masa; terserah;

-- bodhoa masa bodoh; -- bodhon bersikap masa modoh; -- borong
masa bodoh

¹**mangsah** *kw* 1 *v* pergi berperang; 2 *n* musuh;

-- yuda pergi berperang

²**mangsah** *v* melawan

mangsak *v* memasak

¹**mangsi** *n* tinta; dawat

²**mangsi** *kr* —> **malik**, **walik**

mangsur *adv* berak berupa cairan

¹**mangu**, **mangu-mangu** *a* ragu-ragu; termangu-mangu

²**mangu** *n* nama bentuk wajah wayang kulit

manguntur *n* nama balai di istana (balai penghadapan)

mangut *n* nama ikan air tawar

manhab —> **madhab**

¹**mani** *n* intan

²**mani** *n* mani (air mani)

manik, **manik-manik** *n* manikam; intan

manila *n* 1 intan biru; 2 nama jn buah sauh

manira *n* saya; aku

¹**manis** *n* manis;

-- jangan manis kayu; kayu manis;
manisan *n* manisan

²**manis** *n* nama lain hari pasaran *Legi*

manol *n* buruh; pekerja; kuli

manongan *n* gelandangan; tunawisma

manpangat *n* manfaat

mansur *a* berak berupa air

¹**mantak**, -- *aji* *v* memusatkan kekuatan gaib

²**mantak** *a* montok

mantar *v* menyala;

mantar-mantar *v* menyala-nyala

mantén *n* pengantin; mempelai;

manténan **1** *v* melaksanakan pesta pengantin; **2** *n* boncka (tiruan pengantin); **3** *n* untaian padi yg dibawa dr sawah saat mulai menuai; **4** *v* berduaan

manten, semanten —→ **méné, seméné**

mantep *a* mantap

manthuk *v* mengangguk

mantol *n* mantel; jas hujan

mantra *n* mantra

mantrani *v* memantrai

mantri *n* **1** menteri; **2** juru; **3** mantri;

-- alas pengawas hutan; -- guru kepala sekolah; -- klasir mantri ukur

mantu **1** *n* menantu; **2** *v* menjadikan pengantin; mengawinkan;

mantokaké *v* mengawinkan

mantuk *kr* —→ *mulih*

mantun *kr* —→ *mari*

manuk *n* **1** burung; **2** pelir;

-- gereja burung gereja; pipit rumah;

manukan *n* tiruan burung;

memanuki *v* mengawasi dr kejauhan

manukma *v* menjelma

manungsa *n* manusia;

- kemanungsan** *a* 1 kemanusiaan; 2 ketahuan orang
manyar *n* burung tempua;
 -- **sewu** nama gending Jawa
manyer *v* berdiri
manyul *a* menonjol (tt dahi dsb)
manyung *a* nama ikan laut
manyura *n* 1 burung merak; 2 nama nada dasar dl gending Jawa
¹**maoni** *v* membantah; menyangkal
²**maoni** *n* nama pohon (pohon mahoni)
maot *v* mati; maut
mapatih *n* mahapatih
mar *a* payah; lelah
maraséba *1 v* datang menghadap; *2 jn* pisang
marasepuh *kr* —> **maratuwa**
marasoca *n* nama ikan
maratuwa *n* mertua
marcapada *n* dunia
mardika *v* merdeka
marem *a* puas;
maremaké *v* memuaskan
mares *a* cepat
¹**marga** *n* 1 jalan; 2 sarana
²**marga** *adv p* sebab
margaina *n* 1 rahim; 2 puki
¹**margi** *kr* —> ³**merga**
²**margi** *kr* —> **dalan**
marhum *n* 1 almarhum; 2 almarhumah
mari *a* sembah;
maréni *v* menanggalkan; mengakhiri;
marékaké *v* menyembuhkan
maréng *n* nama musim (musim antara penghujan dan kemarau)
marine *1 n* marine (angkatan laut)
maring *1 p* kepada; *2 v* pergi

mariyem *n* meriam

markas *n* markas

¹**markis** *n* teras depan beratap (untuk melindungi orang yg turun dr kendaraan)

²**markis** *n* markisah

markisah *n* markisa

arma *p* sebab; oleh karena

marmer *n* marmer; batu pualam

marmut *n* marmut

marning *n* marning (nama pengangan dr jagung yg digodok lalu dikeringkan dan digoreng)

marsosé *n* marsose; polisi militer

marta *v* 1 mati; 2 hidup

martabak *n* martabak

martabat *n* martabat

maru *n* madu (tl istri);

dimaru *v* dimadu

maruta *n* angin

marwata *n* gunung

¹**mas** *n* emas;

-- enom emas muda; emas campuran (kurang dr 22 karat); --

gligén emas batangan; -- pasir serbuk emas; -- uré emas urai; emas yg belum dilebur

²**mas** *n* kata sapaan atau sebutan;

-- rara sebutan untuk gadis

¹**masa** *n* masa; musim

²**masa** —> ³**mangsa**

masak *v* memasak;

masakan *n* masakan; ramuan

masalah *n* masalah

masa'llah *n* masya Allah (kata yg biasa diucapkan jika ada sesuatu yg mengherankan)

masarakat *n* masyarakat

Maséhi *n* Masehi

- maselat** *n* azimat; pusaka
- masem** *a* 1 lusuh (tt kain dsb); 2 masam
- masgul** *a* masygul
- mashab** *n* **mazhab**
- mashur** *a* masyhur, termasyhur
- masi** *kr* —→ **³mangsa**
- masinis** *n* masinis
- masjid** *n* mesjid
- maskapé** *n* maskapai
- maskawin** *n* maskawin; mahar
- masmur** *n* masmur
- masrik** *n* timur
- mastaka** —→ **mustaka**
- mastuti** *v* memuji; menyembah
- masuk** *v* masuk;
-- angin masuk angin
- mata** *n* mata;
-- **dhuwiten** mata duitan; -- pita orang yg dipercaya; -- sapi telur mata sapi; -- **yuyu** mata yg mudah berlinang; mudah menangis;
- mata-mata** *n* mata-mata
- mateng** *a* matang; masak;
matengan *adv* selesai dl memasak;
- matengi** *v* memasak;
kematengen *a* terlalu matang
- mathéngkrang** *v* duduk (dng kaki terkangkang)
- mathéngkréng** *v* jongkok (duduk di atas meja dsb)
- mathithil** *a* kikir; bakhil
- mathithing** *a* 1 rapi; 2 singgas
- mathongol** *v* tersembul; menyembul; menonjol
- mathosot** *v* menonjol
- mathothok** *v* jongkok (duduk, biasanya untuk wanita)
- mati** *v* mati;
-- **garing** mata kelaparan; mati kekeringan;
-- **kaku** mati kejang; -- **konyol** mati konyol;

-- **raga** mati raga; -- **sahid** mati syahid; -- **sampyu** mati semuanya;
mota-mati *adv* berulang kali mata (api dsb);
maténi *v* membunuh;
dimatékaké *v* dimatikan

match *a* terbiasa

mau *p* tadi;

mau-mauné *adv* dahulu kala; asal mulanya
maulana *n* maulana (gelar dl agama Islam)

maulid *v* lahir

maut *n* maut

¹**mawa** *p* dengan

²**mawa** *n* bara api

³**mawa** *v* mawar (nama bunga)

mawi *kr* ——> ¹**mawa**

mawon *kr* ——> **waé**

mawul, mawul-mawul *a* kusut masai (kusut sekali)

¹**maya** *a* 1 maya; semu; 2 terang; 3 indah;

maya-maya *a* samar-samar

²**maya** *n* nama bunga belimbing

mayag-mayag *a* besar sekali (ti perut dsb)

¹**mayang** *n* mayang (bunga pinang)

²**mayang** *n* mayang (nama perahu)

³**mayang** *v* memainkan wayang

mayar *a* 1 mudah; 2 ringan

mayat *a* landai; miring (tt jalan dsb)

mayig-mayig *a* goyah; goyang (km tidak kuat)

mayir *adv* mudah sekali

mayit *n* mayat; jenazah

mayong *v* berkeliling; berputar;

mayong-mayong *v* selalu pergi; mengelana

mayor *n* mayor

mayoran *n* pesta makan

mayuk *v* meliuk; berkecenderungan

- mébel** *n* mebel (perkakas rumah spt meja, kursi)
- mecécé** *a* sompong (berlagak sompong)
- médal-médol** *v* berjalan dng bergoyang pinggul
- médan** *n* medan; ladang
- médang-médong** *v* berjalan bergoyang pinggul atau pantat
- médél, médél-médél** *a* bersit-bersit (tt pakaian)
- medem** *adv* 1 hampir mekar, 2 belum masak (tt buah); 3 menjelang berasih (tt gadis); 4 agak menyenangkan; 5 belum berkembang (tt ilmu)
- medhali** *n* medali (lencana)
- medhit** *a* kikir; bakhil
- medhok** *v* memuai (tt mi dsb yg direndam)
- medhun** —→ **dhun**
- méga** *n* awan;
- mendhung nama tembang Jawa;
- mégan** *n* bulu yg berwarna abu-abu (tt merpati)
- megagah** —→ **begagah**
- megana** *n* sega -- nasi yg dimasak dng sayur urap
- mégantara** *a* abu-abu tua (tt warna kuda)
- megap, megap-megap** *v* terengah-engah
- mébat-mégot** 1 *v* melengkok; 2 *a* malas; enggan
- megatruh** *n* nama tembang Jawa
- megelang** *n* kepala batu
- megegeleng** —→ **megelang**
- ¹**megeng** *n* selamatan permulaan bulan puasa
- ²**megeng** *v* 1 menahan (tt napas); 2 menyapih (tt anak)
- meger-meger** 1 *v* berdiri tegak; 2 *adv* masih hidup
- mégol, mágol-mégol** *v* bergoyang pinggul
- mégos** *v* serong; menyerong
- mégot, mégot-mégot** —→ **mébat-mégot**
- ¹**mégung** *v* 1 menyimpang (tt arah); 2 bergoyang hebat
- ²**mégung, malang-mégung** *v* malang-melintang
- méh** *p* hampir
- meheng** —→ ¹**mung**
- méja** *n* meja; bangku

mejana, mejanani *v* menghina

mejani *n* upah dukun

mejen *a* mejan

mejid *n* mesjid

mejjad *n* mukjizat

mék, ngémék *v* meraba;

mak-mék *v* meraba-raba;

mék-mékan *v* meraba-raba

mékah, mékah-mékah *a* pengkar (tt cara jalan seseorang)

mekao *n* nama cita atau kain

mekar *v* mekar; berkembang

mekaten kr —> **mengkéné**

mekena *n* telelung

mekis *v* mendesis

mékrad *n* mikraj

mekrok *v* mekar; berkembang

meksiat *n* maksiat

mekutha *n* mahkota

mél *n* doa; mantra

melak-melik **1** *v* berkedap-kedip; **2** *adv* susah tidur; **3** *a* khawatir

melang-melang *a* khawatir; mengkhawatirkan

melarat *a* melarat; miskin

mélar-mélor *v* lentur; melentur

melathi —> **mlathi**

méléd *v* menjulur (tt lidah);

méléd-méléd *v* **1** menjulur-julur; **2** menjilat-jilat (tt api);

mélad-méléd *v* berulang kali ménjulurkan lidah

mélem *n* nama ikan laut

mélé-mélé *v* menjulur (tt lidah dsb)

melep, melep-melep *a* penuh; penuh sesak

mélér *v* leler;

mélér-mélér *v* berleleran

meles *a* tampak berkilau (tt warna hitam)

mélét —→ **méléd**

mélik *v* menginginkan;

mélikan *a* selalu mengingini milik orang lain

melok *a* 1 tampak nyata; 2 berkilau

melong-melong *v* berkilau; bercahaya

mélor *v* meluyut; mendetur

mélu *v* ikut;

mélu-mélu *v* ikut-ikutan;

méla-mélu *v* suka ikut-ikutan

memala —→ **mala**

mémба *v* 1 mirip; menyerupai; 2 menjelma;

-- **warna** menyerupai; menyamar;

mémба-mémба *v* menyamar

membak-membik *adv* akan menangis

membeg-membeg *adv* berlinang air mata

membleg-membleg *a* pekat sekali

memel *a* lunak; empuk (tt daging dsb)

memeng *a* segan

memes *a* lembik

memet *a* 1 luluh; 2 tinggi; 3 mulia; 4 sukar;

memetaké *v* meluluhkan

mempeng *a* giat

memplak *a* jelepak (merata)

mempur *a* gembur; kersai

ménak *n* sebutan bagi bangsawan

menang *v* menang;

menangaké *v* memenangkan

menapa *kr* —→ **apa**

menara *n* menara;

-- **geni** mercu suar

menawa *p* jika; kalau

menceb *a* penuh

méncés *a* serong;

- méncésaké** *v* menyerongkan
méncla-ménclé *a* galir; bohong (kata-katanya)
méncō *n* burung tiung; burung mina
méncong *v* serong; menyerong
ménkos *a* serong; erot (tt mulut dsb)
méncret *a* diare; mencirit
ménda kr —→ **wedhus**
méndah p betapa;
 -- déné betapa akan ...; -- iba alangkah ... jika
mendat v mantul (tt bola dsb);
 -- **mentul** melenting; memantul
méndel kr —→ **meneng**
mendelap-mendelip *adv* hampir mati (merana)
mendem, -- genjé gila
mendha v reda; berkurang (tt hujan)
mendhak —→ **pendhak**
mendhang n selaput keras (pd beras)
mendhekel v mendongkol
mendhelong v mengendur
mendhing a mending; lumayan
mendhoan n nama pengangan dr tempe
méndhol-méndhol a berisi penuh dan bergantung (tt tembolok ayam
 dsb)
méndhong n rumput purun (untuk bahan tikar)
mendhung 1 n awan; 2 *v* berawan
méndrés a sangat keletah
mendut n nama pegangan
méné, seméné num sekian;
 saméné *num* sebanyak ini
meneng v diam; tenang;
meneng-menengan adv secara diam-diam;
ngenengaké v mendiamkan

menga *v* terbuka;

ngengakaké *v* membukakan; enga

méngéng *v* 1 menoleh; 2 berhenti sebentar; 3 melupakan tugas; 4 mundur

¹**mengeng** *v* mendengung (tt suara lebah dsb)

²**mengeng** 1 *a* bingung; 2 *adv* belum jelas; 3 *adv* belum ada keputusan yg pasti

méngér-méngér *a* merah menyala (tt warna bibir)

menges *a* hitam mengkilat

menggah *kr* —> **mungguh**

menggéh-menggéh *v* terengah-engah (km lari jauh dsb)

mengger 1 *adv* berada di tempat tinggi; 2 *a* besar (besar lagi tinggi)

mengguk *a* bengek (sesak napas)

menggung —> **tumenggung**

mengi *a* bengek (sesak napas)

mengkana *p* begitu; demikian

mengkané *p* padahal

méngkat-méngkat *v* berlagak segan-segan (ungkapan tidak mau)

mengké *p* nanti

mengkéné *p* demikian; begini

mengko *adv* nanti;

mengko-mengkoné *adv* nantinya; kelak;

samengko *adv* sekarang

méngkod-méngkod *a* segan-segan (tidak mau)

mengkono *p* begitu

mengkrik-mengkrik *a* kurus kering

méngo 1 *v* menoleh; berpaling; 2 *a* enggan

méngos *v* 1 serong; menyerong; 2 membuang muka

mengsa *kr* —> **mungsu**

menig-menig *v* berdebar-debar; khawatir

¹**menik** *n* nama bunga cabai

²**menik, menik-menik** *a* kecil; mungil (bentuk tubuh gadis dsb)

menika —> **punika**

menila *n* nama jn sauh

¹menir *n* lemekut;

meniran *n* 1 lemekut; 2 nama pengangan (dr menir); 3 nama tumbuh-tumbuhan

²menir, meniren *a* penat mulut

³menir *n* tuan

menis-menis *adv* tampak mengkilap (tt benda bulat kecil)

menit *n* menit

menjéng *n* ampas bijan

mentah *a* mentah;

mentahaké *v* mementahkan; menggagalkan

mentala *a* sampai hati;

mentalan *a* bersikap sampai hati

mentas *a* habis; baru (makan dsb)

mentéga *n* mentega

ménten *kr* —→ méné;

· saménten, semanten *num* sekian

¹ménténg *n* buah kepundung

²ménténg *a* perutnya tampak ke depan (ketika berjalan)

méntér *adv* 1 mudah menyala; 2 tampak baik; 3 tidak terluka

ménter *v* mencelup (dl air pewarna)

mentéréng *a* mentereng; kereng

menter-menter *a* bernas; montok (seakan-akan pecah)

mentes *a* berisi; bernas (tt butir padi dsb)

menthék *n* nama hama padi

menthek *a* montok; sintal;

menthek-menthek ¹ *a* montok; sintal; ² *adv* kenyang sekali; ³ *adv* senang sekali

menthelét *a* kempes dan telanjang (perut dsb)

menthelit *a* kempes sekali

menthéngél *v* menjengul; menyembul

menther *n* nama ikan

menthéyét *a* sarat (km beban dsb)

menthik *a* kecil

menthilas *a* gundul

- menthingil** *a* menyembul
- mentholos** *a* gundul; botak
- ménthog** *n* itik manila
- menthul** *a* bakup (tt muka yg bengkak dsb)
- menthur** *a* putih sekali (nasi dsb)
- menthuyut** *a* sarat; penuh (beban dsb)
- mentiyung** *v* meluyut (tt dahan dsb)
- méntol** **1** *a* bengkak; **2 n** jn minyak gosok
- ¹mentul** *v* memantul; melentur;
- mentul-mentul** *v* memantul-mantul
- ²mentul, brondong** -- *n* nama gending Jawa
- menuk-menuk** *a* tampak besar dan empuk
- menul-menul** *a* empuk serta tampak kenyal
- menungsa** *n* manusia
- menur** *n* jn melati
- menus-menus** *adv* mengkilap (tt kepala gundul dsb)
- menyang** *p* **1** ke; kepada; **2** menuju
- mépit** *a* rapat sekali (penyangatan dr **mépét**)
- meprel** *a* lapuk; rapuh (sudah patah)
- merak** *n* burung merak
- merang** *n* tangkai padi
- merbangbang** *a* kemerahan (langit di sebelah timur waktu fajar
menyingsing)
- merbebeng** *a* merah (wajah, mata, dsb)
- merbeng-merbeng** *a* merah (tt wajah, mata, dsb)
- merbot** *n* pegawai mesjid
- merbung** *a* kuno
- mercon** *n* petasan; mercon
- merdika** *v* merdeka
- merem, -- dhipet** *v* memejamkan mata rapat-rapat
- ¹merga** *n* sebab; karena
- ²merga** *n* kijang
- ³merga** *n* jalan
- mergi** *kr* —> **merga**
- méri** *a* iri;

- mérén, mérénan** *adv* mudah iri;
mérékaké *v* 1 iri akan; 2 menyebabkan iri
- meri** *n* anak itik
- merit** *v* mengecil
- merjan** *n* merjan
- merkatak** *v* menguning (tt padi)
- merki** *n* kutu ayam
- merkongkong** *v* mencangkung (dg kaki melebar)
- merkotok** *v* berbintik-bintik
- merkungkung** *v* meringkuk; membungkuk; menelungkup
- merkutuk** *v* berbintik-bintik kasar (tt kulit dsb)
- merning** —> **marning**
- mérok-mérok** *a* berbedak tebal sekali
- merpak** *a* dekat
- mersanak** *a* ramah
- mersel** *a* sintal; berisi
- merta** *v* 1 mati; 2 hidup;
   -- lulut 1 algojo; 2 nama tembang Jawa
- mertabak** *n* martabak (nama makanan)
- mertéga** *n* mentega
- mertuwa** —> **maratuwa**
- méru** *n* gunung
- merwil** *n* batu azimat
- més** *n* pupuk;
- ngemés** *v* memupuk
- mesayi** *n* nama jn rempah-rempah
- mesgul** *a* masygul
- mesin** *n* mesin;
   -- *jait* mesin jahit; -- *tulis* mesin tulis
- mesjid** *n* mesjid
- mespir** *n* intan tiruan
- mestaka** —> **mustaka**
- mestar** *n* mistar

mestér *n* lantai ubin

mesthi *adv* pasti;

mesthékaké *v* memastikan

méstri *n* 1 ahli hukum; 2 tabib; dukun

¹**mestri** *n* mester

²**mestri** *n* dukun; tabib

mesum *a* 1 pucat; 2 lesu

métal *n* logam

métang-météng *v* membusungkan perut (ketika berjalan)

metas *v* memberondong dng meriam

mété *n* biji jambu monyet

meteng *v* hamil

methangkus *adv* keras kepala

methar *v* renggang;

metharaké *v* merenggangkan

methékol *a* kckar

méthok *a* lebar (tt muka)

methothok *v* duduk (berbaring) dng kaki berkangkang

metu *v* melalui;

-- buri 1 lewat belakang; 2 *ki* tidak sewajarnya

mewéh-mewéh *a* tampak luas (tt lubang)

mewék *v* menangis;

mewék-mewék *v* menangis

mewék-mewék 1 *a* sobek lebar; 2 *v* menangis (tt anak)

méyak-méyék *adv* dl keadaan membungkuk (krn keberatan beban dsb)

méyong *n* 1 suara kucing; kucing

méyos *n* nama penyakit kulit

mi *n* mi

miar-miur *a* bimbang (selalu berubah pendapat dsb)

midhang *v* 1 berpesiar; bermain-main; 2 pergi membayar nazar

midid *v* berhembus kencang (tt angin)

migal-migul *v* bergoyang

migung *v* menyimpang

mihun *n* bihun

¹**mijil** *v* keluar

²**mijil** *n* nama tembang Jawa

mijrah *v* menghitung

mikrab *n* mihrab (tempat imam di mesjid)

mikrad *v* mikraj

¹**mil** *n* mil

²**mil** —→ **emil**

mila *kr* —→ **mula**

milang-miling *v* mengamati (dl upaya mencari pasangan hidup dsb)

milik *n* milik; kepunyaan

miling-miling *v* melihat-lihat (untuk dibeli, dipakai, dsb)

milisi *n* milisi; para wajib militer

militér *n* militer; tentara

mimang *n* akar beringin

mimbar *n* mimbar

¹**mimik** *n* bari-bari

²**mimik** *v* menetek; minum

¹**mimir** *a* tipis

²**mimir** *n* sb buaya kecil

mimis *n* peluru (senapan)

mimisen *adv* terjadi perdarahan pd hidung

mimpes *v* mengempis

min *n* min; minus

mina *n* ikan

minangka *p* sebagai;

minangkani *v* memenuhi; mengabulkan

¹**minat** *n* minat; perhatian

²**minat** *a* pantas; layak

mindhak *kr* —→ **mundhak**

mindhik-mindhik *v* berjalan perlahan-lahan dng langkah pendek

mindhul-mindhul *v* menjendul (kelihatan berisi)

¹**mindi** *n* nama pohon

²**mindi** —→ ¹**pindi**

³**mindi** —→ ²**pindi**

mindring *v* membeli secara angsuran

mines *adv* kurang

ming *p* hanya

minggrang-minggring *a* ragu-ragu

Minggu *n* Minggu;

minggon **1** *num* semingguan (pemberian gaji); **2** *v* berlibur (bersantai) pd hari Minggu

mingip-mingip *adv* keluar sedikit ujungnya

mingis-mingis *adv* sangat tajam (tt pisau dsb)

¹**mingkar** *v* ingkar

²**mingkar** *v* menyimpang; menjauh;

mingkar-mingkar *v* menjauh; mengelak

mingked *v* beringsut; beralih

mingket —→ **mingked**

mingkis *v* membuka; menyingsingkan

mingklik-mingklik **1** *adv* di tempat yg tinggi; **2** *a* sombang; angkuh

mingkug-mingkug *adv* sulit berjalan krn kegemukan

mingkuh *v* memungkiri; menolak

mingseg-mingseg *v* tersedu-sedu

mingsel-mingsel *a* sintal; gemuk

mingsra, ora -- *adv* tidak berharga

mining-mining *a* kemerahan (tt wajah yg kepanasan dsb)

minister *n* menteri

minting-minting *a* singsat (tt berkain dsb)

mintir *adv* selalu ada (tt buah-buahan, rezeki, dsb)

mintuna *n* nama ikan laut

minthi *n* anak itik manila (anak mentok)

mir, -- atiné *adv* selalu waswas; selalu khawatir

¹**mirah** *kr* —→ **murah**

²**mirah** *n* intan merah

mirib *a* mirip

miring *a* **1** miring; **2** sinting

miris *a* takut; ngeri;

-- **atiné a** takut; ngeri

¹mirong v 1 menyendiri; 2 menyelimutkan kain pd bahu;

-- **kampuh jiwa** memberontak

²mirong n nama gending Jawa

mirunggan a khusus; istimewa; khas

misan n saudara sepupu

misbah n altar; mazbah

misi n misi

miskin a miskin; melarat

mispra —→ muspra

mister n mester

misuwur a tersohor; masyhur; terkenal

miswah n misoa

mit n 1 pet; 2 lipatan ikat kepala

mitra n kawan; teman; sahabat;

-- **thing** sahabat karib;

memitran v berkawan; berteman

mitraliyur n mitraliur

miwah kr —→ lan

miyeg-miyeg adv kelihatan terlalu berat dl membawa beban

miyud-miyud v bergerak-gerak (melambai-lambai, msl pohon nyiur)

miyur a 1 ragu; 2 lemah hati; 3 lentur;

miyur-miyur adv 1 tidak tetap pendiriannya; 2 sangat lentur

mlandhingan n 1 tumbuhan petai cina; 2 sb labah-labah

mlarat a melarat; miskin;

mlarati v menyebabkan melarat

mlathi n melati

mlényéh v lecet; mengelupas (kulit dsb)

mlicat v lecet; mengelupas

mligi a khusus; melulu

mlinjo n melinjo; belinjo

mliwis n belibis

mlosoh a empuk; busuk

mloro a lucu; suka membual; jenaka

mlowa —→ **mulwa**

mlulu *a* khusus; melulu

mluwa *n* tanah kosong

moco-moco *adv* tampak cembung (mulut) krn makan sesuatu

modang *n* motif batik (biasanya untuk ikat kepala, kemban)

modar *v* *kas* mati

¹**modhal** *n* modal

²**modhal, modhal-madhal** *a* kusut sekali (tt rambut dsb)

modhél *n* 1 model; 2 aneh

modin *n* modin; lebai

modir *v* *kas* mati

moga *p* tiba-tiba; oleh krn itu

mogol 1 *a* engkah-engkah (ketela rebus dsb); 2 *adv* belum jadi; belum tamat; belum pandai

¹**moh** —→ **emoh**

²**moh** —→ **amoh**

mojah *n* kaos tangan dan kaki

mokal *a* mustahil;

dimokalaké *v* dianggap mustahil

moklis *n* mukhlis

moksa —→ **muksa**

molana *n* maulana (gelar pemimpin agama Islam)

molé-molé *adv* menjulur

molo *n* kayu bubungan (bagian kerangka rumah yg teratas)

momok *n* 1 hantu; 2 lumur;

dimomoki *v* 1 dihantui; 2 dilumuri

momol *a* empuk; lunak

mondhok —→ **pondhok**

mrecon *n* petasan

mredu —→ **merdu**

mrega —→ **merga**

mempyor *v* bersinar; gemerlap

monél *n* logam

mong *v* asuh;

- ngemong** *v* mengasuh;
pamong *n* pengasuh
- mongah, mongah-mongah** *adv* panas sekali
monga-mangu —→ **mangu-mangu**
- monggang** *n* nama gending Jawa
- mongkog** *a* bangga; besar hati
- mono, semono** *num* sekian; sebanyak itu
- montang-manting** *a* pontang-panting
- monten, semonten** *num* sekian
- monto-monto** *v* menyembul keluar
- ¹**montor** *n* motor; mobil
- ²**montor, montor-montor** *adv* menyala-nyala
- ¹**montro** *n* 1 bunga mentimun; 2 nama gending Jawa
- ²**montro, montro-montrō** *v* merengut; cemberut
- monthok** *a* montok (tl payudara);
   -- *atiné* bangga; besar hati
- monyét** *n* monyet; kera
- monyong** *n* benjol;
   monyongan *n* benjolan
- mor** *v* campur;
- mor-moran** 1 *v* bercampur; 2 *n* campuran;
     ngemor *v* mencampur
- mori** *n* mori; kain putih
- mot** *v* muat;
- ngemot** *v* memuat;
     kamot *v* termuat
- moté** *n* manik-manik
- mothak** *a* rewel (biasanya anak kecil)
- motol-motol** *adv* menonjol km sesak (saku dsb)
- mowak-mowak** *adv* sobek lebar
- ¹**moyang** *v* pergi; bepergian;
   moyang-moyang *adv* selalu pergi
- ²**moyang, nenek** -- *n* nenek moyang

mrana *p* ke sana

mrenges *a* hitam mengkilat (gigi dsb)

mréné *p* ke sini

mresep *v* meresap

¹**mreti** *v* mati

²**mreti**, -- **desa** *v* (upacara) bersih desa

mrica *n* merica; lada

mrih —> **amrih**

mrika *kr* —> **mrana**

mriki *kr* —> **mréné**

mriku *kr* —> **mrono**

mrina **1** *v* ikut merasa sedih, marah, dsb thd nasib yg menimpa teman (saudara); **2** *a* iri

mring *p* **1** kepada; **2** di

mripat *kr* —> **mata**

mriyang *a* meriang

mriyem *n* meriam

mrono *p* ke situ; ke sana

mrongos *a* jongang; tonggos

mrupuk *a* lapuk

mrutu *n* rengit; agas;

-- **sewu** nama gending Jawa

mruwat —> **murwat**

mualap *n* mualaf

mualim *n* mualim

mubadir *a* mubazir

mubah *adv* mubah

mubalig *n* mubalig

mubra-mubru *adv* serba kecukupan

muda —> **mut**

mudul *v* menyembul ujungnya

mudha *a* muda;

-- **dama** sangat bodoh; -- **krama** ragam kromo yg terdiri atas kata-

- kata kromo dan kromo inggil yg dipergunakan oleh anak muda kpd orang tua; -- pengarsa wakil ketua**
mufangat *n* manfaat
muga, muga-muga *p* semoga
mugen *a* tekun (bekerja, rajin, dsb)
mugi, mugi-mugi *kr* —> **muga, muga-muga**
Muharam *n* Muharam
muhung —> **¹mung**
mujadah *v* mengekang (nafsu)
mujair *n* mujair
mujarab *a* manjur; mujarab
mujijat *n* mukjizat
muka *n* muka
mukalaphah *n* mukhalafah
mukarat *adv* dekat dng Tuhan
Mukaram —> **Muharam**
muket 1 *adv* sudah bercampur dan meresap (tt bumbu); **2** *a* enak; **3** *a* bagus dan menyenangkan (tt cerita)
mukibat *n* jn ketela pohon
mukim *v* mukim; bermukim
mukir *v* ingkar; mungkir
muklis *a* suci
mukmin *n* mukmin (orang yg beriman)
mukok *v* muntah
mukrim *n* muhrim
muksa *v* moksa
mukti *a* bahagia; senang;
 -- **wibawa** hidup bahagia;
muktékaké *v* membahagiakan
mula *p* maka;
 -- **buka** asal mula; -- **bukané** sebab musababnya
mulané *p* oleh krn itu
mulad-mulad *v* menyala-nyala
mulak-mulak *v* membual-bual; menggelegak

- mulana** —> **maulana**
mules *a* mulas perut
mulih *v* pulang
mulmulan *n* nama permainan
Mulud *n* bulan Maulud
mulus *a* 1 mulus; 2 tanpa cacat
mulwa *n* buah nona
mulya *a* mulia;
    mulyakaké *v* memuliakan;
    kamulyan *n* kemuliaan
mumblug —> **mumbluk**
mumbluk *v* berbuih (tt adonan dsb)
mumet *a* pusing; pening
mumpal-mumpal *v* menggelegak
mumpung *adv* senyampang;
    mumpang-mumpung *adv* sesuka hatinya dl berbuat
mumpuni *a* pandai; mampu
mumpyar *v* berbahaya; berkilap
mumuk *a* bodoh
mumur —> **ajur**
mumut *a* empuk; lunak sekali (tt daging)
munafék *a* munafik
munajat *n* munajat
munajim *n* munajim (ahli pertindangan)
munapék —> **munafék**
munasika *v* mengganggu; menjahati
muncar *v* berbahaya; bersinar
muncul *v* muncul; keluar
mundhak —> **undhak**
mundhu *n* buah mundu
mundhuk-mundhuk *v* berjalan dng membungkuk (untuk menghormati
    dsb)
mundhung *n* kepundung;
    mundhung-mundhung *adv* bertimbun-timbun sampai tinggi

mundri *n* 1 pentol pd ujung kuluk; 2 puting susu; 3 nama azimat;

mundri-mundri *n* barang yg sangat berharga

mundur —→ **undur**

munek-munek —→ **¹unek**

munfangat —→ **mufangat**

munthu *n* penggilas sambal (anak cobek)

¹mung *p* hanya

²mung *n* tiruan bunyi (canang dsb)

munggang *n* nama gending Jawa

mungguh *1 p* adapun; *2 a* pantas; patut

munggur *n* munggur (nama pohon)

mungsuh *1 n* lawan; *2 v* melawan;

-- **bebuyutan** musuh turun-temurun;

mungsuhan *v* bermusuhan

mungur-mungur *adv* mukanya tampak merah (krn sakit dsb)

muntup-muntup —→ **untup**

munyeng *a* pusing; pening

¹munyuk *n* sb kera kecil

²munyuk, munyuk-munyuk *adv* datang perlahan-lahan;

munyak-munyak *adv* seringkali datang

mupakat *v* mufakat;

dimupakati *v* disetujui;

mupakatan *v* berunding; bermusyawarah

mupangat *n* manfaat; faedah

mupung —→ **mumpung**

mupuri —→ **pupur**

mur *n* 1 mur; 2 kemenyan Arab; 3 nama kain bersulam benang emas

murad *n* arti; makna; maksud;

dimuradi *v* diartikan; diterangkan

murah *a* murah;

dimurahi *v* diberi harga murah

murakabi *v* berfaedah; berguna

¹murang *a* meranggas (tt pohon)

²murang *v* menyimpang (dr kebiasaan); menyalahi;

-- **krama** kurang sopan; tak tahu adat; -- **sarak** kurang ajar;
 -- **tata** tidak tahu adat

murda *n* kepala; pemuka;

dimurdani *v* dimulai; didahului

murdaging *n* nama rempah-rempah

murid *n* murid; siswa

muring *v* marah;

muring-muring *v* marah-marah

murka *a* murka; tamak; loba;

kamurkan *n* kemurkaan; ketamakan

murni *a* murni; asli

mursal *a* nakal; jelek (kelakuannya)

mursid *a* soleh; suci hidupnya

murus *a* diare; mencirit

murwakala *n* cerita dl wayang kulit (biasanya untuk upacara ruwatan)

murwat *a* seimbang; setimpal; pantas;

samurwaté *adv* sepantasnya

musafir *n* musafir

musakat *a* musakat; sengsara

musala *n* gada; pukul

musapir —> **musafir**

musawarah *n* musyawarah

musibat *n* musibat; tulah; murka Tuhan

musik *n* musik

muslim *n* muslim;

muslimin *n* muslimin

musna *v* musnah; hilang; lenyap

muspra *a* sia-sia

musrik *a* musrik

mustail *a* mustahil

mustajab *a* mustajab; manjur; mujarab

mustajilah *adv* menyimpang dr hukum Islam

mustaka *kr* —> **endhas**

mustapa *n* yg terpilih

moustika *n* 1 batu sakti (bertuah); 2 intan
mut, mut-mutan *n* yg dikulum (gula dsb);

ngemut *v* mengulum;

~ **driji** 1 kecewa; 2 menggigit jari

mutamat *n* muktamat

mutiyara *n* mutiara

mutlak *a* mutlak

mutmainah *a* sabar dan tenteram

muwara *n* muara

muwun *kr* ——> **nangis**

muyeg ——> **'uyeg**

N

¹na *p* nah (kata seru tanda setuju)

²na —> ana

naas *a* sial; celaka; naas

nabag —> tabag

nabda —> sabda

nabela —> tabela

naberéni —> taberi

naberi —> taberi

nabet —> tabet

nabi *n* 1 nabi; 2 pusat

nabik —> tabik

nabok —> tabok

nabrak —> tabrak

nabrang —> sabrang

nabuh —> tabuh

nacad —> cacad

nakah —> cacah

nacar —> cacer

nada *1 n* suara; *2 v* bersuara; berbunyi

nadar *n* nazar; janji

nadi *n* sungai

nadyan *p* meskipun; walaupun

naga *n* naga;

-- dina naga penjaga hari; -- gini naga betina; -- jati, -- ngarang naga penjaga kiblat; -- sasi naga penjaga bulan; -- taun naga penjaga taun; nama perhitungan baik buruknya saat

nagabanda *n* nama tembang

nagakusuma *n* nama tembang

nagapasa *n* nama senjata

nagapuspa *n* nama pohon atau tumbuhan

nagapuspita *n* nama pohon atau tumbuhan

nagara *n* negara

nagasantun *kr* —> **nagasari**

nagasari *n* nama pengangan atau nama pohon

nagasasra *n* nama bentuk keris (berkelok tiga belas)

nagh —> **tagih**

nagri —> **negara**

nagur *n* 1 intan imitasi; 2 sambungan batu permata

nah *1 p* nah (kata seru tanda setuju); *2 n* nona

nahan —> **tahan**

nahas *n* naas

¹**nai** *v* beranak (tt kucing)

²**nai** —> **tai**

najéni —> **sajén**

naji —> **taji**

najin —> **tajin**

najis *a* najis;

najisaké *v* 1 menganggap najis; 2 mengotori; 3 menolak; menampik

najug —> **tajug**

nak —> **anak**;

-- dulur saudara sepupu; -- **kumanak** *1* turun-temurun; beranak pinak; *2* berbunga-bunga (tt uang); -- **nderek** *kr* —> **nak dulur**
-- sanak saudara sepupu; -- **sédulur** —> **nak dulur**

nakadaké —> **takad**

nakal *a* nakal

nakar *n* hari raya haji

nakbiri —> takbir

naker —> taker

nakir —> takir

nakodha *n* nakhoda

nakoni —> takon

naksihaken —> isih

naksir —> taksir

nakyinaké —> takyin

nala *n* hati; rasa hati; perasaan

nalangi —> talang

nalangsa *v* menyesali diri; sadar akan kekurangan dirinya

nalar *n* nalar; pikiran; logika;

nalaraké *v* menerangkan sebab-sebabnya

naléndra —> naréndra

naléni —> tali

nalesi —> tales

nalib —> talib

nalika *p* ketika;

-- **samana** ketika itu;

sanalika *p* seketika

naling —> taling

nalnalan *v* bergerak ke mana-mana (tt sikap anak perempuan)

nalnil *v* berkali-kali menyentuh

¹**naluri** *n* naluri; tradisi;

nalurékaké *v* melangsungkan tradisi

²**naluri** *n* darah; keturunan

nam —> anam, enam

nama kr —> jeneng

namakaké —> tama

namataké —> tamat

nambahi —> tambah

nambak —> tambak

nambal —> tambal

nambani —> tampa

- nambang** —> tambang
nambeli —> tambel, tombok
nambeng —> ³tambeng
nambet kr —> sambet
nambong a pura-pura tidak tahu
nambuh(i) —> tambuh
nambung —> sambung
nambur —> tambur
nambut —> sambut
nam-naman n 1 anyaman; 2 nama buah
nampa —> tampa
nampak —> tampak
nampan n baki; talam
nampani —> tampa
nampar —> tampar
nampek —> tampek
nampél —> tampél
nampik —> tampik
namping —> tamping
namponi —> tampu
namtokaké —> tamtu
namu —> tamu
namudana —> samudana
namung kr —> mung
namur —> samur
nanah n nanah;
 -- wuk nanah kotor berbau busuk
nanas n nanas
nadawida *adv* bermacam-macam
nandangi —> tandang
nanduk —> tanduk
nandur —> tandur
nandhani —> tandha
nandhang —> sandhang

- nandhes** —> **tandhes**
nandhingi —> **tanding**
nandho —> **tandho**
nandhu —> **tandhu**
nang —> **menyang**
nangani —> **tangan**
nangékaké —> **tangi**
nangéni —> **tangi**
nangga —> **tangga**
nanggap —> **tanggap**
nanggel kr —> **nanggung**
nanggem —> **tanggem**
nanggenah —> **tanggenah**
nanggéni —> **tanggon**
nanggoni —> **tanggon**
nanggori —> **tanggor**
nangguh —> **tangguh**
nanggulangi —> **tanggulang**
nangguli —> **tanggul**
nanggung —> **tanggung**
nangi, nenangi —> **tangi**
nanging p 1 tetapi; 2 hanya
nangis —> **tangis**
nangka n nangka;
 -- sabrang, -- wlanda sirsak; nangka belanda
nangkaraké —> **tangkar**
nangkeb —> **tangkeb**
nangkep —> **tangkep**
nangkil —> **tangkil**
nangkis —> **tangkis**
nangkoda —> **nakodha**
nangnangan n kemenangan; hasil menang
nangsang —> **sangsang**
nangsaya, nangsayani —> **²sangsaya**

- nangsuli kr** —> tangsul
naning-naning —> taning
nantang —> tantang
nanting —> tating
nantun kr —> nari
napak —> tapak
napani —> tapa
napas n 1 napas; 2 nama warna kuda
napé —> tapé
nampéni kr —> nampani
napel —> ¹tapel
napihi —> taphi
napis(aké) —> tapis
napsir(i) —> tapsir
napsu —> nepsu
naptu n 1 hari kelahiran; 2 angka perhitungan (hari, bulan, tahun, dsb)
napuk —> ¹tapuk
napungaké —> tapung
nara n orang
naraca n panah
naradipa n raja
naraji n raja
naraka —> neraka
narakarya n bawahan; anak buah; karyawan
naranata n raja
narang —> tarang
narapati n raja
narapraja n pegawai negeri
naréndra n raja
naréswari n permaisuri; raja putri
nari —> tari
narik —> tarik
narima —> tarima
narimah kr —> narima

naros kr —> **nari**

narpada v 1 menyembah; 2 menyerupai lebah

narpati n raja

narubaké —> **²tarub**

narubi —> **¹tarub**

narungaké —> **¹tarung**

nas adv 1 tidak jadi melangkah (dl permainan dsb); 2 dianggap kalah (krn melanggar aturan permainan); 3 *a* naas

nasabi —> **sasab**

nasag —> **sasag**

nasak —> **²sasak**

nasaki —> **¹sasak**

nasar —> **sasar**

Nasarani n Nasrani; Kristen

naséhat n nasihat

nasib n nasib

nasihaken kr —> **isih**

nasiki kr —> **mupuri**

nasional n nasional

nasionalis n nasionalis

Nasrani n Nasrani; Kristen

nastapa a 1 susah; sedih; 2 prihatin

nastiti a teliti dan hati-hati

¹nata —> **tata**

²nata n ratu

natab —> **tatab**

natah —> **tatah**

¹natal —> **tatal**

²Natal n Natal

natas —> **tatas**

naté kr —> **tau**

natoni —> **tatu**

natpada —> **tatpáda**

natur —> **tatur**

- naun —> taun
 nauri —> saur
 naut —> saut
¹nawa —> tawa
²nawa *num* sembilan
 nawakaké —> ³tawa
 nawala *n* surat
 nawan —> ¹tawan
 nawani —> tawa
 nawang —> tawang
 nawar —> tawar
nawékaken kr —> nawakaké
nawéni kr —> nawani
 nawengi —> taweng
 nawi *kr* —> tawi
 nauu —> tawu
¹nawur —> tawur
 nayab —> sayab
 nayaga *n* pemain gamelan
nayaka *n* 1 penuntun; pemimpin; 2 *ark* juru runding (pangkat di atas bupati); 3 menteri
 nayana *n* 1 air muka; 2 mata
 nayang *v* menjadi tukang patri
 nayogyani —> yogya
 nayub —> tayub
 nayuh —> ¹tayuh
 nayukaké —> sayuk
 nayum —> tayum
 né —> kéné
¹neb —> ineb
²neb —> eneb
 neba —> teba
 nebah —> tebah
 nebak —> tebak

- nebal** —> **tebal**
nebang —> **tebang**
nebar —> **sebar**
nebaruk —> **tebaruk**
nebas —> **tebas**
nebda —> **sabda**
nebelá —> **tebelá**
nebengi —> **tebeng**
neberéni —> **taberi**
nebih —> **tebih**
nebit —> **sebit**
nebok —> ¹**tebok**
nebu —> **tebu**
nebus —> **tebus**
necaki —> **cecek, neceki**
nécék —> **cécék**
neceki —> **cecek**
nécéli —> **cécél**
necep —> **cecep**
néces a rapi
nedahaken kr —> **tuduh, nuduhaké**
nedahi kr —> **tuduh, nuduhi**
nedayakaken kr —> **sedaya**
nedha kr —> **tedha**
nedhak kr —> **tedhak**
nedhani —> **tedha**
nedhas —> **tedhas**
nedheng —> ²**sedheng**
nédhéngi —> **tédhéng**
nedhi —> **tedhi**
négakake —> ¹**téga**
negal —> **tegal**
negar —> **tegar**
negara n 1 negara; 2 kota

- negari** *kr* ——> negara
negel ——> ²tegel
negeni ——> ¹tegen
neges ——> teges
negil *kr* ——> tegil
negor ——> tegor
néjé ——> séjé
néjékaké ——> séjé
¹**néh** ——> manéh
²**néh** ——> wénéh
nék p jika
nékad ——> tékad
nekak ——> tekak
néka-néka *a* bermacam-macam; aneh-aneh
nekani ——> teka
nekdir ——> takdir
nekék ——> tekék
nékel n nekel
nekem ——> tekem
néken ——> téken
nekeni ——> teken
néker n kelereng
neklék ——> ceklék
nékong ——> tékong
nekséni ——> seksi
neksihaken *kr* ——> teksih
neksir ——> teksir
nekuk ——> tekuk
nékung ——> tékung
nekung ——> tekung
nela ——> tela
nélak ——> télak
nélakaké ——> ¹tela
nelas ——> telas

nelat —> **telat**

nelék —> **telék**

neles —> **teles**

nelik —> **²telik**

nelkim —> **nlekim**

nélnélan *a* banyak tingkah; tidak tenang (tt anak perempuan)

neloni —> **telu**

neluh(i) —> **teluh**

ném kr —> **nom**

nem —> **enem**

nembé *adv* 1 baru saja; 2 sedang

némbél —> **témbél**

némbok —> **¹témbok**

nembrama *v* mengucapkan selamat datang

nemen *a* sangat;

nemenaké *v* 1 memantapkan; 2 mengkhususkan

némnéman —> **nom, nomnoman**

némpé —> **témpé**

némpél(i) —> **témpél**

némplék —> **témplék**

némplok —> **témplok**

népol *v* kena kotoran

néndra *v* tidur

nénér *n* nener, anak bandeng

nénés *a* genit

néng *n* di (preposisi)

neng —> **meneng**

néngél —> **théngél**

néngéng —> **téngéng**

nenggala *n* sb tombak

néngléng —> **téngléng**

nénthéng-nénthéng *v* bersikap menentang; menantang

népang —> **tépang**

népasi —> **tépas**

néplé *a* hina-dina; kecil sekali

népong(i) —→ **tépong**

népos —→ **tépos**

nepsu *1 a* marah; *2 n* nafsu

neptu *n* **1** hari kelahiran; **2** angka perhitungan (hari, bulan, tahun, dsb)

ner —→ **ener**

neraka *n* neraka

néréng-néréng *v* berjalan miring

nérés —→ **térés**

nerpati *n* raja

nésér —→ **sésér**

nését —→ **sését**

nestha *adv* berbentuk spt;

-- *wolu segi delapan*

nestiti *a* cermat; teliti; hemat

nesu *a* marah;

nesoni *v* memarahi

¹**nét**, **ngenét** *v* menulis baik-baik

²**nét** *n* jaring (bulutangkis dsb); jala

net —→ **enet**

nétah —→ **téyah**

nétég —→ **tétég**

néték —→ **téték**

nétér —→ **tétér**

nétési —→ **tété**

néthéki —→ **théthék**

néhél(i) —→ **théhél**

nétra *n* mata

nétral *a* netral

néyok —→ **céyok**

ngabéhi *n* **1** panggilan kpd priayi; **2** kepala polisi

ngabéi —→ **ngabéhi**

ngaglah *1 adv* tampak jelas; *2 v* duduk (merintangi jalan)

Ngakad —→ **Ahad**

- ngakérat** *n* akhirat
ngampret *a* kekecilan
ngana *p* begitu; demikian;
ngana-ngana *p* demikian itu
ngandhan-andhan *v* bergelombang; berikal (rambut seorang wanita)
ngandhap *kr* —> **andhap**
ngandika *kr* —> **andika**
ngangkang *a* nyaring (tt bunyi)
nganglang *v* berkeliling; berkelana; meronda
ngangsi —> ¹**nganti**
ngantén *n* pengantin
ngantheng *v* berdiri lama (menunggu sesuatu)
¹**nganti** *p* sampai; hingga
²**nganti**, **nganti-anti** *adv* sangat mengharapkan
ngantos *kr* —> ¹**nganti**
ngantuk *v* mengantuk
ngaré *n* lembah; ngarai
ngarsa *kr* —> **ngarep**, ²**arep**
ngas *n* as; poros (sepeda dsb)
ngasi —> ¹**nganti**
ngaso *v* mengaso; beristirahat
ngaten *kr* —> **ngéné**
ngayawara *v* melantur; omong kosong
ngayubagya *v* 1 menyetujui; 2 menyambut
ngayuwara —> **ngayawara**
ngececes **1** *v* mengeluh; **2** *adv* sedih sekali; **3** *adv* dingin sekali
ngedhekes *v* duduk dng rapi (hormat)
ngedhepes *v* duduk dng rapi
ngégla *adv* tampak jelas
ngéglé —> **ngégla**
¹**ngékék** *v* terkekéh-kekéh
²**ngékék**, **ngékéki** *v* memberi
³**ngékék**, **ngékék-ékék** *v* mengiris (daging dsb) berulang-ulang dan tidak putus

ngelak *a* haus; dahaga;

ngelaki *v* menyebabkan haus dan dahaga

ngélm̩i kr —> **ngélm̩u**

ngélm̩u *n* ilmu;

-- alam ilmu alam; ~ rasa ilmu gaib; -- tuwa ilmu kebatinan

ngelu *a* pusing

ngemasi *v* mati

ngembara —> **ngumbara**

ngembes —> embes

ngembrah —> embrah

ngembreg —> embreg

ngémél *1 a* lahap; *2 adv* suka benar

ngemprak-emprak *a* retak-retak; hampir pecah

ngemprét *v* *1* melengking (tt suara gajah); *2* lari kencang;

ngempréti *v* mencemoohkan; mencibirkan

ngendhal *a* berlemak (tt kuah daging dsb)

ngendhanu *a* tebal (tt awan)

ngéné *p* begini

ngeng *n* bunyi berdenging

ngéngéh *v* menyisakan;

ngéngéhi *v* menyisakan untuk ...;

ngéngéhan *n* persediaan

ngéngér *v* mengabdi; mènghamba;

dingéngéri *v* diikuti;

dingéngéraké *v* diabdikan; diperhambakan

ngéngkél-éngkél *v* tidak dapat bergerak dsb

ngenthak-enthak *a* kosong tanpa tanaman (tt tanah lapang)

ngenthir —> enthir

ngenthu-enthu *v* meluangkan waktu untuk datang

ngéréng *v* bersuara keras (jengkerik, orang menangis, dsb)

ngérul *v* serong; menyerong (tt roda dsb)

nges *a* menawan hati; menyenangkan

ngeses *v* serba enak (tanpa rintangan)

ngéstréni *v* menghadiri; mendatangi

- ¹nget ——> anget
²nget ——> inget
 ngetheng *v* berkeras hati; mengotot (dl pendapat dsb)
 ngetiging *v* berjalan cepat-cepat
 ngéwél *a* gemetar; menggigil
 ngéyék-éyék *adv* punggungnya sampai meliuk (krn membawa beban berat)
 ngéyor *v* mengeong keras-keras (tt kucing)
 ngidid ——> idid
 ngik, mak *-- adv* tiba-tiba berbunyi "ngik"
 ngikil *a* batuk terus-menerus
¹nging *n* denging
²nging ——> nanging
 ngon ——> angon
 ngono *p* begitu
 ngoten *kr* ——> ngono
 ngreti *v* mengerti
 ngrika *kr* ——> ¹kana
 ngulandara *v* mengembara; berkelana
 ngumbara *v* berkelana
 ngungun ——> ¹gumun
 ngyéyét *a* kecil dan kurus (tt tubuh)
 ni ——> nini
 nika ——> ika
 nikah *v* menikah
 niki ——> iki
 nikmat *a* nikmat
 niku ——> iku
 nila *n* 1 nila; 2 intan biru;
     -- werdi nila yg terbaik
 ning ——> nanging
 ningkah, -- tambelan memperistri orang hamil
 ningrat *n* ningrat; bangsawan
 nini *n* 1 nenek; 2 sebutan untuk anak perempuan;

- nini-nini** *n* nenek-nenek
- nipah** *n* nipah
- nipkah** *n* hasil pencarian; nafkah
- nipuna** *a* cerdik; pandai; bijaksana
- nir** *a* hilang
- nirmala** **1** *a* suci; **2** *adv* tanpa halangan; tanpa cacat
- nirwana** *n* nirwana; alam baka
- nisbat** —→ **isbat**
- niskala** *a* **1** selamat (tanpa halangan); **2** bersih; **3** abstrak
- nistha** *a* nista; hina; rendah
- niyaga** *n* niyaga (penabuh gamelan)
- niyaka** —→ **nayaka**
- niyat** *n* niat; maksud;
- niyati** *v* meniati; bermaksud; mengingini
- nlekim** —→ **tlekim**
- noja** *n* nama tumbuhan
- nok** —→ **dhénok**
- nol** *num* nol
- nom** *a* muda;
- ngenomi** *v* berlagak spt muda;
- dinomaké** *v* **1** dimudakan; **2** diperbarui
- nomnoman** *n* pemuda
- nonah** *n* nona
- noni** *n* nona kecil
- nonok** *n* puki
- nopal** *n* nama bahan cat
- nora** —→ **ora**
- nori** *n* burung nuri
- normal** *a* normal
- nota, notah** *n* nota (bukti pembayaran dsb)
- notisi** *n* catatan
- nraka** —→ **neraka**
- nrima** *adv* menerima dng tawakal; sudah puas; mengalah —→ **trima**
- nrimah** *kr* —→ **nrima**

nugraha *n* anugerah; kebahagiaan

nujum *n* nujum; tabib; orang pandai (dl hal ilmu kebatinan)

nuklun *adv* 1 berjalan menunduk; 2 bersahaja; tidak royal

¹nul —> **nol**

²nul, mak — *adv* tiba-tiba menyentuh

nuli *adv* —> **²tuli**

nunten *kr* —>**nuli**

nur *n* cahaya; sinar

nuraga *1 n* penguasa; *2 a* sakti; kebal; *3 a* rendah hati

nurani *n* nurani; hati

nurbuwah *n* cahaya kenabian

nus *n* nus (sb ikan sotong)

nusa *n* nusa; pulau

Nusantara *n* Nusantara

nut —> **tut**

nutfah *n* air mani

nuwala —> **nawala**

nuwun *n* terima kasih;

-- **sewu** permisi; maaf; -- **mawon** ungkapan terima kasih untuk penolakan

nya —> **enya**

nyadam *adv* mengkal; hampir masak (tt buah)

nyah —> **nyonyah**

nyai *n* 1 sebutan seorang istri orang terhormat; *2 ark* istri piaraan orang Belanda

nyak, nyak-nyakan *a* kurang ajar;

dinyak-dyak *v* diinjak-injak

nyak-nyuk *v* berkali-kali menjenguk

nyalawadi *adv* 1 mencurigakan; 2 rahasia

nyaman *a* nyaman; enak

nyambik *n* biaya

nyambleng *a* 1 cocok; pas; 2 nikmat; nyaman

nyamlung —> **nyamplung**

nyamping *kr* —> **jarit**

nyamplung *n* nyamplung (nama pohon);

nyamplungan *n* daging nangka yg sudah dilepas dr kulitnya
nyamu *n* tali api dr kain

nyamut-nyamut *a* jauh sekali; lama sekali

nyana *v* mengira; menduga;

kanyana *v* didakwa; diterka;

panyana *n* dugaan

¹nyang —> **menyang**

²nyang —> **anyang**

nyang-nyeng *adv* mengangkat dng cepat (beban dsb)

nyang-nying *adv* mengangkat dng cepat (beban dsb)

nyanyak-nyunyuk *a* kurang sopan (tt berbicara)

nyarong *a* jernih sekali

nyas, mak -- *adv* tiba-tiba terasa panas (krn air panas, api, dsb)

nyat, mak -- *adv* tiba-tiba berdiri

nyata *a* nyata; sungguh-sungguh;

nyatané *n* kenyataannya;

nyatakaké *v* menyatakan; membuktikan;

kanyatan *n* kenyataan;

pranyata *adv* benar-benar

nyat-nyatan *adv* sebentar-sebentar pergi (berjalan)

nyat-nyét *adv* berulang kali memijit

nyaton *n* tempurung yg diletakkan menyungkup di kukusan

nyawa *n* 1 nyawa; jiwa; sukma; 2 kekasih

nyemlék *a* becak; lengas

nyényéh *adv* berair (tt muka)

nyenyep *n* pangkal anak panah

nyenyes *a* 1 sejuk; 2 sepi sunyi; 3 menyenangkan (tt cara berbicara)

nyenyet *a* 1 senyap; sunyi; 2 senang; tenteram

nyermumuh *adv* melepuh; melecur; bermanah

nyes, mak -- *adv* sejuk; dingin;

nyes-nyesan *a* sangat sejuk;

nyas-nyes *adv* berkali-kali terasa sejuk

nyi —> **nyai**

nying, mak -- *adv* tampak ringan sekali (menjinjing barang)
nyinyir a 1 berlemak; 2 empuk; lunak; 3 mudah sekali

nyoh —> **enya**

nyok —> **'sok**

nyonyah n nyonya

nyos, mak -- *adv* tiruan bunyi spt api kena air

nyungnyang a kurang adat; kurang sopan; kurang ajar

nyus, mak -- *adv* keterangan bunyi tusukan

nyut, mak -- *adv* tiba-tiba berdenyut

O

obah *v* bergerak; goyah;

-- **osik** kata hati; -- **owah** berubah-ubah;

obah-obah *v* bergerak-gerak;

mobah *v* bergerak;

ngobahaké *v* menggerakkan

obak —> **ubak**

obal —> **ubal**

obat *n* obat

obat-abit, ngobat-abitaké *v* mengayun-ayunkan dng cepat

obél, obélan *n* 1 alasan; kedok; 2 engkol;

ngobél *v* 1 mendayung sepeda; 2 bergoyang-goyang (tt roda)

¹**obéng** *n* 1 sayap gilingan; 2 engkol;

ngobéng *v* bergoyang-goyang

²**obéng** *n* obeng

³**obéng, ngobéng** *v* buruh membatik;

ngobéngaké *v* memburuhan (membatik)

¹**obin** *n* ubin

²**obin** *n* nama ukuran luas (sawah);

diobin *v* diperkirakan; ditaksir (tt hasil sawah)

oblak, ngoblak —> **ublak, ngublak**

oblok-oblok *n* 1 nama masakan sayur; 2 campuran nasi, sayur, dan lauk-pauk;

ngoblok-oblok *v* 1 membuat sayur **oblok-oblok**; 2 *ki* mengungkit-ungkit kesalahan orang; mengata-ngatai

oblong, kaos -- *n* nama baju kaos (tanpa kerah)

obong, obong-obong *v* 1 membakar sampah dsb; membuat api unggun; 2 membakar kemenyan;

obong-obongan 1 *n* barang yg telah dibakar; 2 *v* saling membakar; 3 *v* menghasut;

ngobong *v* membakar;

kobong *v* terbakar;

~ **porong** 1 hangus; 2 belang-belang hitam (pd rotan dsb);

kobongan *v* kebakaran

obor *n* obor; suluh; andang

obrak-abrik, diobrak-abrik *v* diporak-porandakan

obral *v* obral;

obral-obralan *v* menghambur-hambur;

obralan *n* barang yg diobral

obrog *n* nama permainan;

obrogan *n* garapan kodian (kasar)

obrol *n* obrol;

ngobrol *v* mengobrol; omong kosong

obyong —> **ombyong**

ocak —>**kocak**

oceh, océh-océhan *n* 1 bermacam-macam burung berkicau; 2 badut; pela-wak;

ngocéh *v* 1 berkicau; 2 berceloteh; 3 berkata

ocok —> **kocok**

ocor —> **oncor**

odhak —> **udhak**

odhal-adhil, diodhal-adhil *v* diporak-porandakan; diporak-parikkan (isinya dsb)

odhal-adhul —> **adhul**

odhél, ngodhél-odhél *v* membedah; mengoyak-ngoyak (perut, kulit, dsb)

odhét, diodhét-odhét *v* dibedah; disobek-sobek (tt perut, kulit, dsb)

¹**odhol** *n* odol; tapal gigi;

odholan *v* mempergunakan odol

²**odhol, ngodhol** *v* memorak-marikkan isinya

³**odhol, ngodhol** *v* mengintai; mengintip

odod, modod *v* 1 menjungkar (tt keris, gigi, dsb); 2 mulur; memanjang (tt karet, tali, dsb)

odot —> **odod**

ogak *a* goyah; gegai;

ogak-agik *a* goyah;

ngogak-ogak *v* menggoyah-goyahkan

ogal-agil *1 n* nama titian di akhirat; *2 a* gegai

ogék —> **ogak**

ogél, ogal-ogél *a* gelang-geliut;

ngogélaké *v* menggerak-gerakkan (lidah, ekor, dsb)

oglak-aglik *a* gegai; ungah-ungih

oglég, dioglag-oglég *v* digoyah-goyahkan

ogléng, ngogléngaké *v* menjungkarkan (keris di pinggang dsb)

ogrég, ngogrég-ogrég *v* menggoyah-goyahkan; mengogak-agik

ograk, ngograk-ograk *v* menjolok (buah-buahan dsb)

oh p oh

ojat, dadi — *adv* menjadi pembicaraan umum; menjadi buah mulut

ojok, ngojok-ojoki *v* menghasut

okéh —> **akéh**

okér —> **cokér**

oklak-aklik *a* goyah; gual-gail

okol *a* tegap; kuat;

okol-okolan *v* bertengkar; cekcok; bantah-bantahan;

ngokoli *v* mengukuhi; memaksa; memegang teguh

olag-alig, ngolag-alig *v* menggulir-gulirkan; membolak-balikkan (orang tidur dsb)

¹**olah** *v* olah; masak;

olah-olah *v* memasak;

olah-olahan *n* masakan;

- ngolah** *v* memasak; mengolah
- olah**, -- **raga** olahraga; gerak badan; -- **tetanén** bertani;
- ngolah** *v* mengerjakan
- olak-alik** ——> **walik, wolak-walik**
- olan-olan** *n* sb ulat pemakan kayu
- olang-aling** *n* pasak pd bajak untuk mengikatkan tali
- olang-aling, ngolang-aling** *v* menggeliat-geliat krn sakit
- oled, olad-oléd** *adv* geliang-geliut;
- moléd** *v* menjulur (tt lidah); menggeliat
- oléh** *adv* boleh; mendapat;
- ati disayangi; dikasihi; -- **gawé** berhasil; -- **pepati** berhasil membunuh;
  - oléh-oléh** *n* buah tangan;
  - oléh-oléhan** *v* berhasil; mendapat;
  - oléhan** *a* gampang memberi;
  - oléhé** *p* olehnya;
  - ngoléhi** *v* mengizinkan; memperbolehkan; menguntungkan diri sendiri;
  - ngoléhaké** *v* diperbolehkan; dijodohkan;
  - saoléhé** *adv* sedapatanya
- oléng-oléng** *n* sb ulat (pd pohon jati)
- oli** *n* oli
- oling, ngoling** *v* berguling; menjengkolet
- oliya** *n* aulia
- olok, ngolok-olok** *v* memperlokkan; menempelak; mencaci maki
- olor** *n* sumsum (hewan)
- olor, oloran** *n* parit selokan
- olor, ngolor** *v* mengulur; menarik (supaya panjang)
- olor** *n* nama ikan laut
- omah** *n* rumah tempat tinggal;
- **témbok** rumah bertembok;
  - omah-omah** *v* berumah tangga; kawin;
  - omah-omahan** *n* tiruan rumah;
- ngomahi** *v* 1 menempati; 2 memberi bangunan rumah

omal-amul *v* 1 kemut-kemut; 2 menggerutu

oman —→ **uman**

ombak *n* ombak; gelombang; 2 arus (orang lewat dsb);

-- **banyu** nama kereta putar (dl pasar malam dsb);

ngombak *v* berombak; mengombak

ombé *n* minum;

ombén *n* minuman;

ombén-ombén *v* minum-minum;

ngombé *v* meminum

ombér *a* lapang; longgar;

ngombéraké *v* melonggari; memberi kelonggaran

ombrok —→ **umbruk**

ombyak *n* arus; ombak;

ombyaking jaman *n* arus zaman

ombyok *n* jurai; berkas;

ngombyoki *v* menjurai; mengikat berberkas-berkas

¹**ombyong, ngombyongi** *v* menyetujui; mendukung

²**ombyong** *n* jumbai; rumbai (hiasan);

ngombyong-ombyong *v* 1 menghias dng rumbai-rumbai; 2 memberi berpakaian serba indah-indah

omél, ngomél *v* mengomel;

ngomélaké *v* membicarakan; mengobrolkan

omong *v* omong; bicara;

omong-omong *v* berbicara; memberi tahu;

omong-omongan *v* bercakap-cakap; berembuk;

ngomongi *v* memberi tahu; menasihati

ompak —→ **umpak**

ompol *n* ompol;

ngompol *v* mengompol

ompong *a* ompong; rongak

¹**ompréng, ompréngan** *n* omprengan (kendaraan)

ngompréng *v* mengompreng

²**ompréng** *n* baki (sb panci tempat makan di rumah sakit dsb)

omprong, ngomprong *v* mengasapi (buah-buahan yg diperam);

- ngomprong-omprong** *v* merokok
omyang, ngomyang *v* 1 meracau; meraban; 2 *ks* berbicara;
     ngomyangaké *v* *ks* membicarakan; menceritakan
onang *n* nama gending;
     kaonang-onang *a* tersohor
- onar** *n* onar
oncat *v* pergi; lepas;
     ngoncati *v* menghindar; menyingkir
- ¹**oncé** *n* pipa tembakau
²**oncé** —→ **roncé**
- oncék, oncék-oncék** *v* mengupas;
     ngoncéki *v* mengupas
onclang *v* lempar;
     ngonclang *v* melemparkan
onclong *n* 1 kebayan desa; 2 pelacur;
     ngonclong *v* berjalan cepat
- oncom** *n* oncom
- ¹**oncor** *n* obor; suluh;
     ngoncori *v* menyuluh; menerangi
²**oncor, dioncori** *v* diairi
³**oncor** *v* saing;
     oncor-oncoran *v* bersaing
oncowé *n* pipa tembakau
- onder, --dhistrik** *n* kecamatan;
     onderan *n* 1 kecamatan; 2 camat;
     kaonderan *v* kecamatan
- ondhé-ondhé** *n* onde-onde
- onggo, ngonggo-onggo** *v* menyesal; menangis km menyesal
onggok *n* 1 hati pohon enau; 2 tepung sagu
onggrok, dionggrokaké *v* dionggrockan; dibiarkan beronggok
- ¹**onggrong, dionggrong** *v* diangkat-angkat atau direnggangkan supaya tidak padat
²**onggrong, dionggrong** *v* dipuji; disanjung-sanjung;
     onggrongan *a* senang dipuji; manja

ongkag, ngongkag *adv* mengangkat-angkat pantat hendak merangkak
(bayi)

ongkang, ongkang-ongkang *v* duduk berjuntai;

ngongkang *a* lebih tinggi letaknya (sawah dr sungai dsb)

ongkék *n* pikulan berkaki (pd kedua ujungnya);

diongkék *v* 1 digoyah-goyahkan; 2 diusung dng ongkék

ongkél —> ungkil

ongkléng, ngongkléng-ongkléng *v* mempersulit

ongklok, ngongklok *v* mengiraikan; menggoncangkan turun naik;

ngongklok-ongklok *v* menggendong kian kemari (bayi)

ongkos *n* ongkos; biaya; upah;

ngongkosi *v* membiayai; mengongkosi; mengupah

ongkot, ongkot-ongkot *n* tiruan bunyi "kot" (pukulan dsb);

ngongkot-ongkot *v* memikul; menggotong

ongkrag-angkrég *adv* sering terhenti (tidak maju-maju)

ongkrah-angkréh, diongkrah-angkréh *v* diporak-parikkan; dipindah-pindahkan letaknya; dibongkar-bongkar

ongol-ongol *n* nama pengangan

ongot *n* raut;

ongot-ongot *v* meraut;

diongoti *v* diraut

onjo *n* tonjol; lebih; melebihilainnya;

onjo-onjonan *v* bersaing;

monjo *v* menonjol; melebihilainnya;

dionjoni *v* disaingi

¹**onjot, onjotan** *n* perpanjangan waktu;

ngonjot *v* memperpanjang waktunya

²**onjot, ngonjot** *v* melanjutkan lagi;

saonjotan *adv* sejauh orang tahan berjalan, memikul, dsb

ontang-anting *n* anak tunggak; anak semata wayang;

ngontang-antingaké *v* mengayun-ayunkan; mengombang-ambingkan; mempermainskan

¹**ontél** *n* bunga keluih

²ontél *n* jantung pisang

ontog, ngontog *a* 1 mendongkol; mengkal; 2 ingin sekali

¹ontong *n* jantung pisang;

montong *v* berbunga (tt pisang)

²ontong *n* tongkol

ontrag —→ **kontrag**

ontran-ontran *n* huru-hara

onthél *n* pedal sepeda; engkol;

ngonthél *v* mendayung sepeda

onya *v* pergi;

dionyani *v* ditinggal pergi; disingkiri

onyok, ngonyok-onyokaké *v* menawar-nawarkan; menyodor-nyodorkan

opah *n* upah;

opahan *n* upahan; buruhan;

ngopahi *v* memberi upah;

ngopahaké *v* memburuhkan; menyuruh orang lain mengerjakannya
dng memberi upah

opak *n* nama pengangan (sb kerupuk);

-- **angin** nama pengangan; -- **gambir** nama pengangan

opat-apit, ngopat-apitaké *v* mengibar-ngibarkan; mengirai-ngiraikan

opék —→ **pék**

opél *v* ketil; iris;

diopéli *v* diketil (tt jagung); 2 diiris; 3 dikhianati; 4 dikurangi sedikit

opén *a* cermat; suka memperhatikan apa saja;

ngopéni *v* memelihara; merawat; memperhatikan;

kopén *a* terpelihara; terawat

open *n* open

oper, ngoper *v* mengoperkan; memindahkan

operasi —→ **oprasí**

oplét *n* opelet

oplos, ngoplos *v* mencampur; menyedu

opor *n* opor;

diopor *v* diopor

oprak, ngoprak-oprak *v* menghalau; mengusir; memaksa (bekerja dsb)

oprasí *v* operasi

oprok, oprokan *n* onggokan; tumpukan;

dioprokaké *v* dionggokkan (di tanah)

opyak *v* 1 berseru mengatakan kehilangan dsb; 2 tersebar (berita dsb);

ngopyak-opyak *v* mengusir; menghalau; menyuruh; memaksa (bekerja dsb)

opyan-opyan —→ **ropyan-ropyan**

opyok, diopyok-opyok *v* dikocok-kocok (mencuci sesuatu, mengundi, dsb)

ora *p* tidak;

-- **urus** tidak tahu adat; -- **usah** tidak usah; tidak perlu;

ora-orané *adv* pasti tidak; tidak mungkin; tidak akan;

nora *p* tidak;

saora-orané *adv* setidak-tidaknya;

sing ora-ora *adv* yg bukan-bukan;

diorakaké *v* 1 dicela; 2 dianggap tidak ada

orak-arik, ngorak-arik *v* memorak-porandakan; mencera-i-beraikan

oré, oréan *n* uraian; keterangan;

dioré *v* mengurai (tt rambut)

oreg *adv* 1 bergetar (tt bumi); 2 geger; gaduh;

oreg-oregan *n* huru-hara;

ngoregaké *v* menggetarkan; menggegerkan

orék, ngorék-orék *v* mencoreng-coreng

orén —→ **ori**

orét —→ **urét**

organ *n* surat kabar milik partai

organisasi *n* organisasi

orgel *n* orgel

ori *n* 1 bambu duri; 2 nama mata uang zaman Republik;

orén *n* tempat rumpun bambu duri

orkés *n* orkes

ornamén *n* ornamen

- orog, diorog** *v* digoncang-goncang supaya padat
- orok, ngorok** *v* 1 mendengkur; 2 tidur; 3 tidak dipakai (ditelantarkan, diabaikan saja);
- diorokaké** *v* tidak dipergunakan
- orong-orong** *n* anjing tanah
- orot, ngorot** *a* tidak hemat;
- diorot-rot** *v* dihambur-hamburkan
- osak-asik, diosak-asik** *v* dikais-kais; diporak-parikkan
- osé** *n* butiran (sudah dikupas);
- osén** *n* butiran
- oséng-oséng** *n* nama masakan
- osér, ngoséri** *v* mengolesi; melumasi;
- dioséri** *v* diolesi; dilumasi
- osik** *n* gerak;
- **ing ati** gerak hati; kata hati;
- diosikaké** *v* digerakkan
- oso, ngoso** *v* menjerkah; menghardik;
- dioso-oso** *v* dihardik; dibentak-bentak
- otak** —> **utak, utek**
- oték** *n* otek
- oter** *a* geger; gempar; gaduh
- ¹**oto** *n* pakaian penutup dada bagi anak-anak
- ²**oto** *n* mobil
- otonom** *adv* otonom
- otong, diotong-otong** *v* digotong
- otot** *n* 1 otot; urat; 2 pembuluh darah;
- ngotot** *v* 1 berotot; 2 mengotot; bersikeras;
- ngotot-ngototan** *v* saling mengotot
- ¹**othak, othak-othak** *n* galah; tongkat;
- diothak-othak** *v* dijolok dng galah
- ²**othak, diothaki** *v* ditanggalkan (tt abah-abah kuda dsb)
- ¹**othak-athik** *adv* gegai; tidak kukuh
- ²**othak-athik, diothak-athik** *v* dihubung-hubungkan; direka-reka
- othal-athil** *adv* gegai; hampir lepas

othang-athung —→ **athung**

othé-othé *n* nama serangga (sb kumbang)

owah *a* berubah;

-- **gingsir** berubah-ubah; tidak tetap;

ngowahi *v* mengubah

owel *a* sayang (tidak rela, tidak ikhlas);

diowel *v* disayangkan (tidak direlakan, tidak diikhaskan)

oyag *a* goyang; goyah;

oyag-ayig *a* bergerak-gerak akan roboh;

dioyag-oyag *v* digoyang-goyangkan; diguncangkan

oyak, ngoyak *v* 1 mengejar; 2 menagih terus

oyong-oyong —→ **oyong, ngoyong-oyong**

oyod *n* akar;

ngoyod *adv* 1 berakar; 2 sudah beranak cucu; sudah kerasan; sudah lama tinggal;

saoyod *num* semusim panen

oyog, ngoyog-oyog *v* mengguncang-guncangkan

oyok, oyok-oyokan *v* 1 berkembang biak (tt ikan); 2 bertengkar;

dioyok-oyok *v* 1 dikeroyok; 2 dikejar-kejar

oyong, ngoyong-oyong *v* membawa ke mana-mana

oyot —→ **oyod**

P

pa ——> **apa; sapa**

pabaratan *n* medan perang; peperangan

pabean *n* pabean

paben kr ——> **padu**

pabrik *n* pabrik

¹pacak *n* gaya; tingkah laku yg dibuat baik;

macaki v 1 mengatur baik-baik; 2 menghias; merias;

pacakan *n* 1 gaya; tingkah laku yg dibuat baik; 2 hiasan; riasan; 3 berpakaian serba indah

²pacak, macak v 1 memuat; memasang (dl majalah, koran); 2 meletakkan di ...

³pacak, pacaké p agaknya spt; rupa-rupanya

⁴pacak n rambu; patok; pancang;

pepacak n 1 ketentuan; syarat; 2 aturan perintah

⁵pacak, macaki v menampas; menaras (degan)

⁶pacak, -- baris v 1 berbaris; 2 mengatur barisan

⁷pacak, -- gulu n lengkok leher (pd tarian)

pacalang ——> **²calang**

pacang, pacangan n 1 tunangan; calon suami istri; 2 bertunangan;

macangaké v mempertunangkan

¹pacar n pacar; batang inai;

-- banyu pacar air; -- **cina** pacar cina; -- **kuku** inai; pacar kuku
²**pacar** *n* pacar;

pacaran *v* berpacaran

³**pacar**, -- **wutah** *n* peluru penabur

pacé *n* mengkudu

pacek, **maceki** *v* menjantani; mengawini (tt binatang);

pemacek *n* penjantan

paceklik *a* paceklik

pacerén *n* pelimbahan; comberan

pacet *n* 1 pacat; 2 nama penyakit

pacima *p* barat

pacing *n* nama tumbuh-tumbuhan (sb tebarau)

pacitan *n* makanan kecil; kudapan

pacok, **pacok-pacokan** *v* berolok-olok saling menjodohkan;

macokaké *v* menjodohkan (berolok-olok)

pacrabakan *n* perguruan (ilmu kebatinan)

pacuh, **pepacuh** *n* larangan

pacul *n* cangkul;

-- **gowang** nama bentuk rumah atau tudung;

paculan *n* tanah yg dicangkul

¹**pada** *n* tanda baca;

-- **ageng** tanda jeda (pd tembang); -- **andhap** tanda baca (pd surat kpd orang yg dihormati); -- **gedhé** tanda jeda (pd tembang); -- **madya** tanda baca (pd surat kpd sesamanya);

dipada *v* 1 diberi tanda baca; 2 dihentikan; diputus

²**pada** *n* kaki;

pepada paduka *n* paduka tuan;

padaning ulun *n* tuan hamba

³**pada**, **madya** -- *n* dunia; jagat

⁴**pada** *n* baris; bait; kuplet

⁵**pada**, **durung** -- *adv* belum jelas; belum positif; belum selesai (bicara dsb)

padal, -- **pasilan** minta diri; meninggalkan pertemuan dsb; -- **tamba** tidak mempan oleh segala macam obat; -- **wicara** membantah;

madalaké *v* menginjakkan; menumpukan pd (kaki, lidah, dsb)
padaringan *n* belubur; tempat menyimpan beras (dr tanah liat)

padasan *n* padasan; sb pasu untuk berwudu

pademi —> **padmi**

padha *p* sama;

-- **déné** sama; sama-sama; -- **rupa** menyerupai; mirip;

-- **sanalika** seketika itu juga;

padha-padha *p* sama-sama;

pepadha *n* sesama; sesama manusia;

sapadha-padha *n* sesama; sesama manusia;

pepadhan *n* persamaan; perbandingan;

madhani *v* menyamai; menandingi;

kepadhan *v* diimbangi (tt cinta)

padhang *a* terang; jelas; bersih;

-- **atiné** gembira; suka hati; -- **langité** 1 cerah (tt cuaca); 2 gembira;

-- **njingglang** terang benderang; -- **pikiré** gembira; suka hati; -- **raina** siang hari;

pepadhang *n* penerangan; apa-apa yg menyebabkan terang;

madhangi *v* menerangi; menyinari;

madhangaké *v* membuat menjadi terang;

~ **atiné** menghibur;

dipadhangaké **pikiré** diterangkan; dihibur

padharan *kr* —> **weteng**

padhas *n* cadas;

-- **curi** jn cadas (keras, runcing); -- **kapur** cadas kapur; -- **karang** jn cadas (keras)

padhet *a* padat

padho *n* layar depan yg kedua (tt perahu layar)

padik, madik *v* memeriksa lebih dulu;

padikan *n* pandangan

padma *n* teratai

padmasana *n* takhta; singgasana; kursi kerajaan

padmi *n* permaisuri

'padon *n* sudut;

madoni *v* mencangkuli bagian sudut

padon —> **padu**

pados kr —> **golek**

padu *v* bertengkar; berbantah;

pepadon *v* berbantah-bantah; bertengkaran;

padon *n* pertengkaran; perbantahan;

para ~ orang yg suka bertengkar;

madu *v* memperbantahkan;

madoni *v* mendebat; membantah;

padudon *n* perselisihan; pertengkaran

paduhan *n* 1 bekas cacar yg menimbulkan penyakit lain; 2 ramuan obat penyakit cacar

paduka *n* 1 paduka; 2 terompah; sepatu

paédah *adv* guna; faedah;

maédahi *adv* berguna; berfaedah

paéka **tipu daya; muslihat;**

paékan *n* tipu daya; muslihat;

maéka *v* menipu

paélan —> **pailan**

paélu, dipaélu *v* dipedulikan; diindahkan; dihiraukan

paés, pepaés *v* berhias; bersolek;

paésan *n* riasan;

maési *v* merias; menghias

paga *n* para-para

pagajih *n* tanah di tepi sungai

pagas, pagasan *n* potongan; irisan; pangkasan;

magas *v* memotong; memangkas; mengiris

pageblug *n* wabah; sampar

pagedhongan *n* 1 cerita dalang ketika wayang belum dikeluarkan; 2 pedoman; pegangan

pagelaran *n* tempat menghadap raja; sitinggil

pager *n* pagar;

-- **gedhég** dinding bambu; -- **salira** pelindung badan (mantra, kesaktian, dsb);

- pepager** *v* memasang pagar
- pagering** *n* wabah
- pagol, pagolan** *n* rintangan;
- magoli** *v* merintangi; menghalangi
  - pagowong** *a* gelap (krm gerhana matahari)
  - pagupon** *n* kandang merpati; kandang burung dara
  - pagut, magut** *v* mempertemukan; menjumpai;
  - ~ jurit maju perang; ~ pupuh maju perang
- pahala** *n* pahala
- paham** *n* paham; mengerti
- paheman** *n* 1 pembicaraan; perundingan; 2 perkumpulan; tempat berunding
- paido, maido** *v* 1 mencela; tidak mempercayai; 2 memarahi; mempersalahkan
- pailan** *a* paceklik
- pailit** *a* pailit; jatuh (tt perusahaan dsb)
- paing** *n* nama hari pasaran
- pait** *a* pahit;
- getir 1 pahit getir; 2 berbagai kesukaran dan kesusahan; susah payah; penderitaan; -- madu manis sekali
- paja, durung paja-paja** *adv* masih jauh dr ...;
- ora paja-paja *adv* sama sekali tidak ...
- ¹pajang** *v* hias;
- pajangan** *n* 1 hiasan (rumah dsb); 2 pelaminan; 3 kamar (kiri kanan untuk tidur)
- ²pajang, majangi** *v* menyetubuhi (tt hewan)
- ³pajang, -- pasisiran** *v* melakukan tugas dr pemerintahan ke luar kota
- ¹pajar** *n* fajar;
- ireng fajar menyingsing; -- sidik fajar sidik; dini hari
- ²pajar** *a* terang; bersih
- pajeg** *n* pajak;
- bumi pajak tanah; -- kepala pajak kepala keluarga;
  - majegi** *v* membayar pajaknya
- pajeng** *kr* —> laku

paju *n* baji

¹**pak** —→ bapak

²**pak** *n* bungkus;

pak-pakan *n* bungkusan;

ngepak *v* membungkus

pakah *v* bercabang

pakaja *n* bunga teratai

pakan *n* 1 makanan (binatang); 2 mangsa; umpan; 3 pakan (pd alat tenun);

makani *v* memberi makan; memberi umpan

pakenira *n* tuanku

pakansi *n* liburan

pakarangan —→ pekarangan

¹**pakarti** *n* pekerti

²**pakarti** *n* perbuatan; pekerjaan

pakél *n* embacang

¹**pakem** *n* pakem; pedoman pokok (pedalangan)

²**pakem** *a* pakem (tt rem)

pakerti —→ pakarti

pakét *n* paket

pakéyan —→ paké

pakir —→ pekir

pakis *n* pakis; paku (nama tumbuhan);

  -- **aji** nama jn pakis

pakiwan *n* kamar kecil; jamban

pakra *a* pantas; patut;

ora -- tidak pantas; tidak patut; jelek

pakreti —→ pakarti

paksa —→ peksa

paksi —→ peksi

paku *n* paku;

  -- **idep** paku kecil; -- jamur paku jamur;

maku *v* memaku

pal *n* 1 tonggak; pancang; 2 ukuran jauh (1 km);

ngepal *v* 1 meramal; 2 menghina; memastikan tidak dapat

¹pala *n* pala (pohon)

²pala, mala *v* mendera; memukul; menghajar

³pala *n* buah; hasil;

-- gumantung buah-buahan di pohon; -- kependhem umbi-umbian;
-- kesimpar berbagai buah tumbuhan menjalar; -- kirna buah-buahan
di pohon

palagan —> laga

palagara *n* pemberian kpd lurah atau atasan ketika mempunyai hajat
mengawinkan anak dsb

palakrama **1** *v* menikah; **2** *n* penghormatan

palakrami *kr* —> palakrama

palamarta —> paramarta

palang *n* palang;

pepalang *n* halangan; rintangan;

palangan *n* **1** kelek-kelek (jembatan dsb); **2** halangan; rintangan;

malangi *v* **1** memalangi; **2** merintangi; menghalang-halangi;

palanggatan *n* bilik untuk samadi

palarapan *n* dahi

palarasan, mundur -- *v* (pergi) dng diam-diam

palastra *v* mati; meninggal dunia

palawija *n* **1** palawija; **2** persembahan kpd raja berupa buah-buahan;
3 abdi dalem istana, terdiri atas orang-orang cacat

palem *n* palem

palguna *n* nama bulan kedelapan

pali, pepali *n* pemali; larangan; pantangan

palibaya *n* sanak saudara

palih *kr* —> paro

palilah *n* izin

palimarma —> palimirma

palimengan *n* **1** gelap; kegelapan; tempat yg gelap; **2** neraka

palimirma *n* belas kasihan; iba;

dipalimirmani *v* dibelaskasihani

palimunian *n* ketidaktampakan

paling *p* paling; teramat;

paling-paling *p* paling-paling

palir, paliran *n* alur;

malir *v* memberi beralur (tanah akan ditanami)

paliwara *n* 1 biti-bitii; biti perwara; 2 pesuruh; pewarta

palsu *a* palsu; lancung

palu *n* palu; martil;

tapak paluning pandhé *n* senjata

palugon *n* peperangan

palung *n* nama ikan

palupi *n* contoh; teladan

palwa *n* perahu

palwaga *n* kera

paman *n* paman

pamaréntah *n* pemerintah

pamarta *n* juru selamat (Kristus)

pamasa *n* raja

pamasé *n* raja

pambajeng *kr* —> barep, pambarep

pambayun *n* 1 sulung; 2 susu; tetek

pamér *v* pamer; memamerkan;

paméran *n* pameran

pamidhangan *n* 1 bahu; 2 tempat membayar nadar

pamili *n* famili

pamit *v* izin; minta diri;

pamitan *v* berpamitan; mohon diri

pamit-pamitan *v* berkali-kali berpamitan;

mamitaké *v* memintakan izin

pamor *n* pamor (keris, tombak, dsb)

pampet *a* mampat; terhenti; berhenti;

mampeti *v* menyumbat; menghentikan (aliran air, udara, dsb)

pamrih *n* 1 maksud (tt tindakan); 2 keinginan

pamulu *n* air muka

¹pan *n* pan;

ngepan *v* mengepan; memasak dl pan

²pan p 1 bukankah; **2** memang; **3** tetapi
pana a 1 hilang; habis; tamat; **2** paham benar; **3** lepas; bebas (dr siksaan
 badan)

panagan n tumpukan padi di sawah (sehabis dituai)
panah n panah;

panahan v bermain panah;

sapamanah adv sejauh panah yg dilepaskan

panakawan —> punakawan

panakrama —> palakrama

¹panambang n akhiran

²panambang, panambangan —> ²tambang

panampan n talam

¹panas a panas;

-- **atiné** panas hati; -- **jero** demam urat; -- **perih** susah lagi menderita;
 -- **tis** panas dingin;

panastén a pemarah; mudah marah;

panastis n demam dingin; sakit malaria;

pepanas v berpanas-panas;

panasan 1 n tempat yg panas; **2 a** suka menjahati orang;

manasi v 1 memanaskan; **2 menjahati; membuat supaya marah**

²panas a sangar; mendatangkan bahaya (tt tanah, rumah, dsb)

panasar —> sasar

panasbaran a mudah marah; mudah sakit hati

panatus —> penatus

pancabakah 1 v bertengkar; **2 n** pertengkaran

pancabaya n bermacam-macam bahaya

pancad, pancadan n tumpuan;

mancadi v menumpu; menginjak; menekan dng kaki

pancadriya n 1 pancaindera; **2 hawa nafsu**

pancah, mancahi v membantah; mencela

¹pancak, dipancak v diterima (tt sesuatu yg dilemparkan)

²pancak, dipancak v disetubuhi (tt hewan)

³pancak, -- suji n pagar besi pd pondamen bata

pancaka n pancaka; tempat pembakaran mayat

pancakara 1 *n* perang; 2 *v* berperang

pancal, -- *donya* meninggal dunia;

mancal *v* menolak dng kaki;

kepancal *v* tertinggal;

~ *sepur* ketinggalan; tertinggal

pancalang —> **pacalang**

pancanaka *n* 1 lima kuku; 2 kuku ibu jari (tangan Bima)

pancaniti *n* balairung

pancaruba *n* angin ribut; badai

¹**pancas**, **mancas** *v* memangkas (dahan dsb)

²**pancas**, **pancasan** *n* keputusan hakim;

mancas *v* merampungkan; memutuskan (perkara)

pancasahasrani *num* lima ribu

pancasat *num* lima puluh

pancasata *num* lima ratus

pancasila *n* pancasila

pancasona *n* pancasona (nama sajian)

pancasuda *n* 1 nama perhitungan hari; 2 nama tumbuh-tumbuhan untuk obat tradisional

pancawala *n* 1 lima orang anak laki-laki; 2 nama tokoh wayang (putra Puntadewa)

pancawara *n* nama mantra

pancawora *n* angin ribut; badai

panced *a* tetap; tidak berubah

pencén —> *p* memang;

pancéné *p* sebetulnya

¹**pancer**, **oyod** -- *n* akar tunggang

²**pancer** *n* garis keturunan;

    -- *lanang* garis keturunan pihak laki-laki

pancereng, **pating** -- *v* berpandang-pandangan (marah, menantang, dsb)

panceret, **pating** -- *a* berkilau-kilauan; gemerlap

¹**panci** *n* panci

²**panci** *n* catu;

manci *v* mencatu; menentukan banyaknya;

mancéni *v* memberi bagian; memberi tugas;

mancékaké *v* 1 memastikan; 2 mengharapkan; mengandalkan

³**panci** —> **pancén**

pancik, pancikan *n* tumpuan;

manciki *v* mempergunakan untuk bertumpu

pancilak, pancilakan *a* 1 membela; 2 memandang ke mana-mana
pancing *n* pancing; kail;

pancingen *v* sakit tenggorokan;

mancing *v* 1 memancing; 2 memikat

pancorong, mancorong *a* bersinar

pancur, pancuran *n* pancuran;

mancur *v* memancar, mengalir ke bawah;

mancuraké *v* memancarkan; mengalirkan

pandak *a* tahan; betah;

ora -- tidak tahan; tidak betah

pandaya *n* 1 nelayan; 2 alat

pandèng, pandeng-pandengan *v* saling memandang tak berkedip;

mandeng *v* memandang

pandhadha *n* anak ketiga

pandhan *n* pandan

pandhana —> **pendhana**

pandhapi kr —> **pendhapa**

pandhé *n* pandai besi;

mandhé *v* menempa

¹**pandhégá** *n* pemuka; kepala; pemimpin;

mandhégani *v* mengetuai; mengepalai; memimpin

²**pandhégá** *n* pembantu pandai besi

³**pandhégá** *n* anak perahu

pandhékar *n* pendekar

pandhekel, pating — *adv* terasa spt terganjal (dl leher dsb)

pandhelis, pating — *adv* tampak bermunculan dan mengkilat

pandhelus —> **pandhelis**

pandhemén *n* pondamen

pandhes *a* sampai pd pangkal (menebang pohon, memotong kuku, men-cukur rambut, dsb)

pandhesil, pating -- *adv* berjendul-jendul ke luar

pandhi, mandhi *v* menggalas; memanggul (gada dsb)

pandhita *n* pendeta;

-- antelu orang yg berlagak suci

pandho, mandho *v* mengulurkan kedua belah tangan spt hendak menerima sesuatu

pandhoga *n* buah pandan

pandhokol, pating -- *adv* berjendul-jendul

pandhosa —> bandhosa

pandhosol, pating -- *adv* bertonjol-tonjol

pandhukul, pating -- *adv* berjendul-jendul

pandhulus, pating -- *adv* tampak bermunculan dan mengkilat

pandirang, pandirangan *a* melinggar

pandom *n* kompas; pedoman

pandung kr —> maling

panekat *n* nama pangkat pegawai kerajaan yg membawahkan bekel 50 orang

panembrama *n* panembrama;

manembrama *v* menghormati atau menyambut dng nyanyian

panengen —> tengen

panéwu *n* 1 pangkat pegawai kerajaan yg membawahkan bekel 1000 orang; 2 camat

pang *n* cabang;

ngepang *v* bercabang

pangan *n* 1 pangan; makanan; rezeki; 2 nasi; 3 gaji; penghasilan;
-- **pinangan** saling memakan;

panganan *n* panganan;

mangan *v* makan

pangantén *n* pengantin; mempelai;

panganténan *v* 1 berkasih-kasihan; 2 bermain spt berpengantin

pangarasan *n* pipi

pangaribawa *n* pengaruh

pangastawa *n* 1 sembah; sujud; 2 pujian

pangastuti —→ **pangastawa**

pangawikan *n* pengetahuan; kepandaian

pangeban *n* perlindungan; persembunyian

¹**pangeran** *n* pangeran;

-- **adipati anom** gelar putra mahkota; -- **adipati arya** gelar raja Mangkunegaran dan Pakualaman; -- **angabéhi** gelar putra raja yg tertua (dr selir); -- **arya** gelar bangsawan tinggi;

-- **pati** gelar putra mahkota

²**pangéran** *n* Tuhan;

sang Pinangéran Tuhan

pangeret *n* alang atau sengkang (pd rumah)

pangéstu *n* restu; berkah; doa restu;

mangéstoni *v* merestui

panggah *a* 1 kokoh; kuat; 2 tetap; tanpa perubahan

panggalan *n* gasing

panggang *n* panggang;

manggang *v* memanggang;

kemanggang *a* enak sekali jika dipanggang (ayam dsb)

panggih *kr* —→ temu

panggota(n) —→ **pangaota(n)**

pangaota(n) *n* pekerjaan; mata pencarian

pangguh *kw*, **kepangguh** —→ temu, ketemu

panggul, manggul *v* memanggul; menjulang

panggung *n* 1 panggung; 2 menara

panggya —→ temu

¹**pangkat** *n* pangkat;

apangkat *v* berpangkat

²**pangkat** 1 *n* hal berangkat; 2 *v* pergi berangkat

pangkirig —→ **pengkirig**

pangkorog —→ **pengkorog**

pangkrik —→ **plangkrik**

pangkring —→ **plangkring**

pangku, mangku *v* 1 memangku; 2 menguasai; 3 mencukupi kebutuhannya

pangkur *n* nama tembang atau gending;

-- *jenggléng* jn tembang pangkur

panglawé *n* nama pangkat pegawai kerajaan yg membawahkan bekel dua puluh lima orang

panglawung —→ lawung

pangling *a* pangling; lupa; tidak kenal lagi;

manglingi *a* menyebabkan pangling

pangot *n* pisau raut

pangsit *n* pangsit; nama masakan

pangul *n* ujung tanah

¹**pangulu** *n* penghulu

²**pangulu** —→ ¹ulu

pangungrum *n* rayuan

pangur, manguri *v* mendabung (gigi)

panil *n* nama bagian pintu

panili *n* panili

paningron *n* nama hari naas

paningset *n* 1 sabuk; 2 hadiah pertunangan

panitra *n* panitera

panitya *n* panitia

panja *n* tugal;

manja *v* menugal

panjak *n* 1 pemain gamelan; 2 pembantu pandai besi

panjalin *n* penjalin

¹**panjang** *kr* —→ dawa

²**panjang, -- patra** *n* nama piring besar; -- *ilang* nama anyaman janur (spt piring besar)

panjara *n* penjara

panjelut, pating -- *adv* melilit-lilit perutnya

panjenengan *kr* —→ kowé

¹**panjer, manjer** *v* 1 membiarkan tetap berdiri (tt bendera, tombak, dsb);

2 membiarkan tetap menyala (lampu); **3** membiarkan tetap di udara (tt layang-layang);

-- esuk bintang kejora; bintang timur; -- **raina** bintang kejora; -- **sore** bintang barat;

panjeran, ~ **gendéra** *n* tiang bendera

²panjer *n* panjar; persekot;

manjeri *v* memanjari; memberi persekot

panji *n* 1 bendera; 2 gelar bangsawan; pangkat;

-- **klanthung** penganggur; orang tunakarya

panjing, **panjingan** *n* pasangan;

manjing *v* masuk;

kepanjungan *v* kerasukan

panjor *n* pedoman dasar; pedoman pokok

panjoto, **pating** -- *adv* bertonjolan (bisul dsb)

panjrah *a* tersebar merata

panjuta *n* penerangan; lampu

pantaka *v* mati

pantaran *adv* sebaya; sama umurnya

panté *n* pantai

panték *n* pasak;

manték *v* memasak; memaku dng pasak

Pantékosta *n* Pantekosta; hari raya lima puluh hari sesudah Paskah; hari raya turunnya Roh Kudus

pantelung —> **pentelung**

pantes *a* pantas; patut; layak

pantésawa *n* usungan mayat

pantha *n* golongan; kelompok;

pepanthan *v* berkelompok-kelompok;

mantha-mantha *v* menggolong-golongkan; mengelompokkan

panthalit —> **penthalit**

pantheleng —> **pentheleng**

panthelét —> **penthelét**

pantheng, **mantheng** *v* menarik supaya tegang (tali dsb)

panthengil —> **pethengil**

pantholos —→ **pentholos**

panthongol —→ **pethongol**

panthungul —→ **pethungul**

panti *n* rumah; tempat

pantog *adv* 1 sampai pd batas (berjalan dsb); 2 sampai di

pantun *kr* —→ **pari**

panu *n* panu;

panunen *a* berpanu

panujuman *n* ilmu nujum

panukarta *n* arsitek; kritikus (sastra)

panukena *n* titisan; penjelmaan

panunggul *n* jari tengah

panyényéngan *adv* berlagak; kurang ajar

panyonyo —→ **penyonyo**

paos *kr* —→ **pajeg**

¹**papa** *a* nista; hina

²**papa** *a* celaka; sengsara;

-- cintraka sengsara; kesengsaraan

papag, papagan *v* berpapasan; bertemu di jalan;

mapag *v* menjemput; menyongsong;

~ sasi datang bulan; haid; ~ tanggal datang bulan; haid

papah *n* pelelah

papak *a* papak; tidak runcing

papan *n* tempat;

mapan *v* memilih (mencari, mendapat) tempat (untuk duduk, tidur, tinggal, dsb)

~ lungguh mulai duduk; ~ turu tidur

papat *num* empat;

mapat *v* masing-masing empat

papéka *a* lengah; tidak hati-hati

¹**para** *p* para;

-- guru guru-guru; para guru

²**para** *n* bagi;

mara *v* membagi;

- dipara-para** *v* dibagi-bagi; diperinci
- ³**para, mara** *v* datang;
pepara *v* berjualan ke mana-mana
- ⁴**para** *p* kamu; engkau
- ⁵**para, kepara** *adv* agak
- parab, marabi** *v* menamai; memberi bermama;
peparab *v* bernama;
paraban *n* nama lain; nama panggilan
- ¹**parak, marakaké** *v* menujukan; mengarahkan
- ²**parak** *a* dekat;
-- **ésuk** hampir pagi;
- keparak** *n* nama abdi dalem keraton
- parama** *n* yg unggul; yg utama
- parama kawi** *n* pujangga masyhur; ahli sastra
- paramarta** *a* baik budi pekertinya; berbelas kasihan
- paramasastra** *a* tata bahasa; paramasastra; pengetahuan yg mulia
- paraméng basa** *n* ahli bahasa
- paraméng kawi** *n* pujangga mashyur; ahli sastra
- paraméswara** *n* raja
- paraméswari** *n* 1 ratu; 2 permaisuri; istri raja
- paramita** *n* kesempurnaan
- parampara** —> **paranpara**
- paran** *n* 1 tempat yg didatangi; perantauan; 2 arah tujuan;
-- **baya** apakah gerangan; -- **tutuhan** sasaran celaan;
marani *v* mendatangi; mendekati
- parandéné** *p* meskipun begitu; walaupun demikian
- ¹**parang** *n* nama corak batik, spt -- rusak, -- kencana;
parang-parangan *n* jenis corak parang
- ²**parang** *n* batu karang
- ³**parang** *n* parang; golok
- parangmuka** *n* musuh
- paranpara** *n* 1 penuntun; pembimbing; 2 penasihat
- parap** *n* parap
- parapaben** *kr* —> **parapadu**

parapadu 1 *n* pertengkaran; **2** *v* bertengkar

paras kr —> cukur

parasdy *n* niat; maksud; kehendak

parasit *n* parasut

parastra *n* **1** beliung; kapak; **2** bangkai; mayat

paratra —> palastra

parawan —> prawan

parbata *n* gunung

pardi —> perdi

pardikan —> perdikan

paré *n* peria; pare;

-- anom hijau dan kuning (tt corak bendera dsb); -- ayam jn peria (kulitnya berkerut-kerut); -- karantan nama model sanggul (ujungnya terurai); -- ula jn peria (bentuknya panjang spt ular); -- welut jn peria (bentuknya spt belut)

parek *a* dekat

parem *n* param;

pareman *v* berparam;

maremi *v* melumas (melumur) dng param

pareng, marengi *v* **1** bersamaan; bersama-sama dng; **2** kabetulan; marengaké *v* mengizinkan; memperbolehkan

paréntah —> préntah

parepat —> punakawan

parepatan *n* rapat

pari *n* padi;

-- gaga padi gaga; padi huma; -- **génjah** padi yg masa tanamnya lama;

-- jero padi yg berumur panjang

paribasan *n* peribahasa;

maribasakaké *v* memeribahasakan

paribawa *n* **1** pengaruh; kesaktian; kebesaran; **2** penghinaan; **3** kelemahan (yg dapat mencelakakan)

paricara *n* abdi;

kaparicara *v* diperlakukan sbg abdi

paridan *n* sb kerekan layar

- parija** *n* gada; belantan
- parijatha** *n* 1 jn tumbuh-tumbuhan; 2 jn tembang sinom
- parikan** *n* pantun
- parikedah** *kr* —> **parikudu**
- parikena, sembrana** -- dng besenda gurau mecoba mendapatkan maksudnya (ingin minta sesuatu dsb)
- parikrama** *v* 1 berputar-putar; berkeliling; 2 dng sopan; dng aturan
- parikudu** *v* ingin segera ...
- parimana** *n* 1 ukuran; takaran; 2 batas
- parimarma** *n* belas kasihan
- palimirma** —> **palimarma**
- parinaha** *a* besar
- paring** *kr* —> **wéh**
- paripadu** *n* pertengkaran; perselisihan
- paripih** —> **pripih**
- paripolah** *n* tingkah laku; perbuatan
- paripurna** *a* 1 sempurna; 2 rampung; selesai
- pariwara** *n* 1 pengumuman; undang-undang; 2 iklan
- pariwisata** *n* pariwisata
- paro, paron** *n* 1 membagi masing-masing separuh; 2 hasil memaruh;
- maro** *v* membagi dua; memaro; memaruh;
- marokaké** *v* menyuruh mengerjakan sawah dsb dng upah separuh hasilnya;
- separo** *num* setengah; separuh
- parsudi** —> **persudi**
- partidesa** *v* bersih desa
- patikelir** *n* partikelir; swasta
- partisara** *n* piagam; ijazah
- partiwi** —> **pratiwi**
- paru** *n* paru-paru
- parud** *n* parut;
- marud** *v* memarut; mengukur
- 'parung** *n* eluk keris

²**parung** *n* jurang; lurah

parut —→ **parud**

parwa —→ **paro**

parwata *n* gunung;

-- **sikara** puncak gunung

¹**pas** *a* pas; tepat; kena benar; sesuai; cocok;

pas-pasan *a* serba pas; tidak kurang tidak lebih

²**pas** *n* pas; surat pas

passa *v* puasa; berpuasa;

-- **mbedhung** berpuasa sampai pukul 12.00; -- **mutih** hanya makan nasi putih dan minum air putih saja; -- **ngebleng** berpuasa tanpa sahur; -- **sunat** berpuasa sunat

pasagi *n* persegi; segi empat;

-- **dawa** persegi panjang; -- **miring** jajaran genjang

¹**pasah** *a* mempan (tt senjata, obat, air panas untuk teh, kopi, dsb)

²**pasah** *n* ketam;

masahi *v* mengetam; menyerut

pasaja —→ **prasaja**

pasal *n* pasal

¹**pasang** *v* memasang;

-- **liring** meliuk; mengerling; -- **rakit** tatanan; formasi; konstruksi; -- **semu** memberi isyarat dng air muka; -- **ulat** memberengut; -- **walat** memberi tulah;

pasangan *n* 1 pasangan; susunan; 2 jebakan; 3 taruhan; 4 nama huruf Jawa yg berfungsi mematikan huruf lain;

masang *v* memasang;

~ **taji** 1 memasang taji; 2 membala; mendakwa;

masangi *v* menjebak

²**pasang, pasangan** *n* imbalan; jodoh;

sapasang *num* sepasang;

pasanggiri *n* sayembara; permintaan

pasanggrahan *n* pesanggrahan; vila

pasar *n* pasar; pekan;

pasaran *n* 1 nama kelima hari (Legi, Paing, Pon, Wage, Kliwon); 2 hari-hari tertentu pd saat pasar ramai; 3 permainan anak-anak (bermain berjual beli);

sepasar *num* lima hari

pasatowan *n* ramalan tt nasib orang yg akan dinikahkan dsb

pascina *n* barat

paséh *a* fasih

¹**paser** *n* damak;

paseran *v* bermain-main damak; bermain sumpitan;

maser *v* mendamak; menyumpit

²**paser** *n* anak panah

pasik *a* fasik; kafir

pasir *n* pasir;

-- **awukir** berbukit dan bergunung

pasisir *n* pesisir; pantai; tanah seberang (luar Jawa);

pasisiran *v* bertugas ke luar kota

Paskah *n* Paskah; hari raya peringatan wafat dan kebangkitan Isa Almasih

pasog, masogi *v* memberi dagangan dsb

pasok —> **asok**

pasrah *v* menyerah; berserah;

-- **ngalah** berserah kpd Allah;

masrahi *v* menyerahi

pasraman *n* pertapaan; tempat bertapa

pasrangkara *v* menegur dng ramah

pasrén *n* hiasan

pasthi —> **pesthi**

pastur *n* pastur;

pasturan *n* tempat para pastur

pasung *n* batang hidung

pat —> **papat**

pata *v* sumpah; bersumpah

patah *n* anak yg dirias spt pengantin dan bertugas sbg teman pengantin;

matah *v* menugaskan; menugasi

pataka *n* bendera; panji-panji

patala *n* bumi

patang *num* empat;

-- puluh empat puluh

patar *n* sb kikir besar; patar;

matar *v* mematar

patarana *n* tempat duduk

patarangan —> tarang

patéhan —> téh

patékah *n* fatekah

pater *n* 1 guruh; petir; 2 orang yg memajaki rumah gadai, apiun, dsb

pathak *n* 1 tengkorak binatang; 2 kepala;

mathak *v* melempar kepala (dng batu dsb)

pathangkring —> pethangkring

pathangkrok —> pethangkrok

pathangkrong —> pethangkrong

pathangkruk —> pethangkruk

pathanthang —> pethanthang

pathék *n* puru; patek;

pathékan *v* menderita sakit puru

pathekel —> pethekel

pathékol —> pethékol

pathekol —> pethékol

pathéngkrék —> pethéngkrék

pathengkreng —> pethengkreng

pathengtheng —> pethengtheng

¹**pathet** *n* tinggi rendah nada gamelan

²**pathet, mathet** *v* menarik; menegangi (tali dsb)

pathethet —> pethethet

pathi *n* 1 pati; 2 inti; sari;

-- sari inti sari; sari pati

pathingkrang —> pethingkrang

pathingthing —> pethingthing

¹**pathok** *n* patok; tonggak; pancang;

-- bangkrong 1 harga mati; 2 tetap; tidak dapat berubah;

pathokan *n* patok; patokan;

mathoki *v* 1 mematoki; memasangi pancang; 2 menentukan; menetapkan;

basa pinathok *n* karangan terikat (puisi, peribahasa, dsb);

²**pathok** *n* ukuran luas tanah (kira-kira 2500 m²)

pathongkrong —> **pethongkrong**

pathu, pathon *v* bermain adu gasing;

mathu *v* memangkah

pathungkruk —> **pethungkruk**

pathungkrung —> **pethungkrung**

pathunthung —> **pethunthung**

pathuthuk —> **pethuthuk**

¹**pati**, -- diyan tanpa lampu; -- geni berpuasa tidak makan minum;

-- rasa obat bius;

mati *v* meninggal;

maténi *v* 1 membunuh; 2 mematikan; 3 membantu, menutup (jalan);

4 mencoret (tulisan); 5 memberi tanda mati (dl tulisan Jawa);

matékaké *v* 1 mematikan; 2 menetapkan (tidak mengganti-ganti); 3 membiarkan; tidak mengikutkan

²**pati** *p* seberapa;

ora -- *p* tidak seberapa;

pati-pati *p* terlalu;

ora ~ sekali-kali tidak akan

³**pati** *n* raja

patibrata *a* setia kpd suami atau istri

patih *n* 1 mangkubumi; wazir, perdana menteri (kerajaan); 2 wakil bupati

patik *pron* abdi; hamba; patik;

-- aji abdi raja; hamba raja

patikbra *pron* patik; hamba

patil *n* patil

pating *p* partikel di depan sebuah kata yg menyatakan perbuatan, keadaan, atau yg diberi sisipan

patlot —> **potlot**

patos *kr* —> ²**pati**

patra *n* daun; surat

patrajurit *v* perang; berperang

patrap *n* tingkah laku; kelakuan; sikap

patraséli *n* peterseli

patrayuda *v* berperang; perang

patrem *n* pisau kecil senjata putri-putri kerajaan

patri *n* patri;

matri *v* mematri;

patréen *n* dipatri

patrol —→ **patroli**

patroli *1 n* patroli; *2 v* berpatroli

patrum *n* patrum; kelongsong peluru

patuh *a* patuh; taat;

  kepatuh *a* terbiasa; terlanjur biasa (dl hal yg tidak baik)

patut *a* patut; layak; sesuai;

patutan *1 a* serba pantas (jika berpakaian dsb); *2 v* mempunyai anak (tt suami istri);

ora ~ *v* tidak mempunyai anak (dng ...)

pawaka *n* angin

pawéstri *kr n* perempuan

pawitra *a* suci; bersih; jernih

pawong *n* sahabat; teman;

  -- **mitra** handai tolalan

payang *n* payang; pukat;

payangan *n* perahu payang

payodara —→ **payudara**

¹**payu** *a* laku;

pepayon *n* hasil penjualan;

mayokaké *v* menjual; mengusahakan supaya laku

²**payu** *n* atap;

payon *n* atap

payudara *n* susu; buah dada

payung *n* payung;

  -- **agung** payung kebesaran; -- **bebek** payung terbuat dr daun nyiur;

-- **kalong** payung terbuat dr kain hitam; -- **lawa** payung terbuat dr kain hitam; -- **motha** payung terbuat dr kain mota;

payungan *v* berpayung;

mayungi *v* memayungi

payus *a* pucat lesi

pé —> **pépé**

pecah *a* 1 pecah; 2 retak (tt persaudaraan);

pecahan *n* pecahan

¹**pecak** *adv* ukuran panjang telapak kaki;

-- **pisan** baru mulai;

mecaki *v* mengukur dng telapak kaki

²**pecak** *n* jaring kecil (untuk menangkap ikan)

pecat, mecat *v* memecat; melepas;

-- **sawet** waktu berhenti membajak;

mecati *v* sekarat; meregang nyawa

pecédhél, mecédhél *v* pecah dan keluar isi perutnya seketika (tt katak dsb)

peceklik —> **paceklik**

pecél, pecél-pecél *v* memotong kayu dsb menjadi berkeping-keping;

mécéli *v* mengeping

pecel *n* pecel; pecal;

mecel *v* membuat pecal

pecengés, mak — *adv* tiba-tiba menyeringai

pecengis, mak — *adv* tiba-tiba menyeringai

pecerén *n* pelimbahan

pecéthét —> **pecédhél**;

mecéthét *v* pecah dan keluar isi perutnya seketika (tt katak dsb)

péci *a* peci; topi; kopiah

pecicil, pecicilan *v* 1 berkali-kali membelalak; 2 tidak sopan perbutaannya (tt anak)

pecing *a* kain dicelupkan air kencing dsb untuk penolak hama di sawah

pecithat, pecithatan *v* selalu bergerak; tidak tenang (tt anak)

pecodhol, mak — *adv* tiba-tiba keluar isinya (besar)

pecoh, pecohan *v* saling mematuk;

mecohi *v* mematuki

pécock *n* 1 kapak kecil; 2 cangkul kecil

pecok, mecocki *v* memangkas; memotong (dahan dsb)

pecothot —> **pecoto**

pecoto, mak -- *adv* tiba-tiba keluar isinya (karung berisi buah, ban sepeda yg sobek, dsb)

pecroh —> **pecoh**

pecruk *n* nama burung pemakan ikan

pecucu, pecuca -- *v* selalu menyonyong mulutnya (sedang marah dsb)

pecus dapat; mampu;

ora -- tidak dapat; tidak mampu

pecut *n* cambuk; cemeti;

mecuti *v* mencambuki

pecuthat, mak -- *adv* tiba-tiba terpelanting atau meloncat (tt udang, katak, dsb)

peda *n* nama jn ikan laut

pedaringan —> **padaringan**

pédhala *n* pedal

pedhang *n* pedang;

-- suduk pedang yg lurus untuk menusuk; -- warangan pedang yg berwarangan

pedhati *n* pedati

pedhes *a* 1 pedas; 2 sakit pd kulit (krn dicambuk, memegang sesuatu terlalu lama, dsb); 3 menyakitkan hati (tt perkataan dsb);

-- perih susah payah; segala penderitaan;

medhesi *v* membuat lebih pedas (sambal, sayur, dsb);

kepedhesan *a* kepedasan; merasa sangat pedas

pédhét *n* bekas luka dsb pd kelopak mata atas

pedhét *n* anak lembu

pedhot *v* 1 putus; terputus (tt tali, perhubungan, dsb); 2 terhenti (tt perjalanan, ceritera, dsb); 3 kalah (tt jago aduan dsb);

ora -- *adv* selalu; terus-menerus;

pedhotan *n* 1 yg sudah kalah (tt jago aduan dsb); 2 jeda (membaca, menembang, dsb);

medhot *v* 1 memutus; memisahkan; menceraikan; 2 menghentikan

- (kebiasaan yg buruk dsb); tidak melanjutkan (ceritera dsb);
kepedhotan v kehabisan;
 ~ tresna putus cinta
pedhut n 1 kabut; 2 kesusahan
pega n asap
pegat v 1 cerai; pisah; 2 putus;
 -- mati bercerai krn meninggal (suami atau istri);
megat v 1 menceraikan; 2 memenggal kepala;
megataké v menyuruh bercerai
pegel a 1 pegal; 2 kesal; mendongkol;
 -- atiné kesal hati; mendongkol
pegeng, megeng v menahan;
 ~ napas 1 menahan napas; 2 menahan penderitaan; 3 waswas
pégés, mégés v mengiris menyerong
pégo a tidak dapat menggunakan bahasa Jawa dng ucapan baku
pégon n 1 pegan; 2 cara campuran; model campuran (tidak hanya Jawa)
pégos, mégos v menyerong; tidak menghadap lurus
péh n kandung kencing
péhcun n hari raya Cina
pei n nama permainan kartu
pejah kr —> mati
péjét, méjét v memijit dng ibu jari;
péjétan n tombol; kenop
pejuh n air mani
pék, pék-pékan v berebut memiliki;
 ngepék v mengambil; memiliki;
 ~ anak mengambil sbg anak
pek n tiruan bunyi "pek" (tamparan)
pekak, mekak v 1 mengekang (kuda dsb); 2 mengendalikan (hawa nafsu);
pemekak n pengekangan; pengendalian
pekakas —> bekakas
pekangkang, pating -- v duduk dsb dng kaki terbuka;

pekangkangan *v* mengangkang

pekarra —→ **prakara**

pekarangan *n* pekarangan

pékéh, mékéh *v* (cara) menggendong anak di pinggang (kaki satu di depan, satu di belakang);

dipékéh, diemban pékéh *v* digendong di pinggang (tt anak) dng kaki satu di depan, satu di belakang

pekékéh, pating -- *adv* berdiri dng kaki-kaki terbuka

peken *kr* —→ **pasar**

pekeneng —→ **bekeneng**

pekengkeng, pating -- *adv* tampak kaku (duduk dsb);

pekengkengan *v* 1 memeras tenaga (mengangkat beban yg berat dsb); 2 bersitegang

pekih *n* 1 fakih; 2 pengetahuan tt hukum Islam

pekik *a* bagus; tampan

peking *n* burung peking; kecil

¹**pekir** *n* fakir,

-- miskin fakir miskin; fakir dan orang-orang miskin

²**pekir, pekiran** *n* apkiran

pékokoh *a* berjalan dng kaki terbuka

pekok *a* 1 lekuk; berlekuk; 2 sangat tuli; 3 sangat bodoh

pékong —→ **tepékong**

pekongkong, pating -- *adv* jongkok membungkuk

pekrok, mekrok *a* mekar; berkembang

peksa, peksan *n* paksaan;

meksa *v* memaksa;

~ wani berani sekali; terpaksa berani

peksi *kr* —→ **manuk**

pekungkung *v*, **pating** -- menelungkup dng punggung membungkuk

pél *a* pel;

ngepéł *v* mengepel; menyeka dng pel

pélag *a* baik; bagus; cantik

pélah, péleh *n* pelek

pelak *n* anak ikan kakap

pélam —> pélem

pélas *n* nama lauk

pelat —> plat

pélem *n* film

pelem *n* mempelam; mangga

peleng, meleng *v* memusatkan pikiran untuk mencapai sesuatu;

~ cipta bersamadi;

pamelengan *n* tempat samadi

¹pélét *n* belang-belang pd kayu

²pélét *n* pelet; minyak pelet;

mélét *v* 1 melumas dng minyak pelet; 2 membujuk; memikat

pelí *n* pelir; kemaluan laki-laki

¹pelik, melik *v* menambang;

pelikan *n* tambang;

pamelikan *n* tambang

²pelik, pelik-pelik *a* kelip-kelip (api, intan, dsb);

sapelik *adv* 1 sedikit (tt bara api); 2 setangkai (tt bunga)

péling —> eling

pelit *a* pelit; kikir

pélo *a* pelat; telor

pélog *n* pelog; nama laras gamelan

péloh —> peluh

pelok *n* biji mangga

pélor *n* peluru

pelosok —> plosok

pélot *a* bengkok;

mélot *v* membengkok; meluik

peluh *a* lemah zakar

pelung *n* pelung (nama burung)

pelur *n* ubin; pelester

peluru *n* peluru

pelus *n* sb belut besar; malung

pémés *n* pisau

pén *n* pena

penak, menak *v* membentuk bulatan lalu dibungkus daun (msl nasi)

penatu *n* binatu

penatus *n* pangkat pegawai kerajaan (membawahkan 100 orang bekel)

pencak *n* pencak;

mencak *v* bermain pencak;

mencak-mencak *v* sangat marah

pencar, **mencar** *v* memencar;

mencaraké *v* memencarkan

pencelat, **pating** -- *adv* berpelantingan;

mencelat *v* terpelanting jauh

pencelék, **mencelékaké** *v* membuka (kulup, mata, dsb)

pencelut, **pating** -- *adv* berloncatan

péncéng *a* serong; pencong

pencereng, **mencereng** *v* memandang tajam-tajam (km marah dsb);

pencerengan *v* saling memandang tajam

pencét, **mencét** *v* memijit

pencig *a* timpang

pencil, **mencil** *v* menyendiri; memisah;

dipencil *v* diajak berkelahi ketika terpencil;

kepencil *v* terpencil

pencilad —> **pencilat**

pencilak, **pencilakan** *v* membelalak; membelalang

pencilat, **pencilatan** *v* melinggar

pencing *n* pemberian (sebagian kemenangan berjudi);

mencing *v* minta sebagian kemenangan berjudi

pencit *n* 1 puncak; ujung tertinggi; 2 mangga muda

pénclok —> **péncok**

péncok, **péncokan** *n* tempat hinggap;

méncok *v* hinggap

pencok *n* 1 pencok; nama lauk; 2 pangkas

penkolot —> **colot**

péncong, **méncong** *v* menyerong

pénkor *a* lumpuh sebelah (kaki, tangan)

pencorong *n* sinar yg sangat terang;

pating -- bersinar-sinar berkilauan;

- mencorong** *v* bersinar terang
- péncos** *a* serong; pencong
- pencu** *n* 1 tombol; tonjol pd gunung, canang, dsb; 2 limas; meruncing ke atas (atap rumah)
- penculat, menculat** *v* melompat; melenting
- pencungul, mak** -- *adv* tiba-tiba tampak (tt kepala, pucuk yg naik, dsb)
- pencurat, muncurat** *v* memancar (tt air)
- péncut, kepéncut** *v* tertarik; jatuh hati; terpesona;
- méncutaké** *v* memesonakan; menggiurkan; menarik hati
- péndah** *a* lain; berbeda;
- lir -- seperti; tan -- kaya tiada bedanya spt; sama dng
- pendél, mendél** *v* mematuk dan melepur
- pendelik, mendelik** *v* memandang dng mata melotot;
- pendelikan** *n* pelototan
- pendelo, mendelo** *a* matanya melotot agak keluar
- pendeng, mendeng** *v* memusatkan pikiran untuk mencapai maksud
- pendhak** *adv* tiap-tiap; setiap; saban;
- pisan, -- pindho peringatan kematian seseorang (setelah satu tahun, dua tahun);
- pendhak-pendhak** *adv* setiap kali; seringkali;
- mendhak** *v* memperingati kematian seseorang
- pendhapa** *n* pendapa
- pendhapi** *kr* —> **pendhapa**
- pendharat** —> **kendharat**
- pendhék** —> **cendhék**
- pendhékar** *n* pendekar
- pendhelis, pating** -- *adv* bertonjolan dan mengkilat
- pendhelong, mak** -- *adv* tiba-tiba kendur (tali jemuran, benang, dsb)
- pendhelus, pating** -- *adv* bertonjolan dan mengkilat;
- mak -- *adv* tiba-tiba melembung (perut, pipi, dsb)
- pendhem, mendhem** *v* memendam; mengubur
- péndhéng** *a* pipih krn terinjak dsb; penyek
- pendhésél, pating** -- *adv* bertonjol-tonjol; berjendul-jendul
- pendhita** —> **pandhita**

pendhok *n* penduk

pendhosol, pating -- *adv* tampak bertonjolan ke luar

pendhulus —> **pendhelis**

pendirang, pendirangan *a* melingar (terkejut, takut, dsb)

¹**pendul** *a* balut; bengkak (tt pelupuk mata)

²**pendul** *n* bunga petai

pénék, pénékan *v* berpanjatan;

ménék *v* memanjang

péneng *n* plombir (sepeda dsb)

pener *n* 1 arah; 2 lurus; tepat (tt bidikan, tembakan, dsb);

kepener *adv* 1 kebetulan; kebetulan sedang; 2 menyebut atau memanggil;

kepeneran *adv* kebetulan; cocok dng yg dimaksudkan

pénét, ménét *v* menekan sampai pipih

penét —> **penet**

penet, menet *v* menekan

penéwu —> **panéwu**

¹**peng, mak** — *adv* terasa berdengung dl telinga sehabis kena pukul, tampar, dsb

²**peng, peng-pengan** *a* hebat; jempolan (kepandaian, keberanian, dsb); mempeng *v* melakukan dng sungguh-sungguh

pengangah, mengangah *v* membara

pengar *n* 1 rangsang (tt bau); 2 pengar

pengaron —> **karu**

pengeret *n* sengkang rumah; alang

péngés, méngés *v* mengiris menyerong;

kepéngés *v* teriris

péngét —> **éngét**

penggak, menggak *v* mencegah; menghalang-halangi; melarang (maksud jahat dsb)

penggik, menggik *a* genting

péngin *a* ingin;

péginan *a* mudah merasa ingin (memiliki dsb);

méginaké *v* menarik hati; menggiurkan;

pepénginan *n* keinginan; cita-cita
penging; menging *v* melarang;

pamenging *n* larangan

¹**péngkal, méngkal** *v* menyepak arah ke belakang (kuda, kerbau, dsb)

²**péngkal** *n* tanda pd huruf Jawa yg menyatakan konsonan rangkap bera-khir "y"

pengkang, pengkangan *n* sela-sela; antara

péngkar *a* pengkor

pengkeluk, mengkelukaké *v* melengkungkan; menekuk

pengkelung —> pentelung

pengker —> pungkur

pengkered, mak -- *adv* seketika menjadi pendek, susut, dsb;

mengkered *v* berkurang panjangnya, besarnya, dsb

pengkirig, mak -- *adv* tiba-tiba meremang (krn takut dsb);

mengkirig *v* berdiri bulu kuduknya (takut sekali)

pengkok, kepengkok *v* terdesak; terpojokkan

péngkol, méngkol *v* menikung

pengkorog, mak -- *adv* tiba-tiba meremang (krn takut dsb);

mengkorog *v* berdiri bulu kuduknya krn takut

pengkuh *a* kukuh; kuat; tegap;

mengkuhi *v* memperkuat; membuat kuat-kuat

pengkuk, mengkuk *v* membengkok

péngos, méngos *v* mengiris menyerong; menyerongkan

péngot —> pangot

penguk *a* bau apak

pengulu *n* penghulu (agama)

pengung *a* dungu; bodoх sekali

pengur *n* bengu (spt bau ular)

péni *a* anggun; indah;

péni-péni *n* barang-barang yg indah

peniti *n* peniti; jarum penyemat

pénjol *a* bengot; benyot; erot (lingkaran)

pénsiun *v* pensiun

pental, kepental *v* terpental; terpelanting jauh

pentas, ora -- *a* tidak bisa

pentelung, mak -- *adv* tiba-tiba melelai (daun pisang, dahani, dsb)

pentalet —> **penthalit**

penthalit, penthalitan *v* bergerak berbelitan

penthang, menthang *v* 1 merentangkan; membentangkan (busur, belulang, dsb); 2 menyalib;

penthangan *n* pembidangan

pentheleng, mentheleng *v* memandang tajam;

penthelengan *v* saling memandang dng tajam

penthelét, menthelétaké *v* mengempiskan (perut)

penthéng, menthéng *v* merentangkan; membentangkan;

~ kélék 1 bercekak pinggang; 2 berkeras kepala; selalu membantah

penthéngél, mak -- *adv* tiba-tiba menongol kepalanya

penthengil —> **pethingil**

penthér *a* 1 terang; 2 hilang kesedihannya; senang hati;

menthéraké *v* menambah besar nyalanya (lampu)

penthét *n* nama burung

penthil *n* pentil; puting susu;

menthil *v* menyusu

penthingil —> **pethingil**

penthol *n* 1 bentuk bulatan pd ujung tongkat; 2 pemuka; jagoan;

pentholan *n* 1 apa-apa yg merupakan bentuk bulatan pd ...; 2 pentolan; jagoan

pentholos, pating -- *adv* tampak gundul semua

penthongol, pating -- *adv* bermunculan (tt kepala)

pentul *n* 1 jendul; tombol; 2 topeng; kedok

penthung *n* pentung; tongkat; pemukul;

menthung *v* 1 mementung; 2 menipu

penthungul —> **pethungul**

péntil *n* pentil (ban sepeda dsb)

pentil *n* buah yg masih kecil; putik

penting *a* penting

pentog *adv* suntuk; sampai pd batasnya;

kepentog *v* tersuntuk

penyak, menyak *v* menginjak (tidak disengaja)

penyét, menyét *v* memenyekkan

penyok, menyok *v* 1 menginjak (tahi dsb); 2 menjerumuskan (dl suatu perkara dsb)

penyonyo, pating — *adv* tiba-tiba bengkak (bekas pukulan dsb)

pényot *a* penyok; pesuk

penyu *n* penyu

penyunyung, penyunyungan *v* kurang ajar; ugal-ugalan

pep, dipep *v* disumbat sehingga tidak terkena hawa

pepak *a* lengkap; komplit;

pepakan *n* sudah lengkap;

mepaki *v* melengkapi; mengompliti

pepali —> pali

pépé *v* berjemur diri di alun-alun ingin menghadap raja;

pépéan *n* 1 segala sesuatu yg dijemur; 2 tempat menjemur;

mépé *v* menjemur

pépééd —> pépét

pepeg, mepeg *v* mengekang (kuda dsb)

pépéka *a* lengah; kurang hati-hati

pépéér 1 *v* memberishkan dubur sehabis berak dng kertas, daun, dsb; 2 *n* kertas; daun-daunan untuk membersihkan dubur sehabis berak

¹**peper** *a* 1 tumpul; menjadi tumpul; 2 berkurang (kesaktian, semangat, keberanian, dsb);

meper *v* 1 mengurangi ketajaman; 2 mengekang (hawa nafsu, kemarahan, dsb)

²**peper, dipeper** *v* diusut dng berbagai pertanyaan (untuk mengetahui latar belakang perbuatan yg telah dilakukan)

pépés, pépésan *n* pepes; pepesan;

mépés *v* memepes (ikan dsb)

pépét, mépét *v* berdesak rapat-rapat;

kepépét *a* 1 terimpit; terjepit; 2 terpaksa

¹**pepet** *a* buntu (jalan, selokan, dsb);

mepeti *v* menutup; merintangi

²**pepet** *a* rapat; penuh sesak

³**pepet** *n* harakat; huruf Jawa;

dipepet *v* dibubuh harakat "pepet"

pér *n* pegas; per

pera *a* kersai (tt nasi dsb)

pérek *n* perak

perak *a* dekat;

pérang, pérange *n* bagian;

mérang *v* membagi

¹**perang** *v* perang; berperang;

-- brubuh perang beramuk (membabi buta); perang amuk-amukan (dng banyak korban); -- gagal nama perang (yg pertama) dl pemen-tasan wayang; -- kembang perang antara satria melawan raksasa (dl wayang); -- sabil perang sabil; -- salib perang salib; -- tandhing perang tanding

²**perang, keperang** *v* teriris

perban *n* perban; kain pembalut

perbawa *n* pengaruh; wibawa

perbeng, perbeng-perbeng *adv* tampak merah mukanya krn mau menangis

perbiyét *n* kartu tanda bebas membayar

percados —> **pracaya**

percet —> **precet**

percil *n* katak kecil

perdi, merdi *v* 1 mendidik; mengajar; melatih; 2 mengusahakan;

diperdi *v* diajari (kebiasaan, sopan santun yg baik)

perdikan *n* bebas pajak (tt tanah, desa)

perdondi —> **pradondi**

perdhil, merdhil *v* membagi

perduli, ora -- *adv* tidak peduli

pered *a* keset; kurang licin

peréh —> **perih**

péréng *n* lereng (jurang, gunung, dsb)

pérés *a* sama rata (beras dng takarannya, air dng gelasnya, dsb);

mérés v meratakan

peres, peresan n 1 hasil memeras; yg diperas; 2 susu perahan;

meres v memeras; memerah;

~ keringet bekerja keras; membanting tulang

peret —> pered

pergedél n perkedel

pergok, mergoki v memergoki; menjumpai; mengetahui;

kepergok v tepergok; terjumpai

pergul, pergulan n bersepuh; berlapis emas dsb;

mergul v memergul

peri n peri

perih a 1 pedih; perih; 2 sangat lapar; 3 sedih; susah

perjaya, merjaya v membunuh; mengalahkan

perji n perji; kemaluan perempuan

perjid, merjid v membagi

perjit —> perjid

perjurit —> prajurit

perkakah, pating — adv mendepang lebar (cabang-cabang pohon dsb)

perkangkang —> pekangkang

perkara —> prakara

perkékéh —> pekékéh

perkengkeng —> pekengkeng

perkis a kecil elok; mungil; molek

perkitik, pating -- adv berkeritik-keritik (tt rambut yg terbakar dsb)

perklaring n surat keterangan

perkongkong —> pekongkong

perkotok, pating -- adv 1 berbunyi spt rumah terbakar; 2 berbintik-bintik

(tt kulit)

perkul n kapak

perkungkung —> pekungkung

perkutuk, pating -- adv berbintik-bintik

perkutut n perkutut; burung ketitir

perlak n perlak

perlambang —> pralambang

perlik, pating -- *adv* tampak bekerlip

perlop *n* perlop; cuti

perlu, merlokaké *v* memerlukan

permadani *n* permadani

permak, mermak *v* memermak

permana —> **pramana**

permati *a* hemat; cermat; hati-hati

permén *n* permen

permisi *n* permisi

permumuh, pating -- *adv* tampak bermanah (tt bintil-bintil kudis)

¹**pernah** *p* arah

²**pernah** *n* tempat;

ora -- *adv* tidak pd tempatnya;

mernahaké *v* menempatkan; meletakkan

³**pernah** *n* pertalian keluarga;

-- **adhi** tergolong adik

pernés(an) *n* kata-kata atau tingkah laku yg dibuat-buat (biasanya untuk memikat hati)

perngangah, merngangah *v* membara; menyala; merah **bersinar** (muka)

pernis *n* pernis

péron *n* peron

pérot *a* erot; perot (tt mulut dsb)

perpat —> **prapat**

perpet —> **prepet**

perpléster *n* juru rawat perempuan

perpondhéng —> **perpondheng**

perpondheng *n* pajak rumah pekarangan

persagi —> **pesagi**

persaja —> **prasaja**

persapa —> **prasapa**

perseket *n* perseket; uang muka; panjar

persén *n* persen

persil *n* persil; tanah persil

persis *a* persil

perslah *n* perslah; laporan

persudi, mersudi *v* mengusahakan; menuntut dng sungguh-sungguh
(cita-cita, ilmu, dsb)

pertal, mertal *v* menerjemahkan

pertelon —> pratelon

pertigan *kr* —> pratelon

pertingkah —> pratingkah

pertingsing, kakéhan — *adv* banyak tingkah; banyak dalih

pertiwi —> pratiwi

peru *n* empedu

perung, merung *v* memotong daun telinganya

perwasa —> prawasa

¹**pés** *n* nama penyakit menular; pes

²**pés** —> pépés

pes, mak — *adv* tiba-tiba kempis (tt ban sepeda dsb)

pesa —> peksa

pesagi *n* persegi

pésék *a* pesek; penyek (tt hidung)

pesen *v* pesan

pesi *n* puting; bagian senjata tajam yg masuk ke tangkainya

pesindhén *n* wiraswara; penyanyi perempuan yg mengiringi gamelan

pesisir *n* pesisir

pesiyar *v* pesiar; berpesiar

péso *n* pisau

pésok *a* pesuk

pesthi *n* 1 takdir; 2 tentu; pasti;

mesthékaké *v* memastikan;

pepesthén *n* takdir

pesus —> pusus

pesut *n* pesut; jn ikan air tawar

¹**pét** *n* nama topi; pet

²**pét, lenga** *-- n* minyak tanah

pet, mak *-- adv* tiba-tiba padam;

-- klampet *adv* tidak pernah kelihatan atau muncul lagi;

pet-petan *n* terasa gelap penglihatannya

petak, metak *v* mengubur

pétan *v* berselisik;

métani *v* menyelisik

peté *n* petai

petek *kr* —> ¹pijet

petel, metel *v* menekan;

metelaké *v* mengharuskan; memaksa

peteng *a* 1 gelap ; muram; sedih;

-- **ndhedhet** gelap gulita; gulita;

metengi *v* menggelapkan;

petenggan *n* 1 tempat yg gelap; 2 malam buta

peténggé, pating — *adv* duduk-duduk di muka

peténgténg —> **pétenténg**

peténténg, pating -- *adv* tampak pemberani

petété, mak -- *adv* tiba-tiba menjulur ke luar;

petéta-petété *a* sompong; congkak

petha, pepethan *n* wujud tiruan;

metha *v* 1 membentuk; menggambar spt; 2 mewujudkan; merancang

péthak *a* petak; belang putih (pd kepala)

pethak *kr* —> putih

pethakil, pethakilan *v* 1 membelitkan pd sesuatu (tt kaki); 2 banyak akal busuknya

pethal, methal *v* melepaskan dan memisahkan

pethangkrék, methangkrék *v* bersama-sama duduk di tempat yg tinggi

pethangkrik —> **pethangkrék**

pethangkring, methangkring *v* bertengger

pethangkrok, methangkrok *v* bersama-sama duduk di tempat tinggi

pethangkrong, methangkrong *v* bersama-sama duduk di tempat yg tinggi

pethangkruk, methangkruk *v* 1 bersama-sama duduk di tempat yg tinggi; 2 duduk berpangku tangan

pethanthang, pating -- *adv* duduk dng kaki terbuka

¹**pethat, methat** *v* melepaskan (menarik, mengungkit, merenggut, dsb)

²**pethat** *kr* —> jungkat

³pethat *a* tidak turun hujan lagi untuk sementara waktu (dl musim hujan)
péthék *n* nama ikan laut;

méthék *v* memegang akan menaikkan (layang-layang)

pethék, pethékan *n* tebakan; ramalan;

methék *v* meramal; menebak

pethekel —> pethékol;

pating -- *adv* bergumpal-gumpal kekar (tt lengan)

pethékol, pating -- *adv* bergumpal-gumpal kekar (tt daging lengan dsb)

pethél *n* beliung; rimbas;

methéli *v* merimbas; menarah

pethel *a* rajin; tekun (bekerja)

pethéngkréng, methéngkréng *v* duduk di tempat yg tinggi

pethengkung, pating -- *adv* duduk dan diam saja

pethenthengan *v* 1 tampak memusatkan tenaga (mengerjakan, mengangkat barang yg berat, dsb); 2 bersitegang otot

pethésél, pating -- *adv* tampak keci-kecil tetapi kuat atau kekar

¹pethét, methét *v* memindahkan (tanaman bunga dsb);

pethétan *n* tanaman hias

²pethét, methéti *v* memanggil dng memantik-mantikkan ibu jari dng jari tengah (ayam, perkutut, dsb)

³pethet —> pethat

pethet, metheti *v* memotong sedikit ujungnya (rambut, daun, dsb)

pethéthé, pethétha-pethéthé *adv* sompong (belagak pandai dsb)

pethéthéh, pethéhah-pethéhéh *v* duduk dng kaki terbuka

pethethek, pating --*adv* bertumpuk-tumpuk tidak teratur

pethi *n* peti;

pethén *n* 1 berpeti-peti; 2 berwadahkan peti; 3 peti kecil

¹pethik, pethikan *n* 1 kutipan; 2 cuplikan; 3 pilihan;

methik *v* 1 memetik; 2 mengutip; 3 memilih

²pethik *n* palu kecil

¹pethil, methil *v* 1 memetik; 2 mengambil sebagian; 3 memilih;

pethilan *n* 1 hasil memetik; yg sudah lepas dari tangkainya; 2 petilan, fragmen

²pethil *n* palu kecil

pething, pethingan *n* pilihan; yg terbaik

pethingil, pating -- *adv* mulai tumbuh (biji-bijian dsb)

pethingkrang, pating -- *adv* duduk di tempat yg tinggi

pethingkrik, methingkrik *v* duduk di tempat yg tinggi

pethinthing, methinthing *a* terlihat sangat ketat (tt pakaian)

pethisil, methisil *a* kecil berisi (tt biji-bijian dsb)

pethit *n* ujung; puncak

pethithil, methithil *a* pelit; sangat kikir

pethithit, methithit *a* berpakaian rapi (necis)

pethokol, methokol *a* bergumpal kekar (tt lengan dsb)

pethongkrong, methongkrong *v* duduk di tempat yg tinggi

pethongol —> penthongol

pethosol, methosol *a* menonjol ke luar (tt buah-buahan di karung)

péthot *a* beliut

pethot, methot *v* 1 menarik; mencabut; merenggutkan; 2 menyapih (anak)

¹pethuk *v* bertemu; berjumpa;

pethukan *v* 1 bertemu; berjumpa; 2 jemputan;

methuk *v* menjemput; menyongsong;

methukaké *v* menjumpai; mempertemukan;

kepethuk *v* berjumpa; bertemu

²pethuk *n* petuk; surat kecil (kuitansi tanda terima dsb)

pethungkrug —> pethungkruk

pethungkruk, pating — *adv* duduk membungkuk

pethungul, methungul *v* muncul; menonjol

pethunthung, methunthung *a* bengkak-bengkak melepuh

pethut *n* jagoan; benggolan

pethuthuk, methuthukaké meletakkan bertumpuk-tumpuk

pethuthut, methuthut *v* bermuka masam

petis *n* petis

petok-petok *v* 1 berkotek-kotek; 2 tiruan bunyi ayam berkotek

petontong, pating -- *adv* 1 menjurai panjang; 2 saling membanggakan diri

petoto, mak -- *adv* tiba-tiba menonjol ke luar (tt ban dalam dsb)

petrék-ptrék *v* berteriak-teriak memanggil

petri, memetri v 1 memelihara baik-baik; 2 memuliakan

petung n buluh betung

péyék —> **rempéyék**

péyok a pesuk

piagem n piagam

piama n piama

piano n piano

piarsə kr —> **rungu**

piatu n piatu

picak a buta;

micak v berpura-pura buta;

micakaké —> **picak**

¹**picis** n 1 ketip; 2 uang

²**picis, micis** v menghukum dng diiris dagingnya berdikit-dikit

pidak, midak v menginjak;

-- **pedarakan rakyat jelata**

pidana n siksa; hukuman;

midana v menghukum

pideksa a besar dan tingginya berimbang (perawakan)

pidhato v pidato

¹**pidih** n cat alis

²**pidih, midih** v 1 menekan dng jari; 2 memaksa untuk bekerja berat
(melebihi yg lainnya)

pidikan n surau; langgar; tempat bersemadi

pigorah n bingkai (gambar, potret, dsb)

pigurah —> **pigorah**

pihak n pihak

pijana n taman; taman bunga

¹**pijer** p selalu; senantiasa

²**pijer** n kupu-kupu kecil

¹**pijet, mijet** v memijit; memijat;

mijeti v memijat-mijat; mengurut

²**pijet, pijetan** n buah langsat

piji, miji v menugasi; menyerahi tugas

pikat *n* burung pemikat;

mikat *v* memikat

pikir *n* pikir;

pikiran *n* pikiran;

mikir *v* memikir

pikul, pikulan *n* pikulan; gandar;

mikul *v* memikul

pikun *a* tua sekali; pikun

pikut, mikut *v* menangkap

pil *n* pil

pilag —→ **pélag**

pilah, milah-milah *v* memisah-misahkan; mengelompokkan;

milahaké *v* memisahkan; membedakan;

pilala, milala *v* 1 memanjakan; menimang-nimang; 2 memelihara dng

    baik-baik; 3 mencari; memilih (km dianggap sangat berharga)

pilang *n* nama pohon

pilar *n* tiang penguat; pilar

pilaur *adv* lebih baik

pileg *n* pilek; selesma

pilek —→ **pileg**

pilem —→ **pélem**

piler *n* nama penyakit ayam;

pileren *adv* 1 terserang sakit piler; 2 sakit-sakitan

pilih, -- asih *a* pilih kasih; -- **tandhing** *a* tiada bandingan;

pilihan *n* pilihan;

milih *v* memilih

pilingan *n* pelipis

pilis *n* pilis;

pilisan *v* berpilis; memakai pilis

pilot *n* pilot

pilus *n* pilus

piluta, miluta *v* memikat hatinya

pinal *n* final

pinangantén *n* pengantin

pinangéran —> pangéran

pinangka *n* asal;

minangka *p* sebagai;

minangkani *v* mengabulkan

pinarak kr —> mampir

pincang *a* 1 timpang; 2 tidak seimbang; tidak lengkap; kurang

pincuk *n* daun pisang yg diteukuk kemudian disemat dng lidi penyemat
sbg pengganti piring;

mincuk *v* menempatkan pd pincuk

pindha *p* seperti;

pepindhan *n* 1 tiruan; 2 perumpamaan

pindhah —> elih

pindhang *n* pindang;

-- wutuh batal melangsungkan hajat dng mendadak ketika persiapan
telah matang (km calon pengantin pergi dsb)

pindho *num* dua kali;

pindhon *n* yg kedua kalinya;

mindhoni *v* mengulangi lagi

¹**pindi, mindi** *v* mengupas kapas

²**pindi, mindi** *v* mendesak (minta sesuatu)

pinés *n* pines; paku payung

ping *n* kali;

ping-pingan *n* perkalian;

ngepingaké *v* mengalikan

pinggel —> binggel

pingget *n* bekas; bekas pijitan dsb (pd kulit);

-- atiné sakit hati;

pinggetan atén *a* mudah sakit hati

pingging *a* bodoh

pinggir *n* tepi;

minggiraké *v* menepikan;

paminggir *n* selir

pingkul, pinggulan *n* sisi yg telah diketam;

dipingkul *v* diketam sisi-sisinya agar bulat (tt kayu)

pingit, mingit *v* memingit; mengurung dl rumah

pingkel, kepingkel-pingkel *a* terpingkal-pingkal

pingpong *n* pingpong

pinisepuh *kr* —> pinituwa

pinituwa *n* orang yg dituakan; sesepuh

pinjal *n* kutu anjing atau kucing

pinjung *n* kain;

pinjungan *v* berkain panjang sampai dada untuk menutup buah dada
(gadis kecil)

pinta, pepintan *n* jatah; catuan;

minta *v* menjatah; mencatuh;

~ jiwa nama tembang; ~ sraya minta bantuan

pinten *kr* —> pira

pinter *a* pandai;

minteri *v* menipu; mengakali;

keminter *v* berlagak pandai

pinton *n* contoh (barang dagangan);

dipintoni *v* diberi sesuatu untuk dilihat dan diminati pertimbangan;

dipintonaké, dipintokaké *v* diperlihatkan kpd (untuk dimintai per-timbangan)

pinuju *p* kebetulan

pinurba *v* 1 dimulai; 2 dibuat; dikuasai

pinurwa —> pinurba

pinyak —> penyak

pinyet, minyet *v* memijit; memencet

pion *n* pion; bidak

pipa *n* pipa

pipi *n* pipi;

-- lawang kosen pintu

pipik, mipik *v* membeli (untuk orang lain)

pipil, pipilan *n* hasil mengutil;

mipili *v* mengutil (jagung)

pipis *v* pipis; tumbuk;

pipisan *n* pipisan; alat memipis

'pitip, mipit *v* memipit (supaya keluar minyaknya dsb)

²pipit *a* rapat sekali

pipot *n* pispot

pira *pron* berapa;

pira-pira *p* 1 sudah beruntung bahwa ...; 2 meskipun sedikit; seadanya;

mira *pron* masing-masing berapa;

ora sepiroa *adv* tidak seberapa

pirang *num* berapa;

-- **bara** lebih baik jika;

pirang-pirang *num* banyak sekali

piranti *n* alat; perkakas

pirantos *kr* —> piranti

pirasat *n* firasat

pireng *kr* —> rungu

pirid, pepiridan *n* 1 contoh; teladan; 2 kutipan;

mirid *v* 1 mencontoh; menurut; 2 memetik; mengutip

piriman *n* firman

piring *n* piring

pirit —> pirid

irma, mirmakaké *v* menyayangi; mengasihi (dng diberi nasihat, saran, dsb)

pirsa *kr* —> weruh

pirus *n* jamrud

pis —> pipis

pisah *v* pisah; bercerai;

-- **kebo** tidak serumah (suami istri); berpisah tetapi belum bercerai;

pepisahan *v* berpisah; bercerai;

misah *v* memisahkan; meleraikan (perkelahian)

pisan *adv* 1 sekali; 2 sekaligus; 3 tentu saja;

-- **gawé** sekaligus;

ora pisan-pisan *adv* tidak sekali-kali;

kapisan *adv* pertama; pertama kali

sapisan *adv* sekali

pisang *kr* —> gedhang

piskucing *n* putri malu (jn tumbuhan)

pista *n* pesta;

-- **raja pesta pora**

pistol —→ pistol

piston *n* mesiu

pistul *n* pestol

pisuh, pisuhan *n* kata makian; caci maki;

misuhi *v* memaki

pisuna *n* celaan; cercaan

pisungsung *n* persembahan;

misungsungaké *v* mempersempahkan

pit *n* sepeda;

-- **montor** sepeda motor

¹**pita** *n* pita

²**pita** *a* kuning

pitados *kr* —→ **pracaya**

pitakon —→ takon

pitamin *n* vitamin

pitaya *a* percaya;

mitayani *v* dapat dipercaya; dapat diandalkan;

mitayakaké *v* mempercayakan kpd;

dipitaya *v* dipercaya

pitedah *kr* —→ **pituduh**

pitelah *n* fitnah

piterang, miterang *v* minta keterangan; minta penjelasan

pithat, mithati *v* 1 memisahkan; menyendirikan; 2 memiliki

pithes, mithes *v* memijit; memijat (hidung, kutu, semut, dsb)

pithet *n* bekas pijitan (pd kulit)

pithi *n* 1 sb bakul kecil; 2 jn tikus (kecil); 3 nama kartu Cina

pithil *v* luruh (tt daun, bunga, dsb);

mithili *v* meluruhi; memetiki

¹**pithing** —→ **kepithing**

²**pithing, mithing** *v* memiting; mengapit dng kedua belah tangan pd leher.

pithut *a* tebal lagi sempit (tt mata)

pitik *n* ayam;

-- beléhan ayam potong; -- gondhang induk ayam yg berbulu kuning agak kelabu; -- jepun ayam berbulu lembut; -- katé ayam kate; -- wijah ayam biasa

pitrah *n* fitrah; zakat;

mitrahi *v* memberi zakat fitrah

pitu *num* tujuh;

pitulas *num* tujuh belas;

pitulikur *num* dua puluh tujuh;

pitung dina *num* tujuh hari;

pitung puluh *num* tujuh puluh;

mitoni *v* 1 menggenapi menjadi tujuh; 2 membuat selamatan genap tujuh bulan (**umur kandungan**)

pituduh *n* 1 yg ditunjukkan; 2 nasihat

pitung —> pitu

pitungkas *v* pesan;

mitungkasi *v* menitip pesan (untuk disampaikan)

pituwas *n* upah; ganti rugi

piutang *n* utang

piyak —> wiyak

piyama —> piama

piyambak *kr* —> dhéwé

piyantun *kr* —> priyayi

piyara —> ingu

piyarsa *kr* —> rungu

piyatú —> piatu

piyayi —> priyayi

piyé —> kepriyé

piyék, **piyék-piyék** *v* menciap-ciap

piyik *n* anak merpati; perkutut; burung tekukur

piyul *n* biola

plakat *n* pelakat

planangan —> lanang

plancong, mlancong *v* melancong; berpesiar

plandhungan —→ **konthol**

plang *n* papan nama

planggang —→ **planggrang**

plangger, mlanggeri *v* memberi ketentuan; undang-undang

planggrang, planggrangan *n* penyangga; penopang;

mlanggrangaké *v* menaruh di atas penyangga, penopang, dsb

planggrok, planggukan *n* tempat beristirahat; tempat jaga

planggrong, planggrongan *n* dangau di atas pohon

plangi *n* jn kain; pelangi

planggka *a* belang (warna bulu kuda, lembu, dsb)

plangkan *n* penyangga gendang, tombak, dsb

plangkén —→ **plangki**

plangki *n* tandu

plangkrik —→ **plangkring**

plangkring, plangkringan *n* tenggekan; tenggeran;

mlangkring *v* bertengger

plangkrong, mlangkrong *v* duduk di atas dahan

planjer *n* kelenjar yg membengkak

planthang, planthangan *n* tempat jemuran tembakau dsb;

diplanthang *v* dijemur di terik matahari

plantrang, keplantrang *v* tersesat; salah jalan

planyahan —→ **lanyah**

plapat *n* alamat; pertanda;

mlapati *v* memberi alamat; mendapat pertanda

plarah, diplarah *v* diraba

plas, mak -- adv pergi atau meluncur dng cepat;

plas-plasan *v* selalu pergi

plasa *n* plasa; nama jn tumbuhan

plastik *n* plastik

plat *n* pelat

plathok, mlathok *v* membelah (buah kelapa, kayu, dsb)

platina *n* platina

plato *n* plato; dataran tinggi

platuk *n* belatuk (nama burung);

-- **bawang** belatuk bawang

plaur *p* lebih baik

plawaga —→ **palwaga**

plawungan —→ **'lawung**

plécét, mlécéti *v* 1 mengupas; menguliti; 2 menelanjangi; 3 menyingkap
(tt kulup dsb)

plecis, mak -- *adv* keterangan tidak nyata

plecit, mlecit *v* mengejar terus

plecu, mlecu *v* menyonyong (tt bibir)

pledhing, mledhing *v* memperlihatkan pantat;

mledhingi *v* 1 membelakangi dng memperlihatkan pantat kpd; 2
mengabaikan; menghina; meremehkan

pleguk, plegak-pleguk *adv* tertahan-tahan (tt bicara)

plégung, plégungan *n* tempat berteduh untuk ternak;

diplégungaké *v* diistirahatkan di tempat yg teduh (tt ternak dsb)

plék, mak -- *adv* tiba-tiba menempel; tiba-tiba menepuk, menampar, dsb

plek *adv* sama benar; persis

plekah, mleka *adv* retak atau rekah (tt tanah)

plékat *n* kain pelekat

plekék, mlekék *adv* tersibak

pleleng, plelang-pleleng *adv* selalu memandang

plélér *n* pemberian kpd pembantu

plembung, plembungan *n* pelembungan;

mlembungaké *v* melembungkan

plempem, mlempem *a* melempem; lembap

plempeng *n* pipa saluran air (dr semen dsb)

plempung, mlempung *adv* melepuh

plencar, pating -- *adv* berpencar-pencar

plencat, pating -- *adv* melompat-lompat tidak teratur; tidak urut

pléncéng, mléncéng *a* menyerong; tidak tepat

¹plencing, mak -- *adv* pergi mendadak;

plencingan *v* berkeliling-keliling dng naik sepeda

²plencing *n* anak badak

³plencing *n* putik randu

plencut, mlencut *adv* mulai tampak bulirnya (tt padi di sawah)

plendék, plendak-plendék *adv* tidak teguh (tt kemauan)

plendhung, mlendhungaké *v* melembungkan;

plendhungan *n* pelembungan

plendir, diplendir *v* dipaksa bekerja keras

plénét, mlénét *v* menindih; memenyetkan

plenet, mlenet *v* menindih;

keplenet *v* tertindih

pleng, mak -- *adv* 1 tiba-tiba pergi; 2 tiba-tiba spt ditempeleng

pléngé, plénga-pléngé *v* selalu tertawa dng mulut terbuka;

mléngé *v* terbuka mulutnya (tertawa)

pléngéh, pléngah-pléngéh *v* selalu tertawa dng mulut terbuka

plengéh, plengah-plengéh *adv* selalu tersenyum

plenggong, plenggang-plenggong *adv* kelihatan tidak mengerti (jika ditanya)

plengkang, keplengkang *v* terkangkang

pléngkok, pating -- *adv* berkeluk-keluk

pléngkrang, mléngkrang *v* menumpangkan kaki di atas

plengkung, mlengkung *adv* melengkung;

mlengkungaké *v* melengkungkan

pléngos, mak -- *adv* tiba-tiba melengos

pléngséng, pléngséngan *n* tempat yg miring/dimiringkan (tt sisi tanggul, jalan air, dsb)

plenik, mlenik *a* sedikit sekali

plénthas *a* tidak rata cukurannya

plenthi, mlenthí *adv* bulat kecil

plenthing, plenthingan *v* berbintil-bintil;

mlenthing *adv* berbintil

plenthong *n* bohlam; bola lampu listrik

plenthu, mlenthu *adv* melecur; melepuh; bincul

plenthus, plenthas-plenthus *adv* kembang kempis (tt perut)

plenyék, mlenyék *v* menginjak (tahi dsb)

plépéd *n* penjepit (buah kemiri dsb supaya menjadi pipih)

- plepeg, keplepegen** *v* kena asap dsb sehingga tidak dapat bernafas
- pleper, pating** -- *adv* beterbangun
- plepuh, mlepuh** *adv* melepuh; melecur
- plérah, mak** -- *adv* seketika tampak merah
- pléré, kepléré** *v* tergelincir; terpeleset
- pléréd, plérédan** *n* 1 tempat curahan air di bendung (pintu air); 2 tempat meluncur (mainan anak-anak)
- pléréh, mak** -- *adv* tiba-tiba tampak merah (tt darah dsb)
- pleret, mak** -- *adv* tiba-tiba berkurang (tt terang)
- plérok, mlérok** *v* mengerling;
- mléroki** *v* mengerling;
- pleruk, mleruk** *adv* bermuka masam
- plesad, mlesad** *adv* melesat
- pléséd, plésédan** *n* yg dibelokkan maksudnya (perkataan dsb);
mléséd *v* meleset;
- mlésédaké** *v* memelesetkan; menggelincirkan;
- kepléséd** *v* terpeleset; tergelincir
- plesir** *v* pelesir; berpesiar
- blesit, keblesit** *adv* terpencil
- pléster** *n* 1 plester; perekat untuk menambal luka dsb; 2 campuran semen, pasir, dan kapur untuk melekatkan batu bata atau menghaluskan dinding batu;
- mléster** *v* memlester
- plestér, mlestér** *v* memlester; melepa; menurap
- plethék, mlethék** *adv* 1 merekah (buah dsb); 2 terbit (matahari); 3 mulai (bulan, tahun baru)
- pléthés, pléthésan** *adv* sudah dihilangkan kulitnya (tt kopi dsb)
- pléthét, mléthét** *v* menekan
- plethok, mlethok** *v* tersingkap
- pléhot, pating** -- *adv* berkeluk-keluk (tt keris dsb)
- plethus, mlethus** *adv* pecah (tt telur dsb)
- pletik, mletik** *adv* memercik; memancit;
mletiki *v* memerciki;
kepletikan *v* tepercik

pleton *n* 1 peleton; 2 beton

plétré, mak -- *adv* tiba-tiba menggelincir (km licin);

plétra-plétré selalu menggelincir;

keplétré *v* tergelincir; terpeleset

plétrék, mlétrék *adv* sedikit tergelulur

pletuk, mletuk *adv* ada warna (putih) yg mencampuri

pléyok, pléyak-pléyok *a* mudah roboh atau rusak

pléyot, pléyat-pléyot *a* mudah dikelukkan; lentuk

pliket *a* pekat

plilit, mplit *adv* terasa mulas (perut)

plim *n* lis; les (pd tembok dsb)

plimping, mlimping-mlimping *v* lewat bagian tepi agar tidak diketahui orang banyak

plincutan —> **klincutan**

plinder, mlinderi *adv* menekan sehingga menyakitkan

plindhes, keplindhes *v* tergilas

plinguk, plingak-plinguk *adv* melihat ke sana-ke sini (km tidak tahu)

plinthas —> **plénthas**

plintheng *n* plinteng; ketapel;

mlintheng *v* melontarkan batu kecil dng ketapel

plinthut, plinthat-plinthut *adv* tidak teguh (tt pendirian)

plintir, plintiran *n* pilinan;

mlintir *v* memilin

plipid, mlipid *v* mengelim; melipit

plipir, mlipir-mlipir *adv* berjalan menurut tepi

plipit —> **plipid**

plirid, mlirid *v* 1 menekan dng jari dan mengangsurkan; 2 sangat menghemat

plirit —> **plirid**

plisir *n* pelisir;

mlisir *v* memelisir

plitur *n* pelitur;

plituran *v* berpelitur;

mlitur *v* memelitur

plocot —> plicet

plolo, plola-plolo *adv* selalu membelalak;

mlolo *v* membelalak

plombir *n* plombir

plompong, pating -- *adv* berlubang-lubang;

plompang-plompang *adv* selalu melongo

¹**plonco** *n* semangka muda

²**plonco** *n* pelonco (mahasiswa baru);

mlonco *v* 1 memelonco; 2 menggundul

plong *adv* lega

plongo, plonga-plongo *adv* tampak melongo km tidak tahu;

mlongo *v* melongo

plongoh, mlongoh *v* menganga

plonthang *a* belang putih

plonthéng *a* loreng

plonthos *adv* gundul

plonyoh, mlonyoh *v* terkelupas kulitnya (kena air panas dsb)

popor *n* 1 pelopor; 2 kuda penarik yg terdepan (ada 6 atau 8 kuda)

plorod, plorodan *adv* berseluncur;

mlorod *adv* melorot

plorok, plorak-plorok *v* berkali-kali melotot;

mlorok *v* melotot; membuntang

plorot —> plorod

¹**plosok** *n* pelosok

²**plosok, mlosok** *v* terpelosok

plothot, mlothot *v* 1 menekan (agar isinya keluar); 2 melejit ke luar

plotrok, mlotrok *adv* menggelulur (tt seluar)

plumpung *n* 1 pelumpung; sb gelagah; 2 warna kuning keputih-putihan
(tt kuda)

pluntir —> plintir

pluntur *n* 1 tali penggantung gamelan; 2 obat

plupuh *n* pelupuh; galar

pluru *n* peluru

pluwék, mluwék *adv* melebar (tt luka)

poal *n* pual; *jn* kain

poci *n* poci

pocok, pocokan *n* 1 pekerjaan yg dikerjakan orang untuk sementara; 2 orang yg mengerjakan pekerjaan sementara;

mocok *v* menyerahkan kpd orang lain untuk sementara (tt pekerjaan)

¹**pocong kr** —> **bokong**

²**pocong, pocongan n** **pocongan**

pocot, mocot *n* memecat; memberhentikan (dr pekerjaan)

pocung *n* *jn* tembang

podhang —> **kepodhang**

podhemporem *n* podemporem

podheng *n* puding

podhi *n* 1 antan padi; 2 intan kecil-kecil

poél *adv* tanggal giginya (lembu dsb)

pogog *n* ujung pohon atau pohon yg telah ditebang

pohung *n* singkong; ketela pohon

pojok *n* pojok; sudut;

-- **tempak** sudut tumpul;

mojok *v* menyudut;

kepojok *v* terjepit; terpojok

pok *n* pangkal;

ngepok *a* pd bagian pangkalnya

pokah *adv* serkah (pohon dsb)

pokal *n* perbuatan tipu muslihat

poklék —> **coklék**

pokok *n* pokok; yg utama;

pokoké *n* yg sangat utama

pokol *n* bonggol (kayu)

pokrol *n* pokrol;

-- **bambu** pokrol bambu

pol *adv* sudah sampai pd batas maksimum;

pol-polan *adv* berlebihan

pola *n* 1 pola; 2 contoh

polah *1 n* gerak; *2 v* bergerak

poléng *a* poleng; polang-poleng

polio *n* folio

polisi *n* polisi;

-- sandi polisi rahasia; sersi; reserse

politik *n* politik

polo *n* otak

polok *n* mata kaki

polong *n* 1 kacang polong; 2 biji cengkikh

polos *a* polos

pom, -- **bensin** *n* tempat menjual bensin (menggunakan pompa pengisap)

pomade *n* pomade

pompa *n* pompa

pon *n* 1 pon; nama ukuran berat; 2 nama hari

ponakan —> **keponakan**

ponang *p* sang

poncolan *n* bagian yg menjorok ke luar

poncot *n* 1 pancung; penjuru kain; 2 pojok;

diponcot *v* dibungkus dl ujung kain

pondhamén *n* pondamen

pondhoh *n* 1 umbut; 2 nama pengangan dr beras berasa gurih

pondhok *n* 1 pemondokan; pondokan; 2 gubuk;

pondhokan *n* pondokan;

mondhok *v* menginap di rumah orang lain; menumpang;

~ **dhémpél** menginap di rumah orang lain; menumpang

pondhong, **mondhong** *v* memondong

ponggé *n* biji durian

pongkrang, **pongkrangan** *a* tua bangka (tt orang)

pongpongan *n* umang-umang

pongponggi *n* nama tumbuh-tumbuhan

ponis *v* vonis

ponthang *a* 1 belang; loreng-loreng; 2 berwarna selang-seling (tt cambuk, pedang, tombak, dsb)

ponthéng —> **ponthang**

pop *n* celana pendek (untuk perempuan)

poplin *n* poplin; jenis cita

popo, mopo *adv* putus asa; tidak sanggup lagi

¹popok *n* kain popok;

mopoki *v* memberi kain popok

²popok, mopok *v* 1 ditampal dng param (bagian yg bengkak); 2 melepa dng tanah (pematang)

popol *a* lapuk (tt kayu)

poror *n* poror; gagang senapan

poprol —> **popol**

¹por *n* alat tenun

²por *a* sudah lelah (tt sapi dsb);

kaporan *n* kecapekan; kelelahan

porang *n* keremi; ternak;

porangen *v* sakit km berkeremi banyak (hewan)

porépondhén *n* koresponden

poret, anggur -- *n* nama anggur

porok *n* porok; garpu;

-- pit nama bagian kerangka sepeda (besi yg menyapit roda muka)

¹porong *n* morong; jn cerek tempat teh

²porong *adv* 1 hangus; 2 belang-belang hitam (pd rotan dsb)

poros, saporos *num* sebasung sirih

porselin *n* porselen

porsi *n* porsi

portepél *n* map tempat surat dsb

¹pos pos;

ngeposaké *v* mengeposkan

²pos *n* pos; tempat penjagaan dsb

³pos *n* sejumlah uang yg disediakan untuk suatu keperluan

posol *n* jagung muda

pospakét *n* pospaket

poswésel *n* poswesel

pot *n* pot; jambangan bunga

potéhi *n* potehi; wayang golek Cina

potelod *n* potlot; pensil

potelot —> **potelod**

potha, mothá-mothá *v* menggandrungi; tergila-gila pd

pothél —> **coklék**

pothéng *v* terpecah-pecah (tt pendapat dsb);

mothéng *v* memecah-mecah, membagi-bagi, menyendi-nyendi (tt ayam dsb yg disembelih)

potho *n* 1 penyakit ternak; 2 jn pisang

pothok *a* kukuh kuat (perawakan)

pothol *adv* copot; tanggal;

mothol *v* mencopot

potlot —> **potelod**

poto *n* foto; potret;

--kopi *n* fotokopi

potong, potongan *n* 1 potongan; 2 model;

motong *v* memotong;

motongi *v* menggunting (bahan pakaian)

potrég *n* kotrek

potrét 1 *n* potret; foto; 2 *v* berpotret;

motrét *v* memotret

powan *n* air susu; perahan (susu sapi)

powél *adv* 1 ada yg tanggal (gigi hewan); 2 sudah tua

poyan, pepoyang *v* berkata; memberi tahu

poyang-payangan *adv* pontang-panting kebingungan

poyok, poyokan *n* olok-lolok; kata-kata ejekan;

moyok *a* suka mengejek;

moyoki *v* memperolok; mengolok-olok; mengejek

¹poyuh, poyuhan —> **puyuhan**

²poyuh, krambil -- *n* jn kelapa (spt kelapa gading, tetapi hijau warna buahnya)

pra —> **¹para**

praba *n* 1 cahaya; sinar; 2 nama hiasan wayang (pd punggung)

prabakti *n* prabakti; perpeloncoan

prabangkara *kw* —> **srengéngé**

prabasuyana *n* nama balai di istana

prabata *kw* —> **gunung**

prabawa *n* 1 perbawa; 2 pengaruh;

mrebawani *v* berperbawa

prabayasa *n* nama balai di istana

prabayeksa —> **prabayasa**

¹**prabot** *n* perabot; alat perkakas

²**prabot** *n* pegawai desa; orang bawahan lurah

³**prabot** *n* abah-abah kuda

prabu *n* sebutan untuk raja;

    -- **anom** putra mahkota;

sang -- sang raja

pracaya *a* percaya

pracéka, pracékan *n* rekaan;

dipracéka *v* direka-reka; dibuat-buat

pracihna *n* tanda;

mracihnani *v* menandakan; menunjukkan

pracik *n* racik; jerat untuk menangkap burung

pracima *n* barat

pracondhang, kapracondhang *v* 1 kalah (lari); 2 terluka

prada *n* perada;

pradan *n* sesuatu yg diperada;

diprada *v* diperada; dicat dng perada

pradangga *n* 1 gamelan; 2 niyaga

pradata *n* pengadilan

pradhah *a* 1 murah hati; suka memberi (menjamu dsb); 2 sangat bertanggung jawab;

kepradhah *v* bertanggung jawab; harus menanggung

pradikan —> **perdikan**

pradondi *n* pertengkarann

praduli *v* perduli

praén *n* roman muka; wajah

pragad —> **beléh**

pragak *n* dahan

pragén *n* tempat garam dan rempah-rempah

prahara *n* badai; angin ribut

prahoto *n* prahoto

prail, diprail *v* dibagi (warisan)

¹**praja** *n* kerajaan; negara;

pamong -- pamong praja

²**praja** *n* gengsi; harga diri; martabat

prajanji —> janji

prajaya, mrejaya *v* membunuh

prajurit *n* prajurit

prakara *n* perkara;

prakaran *n* beperkara

prakawis *n* perkara

prakempa *a* guncang

prakosa *a* perkasa; kuat; kukuh

prakték *v* praktek

praktis *a* praktis

pralambang *n* lambang

pralampita —> pralambang

pralaya —> mati

pramana *a* awas; tajam (penglihatan)

praméswara *kw* —> ratu

praméswari *kw n* permaisuri; istri raja

prampang *a* terasa kering disertai panas (krn terik matahari)

pramudia *a* bahagia; senang

pramugari *n* 1 pramugari; 2 pemimpin; pemuka

pramuka *n* 1 pramuka; pandu; 2 pemimpin; kepala; ketua

¹**prana** *kr* —> itil

²**prana** *n* perasaan; hati;

mranani *v* memikat;

kepranan *v* terpikat

³**prana** *n* napas; daya hidup

pranakan —> anak

prandéné —> suprandéné

pranjén —> pranji

pranji *n* kandang ayam; kurungan jago

prang —> perang

pranggul, mrangguli *v* berjumpa; tahu (dng tidak disengaja)

prangkat, saprangkat *n* seperangkat

prangko *n* perangko

prangkul, saprangkul *n* sepemeluk

prapat, papatan *n* 1 jalan simpang empat; 2 yg dibagi empat;
serapat *num* seperapat

prapén *n* perapian

prapiton *num* sepertujuh

prapta *kw* —> teka

prasaja *a* 1 sederhana; tanpa hiasan; lugas; 2 terang-terangan

prasapa *n* sumpah, janji (untuk tidak melakukan sesuatu)

prasetya *v* bersumpah setia

prasmanan *n* pesta dng mengambil hidangan sendiri-sendiri

prastawa *a* waspada

pratala *kw* —> bumi

pratangga *kw* —> srengéngé

pratanggapati *kw* —> srengéngé

pratéla, pratélan *n* penjelasan; keterangan;

mratélakaké *v* menjelaskan; menerangkan

pratelon *n* jalan simpang tiga

pratigan *kr* —> pratelon

pratikel *n* petunjuk; nasihat

pratingkah *n* tingkah laku; kebiasaan yg tidak baik

pratitis —> titis

pratiwi *n* bumi; tanah

prau *n* perahu;

-- thengil sampan kolek;

praon *v* bermain perahu

praupan *n* raut wajah; roman muka

prawan *n* perawan; gadis; anak dara;

-- kencur gadis kecil (belum haid); -- sunthi gadis kecil yg belum
haid; perawan sunti; perawan kecil

prawasa, mrawasa *v* menyakiti; menghajar

prawat —> rawat

prawata *kw* —> gunung

prawira *a* berani

praya *n* niat; maksud; kehendak

prayangan *n* makhluk halus; jin

prayitna *a* waspada; hati-hati

prayoga *a* baik; layak; patut;

pamrayoga *n* petunjuk; jalan; saran;

mrayogakaké *v* 1 menganggap sudah baik; 2 menganjurkan; menyarankan

prayogi *kr* —> prayoga

prayut —> brayut

prebel —> brebel

précét —> plécét

precet, mak — *adv* tiba-tiba keluar (tahi dsb)

precil *n* katak kecil

predeng, predeng-predeng *a* terasa keras (perut) krm akan buang air besar

pregedél *n* pergedel

prégés *a* habis daunnya termakan ulat dsb

pregok, mregoki *v* memergoki;

kepregok *v* tepercaya

prégolan —> regol

préh *n* pohon sj beringin

préi *adv* libur;

mréi *v* mengambil libur

préjéng, préjéngan *n* roman muka; bentuk muka

prék, prék-prékan *adv* banyak bicara

prek, mak -- *adv* tiba-tiba jatuh sakit;

prak-prek *a* sering jatuh sakit

prekara —> prakara

prekawis *kr* —> prakara

prekis *a* kecil mungil

prekutut *n* perkutut

prel, mak -- *adv* tiba-tiba pecah; tiba-tiba merepih

prelu —> perlu

préman *a* 1 preman; 2 kuli bayaran

premana —> pramana

premati *adv* menyimpan dsb dng baik-baik

prembayun *kr* —> susu

prembé *n* 1 kedai barang-barang loakan; 2 tempat penjualan candu gelap

prembéh-prembéh —> prembak-prembak

prembik, prembak-prembak *adv* tampak akan menangis

premén —> permén

prémi *n* premi

prempeng, mak -- *adv* tiba-tiba memerah (muka) krn akan marah

prempul, pating -- *adv* berbual-bual (tt air)

prenah —> pernah

prenca, pating -- *adv* tersebar di berbagai tempat (tidak menjadi satu);

diprenca-prenca *v* digolong-golongkan secara terpencar (tidak di satu tempat)

préné, sapréne *adv* sampai sekarang

prenés —> pernés(an)

préngés, pating -- *v* tersenyum menyerangai berkali-kali;

préngas-préngés *v* tersenyum-senyum menyerangai;

mréngés *v* menyerangai (tt senyum, tawa)

prengkel, pating -- *adv* terasa berbenjol-benjol (tt urat dsb)

prengus *a* bengu (bau keringat)

prengut, prengat-prengut *adv* bersungut-sungut;

mréngut *v* merengut; masam mukanya

prenjak *n* nama burung

préntah *n* perintah;

mréntah *v* memerintah

prénték, mrénték *v* menjalar (tt api dsb)

prenthel, pating -- *a* ikal (tt rambut)

prenthil, pating -- *a* bulat kecil-kecil

prenthol, pating -- *a* bulat besar-besar

prenthul, pating -- *a* bulat agak besar-besar

prentul —> **prempul**

prepat —> **parepat**

prépéd —> **brébét**

prepeg —> **prepek**

prepek, prepekan *n* hari menjelang hari raya (Lebaran dsb);

mrepeki *v* mendekati; menghampiri

prepet, mak -- *adv* tiba-tiba mendung (akan hujan)

¹prés *n* pres;

ngeprés *v* mengepres; mengempa

²prés *a* pas;

ngeprés *adv* hanya pas (tidak lebih tidak kurang untuk keperluan tertentu)

pres, mak -- *adv* tiba-tiba hancur dsb

presén —> **persen**

présidhén *n* presiden

presidhén —> **présidhén**

persis —> **persis**

prét, prét-prét *a* genit;

ngeprétaké *v* meremehkan; menghina

pret, ngepreti *v* meremehkan; tidak mempedulikan

prethél *v* lepas; luruh; tanggal

pretiwi —> **pratiwi**

pretok, pating -- *adv* berkotek-kotek (ayam)

préwangan *n* dukun yg kerasukan

priangga *kw* —> **dhéwé**

pribadi *n* pribadi

pribumi *n* pribumi

prigel *a* terampil; cekatan

prihatin *1 a* prihatin; *2 v* berprihatin;

mrihatinaké *v* memperhatikan

prihatos *kr* —> **prihatin**

prika, mrika *kr* —> **kana**

priki, sapriki *kr* —> **préne**

priksa *kr* —> **weruh**

primbon *n* primbon

primpren *a* tidak diketahui orang lain (tt menyimpan)

princi, princén *n* perincian;

mrinci *v* merinci

prinding, mrinding *a* merinding

pring *n* bambu;

    -- **wuluh** bambu kecil-kecil

pringga, mringgakaké *v* menasihati baik

pringgitan *n* peringgitan; tempat di antara pendapa dan rumah belakang

pringis, pringas-pringis *adv* berkali-kali meringis;

pringisan *adv* menyerengai (krn kesakitan);

mringis *v* meringis; menyerengai;

pringkil, pating -- *adv* dl keadaan berbutir-butir;

sapringkil *num* sebutir

pringsilan *n* buah pelir

ripéan *n* biras

pripih, mripih *v* menanyai dsb dng kata manis dan sabar

ripun *kr* —> **kepriyé**

pris *n* pris; hadiah (dl perlombaan)

prithil *adv* hampir habis (tt daun);

mrithili *v* meruntuh; memetiki

priya —> **lanang**

priyagung *n* orang besar; bangsawan

priyang, mriyang *a* meriang

priyangga —> **priangga**

priyantun *kr* —> **priyayi**

priyayi *n* priayi

priyé —> **kepriyé**

procot, mrocot *adv* lahir (tt bayi); **2** menggelongsor; melungsur turun

projol, mrojolaké *v* mengeluarkan melalui lubang dsb

proklamasi *n* proklamasi

¹prol *n* nama pengangan

²prol *n* kacang tanah

- prombéng** *n* tukang rombeng;
prombéngan *n* rombengan
- promosi** *v* promosi
- promotor** *n* promotor
- prondhan** —> **rondha**
- pronggol, mronggol** *v* memangkas (tumbuh-tumbuhan)
- prongkal** —> **prongkol**
- prongkol, pating** -- *adv* bergumpal-gumpal;
prongkolan *n* gumpalan;
mrongkol *v* berbentuk gumpalan; bergumpal;
~ wetengé terasa keras perutnya;
saprongkol *num* segumpal
- prop** *n* gabus (sumbat botol)
- propagandha** *a* propaganda
- propésor** *n* profesor
- propinsi** *n* provinsi
- prosés perbal** *n* proses verbal
- protés** *v* protes
- Protéstan** *n* Protestan
- prothol** *adv* banyak yg tanggal
- protokol** *n* protokol
- proyék** *n* proyek
- prucul** *a* tidak bertanduk (lembu dsb)
- prucut, mrucut** *adv* terlepas; melecut
- prumpung** *a* kuning keputih-putihan (warna kuda)
- prunan** *n* kemenakan
- prung, mak** -- *adv* tiba-tiba semua pergi
- prunggu** *n* perunggu
- prunthel, pating** -- *adv* ikal; keriting (tt rambut dsb)
- pruntus, pating** -- *adv* berbintik-bintik (tt biang keringat dsb);
mruntus *adv* bercucuran (tt keringat)
- pruput, mruput** *a* pagi-pagi benar; seawal mungkin
- prusa, mrusa** *v* memaksa
- pruthul** *adv* pucang; pohon pinang

pucet *a* pucat

¹pucuk *n* ujung; puncak;

pucukan *n* bagian ujung (bambu dsb);

mucuk *v* ke arah ujung

²pucuk, pepucuk *n* pelopor; pemimpin

pucung *n* 1 kepayang; 2 nama tembang macapat

¹pudhak *n* bunga pandan

²pudhak, semut -- *n* semut kecil-kecil, keputih-putihan

puguh *a* keras hati; tetap pd pendiriannya

pugut, mugut *v* menuai (padi)

puja, pamujan *n* tempat bersemadi;

muja *v* 1 menghormati; 2 mengheningkan cipta dng bersemadi;

pujan *n* ciptaan (hasil bersemadi dsb)

pujangga *n* pujangga

puji *n* doa;

pujian *n* doa yg dilakukan;

memuji *v* berdoa;

dipuji-puji *v* dihormati

¹puk, sapuk *num* segulung (kain)

²puk —→ **¹epuk**

pukul *n* palu;

  -- besi palu besi

pulangan *n* papan penyangga tiang perahu

pulang geni *n* nama keris

pulas *n* pulas; pewarna;

mulas *v* 1 memberi warna; 2 menghias;

pulasan 1 *n* yg sudah dipulas; 2 *v* berpulasan

pulasara, mulasara *v* 1 merawat dng baik; 2 menghajar, menyakiti

pulawaras *n* pulasari

pulé *n* pulai

puléh —→ **pulih**

puli *n* jn penganan

pulih *a* pulih; baik kembali

pulir, mulir *v* memulas; memilin

pulisi *n* polisi;

-- *sandi* polisi rahasia; reserse

pulitik *n* politik

pulo *n* pulau

pulpén *n* pulpen

¹**puluh, puluhan** *n* 1 puluhan; 2 berpuluh-puluh

²**puluh** *p* meskipun

³**puluh, puluh-puluh** *p* bagaimana lagi; apa boleh buat

puluk, muluk *v* menyap (nasi);

sapulukan *num* sesuap

¹**pulung** *n* wahyu; keberuntungan

²**pulung, mulung** *v* mengambil (jemuran)

³**pulung, -- ati** *n* hulu hati

pulut *n* pulut; getah;

mulut *v* membujuk; memikat (hatinya)

pumpung *adv* selagi (ada kesempatan); mumpung;

mumpung *adv* mumpung

pun *kr* —> si

punagi *n* nadar; kaul

punakawan *n* punakawan; abdi pengiring

punapa *kr* —> apa

punar, sega -- *n* nasi kuning

puncak *n* puncak

pundhak *n* pundak; bahu

pundhamén *n* pondamen

pundhat *adv* lunas

pundhes *adv* punah

pundhi, mundhi *v* menjalankan;

~ **dhawuh** menjalankan perintah;

mundhi-mundhi *v* sangat menghormati; menjunjung tinggi;

pepundhén *n* yg dihormati; yg dimuliakan

pundhong *n* nama rumput

pundhung —> **kepundhung**

¹**pundhut** *kr* —> jupuk

²pundhut *kr* —> tuku

pundi *kr* —> endi

punggawa *n* pegawai; pamong desa

punggel, munggel *v* memotong bagian ujung (tumbuh-tumbuhan);
memutus (pembicaraan)

punggung *a* bodoh; dungu

pungkas, pungkasan *n* penghabisan; yg terakhir;
mungkasi *v* mengakhiri;

pamungkas *n* yg terakhir

pungkur, kepungkur *adv* yg sudah lalu;
sapungkuré *adv* sepeninggal

punika *kr* 1 —> iki; 2 —> iku

punji, munji *v* menjulang (anak)

punjul *adv* lebih;

punjulan *n* lebihan; kelebihan;

punjulané *n* kelebihannya; lebihnya;

munjuli *v* melebih;

pinunjul *a* istimewa; melebih yg lain

¹punjung, punjungan *n* persembahan;
munjung *v* memberi sbg penghormatan

²punjung, munjung *a* mambung

punthes *a* punah

punthuk, punthukan *a* gundukan (tanah);
munthuk *adv* menggunduk

puntir, muntir *v* memilin; memulas

puntu, muntokaké *v* memikirkan dl hati agar berkesudahan

pupak *adv* tanggal (gigi)

¹pupu *n* paha

²pupu, pupon *n* anak yg dipungut;

mupu *v* mengangkat atau memungut (anak)

¹pupuh *n* kumpulan tembang Jawa yg terdiri atas bait-bait

²pupuh, mupuh *v* memukul

¹pupuk *n* pupuk sbg obat;

mupuki *v* menempeli pupuk

²pupuk, mupukaké *v* menyepuh (sabit dsb)

³pupuk *a* gemuk

pupung —> pumpung

pupur *n* pupur; bedak;

pupuran *v* berbedak;

mupuri *v* membedaki

¹pupus *n* pucuk; daun muda

²pupus, mupus *v* menerima dng berserah

¹puput *adv* tanggal (potongan tali pusat yg masih menempel pd pusar bayi);

puputan *n* selamatan (bayi yg tanggal tali pusatnya)

²puput, -- yuswa *v* wafat; meninggal dunia

pur *a* seri; tidak ada yg menang dan tidak ada yg kalah

pura *n* istana; keraton

purak, murak *v* membagi-bagi (daging babi, lembu, dsb)

purasani *n* nama besi yg baik

purba, -- wasésa *n* kekuasaan sepenuhnya; wewenang

puret *a* semakin kecil (tt tumbuh-tumbuhan)

puri —> cepuri

¹purih, dipurih *adv* diharapkan

²purih, murih *p* supaya; agar

purik *adv* meninggalkan rumah krn bertengkar

purna *p* 1 lengkap; genap; 2 pulih; sembah; 3 selesai;

-- (waluya) jati pulih spt semula; sembah kembali

purnama *n* purnama; bulan purnama

purnamasidi *n* bulan purnama (pd hari tertentu)

purug *kr* —> paran

purun *kr* 1 —> gelem; 2 —> wani

purus *n* 1 bagian ujung kayu yg dimasukkan ke dl kayu yg lain; 2 urat zakar; zakar

purut, jeruk -- *n* jeruk purut

¹purwa, wayang -- *n* wayang kulit

²purwa *adv* 1 permulaan; 2 timur;

-- duksina asal mula

purwaka *n* pendahuluan; permulaan

purwakanthi *n* purwakanti

pusa *a* tidak ada hasilnya krn serangan hama (padi)

¹**pusaka** *n* pusaka; warisan

²**pusaka** *n* senjata (keris, tombak, dsb)

puser *n* 1 pusrar; pusat; 2 tali pusat; 3 titik pusat

pusing *n* pusing; bingung

puspa *kw* —> **kembang**

puspakajang *n* nama ular

puspalembong *n* nama tumbuh-tumbuhan (jn keladi)

puspanjali *n* nama tembang

puspanyidra *n* ganyong

puspita *kw* —> **kembang**

pustaka *kw* —> **buku**

pusus, mususi *v* mencuci beras

putéh —> putih

putek *adv* bingung; hilang akal

¹**puter, puter-puter** *v* berputar-putar; berkeliling;

muter *v* 1 memutar; 2 membelokkan; 2 memindahkan (tanaman dsb)

²**puter** *n* burung puter (sb balam)

puther *a* tumbuh melengkung atau melingkar (tt jari dsb)

puthes —> **punthes**

puthu *n* kue putu

puthul —> **pruthul**

¹**putih** *a* putih;

-- **memplak** putih metah; -- **mulus** putih seluruhnya (tt ayam dsb)

²**putih, mutih** *v* berpuasa dan hanya makan nasi dan air putih saja

putra *kr* —> **anak**

putréñ *n* jagung muda

putri *n* putri; anak perempuan;

kaputréñ *n* tempat putri raja

putu *n* cucu;

-- **buyut** cicit; -- **wereng** oneng-oneng; keturunan kelima

putung *adv* patah;

- mutung** *v* 1 mematahkan; 2 patah hati
putus *a* selesai (pembicaraan, perkara); 2 tamat (belajar);
 -- **lotré** *adv* putus lotre;
putusan *n* keputusan; ketetapan;
mutus *v* memvonis; memberi hukuman;
mutusi *n* memutusi; mengambil keputusan
putut *n* abdi kepercayaan pendeta
puwan ——> **powan**
puyang ——> **lempuyang**
puyeng *a* puyeng; sakit kepala
poyer *n* poyer
¹**puyuh** *n* puyuh; nama burung
²**puyuh** ——> **uyuh**;
puyuhan *n* pengencingan; kandung kencing
pyambak *kr* ——> **dhéwé**
pyan *n* langit-langit (atap rumah)
pyar, mak -- *adv* tiba-tiba pecah
pyayi ——> **priyayi**
pyék, pyak-pyék *adv* mendecap-decap (krn menyesal dsb)
pyur, pyar-pyur *adv* berkali-kali menaburkan;
ngepyuri *v* 1 memerciki; menaburi; 2 memberi sedikit

Q

qori *n* pembaca Quran (laki-laki)

qoriah *n* pembaca Quran (wanita)

qiraat *n* pembacaan (Quran)

Quran *n* Alquran

R

ra ——> ora

rabasa, ngrabasa v menyerang

rabat n rabat

rabi v kawin; menikah;

rabén a suka kawin;

ngrabéni v mengawini; memperistri;

ngrabékaké v mengawinkan; menikahkan

Rabingulakir n Rabiulakhir

Rabingungawal n Rabiulawal

rabuk n pupuk;

ngrabuk v memupuk

racak a hampir sama semuanya (besar, tinggi);

racaké n pd umumnya

racek n jn kerri dl perut atau mata;

racekan v menderita sakit racek

¹racik, racikan n ramuan;

ngracik v meramu

²racik, racikan kr ——> driji

racuk n gandar bajak

racun n racun; bisa;

ngracun v meracun

racut, ngracut *v* 1 menguraikan; 2 menyatukan

rada, rada-rada *p* agak

radén *n* raden (sebutan keturunan bangsawan);

-- **ajeng** sebutan gadis bangsawan; -- **ayu** 1 sebutan wanita bangsawan (sudah kawin); 2 sebutan istri bupati; -- **bagus** sebutan putra remaja raja mulai turunan kelima dan seterusnya; -- **béi**, -- **ngabéi** 1 sebutan pegawai kerajaan yg sebelumnya sudah bersebutkan raden; 2 sebutan priyayi menengah; -- **mas** sebutan laki-laki keturunan raja mulai keturunan keempat ke atas; -- **ngantén** sebutan wanita keturunan raja yg sudah kawin, mulai turunan kelima dst; -- **rara**, -- **lara** sebutan gadis keturunan raja mulai turunan kelima dst

radi *kr* —> **rada**

radin *kr* —> **rata**

radité *n* matahari

raditya *n* matahari

radyan —> **radén**

raga *n* raga; badan;

ngragasukma *v* membebaskan jiwa dr badannya

ragad *n* biaya;

ngragadi *v* membiayai

ragang, ragangan *n* kerangka ular, katak, dsb

ragén *n* nama tumbuh-tumbuhan

¹**ragi** *n* ragi;

ngragéni *v* memberi beragi

²**ragi** *n* nama lauk (dr kelapa)

³**ragi, -- bali** *n* nama batik

ragil *n* anak yg paling kecil (lahir paling akhir) dl satu keluarga

¹**ragu** *n* nama makanan sbg isi pastel dsb

²**ragu, ragu-ragu** *a* ragu-ragu

ragulo —> **regulo**

¹**rah, erah** *n* darah

²**rah, erah** *n* arah

rahab *a* dng penuh kesudian;

ngrahabi *v* menanggapi dsb dng penuh kesudian (hidangan dsb)

rahadén, rahadyan —> **radén**

raharja —> **slamet**

raharu —> **daharu**

rahasya *n* **rahasia**

rahayu *a* **selamat**

rahim *a* **rahim**; **belas kasihan**

rahina —> **raina**

rahman *a* **rahman**; **belas kasihan**

rahmat *n* **rahmat**

rahmatullah *n* **rahmat Tuhan**

rahsa *n* **1** **rahasia**; **2 mani**; **3 rasa**

rahu *n* **nama pohon**

rahuru —> **dahuru**

rai *n* **muka**; **wajah**;

-- **gedhég ki** **tebal muka**;

raén *n* **muka**; **permukaan**;

praén *n* **bentuk muka**; **air muka**

raina *n* **siang hari**

rainten *kr* —> **raina**

raja *n* **raja**;

-- **brana** **harta benda**; -- **darbé** **harta milik**; -- **kaya** **ternak penghasil kekayaan**; -- **keputran** **pakaian dan perhiasan pengantin laki-laki**; -- **muka** **perhitungan** (untuk menentukan malang atau mujurnya suatu perbuatan); -- **niti** **1 pengadilan**; **2 pemerintahan**; -- **pati** **perkara pembunuhan**; -- **patra** **putra raja**; -- **péni** **barang-barang yg indah**

rajag *a* **bocor**, **tiris**

rajah *n* **rajah** (**suratan tangan**)

rajang, rajangan *n* **rajangan**; **hasil merajang**;

ngrajang *v* **merajang**

rajeg *n* **tiang-tiang pagar**;

-- **wesi** **tiang-tiang pagar dr besi**

rajéh, rojah-rajéh *a* **compang-camping**; **cabik-cabik**

rajin *a* **1 rjin**; **2 rapi**;

kerajinan *n* **kerajinan**; **perihal rjin**

rajun *n* nama tumbuh-tumbuhan

rajungan *n* sb kepiting

rajut *n* rajut

¹rak *n* rak

²rak *p* keterangan penegas: -- *cetha*, jelas bahwa

raka *kr* —> kakang

rakangat *n* rakaat

rakét *n* racket

raket lekat; **2** erat (tt hubungan);

ngraketaké *v* **1** melekatkan erat-erat; **2** merukunkan; mempererat tali persahabatan

rakit, rakitan *n* rakitan; hasil merakit;

ngrakit *v* merakit;

sarakit *num* seperangkat

raksasa *n* raksasa

rakup, ngrakup *v* meraup

rakyat *n* raden (sebutan patih dsb)

ralat *n* ralat;

ngralat *v* meralat

¹ram *n* bingkai (cermin dsb)

²ram, ram-raman *n* anyaman

rama *kr* —> bapak

ramak —> bapak

ramal, ngramal *v* meramal

rambah, rambahan *n* ulangan;

ngrambah *v* mengulangi;

marambah-rambah *adv* berulang-ulang

rambak *n* rambak; kerupuk kulit

ramban, rambanan *n* daun-daunan (untuk lalapan, makanan kambing, dsb);

ngramban *v* mencari daun-daunan

rambang, nrambang *v* merendam dl air (tt mata)

rambat, rambatan **1** *n* perbuatan merambat; **2** *n* pegangan sbg perantara;

³ *v* berpegangan;

mrambat *v* merambat; menjalar

rambu, ngrambu *v* mencari barang yg hilang
rambut *n* rambut;

rumambut *adv ki* mulai mengental (tt nira yg direbus)

rambutan *n* rambutan

ramé *a* ramai;

ramé-ramé **1** *a* ramai; riuh rendah; **2** *v* beramai-ramai;

ngramékaké *v* meramaikan

rames, sega **--** *n* nasi rames

rami *n* rami

rampa, ngrampa *v* memapah

rampad, rampadan *n* hidangan yg disiapkan di piring

rampak *a* rata; pepat; repang

rampal *adv* rompes dl ukuran besar (tt sabit dsb)

rampas, rampasan *n* rampasan;

ngrampas *v* merampas

rampé, uba **--** *n* perlengkapan yg diperlukan

ramped, ngramped *v* **1** merampat; **2** menghabiskan

rampék, ngrampék *v* berjalan berderet dng saling menyandarkan tangan pd bahu orang lain;

ngrampék-ngrampék *v ki* mendekati bertujuan untuk mengambil hati

rampet —> **ramped**

rampid *a* dekat sekali; berimpit

ramping *a* ramping; lampai;

ngrampingaké *v* merampingkan; melangsingkan

rampok *n* rampok; perampok;

ngrampok *v* merampok; menggedor

rampung *adv* selesai; rampung;

ngrampungaké *v* menyelesaikan;

ngrampungi *v* **1** menyelesaikan; **2** memutuskan; **3 ki** menghabisi (membunuh dsb);

kerampungan *n* keputusan; penyelesaian

ramya —> **ramé**

ramyang, ramyang-ramyang *a* remang-remang; samar-samar; balam

¹rana ——> warana

²rana ——> mrana

³rana *n* perang; peperangan

rananggana *n* medan perang

rancag *a* lancar; cepat;

ngrancagaké *v* melancarkan

rancah, gaga -- *n* jn padi yg ditanam di ladang dsb dng langsung ditabur benihnya (umumnya pd daerah yg kekurangan air)

rancak, rancakan *n* rancakan; para-para tempat bonang atau kenung; sarancak *n* seperangkat (gamelan)

rancang, rancangan *n* rencana; rancangan;

ngrancang *v* merancang; merencanakan

rancas, ngrancasi *v* memangkas tumbuh-tumbuhan

randha *n* janda;

-- royal nama penganan (dr tapai ketela); -- semaya nama kain lurik;

-- tanggung janda muda;

randhan *n* tiada pasangannya (tt cangkir dsb)

randhat *a* lambat

randhu *n* randu;

-- kéntir nama gending

¹rang *n* 1 sj cacing yg lembut; 2 telur cacing tambang;

rangen *v* sakit krn rang (pd telapak kaki)

²rang *n* tingkatan; pangkat

rangah *adv* tampak kuat (tt gigi)

rangas *n* sb anai-anai

rangga *n* nama pangkat

ranggéh, ngranggéh *v* menggapai; menjangkau

ranggitan *n* nama tumbuh-tumbuhan

ranggon *n* sb dangau bertiang tinggi

rangin, ngrangin *adv* merdu dan lembut (tt bunyi gamelan)

¹rangka ——> warangka

²rangka *n* kerangka

rangkah *n* 1 pagar duri; 2 batas negara

rangké, rangkén, rerangkén *n* rangkaian;

serangké *num* serangkai; seperangkat

rangkep *adv* rangkap;

rangkepan *n* benda yg digunakan untuk merangkap; rangkapan;

ngrangkep *v* merangkap

rangkét, ngrangkét *v* 1 membelenggu; mengikat; 2 menghajar (memukul dng rotan dsb)

rangkud, ngrangkud *v* mengemas kemudian mengangkut

rangkul, rerangkulán *v* berpelukan;

ngrangkul *v* 1 memeluk; merangkul; 2 *ki* berbuat baik kpd

rangrang —→ **ngrangrang**

rangsang, ngrangsang *v* menggapai

rangsel *n* ransel

rangsir —→ **langsir**

rangsum *n* ransum; catu;

ngrangsum *v* meransum; memberi ransum

rangu, rangu-rangu *a* ragu-ragu; bimbang

rangutan *n* orang hutan

ranjam, ngranjam *v* menghujani panah dsb

ranjang *n* ranjang; tempat tidur

ranjap, ngranjap *v* menghujani dng senjata tajam

ranta, keranta-ranta *a* sayu rayu; sayu rawan; merasa sangat sedih dan sangat terharu

rantab, rantaban *n* benda-benda yg kecil (debu dsb) yg jatuh dr atas;

ngrantabi *v* menjatuh (tt debu dsb);

kerantaban *n* kejatuhan (debu dsb)

rantam, rantaman *n* rancangan; rencana;

ngrantam *v* merancang; merencanakan

rantang *n* rantang; panci bersusun

rantap —→ **rantab**

rantas *a* rantas

ranté *n* rantai;

ngranté *v* merantai

ranti *n* ranti; tumbuhan yg berbuah spt tomat tetapi lebih kecil

ranting, rontang-ranting *a* compang-camping

raos kr —> **rasa**

rapah *n* 1 daun tebu kering; 2 dedaunan dan ranting-ranting yg berjatuhan di tanah

rapak *v* minta kpd penghulu supaya diceraikan dr suaminya

rapal *n* lafal

rapat *n* rapat

rapél, rapélan *n* waledan; rapelan;

ngrapél *v* menerima waledan; menerima rapelan

rapén *n* sisa makanan temak (rumput dsb)

rapet *a* rapat; kedap

rapi *a* rapi

rapuh *a* rapuh

rara *n* sebutan perawan atau gadis bangsawan

raras *a* laras;

    -- **rum** indah sekali

raré —> **laré**

rasa *n* rasa;

rerasan *v* berasan;

ngrasa *v* merasa-rasai;

ngrasani *v* merasani;

ngrasakaké merasakan

rasé *n* musang

raseksa *n* raksasa

raseksi *n* raksasa perempuan

rasuk, ngrasuk *v* masuk; menganut; memeluk (agama);

kerasukan *v* kemasukan;

rumasuk *v* merasuk; meresap benar

rasukan kr —> **klambi**

rasul *n* rasul;

rasulan *n* selamatan untuk Nabi Muhammad saw.

rat —> **jagad**

rata *a* rata;

ratan *n* jalan;

ngrata *v* merata;

ngratakaké *v* meratakan

ratah, mratah *adv* di mana-mana ada

rateng, ratengan *n* masakan (lauk-pauk dsb)

ratib *n* ratib;

ratiban *v* meratib

ratna *n* ratna; intan

ratri —> **wengi**

ratu *n* raja; ratu;

ngratoni *v* merajai; menguasai dan memerintah;

kemratu-ratu *v* menganut kemuan sendiri dan tidak mau dinasihati
(anak berusia 4 tahun);

kraton *n* istana; kerajaan

ratus *n* dupa

rauk, ngrauk *v* meraup

'raup, ngraup *v* meraup

'raup *v* mencuci muka; membasuh muka;

ngraupi *v* membasuh muka;

praupan *n* muka; roman muka

rauru —> **dahuru**

rawa *n* rawa; paya

rawan *n* nama pohon (bakal gambang)

'rawat, ngrawati *v* menyimpan baik-baik

'rawat, rawat-rawat *adv* sayup-sayup kedengaran

rawé *n* nama tumbuh-tumbuhan (daunnya gatal);

dirawé *v* digatalkan dng **rawé**

rawék, rowak-rawék a compang-camping

rawi —> **srengéngé**

'rawis —> **brengos**

'rawis, ngrawis —> **rajang, ngrajang**

rawit, lombok -- *n* cabai rawit

rawon *n* rawon (jn sayur)

rawu —> **krawu**

rawuh kr —> **teka**

rawuk, ngrawuk *v* meraup; menggaruk

raya, keraya-rayo *adv* bersusah payah

rayah, rayahan *1 n* rebutan; hasil merebut; *2 v* berebut;

ngrayah *v* merayah; merebut

rayang *n* jn cacing kecil yg selalu melekat

rayap *n* anai-anai

rayi kr —> adhi

rayud, ngrayud *v* *1* mengikat jadi satu; *2* melilit; membelit; *3* memiliki
kepunyaan orang lain

rayuk, ngrayuk *v* meraup

¹**rayung** *n* jn alang-alang kecil

²**rayung** *n* daerah sekeliling benteng

³**rayung, rayungan** *n* potongan tebu (yg ditanam)

rebab *n* rebab;

ngrebab *v* menggesek rebab

rebah kr —> rubuh

rebasa, ngrebasa *v* menyerang

rebat kr —> rebut

rebda, ngrebda *v* berkembang biak; bertambah banyak

rébel —> gogok

rébet —> ribet

Rebo *n* Rabu

rebon *n* udang rebon

rebut, -- bener *v* berbantah (untuk menentukan siapa yg benar);
-- cukup *adv* asalkan cukup saja;

rebutan *1 v* berebutan; *2 n* rebutan; yg diperebutkan;

ngrebut *v* merebut

rébyég *a* repot sekali; terlalu banyak yg dikerjakan

reca *n* arca

¹**récéh** *n* uang pecah

²**récéh, ngrécéh** *n* terkena air (tt lantai)

reda, ngreda —> rebda

redatin —> rudatin

redén —> ¹werdi, werdén

redaksi *n* redaksi

redaktur *n* redaktur

redi kr —→ gunung

rég, rég-régan *adv* banyak ulah

regá *n* harga;

reregan *n* harga;

ngregani *v* 1 menghargai; menghormati; 2 memberi harga

regadag *n* tiruan bunyi menarik barang yg banyak dng cepat dan sekaligus

regancang, ngregancang *a* besar lagi tegap

regang *n* anyaman bambu untuk menjemur tembakau dsb

régé *n* jn keranjang dr anyaman lidi

reged *a* kotor;

regeidan *n* kotoran; barang yg kotor (msl baju);

ngregedi *v* mengotori

regédég *n* tiruan bunyi menarik pintu

regedeg, mak -- *adv* tiba-tiba datang bersama-sama dsb

regejeg, regejegan *v* bertengkar

regem, ngregem *v* 1 menggenggam; 2 menguasai

regemeng, ngregemeng *adv* tampak besar hitam samar-samar

régéng, régéng-régéng *adv* mulai sembah

regeng *a* ramai; meriah

régés *a* tidak berdaun lagi (tt tumbuhan)

regéyong, ngregéyong *v* bergantung; menggandul

regi kr —→ rega

regiyeng, ngregiyeng *adv* tampak banyak bawaannya atau muatannya

régol *n* 1 pintu gerbang;

prégolan *n* bagunan kecil di pintu gerbang

régu, ngrégoni *v* mengganggu

regu —→ wregu

regudug, mak -- *adv* tiba-tiba datang bersama-sama

regulo *n* nama tumbuh-tumbuhan dan buahnya

regunuk, regunuk-regunuk *adv* tampak besar berjalan perlahan-lahan (tt gajah dsb)

réh *n* pemerintah; pemerintahan; peraturan;

réh-réhan *n* 1 bawahan; 2 wilayah;
ngeréh *v* memerintah;
ngeréhaké *v* memerintahkan; menyuruh;
pangréh *n* cara memerintah

réhdéné —> **saréhné**

réhné —> **saréhné**

réhning —> **saréhné**

reja *a* ramai dan sejahtera

rejasa *n* 1 tanah campuran; 2 nama pohon

Rejeb *n* Rajab

réjég —> **rajag**

rejeki *n* rezeki;

ngrejekéni *v* mendatangkan rezeki; memberi rezeki

¹**réjeng** *n* motif batik

²**réjéng** *n* cadas pd lurah-lurah

rék —> **arék**

réka *n* akal;

    -- **daya** 1 akal; 2 usaha; daya upaya;

réka-réka *v* 1 berinisiatif; 2 pura-pura;

rerékan *n* reka-rekaan;

ngréka *v* mencari akal; mereka-reka;

    ~ **patra** memalsu surat perjanjian;

pangréka *n* daya upaya; tipu daya

rekah, rumekah *v* berkembang; menjadi banyak

rekangat *n* rekaat

rekaos *kr* —> **rekasa**

rekasa *a* sukar; sulit;

ngrekasakaké *v* menyusahkan; merepotkan; menyengsarakan

rékat —> **rikat**

rekatak *n* tiruan bunyi

réken, ngréken *v* menghitung; membilang

rékening *n* rekening

rekening *n* rekening

réklame *n* reklame

rékma kr —> rambut

reksa, reksan n apa-apa yg dijaga;

ngreksa v menjaga

reksasa —> buta

rekta —> abang

réktor n rektor

rekutuk n tiruan bunyi (tulang persendian ketika diurut dsb)

rém n rem

rem —> erem

rema a banyak dan bermacam-macam (tt hidangan)

remak a remuk; hancur

rématik n rematik; encok

rembag kr —> rembug

rémbak kr —> rombak

rembaka, ngrembaka v merambah (tt tanaman)

rembang, ngrembang v menebang (tebu)

rembayas n nama ikan air tawar

rembé, ngrembé v tumbuh; bersemi

remben a 1 lambat; 2 sambalewa

rembeng n bakul besar

rémbés adv bilis; rejeh

rembes v rembes; merembes;

rembesing madu *n* keturunan bangsawan

rémbét, mrémbét v menjalar; merambat

rembet, rembet-rembet adv kelihatan tipis km sudah tua (tt kain dsb)

rembug n rembuk; bicara;

rembugan v berbicara; berunding; berembuk;

ngrembug v membicarakan; merundingkan;

ngrembugi v menasihati

rembulan n bulan;

-- jumangkang bulan sabit; bulan tanggal muda

rembulung n sb pohon nipah

rembuyung, ngrembuyung a rimbun

rembyah, rembyah-rembyah v berjumbai-jumbai; menggerbang

rémbjak, rémbjak-rémbjak *adv* menggerbang (tt rambut); berjumbai-jumbai
rémbyong, ngrémbyong *v* berjumbai-jumbai
remed, ngremed *v* meremas
réméh *a* remeh; tidak penting; tidak berharga;
 ngréméhaké *v* meremehkan; mengabaikan
remek *a* remuk; hancur
remen kr —> **seneng**
remeng, remeng-remeng *a* remang-remang
remet —> **remed**
remih, ngremih *v* membujuk; merayu
remik, remikan *n* kudapan; makanan ringan
reming, reming-reming *adv* mulai menguning (tt padi)
remis *n* sb kerang
remit *a* renik
rémong *n* nama tarian (pd awal pertunjukan ludruk);
 ngrémong *v* menari remong
rempah *n* nama lauk, berupa kelapa parut yg diaduk dng telur dan
 digoreng atau dikukus
rempaka —> **rumpaka**
rempayak, ngrempayak *v* tumbuh mendatar (tt dahan)
rémpél, ngrémpéli *v* memangkas (ranting-ranting)
rempela *n* empedal
rempelas *n* empelas;
 ngrempelas *v* menggosok dng empelas
rempelu *n* empedu
rempéyék *n* nama pengangan
rempit *a* sangat hati-hati agar tidak diketahui orang lain
rempoa *a* jompo
rempu, rempu-rempu *a* 1 sudah tua; 2 hampir rusak
remu, remu-remu *v* mulai menguning (tt buah dsb)
remuk *a* hancur; remuk;
 -- **bubuk** hancur luluh;
remukan *n* barang yg sudah hancur;

- ngremuk** *v* menghancurkan
- remus** —> **kremus**
- réen** —> **ri**
- ¹**réna** *v* pergi memburu menuai padi (tt perempuan)
- ²**réna** *n* ibu
- ¹**rena** —> **seneng**
- ²**rena** —> **warna**
- ³**rena** —> **wrena**
- rencak, ngrencak** *v* membagi-bagi
- réncang kr** —> **batur**
- rencang** *adv* sudah sembuh; sudah pulih (sehabis melahirkan)
- réncék** *n* ranting-ranting;
- ngréncéki** *v* memotong ranting-ranting
- rencem** *n* luka berlubang-lubang; memar
- réncog** *a* pincang (tt sapi dsb)
- réncong** *n* rencong
- rencung, rerencungan** *v* berjalan dng susah payah
- rénda** *n* renda
- rendem** —> **rendhem**
- réndéng** *n* daun kacang tanah
- rendhé, ngrendhé-rendhé** *v* memperlambat (selesainya pekerjaan)
- réndhél** *a* banyak sekali (anak dsb)
- rendhem, ngrendhem** *v* merendam
- rendheng** *n* musim hujan
- réndhét, keréndhét** *v* tersangkut
- rendhet** *a* lambat; tidak lancar
- réné** —> **mréné**
- reneng, kereng-reneng** *adv* sekuat-kuatnya (mengangkat)
- renes** *a* banyak rezeki (makanan)
- réng** *a* reng
- rengeng, rengeng-rengeng** *v* bersenandung
- renget** *n* ngengat; gegat
- rengga, rerenggan** *n* hiasan;
- ngrerengga** *v* menghias

renggang *a* **renggang**;

ngrenggangaké *v* merenggangkan; menjauhkan

renggep *a* tampak memperhatikan; tampak menanggapi (dng sungguh-sungguh)

rengges, ngrengges *v* membujuk; merayu

rengginang *n* ginang-ginang

rénggong, rerénggongan *v* terhuyung-huyung

rénggot —> **lénggot**

renggunuk —> **regunuk**

renggut, ngrenggut *v* merenggut

rengit *n* jn lalat kecil

rengka *a* retak; lekang

rengked *a* rapat; kerap; kedap

rengkég, kakéan *-- a* rewel

rengkék —> **rengkég**

rengkeng, rengkeng-rengkeng *adv* terasa sakit jika digerakkan (tt badan)

rengkik, rengkik-rengkik *a* lampai dan tidak kokoh

réngkok, réngkak-réngkok *a* segan; enggan

réngkol, réngkol-réngkol *a* berkeluk-keluk

réngkot, réngkat-réngkot *a* segan; enggan

rengkuh, ngrengkuh *v* menganggap (sbg); memperlakukan (sbg)

rengkuk, ngrengkuk *adv* tidak mengenal lelah dan waktu (ketika bekerja)

réng-réng, réng-réngan *n* rengrengan

rengreng —> **ngengreng**

rengu *a* marah

rentah *kr* —> **runtuh**

rénten *n* renten; bunga uang

rénténg, rénténgan *n* rangkaian;

ngrénténg *v* merenteng; merangkai;

sarénténg *num* serenteng; serangkai

réntenir *n* rentenir

réntép *adv* mengeriap; berderet-deret banyak sekali

rentet *a* rapat; kerap

renyah *a* 1 renyah (tt mentimun dsb); 2 nyaring dan merdu (tt suara)
renyek *a* hancur

repa, rerepa *n* belas kasihan;

ngrerepa *v* minta belas kasihan

répéh *a* landai; tidak terjal (tt lereng gunung)

repépéh, ngrepépéh *v* membungkuk-bungkuk, meratap-ratap agar dikasihani

repet, repet-repet *adv* senja kala; senja

repi, rerepén *n* kidung; nyanyian;

ngrerepi, ngrepi *v* mengidung

répo —> krépo

répot *a* repot;

ngrépoti *v* merepotkan

repot *v* lapor; repot;

repotan *n* laporan

¹**réréh** *1 a* sabar; tenang; reda; *2 v* istirahat

²**réréh** —> léréh

rerem —> lerem

rérén —> lérén

rés, ngerés *v* menghukum

resa —> reksa

resah *kr* —> rusuh

resaya, ngresaya *v* meminta tolong

resban *n* resbang; bangku untuk beristirahat

resép *n* resep

¹**resep** *a* sreg (menikmati makanan dsb);

ngresepi *v* menikmati;

ngresepaké *v* menyenangkan

²**resep, rumesep** *v* meresap

³**resep** *v* haid; datang bulan

resépsi *n* resepsi

resi —> pendhita

résidhén *n* residen

resik *a* bersih;

resikan *a* senang akan kebersihan;

ngresiki *v* membersihkan;

kumresik *a* berlagak bersih (sepertinya tidak pernah menipu dsb)

resmi *a* resmi; sah;

ngresmékaké *v* meresmikan

Respati —> **Kemis**

resres *n* kotoran berupa pasir dsb

resrespoh *n* nama binatang

réstan *n* restan

réstoran *n* restoran

réta —> **kréta**

reta —> **abang**

rété —> **krété**

reti, ngreti *v* mengerti; mengetahui;

pangretén *n* pengertian

retna *n* 1 ratna; intan; 2 sebutan untuk wanita

retu, reretu *n* kerusuhan; gangguan

réwa, réwa-réwa *v* pura-pura

réwanda —> **kethék**

réwang 1 *n* abdi; pembantu; 2 *v* membantu orang hajatan dsb;

-- **bocah** merawat anak kecil;

réwang-réwang *v* membantu;

ngréwangi *v* membantu;

préwangan *n* dukun yg kerasukan

réweg, ngréwegi *v* mengganggu; merintangi

réwél *a* rewel

réwés, ngréwés *v* menghiraukan; mempedulikan

réwo, réwo-réwo *adv* kedodoran; tidak rapi (berpakaian)

réyab —> **kréyab**

réyal *n* rial (mata uang)

réyog *n* reyog

réyok —> **réyog**

réyong, réyang-réyong *v* ke sana-sini (membawa)

ri, eri *n* duri;

- **bebondhotan** onak duri
riba *n* uang suap; uang sogok
ribed *a* rembet; tidak dapat berjalan (bergerak) dng leluasa;
reribed *n* gangguan; rentangan; kesukaran;
ngribedi *v* merembet (mengganggu, merintangi)
ribén *n* jn kaca
ribut *a* ribut;
ngributi *v* meributkan
ricik —> **riwis**
rindhong, rindhong-rindhong *a* tampak kedodoran (msl memakai toga, pakaian sembahyang)
ridhu, reridhu *n* godaan; gangguan;
ngreridhu *v* mengganggu; menggoda
rigén *n* keranjang dr lidi
rigen *a* terampil; banyak akal;
ngrigenaké *v* mencariakan akal
rigol —> **giglok**
rijal *n* suara ramai yg terdengar pd malam hari
rika *kr* —> **kana**
rikala *p* ketika
rikat *a* cepat; lekas;
rikat-rikatan *v* berebut cepat
riki *kr* —> **kéné**
riku *kr* —> **kono**
rikuh *a* rikuhan; segan-segan; canggung
ril *n* rel
rla *adv* rela; ikhlas;
ngrilakaké *v* merelakan; mgeikhaskan
rim *n* 1 rem; 2 rim
rimat *kr* —> **rumat**
rimba *n* rimba; hutan
rimbag *n* 1 cetakan; 2 bentukan (kata);
rimbagan *n* 1 cetakan; 2 bentukan (kata);
ngrimbag *v* 1 mencetak; 2 membentuk (kata)

rimbas, ngrimbas *v* merimbas; menarah

rimong *n* kain penutup punggung atau leher

rimpang *n* cabang umbi (kunyit dsb)

rimpil *adv* rompas

¹**rimuk, ngrimuk** *v* membujuk

²**rimuk, ngrimuki** *v* ikut makan makanan anak yg diasuh

rina —> awan;

kerinan —> kawanan

rindhik *a* lambat; perlahan-lahan;

rindhik-rindhik *a* perlahan-lahan

rindhil *a* banyak dan berturut-turut

ringa, ringa-ringa *a* ragu-ragu

ringan *a* mudah; ringan

ringas *a* tangkas; gesit

ringga, ringga-ringga *a* ragu-ragu (krn takut)

¹**ringgit** *n* ringgit (nama mata uang)

²**ringgit** —> ²**wayang**

ringik, nringik *v* menangis

ringin —> wringin

ringkel, nringkel *v* tidur melingkar

ringkes *a* ringkas;

ringkesan *n* ringkasan; singkatan;

nringkes *v* meringkes

ringkih *a* lemah; tidak kokoh

ringkuk, nringkuk *v* meringkuk

ringkus, mringkus *a* menyempit (tt kerangka layang-layang dsb)

ringring —> aring

rintang, rintangan *n* rintangan; halangan;

nrintangi *v* merintangi; menghalang-halangi

rinten kr —> awan

rintih, nrintih *v* merintih

rintik, rintik-rintik *adv* tampak teratur (tt hiasan dsb)

rintip *adv* berderet-deret; berjajar

ripta, nripta *v* menciptakan; mengarang;

- pangripta** *n* pengarang; pencipta; penulis
ririh —> lirih
- riris, udan** — *n* hujan gerimis (nama motif batik)
- risak kr** —> rusak
- risalat** *n* risalah
- risang** —> sang
- risi a** risi; geli;
     ngriiséni *v* menyebabkan risi
- risig a** 1 serba bersih; 2 lebih awal
- risiko** *n* risiko
- 'irit** —> arit
- ²rit, sarit** *num* satu kali jalan; satu kali angkut
- riwa** —> réwa
- riwa-riwi** —> wira-wiri
- riwé kr** —> kringet
- riwed, ngriwedi** *v* mengganggu; merintangi
- riweg** —> riwed
- riwil** —> réwél
- riwis, riwis-riwis** *adv* rintik-rintik (tt hujan)
- riwit, lombok** -- *n* cabai rawit
- riwug, riwug-riwug** *adv* berambut tidak rapi
- riwuk, ngriwuki** *v* mengganggu
- riwut a** gaduh; bising
- riya** —> aryा
- riyadi kr** —> riyaya
- riyadin kr** —> riyaya
- riyak** *n* dahak
- riyalat** *v* berpantang (supaya tercapai tujuannya)
- riyaya** *n* hari raya;
     riyayan *v* berhari raya
- riyel, jejel** -- *a* penuh sesak; berjejal-jejal
- riyep, riyep-riyep** *a* tampak indah dan subur (tt tanaman)
- riyin kr** —> dhisik
- riyo-riyo, ijo** -- *a* hijau muda cerah

riyug, riyug-riyug *v* berjalan pincang

riyung, ngriyung *v* meraup

ro —> **karo**

rob *v* naik; pasang (tt air laut atau sungai);

karoban *v* kebanjiran

robah, robahan *n* ubahan;

ngrobah *v* mengubah

robyong *n* jerambai; jerumbai;

ngrobyong-robyong *v* menghias menjadi **berjerumbai-jerumbai**

rocoh —> **trocoh**

rodha *n* roda

rodhong —> **krodhong**

rodok —> **rada**

rodra *a* buas; menakutkan

rog, ngerog *v* menggoncang (pohon dsb)

roga —> **lara**

rogel *n* orgel

rogoh, ngrogoh *v* merogoh;

~ ati mengambil hati

roh *n* roh

rohani *n* rohani

rojong, ngrojongi *v* mendukung

rok *n* rok

roki *n* roki

rokok *n* rokok;

ngrokok *v* 1 merokok; 2 menggulung rokok

rol *n* 1 rol; peranan; 2 rol; gulungan (film dsb)

rolak *n* batu merah pasangan yg diatur berdiri atau miring

rolis, ngrolis *v* mengabsen para kuli

rombak, ngrombak *v* merombak

rombéngan *n* rombengan

rómpong, rombongan *n* rombongan;

ngrompong *v* merombong

romé —> **ramé**

romot *n* barang-barang yg kotor, tidak dipakai

rompong *adv* rumpang

rompi *n* rompi

rompok *n* dangau kecil

rompyo-rompyo *adv* tampak berjumbai-jumbai

ron *kr* —> godhong

roncé, reroncén *n* karangan; rangkaiān;

ngroncé *v* merangkai; mengarang; meronce (bunga dsb)

rondha 1 *n* ronda; **2** *v* meronda; beronda;

prondhan *n* **1** perondaan; **2** gardu; rumah jaga

rondhé *n* nama penganan (dimasukkan ke dl air jahe)

rondhon —> godhong

rono —> mrono

rontang-ranting *a* compang-camping

ronték *n* rontek; bendera atau panji-panji (bertangkai tombak)

rontog *adv* rontok;

ngrontogi *v* merontoki

rong *p* menggantikan bilangan dua;

-- puluh dua puluh

rong *n* rong; liang besar;

ngerong *v* masuk liang

rongéh *a* tidak tenang (tt hati)

ronggah-ronggah *a* tinggi lagi besar (tt perawakan)

ronggéng *n* ronggeng

rongkong *n* rongkong; tulang-tulang di tubuh;

rerongkongan *n* kerongkongan

ropal *n* sb cat

ropel, ngropel *v* merangkap; mendobel

ropyan, ropyan-ropyan *v* bersenang-senang dng makan enak

roro —> loro

ros *n* ruas;

ros-rosan *n* buku; persendian

rosa *a* kuat;

ngrosani *v* **1** menguati; **2** meminta dng paksa;

karosan *n* kekuatan

rosan —→ ¹tebu

rosok, rosokan *n* rongsokan

¹**roster** *n* daftar; jadwal

²**roster** *n* beton tuangan yg dipasang di tembok untuk pintu angin

roti *n* roti;

-- **penthung** nama kue berupa roti kering

rowa *a* 1 memakan tempat; tidak ringkas; 2 besar-besaran; mewah (tt pesta, perhelatan, dsb)

rowang —→ **kanca**

royal *a* royal

royo-royo, ijo -- *a* hijau subur (tt tanaman)

royok —→ **kroyok**

¹**royom** *a* teduh

²**royom** *a* cocok, mupakat (tt pembicaraan);

royoman, reroyoman *v* duduk-duduk mengerubung;

diroyom *v* dirubung

royong, gotong -- *v* bergotong royong

ru *n* ukuran luas (14.19 m²)

rubeda *n* rintangan; halangan

rubuh *adv* roboh;

ngrubuhaké *v* merobohkan;

kerubuhan *v* tertimpa barang roboh

rubung, rubung-rubung *n* kerumunan; kerubungan;

ngrubung *v* merubung

rucah *a* rucah; hina; sembarangan

rucat, ngrucat *v* 1 melepas; 2 menanggalkan pakaian; 3 meletakkan jabatan

rucuh *n* sb rujak

ruda,ngruda **peksa** *v* memaksa

rudatin *a* sedih; susah

rudatos kr —→ **rudatin**

rudira kr —→ **getih**

rugi *a* rugi;

ngrugékaké *v* merugikan

ruhun —→ **dhisik**

ruhur —→ **luhur**

rujak *n* rujak;

rumujak *a* sedang enak-enaknya dirujak (tt buah-buahan)

ruji *n* ruji; jari-jari

rujit, ngrerujit *v* menyedihkan (hati)

rujuk *a* rukun; bersatu hati;

sarujuk *adv* setuju; sepakat

rukem *n* rukam

ruket, reruketan *v* berpeluk-pelukan; bergulat;

ngruket *v* memeluk

rukma —→ **emas**

rukmi —→ **emas**

rukun, gendhon -- *v* hidup rukun (tt suami istri)

rukti, ngrukti *v* memelihara; merawat

rukuh *n* rukuh

rukuk *v* rukuk

¹rukun *a* rukun; bersatu hati;

ngrukunaké *v* merukunkan; mendamaikan;

karukunan *n* kerukunan

²rukun *n* sesuatu yg harus dipenuhi untuk sahnya suatu pekerjaan; rukun;

-- salat rukun salat

rumangsa *v* merasa;

ngrumangsani *v* menyadari; mengakui

rumaos *kr* —→ **rumangsa**

rumat, ngrumat *v* merawat; memelihara

rumbu, isih rumbu-rumbu *adv* belum sembuh benar

rumiyin —→ **dhisik**

rumpaka, rumpakan *n* tembang;

ngrumpaka *v* melukiskan sesuatu dng tembang

rumpil *a* rumpil; sulit ditempuh (tt jalan)

rumpon *n* rumpon

rumpung *a* kudung; rompong
rumput *kr* —> suket
rundha —> rondha
rundhuk, ngrundhuk *v* mengindik
runggi, sangga -- *v* curiga; wasangka
rungih, ngrungih *a* mancung (tt hidung)
rungkat *v* tumbang; roboh (tt pohon)
rungkeb, ngrungkebi *v* 1 menelungkupi; 2 *ki* mempertahankan; me-megang teguh;
krungkeb *v* tersungkur; tertelungkup
rungkud *a* lebat dng tumbuh-tumbuhan;
 rerungkudan *n* semak-semak; belukar
rungrum, ngungrum *v* merayu
rungrung, kerungrungan *v* mabuk asmara
rungu, rungon-rungonen *v* seakan-akan mendengar;
 krungu *v* mendengar;
 ngrungokaké *v* mendengarkan;
 dikrungoni *v* diberi tahu; dikabari
runjak —> lunjak
runtik *a* kesal dl hati; mendongkol
runtuh *v* jatuh; gugur;
 -- atiné timbul belas kasihannya;
 ngruntuhaké *v* menggugurkan;
 ~ luh mencucurkan air mata
runtung, runtung-runtung, runtag-runtung *adv* selalu bersama-sama;
 reruntungan *adv* selalu bersama-sama (berjalan)
runtut *a* runtut
rupa *n* rupa; wujud; warna;
 rupa-rupa *adv* bermacam-macam;
 rerupan *n* perwujudan;
 arupa *v* berupa; berwujud;
 sarupa *adv* serupa; sejenis
rupak *a* sempit pemikirannya;
 -- jagadé suntuk akal; sempit pemikirannya

rupek —> **rupak**

rupi kr —> **rupa**

rupiyah n rupiah

rura —> **rusak**

rus n bunga mawar; ros

rusak a rusak;

rusakan a mudah rusak;

ngrusak v merusak;

karusakan n kerusakan

rusban —> **resban**

rusiya n rahasia

rusuh a rusuh;

rerusuh n kerusuhan;

ngrusuhi v mengganggu

rut, ngerut v mengikat

Ruwah n Ruwah;

ruwahan v selamatan (pd bulan Ruwah)

ruwat v ruwat; pulih kembali (tt orang kena tulah dsb);

ruwatan n ruwatan;

ngruwat v meruwat

ruwég, ruwég-ruwég v menggerbang

ruwet a ruwet; kusut; kalut;

    -- **renteng n** persoalan; masalah;

reruwet n keruwetan;

kemruwet adv tampak lalu lalang banyak sekali

ruyung n 1 ruyung; 2 borang; ranjau

S

sa *n* awalan sa atau se

saat *n* saat

saba *v* berkeluyuran;

nyaba *v* mendatangi;

kesaba *v* didatangi;

pasaba *n* tempat yg sering didatangi

sabab —→ **sebab**

sabak *n* batu tulis

sabar *a* sabar;

-- **drana** sabar sekali

sabat —→ **sahabat**

sabawa *n* suara; bunyi

sabda *n* sabda; kata;

nebda *v* berkata; berbicara;

nyebda *v* mencipta dng daya sabda;

nyebdakaké *v* mengutuk

saben *p* saban; setiap; tiap-tiap;

saben-saben *a* sering

sabet *n* penyebat;

sabetan *n* cara dalang memainkan wayang kulit;

nyabet *v* menyebat;

sabil, perang -- *n* perang sabil

sabilillah *n* sabilillah, jalan Allah

sabin kr —> sawah

sablug, dandang -- *n* jn dandang yg dibuat dr aluminium

sabrang *n* seberang;

nyabrang v menyeberang;

sabrangan n tempat menyeberang

Sabtu n Sabtu

sabuk n sabuk; ikat pinggang;

-- **wala** cara berkain dng menyabukkan sebagian kain itu;

sabukan v bersabuk;

nyabuki v memberi bersabuk

sabun n sabun;

sabunan v bersabun

sad —> **enem**

sada n lidi;

-- **lanang** lidi yg dianggap sakti

sadak n sadak (segulung sekapur sirih);

-- **gulung** jn tusuk kundai

sadé kr —> **adol**

sadha n nama musim yg kedua belas

sadhang n pohon sb palem

sadhegan kr —> **janggut**

sadhel n sadel

sadhéla adv sebentar

sadhéngah adv sebarang

sadhérék kr —> **sedulur**

sadhuk n tendang; pukul;

nyadhuk v menendang; memukul

sadran, sadranan n tempat untuk berselamatan pd bulan Syaban atau

Ruwah;

nyadran v mengadakan selamatan pd bulan Syaban atau Ruwah
untuk leluhur atau pergi ke tempat yg keramat

sadulur n saudara;

pasaduluran *n* persaudaraan

¹saé *kr* —→ apik

²saé *v* sudi;

saén *adv* tidak tahu malu

sagah *kr* —→ saguh

saganten *kr* — sagara

sagara *n* laut

saged *kr* —→ bisa

sago —→ sagu

sagu *n* sagu;

sagon *n* nama panganan terbuat dr kelapa dan gula

saguh *v* sanggup;

nyaguhi *v* menyanggupi;

kasaguhan *n* kesanggupan

sagung *adv* semua

¹sah *adv* sah; dilakukan menurut hukum yg berlaku;

ngesahaké *v* mengesahkan

²sah *adv* lunas;

ngesahi *v* melunasi (utang dsb)

³sah —→ asah

⁴sah —→ usah, susah

saha *kr* —→ lan

sahabat *n* kawan; teman; handai

sahadat *n* syahadat

sahbandar *n* syahbandar

sahid *n* syahid; saksi

sahwat *n* syahwat

said —→ sahid

saiki *adv* sekarang

saingga *p* sehingga

sajadah *n* sajadah; tikar sembahyang

sajak *p* kelihatan agak ...;

sajaké *p* agaknya

saji, sesaji *v* bersesaji;

- sajén** *n* sajen; sajian;
- nyajéni** *v* memberi sesaji;
- nyajékaké** *v* menyajikan
- ¹sak** *n* saku; kantong;
- ngesaki** *v* mengantongi
- ²sak** —> **sa**
- ¹saka** *p* dari
- ²saka** *n* tiang rumah; saka;
-- guru tiang utama (tengah)
- ³Saka** *n* Saka (nama tahun)
- sakabat** *n* murid; siswa
- sakal** *adv* seketika
- sakala** —> **sakal**
- sakéca** *kr* —> **pénak**
- saking** *kr* —> **saka**
- sakit** *kr* —> **lara**
- sakojur** *n* seluruh tubuh
- sakramén** *n* sakramen; perjanjian suci
- saksi** —> **seksi**
- sakti** —> **sekti**
- sakwat** *adv* seketika
- sal** *n* 1 sal; ruang besar; 2 syal (kain pembalut leher)
- salaga** —> **²slaga**.
- salah** *a* salah;
- **mangsa** *adv* salah musim; -- **kaprah** salah tetapi lazim;
- **tampa** *adv* salah paham; -- **wésel** salah paham; salah alamat;
- nyalahaké** *v* menyalahkan;
- kesalahan** 1 *n* kesalahan; 2 *v* dipersalahkan
- salak** *n* salak
- salaka** *n* perak
- salaki rabi** *n* perjodohan
- ¹salam** *n* salam; pernyataan hormat; selamat;
- salaman** *v* bersalaman; berjabat tangan;
- nyalami** *v* menyalami

²salam *n* salam (nama tumbuh-tumbuhan)

¹salang *n* 1 tali pikulan yg disilangkan untuk membawa barang yg dipikul; 2 wadah dr rotan, bambu, dsb yg digantungkan pd tali untuk tempat kendi. dsb

²salang, -- serup *adv* salah paham; -- tunjang *adv* tunggang langgang
salar, nyalari *v* memberi tahu (sebelumnya)

salat *v* salat; sembahyang; bersembahyang;

nyalataké *v* menyembahyangkan

salawat *n* selawat

salé *n* nama pengangan

saleh *a* saleh

salep *n* salap

salib *n* salib

salin *v* ganti; berganti;

-- slaga berubah sikap; -- tanaga berubah pendapat

nyalini *v* mengganti

salira —> slira

salit *a* sangat haus

saloka *n* sb peribahasa berupa perumpamaan

salong *p* sebagian

salu *kr* —> ambén

sama, sasama —> pepadha

samad, samad-sinamadan *v* saling memperhatikan; saling memperlakukan dng baik

¹samák *n* sampul;

samakan *v* bersampul;

nyamaki *v* menyampuli

²samak, nyamak *v* menyamak (kulit)

samakta —> samekta

samana —> semana

samang *kr* —> kowé

samangké *kr* —> samengko; saiki

samapta —> samekta

¹samar *a* khawatir;

nyamari *v* mengkhawatirkan

²samar, nyamar *v* menyamar

¹sambah, nyambahi *v* menyambahi

²sambah *n* sambah; penyakit (yg konon disebabkan oleh roh jahat);
sambangan *v* menderita sakit sambah

sambat *1 n* keluh-kesah; *2 v* mengeluh; berkeluh;

sambatan *v* tolong-menolong (ketika membangun rumah dsb);

nyambat *v* minta tolong;

sesambat *v* berkeluh kesah

sambawa *n* bentuk kata yg mendapat akhiran *a*

sambékala *n* halangan; rintangan

sambel *n* sambal;

-- **gepéng** sambel kacang keling;

nyambel *v* menyambal

samber, nyamber *v* menyambar;

-- **lilén** *n* kumbang hijau; -- **mata** sb nyamuk yg sering menyambar mata

¹sambet kr —> **sambung**

²sambet, kesambet *v* pingsan

sambi, sambén *n* sambilan;

nyambi *v* menyambilan; sampingan

sambilan *n* kuk (kayu yg dipasang pd tengkuk sapi untuk menarik bajak dsb)

sambit —> **sawat**

sambu, mowor -- *v* menyambar

sambuk —> **sabet**

sambung *v* sambung; bersambung; berhubungan;

sambungan *n* sambungan;

sesambungan *1 n* hubungan; *2* berhubungan;

nyambung *v* menyambung

¹sambut kr —> **silih**

²sambut, nyambut *v* menyambut;

~ **gawé** bekerja

samekta *v* siap;

nyamektakaké *v* menyiapkan; menyediakan
samengko —→ **saiki**

sami kr —→ **padha**

samin *n* minyak samin

samir *n* samir

samirana —→ **angin**

samodra *n* laut; lautan; samudera

sampah —→ **uwuh**

sampak *n* nama gending

sampar, samparan *n* kaki;

nyampar *v* menyandung; menyaruk

sampé, nyampé *v* menyentuh; menyenggol

¹**sampéyan kr** —→ **kowé**

²**sampéyan kr** —→ **sikil**

sampil *n* sampil; paha (lembu, kerbau, dsb)

sampir, sampiran *n* sampiran;

nyampiraké *n* menyampirkan;

semampir *v* tersampir

samlak, nyamplak *v* menampar dng punggung tclapak tangan

sampluk, nyampluk *v* menampar;

kesampluk *v* tertampar

¹**sampun kr** —→ **uwis**

² **sampun kr** —→ **aja**

sampur *n* sampur; selendang

sampurna *a* sempurna;

nyampurnakaké *v* 1 menyempurnakan; 2 menghabiskan; 3 mem-bunuuh

sampuh *adv* hancur

samubarang *n* segala sesuatu

samudana *a* 1 perkataan yg manis; 2 perkataan pura-pura;

namudana *adv* dng ramah-tamah;

nyamudana *v* 1 menyapa dsb dng ramah; 2 berpura-pura

samudra *n* laut; lautan; samudera

samukawis kr —→ **samubarang**

¹samun *a* sunyi; sepi

²samun *a* samar-samar;

nyamun *v* menyamar;

sinamun *v* disamar

samur, namur —> nyamur;

nyamur *v* 1 bertindak agar tidak ketahuan; 2 menyimpan atau menyembunyikan; 3 —> nylamur;

disamur *v* 1 disamar; 2 dibuat agar tidak tampak jelas
samuwa *a* meriah;

pasamuwan *n* 1 pertemuan; perkumpulan; 2 tempat pesta

¹sana *n* nama pohon, kayunya dibuat mebel

²sana tempat; papan

sanadyan *p* meskipun; biarpun

sanajan —> sanadyan

sanak *n* sanak saudara;

-- kadang sanak saudara; -- sedulur sanak saudara

nyanak *v* mengajak bersahabat sbg saudara

sananta *n* nama bentuk kata

Sancaya *n* nama windu

sandal *n* alas kaki (yg dibuat dr kulit, karet, dsb);

-- jinggring sandal yg bertumit tinggi

sandé *kr* —> wurung

sander —> samber

sandhal —> sandal

sandhang *n* sandang; pakaian;

-- boga sandang pangan; -- bukti sandang pangan; -- pangan sandang dan pangan;

sandhangan *n* 1 pakaian; 2 tanda bunyi dl huruf Jawa;

nandhang *v* 1 berpakaian; 2 menanggung;

~ branta mabuk asmara; ~ dosa menanggung dosa; ~ keluputan menanggung salah; ~ sangsara menderita kesengsaraan;

nyandhang *v* 1 berpakaian; 2 menanggung; menderita;

nyandhangi *v* memberi berpakaian

sandhat *n* 1 tali salang; tali untuk pemikul; 2 tali untuk merentang ikan dsb

sandhing *a* sanding; dekat;

nyandhing *v* bersanding; menyanding

sandhung, sandhungan *n* 1 aral; rintangan; 2 keuntungan (yg tidak diramalkan);

nyandung *v* menyandung;

kesandhung *v* tersandung

¹**sandi** *n* sandi; rahasia;

-- **asma** sandi asma; nama yg dirahasiaahkan dl tembang; -- **upaya** tipu muslihat

²**sandi** *n* sandi (perpaduan dua bunyi dl bahasa Jawa)

sanépa *n* ibarat; tamsil; perumpamaan;

nyanépakaké *v* mengibaratkan; mengupamakan; menamsikkan

sanés kr 1 —> dudu; 2 —> séjé

sang *p* sang

sanga *num* sembilan;

sanggang *num* kata penanda bilangan sembilan;

~ puluh sembilan puluh

sangan *1 n* penggorengan dr tanah; *2 v* sangrai

sangar *a* dapat mendatangkan bala; sangar

sangat *n* waktu; saat yang baik

sanget kr —> banget

sangga, -- **buwana** nama bangunan sbg tempat bersemadi (di kraton Surakarta); -- **langit** nama tumbuh-tumbuhan; -- **runggi** curiga; cemburu; -- **uwang** bertopang dagu;

nyangga *v* 1 menyangga; menopang; 2 menanggung; 3 menganggap;

~ **krama** mengenakkan pembicaraan

sanggama *v* bersanggama; bersetubuh

sanggar *n* sanggar; tempat pemujaan;

-- **pamujan** tempat bersemadi

sanggem *v* sanggup;

nyanggemi *v* menyanggupi;

- sesanggeman** *n* kewajiban; tanggung jawab
sanggi kr —→ **sangga**
sanggroc —→ **tanggroc**
sanggul *n* sanggul
sanggup v sanggup;
 nyanggupi *v* menyanggupi
sangka —→ **saka**
sangker, walang -- *n* rintangan; halangan
saking kr —→ **saka**
sangkrah *n* ranting-ranting kayu dsb;
 nyangkrahi *v* merintangi dng "sangkrah"
sangkuh *n* sangkur; bayonet;
 nyangkuh *v* menikam dng sangkur; membayonet
sangkul, nyangkul *v* membantu bekerja
sangkut, nyangkut *v* 1 menyangkut; 2 melibatkan;
 kesangkut *v* tersangkut; 2 terlibat
sangli —→ **selén**
sanglir *a* yg satu kecil (buah pelir)
sangsam kr —→ **menjangan**
¹**sangsang, sangsangan** *n* tempat menyangkutkan; sangkutan;
 disangsangaké *v* disangkutkan pd;
 sumangsang *v* tersangkut pd dahan dsb
²**sangsang, sangsangan kr** —→ **kalung**
sangsara *n* sengsara;
 nangsarani *v* menyengsarakan;
 nyengsarakaké *v* menyengsarakan;
 kasangsaran *n* kesengsaraan
sangsaya p semakin
Sangsekerta *n* Sanskerta
sangu *n* sangu; bekal;
 nyangoni *v* memberi bekal;
 pesangon *n* uang sbg bekal
saniki —→ **saiki**
sanja *v* bertandang; bertamu

sanjang kr —→ **kandha**

santak a keras (kata-kata)

santana —→ **sentana**

¹**santen n** santan;

-- kanil santan yg kental;

nyanten v menyantan

²**santen n** penyangga; penopang

santer a 1 deras (tt air sungai dsb); 2 keras (tt penyakit)

santi, sesanti 1 n semboyan; 2 v berdoa

santo n santo (sebutan orang laki-laki yg kudus)

santol, santolan n dalih; alasan

santosa a kukuh; teguh; kuat;

nyantosani v mengukuhkan; menguatkan

santri n santri;

-- njekék santri sungguh-sungguh;

nyantri v menjadi santri

santun kr —→ **salin**

sanubari n sanubari; hati

saoto n soto

sap, sap-sapan adv berlapis-lapis

sapa adv siapa

sapala a sedikit; kecil

sapandurat adv sekejap mata

Sapar n Safar;

Saparan n selamatan pd bulan Safar

sapata —→ **supata**

sapéh —→ **sapih**

sapélé —→ **sepélé**

sapi n sapi; lembu;

-- peresan sapi perah

sapih, sapihan n sapihan (anak dsb);

nyapih v 1 menyapih; menarak; 2 melerai; memisah

sapit n penjepit; penyeprit;

nyapit v menjepit; menyeprit

saploké *p* sejak; semenjak

saprantu *n* nama tumbuh-tumbuhan

sapta *num* tujuh

Saptu *n* Sabtu

sapu *n* sapu;

-- **dendha** hukuman; siksa;

nyapu *v* menyapu

sapunika *kr* —> **saiki**

saput, disaput *v* 1 ditutupi; diliputi; 2 disapu (dng bedak dsb);

kesaput *v* tertutup; terliput (kabut dsb)

sar, sar-saran *v* berdebar-debar

sarab *n* penyakit pd anak kecil

saradan *n* kebiasaan jelek

saradhadhu *n* serdadu

sarah *n* sampah; kapar

sarajiwandana *n* nama tembang

¹**sarak** *a* tamak; loba

²**sarak** *n* syarak

saran *n* saran; nasihat

sarana 1 *n* sarana; syarat; lantaran; 2 *p* syarat; lantaran; sarana;

nyaranani *v* memberi syarat

sarandu *adv* seluruh;

saranduning *awak* *n* seluruh badan

¹**sarang** *adv* terasa kering (tenggorokan dsb); cepat kering jika diisi air (tt belanga dsb)

²**sarang, sarangan** *n* anyaman dibuat dr daun kelapa untuk tempat arang dsb

saranta —> **sranta**

sarantos *kr* —> **sranta**

¹**sarap** *n* saraf

²**sarap, sarapan** 1 *n* makanan pagi; 2 *v* makan pagi;

nyarapi *v* memberi makan pagi

saras *kr* —> **waras**

sarasilah *n* silsilah

sarat *n* syarat;

nyarati *v* memberi bersyarat

sarawédi, nyarawédi *v* menyerudi;

nyarawédékaké *v* 1 menyerudikan; 2 mencari pertimbangan mengenai suatu hal

sardhén *n* sarden

sardula *n* harimau

saré *kr* —> turu

saréh *a* sabar; tidak tergesa-gesa;

disarehaké *v* disabarkan

saréhné *p* oleh karena; karena

saréhning —> saréhné

sarékat *n* serikat

sarem *kr* —> uyah

sarén *n* darah (sapi, kerbau, dsb) yg sudah dimasak

sareng *kr* —> bareng

saréngat *n* syariat

saresmi *v* bersetubuh

¹**sari** *n* sari

²**sari**, nggarap -- *v* haid; menstruasi; datang bulan

sarib *kr* —> entut

sarilaya *n* nama gending

sarimbit *adv* berdua (suami istri)

sarimpi —> srimpi

saring, **saringan** *n* 1 saringan; 2 yg sudah disaring;

nyaring *v* menyaring

sarira *n* badan

sarkara *n* 1 gula; 2 nama tembang (Dhandhanggula)

sharon *n* nama alat musik gamelan berupa bilah logam;

-- peking nama (salah satu macam) sharon yang berbilah kecil

sarta *p* serta; dan

saru *a* saru; tidak senonoh;

-- siku tulah; kutuk;

nyaru *v* menegur dng keras (krn tidak senonoh);

- kesaru** *v* terganggu oleh; terhenti oleh
sarujuk *a* setuju; mufakat;
     nyarujuki *v* menyetujui
saruk, nyaruk *v* menyaruk; menyandung
sarung *n* 1 sarung; pembungkus; 2 kain sarung;
     nyarungaké *v* menyarungkan
saruni —→ **sruni**
sarwa *p* serba
sarwi *kr* —→ **sarwa**
sasab *n* 1 tutup; selubung; 2 sesuatu yg dipakai sbg tutup;
     nasabi *v* menutupi;
     ~ *dempul* memanfaatkan saudara sendiri
sasadara —→ **rembulan**
sasag *v* menerjang
¹**sasak** *n* 1 sb gedek kasar untuk alas perahu; 2 jembatan;
     nasaki *v* memberi ber-sasak
²**sasak** *v* terjang; susup;
     nasak *v* menerjang
sasana *n* 1 tempat; 2 ajaran; nasihat
sasar, sasar-susur *a* banyak salah (perkataan dsb);
     nyasar *v* sesat (arah);
     nasar *a* sesat (ajaran);
     kesasar *v* tersesat
sasat *adv* sama saja dng;
     -- **ora turu** *adv* hampir tidak tidur
sasi *n* bulan;
     -- **longkang** bulan Zulkaidah; -- **pasa** bulan puasa; bulan
       Ramadan; -- **tara** bulan Ramadan (tidak wajib puasa);
     sasén *adv* bulanan
sasmita *n* isyarat; pertanda;
     nyasmitani *v* memberi pertanda; memberi isyarat
sastra *n* 1 sastra; 2 tulisan
sat —→ **asat**
sata *kr* 1 —→ **tembako**; 2 —→ **jago**

satang *n* satang;

nyatang *v* menjalankan perahu dng satang

saté *n* satai;

nyaté *v* 1 membuat satai; 2 makan satai

sato —→ kewan;

-- iwén ayam itik; unggas; -- kewan binatang; hewan

satriya *n* kesatria;

nyatriya *v* berwatak kesatria; bersikap kesatria

satru *n* seteru; musuh (perseorangan dsb);

-- bebuyutan musuh turun-temurun; -- munggéng cangklakan
musuh yg dekat (sanak saudara)

satu, saton *n* cetakan; acuan

satwa *kr* —→ kewan

satya *kw* —→ setia

¹**saur, sauran** *n* utang yg telah dikembalikan;

nyaaur *v* membayar utang

²**saur, -- manuk** menjawab bersama-sama (secara serentak);

nauri —→ nyauri;

nyauri *v* menjawab;

sumaur *v* menjawab

³**saur** *v* sahur

saut, naut *v* 1 menggigit; 2 menyambar;

nyaut *v* menyambar

sauwén-uwén *adv* lama sekali

sawa *n* nama ular

sawab, nyawabi *v* memberkati;

kesawaban *adv* pengaruh; terkena daya

sawah *n* sawah;

-- **gadhon** sawah yg ditanami pd musim kemarau; -- **jung** sawah
milik orang banyak; -- **pelayangan** sawah milik desa; -- **tulakan**
sawah bagian atas (pintu airnya berhubungan langsung dng sungai)

Sawal *n* Syawal

sawan *n* sawan;

sawanen *v* menderita sakit sawan

¹sawang *n* sawang; kotoran yg melekat pd langit-langit rumah;

sawangen *v* banyak bersawang

²sawang, sesawangan *1 n* pandangan; *2 v* saling memandang;

nyawang *v* memandang; menatap

sawangan *n* jn peluit yg dipasang pd ekor merpati

sawat *n* pelempar; barang yg dilemparkan;

nyawat *v* melempar

sawed *n* sawat; tali pd pasangan (pd bajak atau garu)

saweg *kr* —> lagi

sawer *kr* —> uler

¹sawi *n* sawi; sawi-sawi

²sawi *n* gawar-gawar;

nyawéni *v* memberi gawar-gawar

sawidak *num* enam puluh

sawiji *num* satu;

sawijining *p* suatu

¹sawit, gambir *-- n* nama gending

²sawit, klapa *-- n* kelapa sawit

¹sawiyah *n* anak cecak

²sawiyah, *-- wiyah* *a* sewenang-wenang

sawo *n* sawo

sawud *n* penganan dr ketela pohon

¹sawung *kr* —> jago;

-- galing benda kerajaan (untuk upacara)

²sawung, nyawung *v* menggendong tanpa selendang

³sawung, sinawung *v* dikarang; digubah

sawur *n* beras kuning dsb yg disebarluaskan ketika mayat dibawa ke kuburan;

sawur-sawuran *v* saling melempar barang spt serbuk;

nawur —> **nyawuraké**;

nawuraké —> **nyawuraké**;

nyawuraké *v* menaburkan; menyebarkan

saya *p* makin; kian;

samsaya *v* semakin

sayab, nayab *v* mencuri (pd siang hari);

kesayaban *v* kemalingan (pd siang hari)

sayah *a* payah; penat; lelah;

kesayahahan *adv* terlalu payah

sayak *n* rok

¹**sayang** *n* tukang membuat barang dr tembaga

²**sayang** *a* sayang

sayembara *n* sayembara

sayid *n* sayid

sayub *a* agak berlendir (hampir basi)

sayuk *a* rukun; bersatu hati;

-- **rukun** *adv* seja sekata; bersatu hati;

nayukaké *v* merukunkan

sayur *n* sayur;

sayuran *n* sayuran;

nyayur *v* memasak sayur

séb, **séb-sében** *v* berserdawa krn terlalu banyak makan sesuatu

séba *v* menghadap;

paséban *n* penghadapan

sebab *n* sebab;

nyebabaké *v* menyebabkan

sebada —> **sabda**

sebah *a* segah; senak;

nyebahi *v* 1 menyenakkan; menyegahkan; 2 membosankan

sebal, **nyebal** *v* menyebal; menyimpang

sebar, **nebar** *v* menyebar;

nyebar *v* menyebarluaskan;

sumebar *v* tersebar

sebat *kr* —> **sebut**

sebawa —> **sabawa**

sebel *a* 1 sebal; kesal (hati); 2 sial; tidak beruntung;

nyebeli *v* 1 menyebabkan kesal (hati); 2 menyebabkan sial

sebit, -- **rontal** nama gelang;

sebitan *n* sobekan, kepingan kayu, dsb;

nebit —> **nyebit**;

nyebit v 1 menyobek; 2 membelah sehingga membentuk kepingan (balok dsb)

¹seblak n penyebat; cambuk;

-- rontal nama gelang;

nyeblak v menyebat; mencambuk;

nyeblakaké v menyebatkan; mencambukkan

²seblak, sumeblak adv bersih dan terang sehingga tampak luas (tt halaman dsb)

sebrak, sebrakan n pinjaman;

nyebrak v meminjam (dl waktu singkat)

sébrat, nyébrataké v tidak mengakui lagi sbg anaknya

sebrét —> sembrét

sebrot, nyebrot v menyebrot; menyerobot

sebul, nyebul v meniup; menghembus

¹sebut, sebutan n sebutan;

nyebut v 1 menyebut; 2 mengeluh (dng menyebut nama Tuhan);

kasebut v tersebut

²sebut, mak — adv tiba-tiba membuang dsb dng cepat

séda kr —> mati

sedagar n saudagar

sedanten kr —> kabéh

sedaya kr —> kabéh;

nedayakaken kr v menggunakan (memakai semuanya)

sedhah kr —> **¹suruh**

sedhakep v bersedekap (tt tangan)

sedhekah 1 n sedekah; 2 v bersedekah

sedheku v bertumpu dng siku (tt tangan)

sedhéla adv sebentar

sédhéng v berzina (tt wanita); serong

¹sedheng adv sedang; cukup;

sedhengan adv cukupan; sedang-sedang saja

²sedheng adv ketika;

nedheng v pas pd waktunya

sedhep a sedap;

- malem sedap malam (nama bunga)
sedhérék kr —> sedulur
sédhét a sital
sedhih a sedih; susah
sedhil a 1 sial; tidak lancar; 2 sukar menyala (tt rokok dsb)
sedhot, sedhotan n penyedot; alat untuk menyedot;
nyedhot v menyedot; mengisap;
sumedhot v terharu; rawan
sedulur n saudara;
-- sinarawedi sahabat karib (spt saudara sendiri); -- nunggal (tunggal) welad saudara kandung;
paseduluran n persaudaraan
sedut, sedut-sedut adv berdenyut-denyut
seduwa v duduk dng tangan bertumpu
sedya n niat; maksud;
nyedyá v menyengaja; bermaksud
seg adv keterangan mati seketika
sega n nasi;
-- gurih nasi uduk; -- liwet nasi yg dimasak dng santan; -- lutut nasi kenduri; -- megana —> megana; -- rawon nasi rawon; -- tim (— timan) nasi tim; -- wadhang nasi kemarin;
-- wudhuk nasi gurih (km diberi santan);
sumega adv saat suka makan (masa kanak-kanak atau remaja)
segah kr —> suguh
seganten kr —> segara
segara n laut
segawon kr —> asu
ségel n segel;
nyégel v menyegel
seger a segar;
-- kuwarasan segar bugar;
seger-segeran n makanan atau minuman yg segar
segrék n sb gergaji kecil
segrok n penjolok;

nyegrok *v* menjolok
segu, segunen *v* termengkelan;
ora angop ora -- *adv* diam saja tidak mempedulikan
segurah, nyegurahké *v* memberikan ... sebanyak-banyaknya kpd ...
séh *n* syeh
séhat *a* sehat
seja *n* niat; maksud;
diseja *v* 1 dimaksudkan; 2 disengaja
sejarah *n* sejarah; silsilah;
nyejarahaké *v* menyejarahkan; menceritakan
sejati *a* sejati;
sejatiné *n* sebenarnya
sejatos *kr* —→ **sejati**
séjé *p* lain; berbeda;
néjé *v* menyendiri;
néjékaké *v* memisahkan;
nyéjékaké *v* 1 menyendirikan; 2 menganggap lain
¹**sek** —→ **seg**
²**sek** —→ **suk**
séka *n* penyeka;
nyéka *v* menyeka
seka —→ ¹**saka**
sekabat *n* murid; siswa
sekait, nyekait *v* mengkhianati
¹**sekar** *kr* —→ **kembang**
²**sekar** *kr* —→ **tembang**
sekarat *v* sekarat; kelabakan
sekatén *n* sekaten;
sekaténan *v* 1 mengadakan sekaten; 2 menyaksikan sekaten
sekawan *kr* —→ **papat**
sekéca *kr* —→ **pénak**
sekedhap *kr* —→ **dhéla**
sekedhik *kr* —→ **sethitik**
sekel *kr* —→ **sedhih**

- sékéng** *a* lemah ekonomi; melarat
séket *num* lima puluh
sekéthéng *n* pintu gerbang kota
seking —→ *'saka*
sekolah 1 *n* sekolah; 2 *v* bersekolah;
sekolahan *n* sekolahan;
nyekolahaké *v* menyekolahkan
sekon *n* sekon; detik
sekongkel *v* bersekongkol; bersekutu
sekop *n* sekop
sekotri *n* prajurit istimewa
sekrip *n* buku tulis
sekrup *n* sekrup
seksi *n* saksi;
nekséni *v* menjadi saksi;
nyekséni *v* menyaksikan
sekti *a* sakti
sekul *kr* —→ *sega*
sekung *n* serabut kulit enau dsb
sekuthu *n* sekongkol;
sekuthon *v* bersekutu; bersekongkol
sél *n* sel; bilik kecil;
disél *v* dimasukkan dl sel
séla *kr* 1 —→ *watu*; 2 *n* menyan; 3 *n* intan
sela *adv* ada selanya;
selan *n* antara;
nyela *v* menyela;
nyela-nyela *v* menyela
sélak *v* ingkar; mungkin;
nyélaki *v* mengingkari; memungkiri
selak *p* segera akan ...
sélakarang *n* selakarang;
sélakarangan *v* berselakarang
selangkung *kr* —→ *selawé*

selar *n* nama ikan

Selasa *n* Selasa

sélat *v* silat; bersilat

selat *n* selat

selawé *num* dua puluh lima

¹**selé, selé** *adv* berbeda (dng pasangannya);

nyélé *adv* berbeda dng yg lain; tampak aneh jika dibandingkan dng yg lain

²**selé** *n* selai

séléh *v* berhenti; tidak melanjutkan lagi; meletakkan jabatan dsb;

suméléh *v* 1 terletak; 2 tenang (hati)

seling, -- surup *adv* salah paham;

selingan *n* selingan;

selang-seling *adv* berselang-seling;

diseling *v* diselingi

selip *v* 1 selip; tergelincir (tt mobil dsb); 2 berselisih (jalan dsb);

nyelipaké *v* menyelipkan; menyisipkan

selir *n* selir; istri tidak resmi; gundik;

-- tabon selir yg dinikah sesudah hamil;

diselir *v* diambil sbg selir

selop *n* selop

¹**selot** *p* makin;

selot-seloté *adv* lambat laun

²**selot** *n* selot; ibu kunci

selup *n* nama perahu

selur *adv* tidak putus-putusnya (tt orang lewat dsb)

selut *n* salut; selongsong;

nyelut *v* menyaluti; melapisi

semados *kr* —> semaya

sémah *kr* —> bojo

¹**semak, nyemak** *v* menyemak

²**semak** *n* nama buah (berlendir)

semakéyan *a* sompong; angkuh

¹**semana, nalika** -- *adv* ketika itu

semang, semang-semang *a* khawatir; ragu-ragu

semanggi *n* semanggi

semangka *n* semangka

semangkéyan —→ **semakéyan**

semanten kr —→ **semana**

semaput v pingsan

¹semar, -- mendem *n* nama pengangan; -- **mésem 1** motif batik atau lurik;

2 nama azimat

²semar, semar-semar *n* penopang; penyangga

semarabumi *n* makhluk halus penjaga desa dsb

semat *n* harta benda

semaya v minta ditangguhkan (membayar utang dsb);

semayan *n* kencan;

nyemayani v menyanggupi dng pertangguhan

semayi *n* nama lauk (dr ampas kelapa)

sembada a 1 mampu (sanggup melakukan, dapat mencapai, serba kecukupan, dsb); 2 patut;

nyembadani v 1 memenuhi; mencukupi; 2 mengatas;

kasembadan v tercapai (keinginan dsb)

sembaga —→ **sumbaga**

sembagi *n* motif kain cita

¹sembah n sembah;

sesembahan n sembah; junjungan;

nyembah v menyembah

²sembah —→ **simbah**

sembahyang v bersembahyang

sembarang adv sembarang; sebarang;

sembarang a sembarang; asal ... saja

sembeléh, nyembeléh v menyembelih

sembér, -- léwér v mudah dirayu (tt wanita)

sembét —→ **émbét**

sembet *n* kain

seboja *n* kamboja

sémbong *n* dodot untuk wanita

sembrana *adv* sambalewa; lalai; kurang hati-hati;

-- parikena menyampaikan maksud dng senda gurau (meminta sesuatu dsb);

sembranan *v* senda gurau; tidak sungguh-sungguh;

nyembranani *v* menyambalewa

¹**sembrani, wesi** -- *n* besi sembrani; besi bermagnet

²**sembrani** *n* kuda sembrani

sembrét *adv* terkelupas memanjang;

nyembrét *v* mengelupas memanjang

sémbukan *n* nama tumbuh-tumbuhan menjalar

sembulih *n* uang lelah;

disembulihi *v* diberi uang lelah

sembung *n* nama tumbuh-tumbuhan

sembur *n* sembur;

nyembur *v* menyembur

semburat *a* agak berwarna

semédi *v* samadi

semekan *kr* —> kember

semelak *n* nama minuman (dr buah mengkudu)

semén *n* semen

seméné *n* sekian (tt ukuran)

seménten *kr* —> seméné

semerap *kr* —> weruh

semi *n* tunas; taruk;

semén *n* tunas; taruk

semir *n* semir;

semiran *v* bersemir;

nyemir *v* menyemir

sémog *a* sintal; gemuk padat

semono *num* sekian;

-- uga *p* begitu juga

semonten *kr* —> semono

sempal *adv* serkah;

sempalan *n* 1 apa-apa yg serkah; 2 cabang (sungai, jalan dsb)

sempana *n* nama bentuk keris

semparé *adv* dng cepat pergi

sempéd, nyempéd *v* menyindir

sémpér *a* lumpuh sebelah (tt kaki)

semplah *a* kesal (hati); sebal

sémplang, nyémplang *v* mendepak; menyepak

semplok *v* serkah (tt payung dsb)

semporot, pating -- *adv* memancar ke segala arah

semprang *n* sb capung

semprit, sempritan *n* sempritan; peluit kecil;

nyemprit *v* menyemprit; menyembunyikan peluit

semprong *n* semprong;

nyemprong *v* meniup dng semprong

semprul *n* jn tembakau yang jelek

semprung, mak -- *adv* tiba-tiba pergi semuanya

sempug *a* tumpul (tt pisau dsb)

sempulur *a* terus-menerus (tt rezeki)

sempyok, nyempyok *v* memukul (ombak dsb);

kesempyok *v* 1 terpukul ombak; 2 tersangkut (masalah dsb)

semrawang *adv* berterawang (kain tipis); bertembuk-tembuk (anyaman dsb)

semrinthil *adv* segera mau ikut

semu *p* agak;

semuné *p* agaknya; rupanya

semur *n* semur (nama masakan)

semut *n* semut;

-- **gramang** semut merah;

semuten *a* kesemutan

semuwa *a* meriah; semarak;

nyemuwakaké *v* memeriahkan

sén *n* sen

séna *n* prajurit

senadyan —> senajan

senajan *p* meskipun

sénapati *n* senapati; panglima perang
senar *n* senar

sendarén *n* nama bunyi-bunyian pd layang-layang, berbentuk spt busur
sendawa *n* 1 sb burung layang-layang; 2 sendawa; bahan campuran
     membuat mesiu

sendhal, nyendhal *v* menarik; menyentak;
     disendhal *v* ditarik; disentak;
     ~ mayang dicabut nyawanya

sendhang *n* sendang; telaga

séndhé, séndhén *v* bersandar;
     suméndhé *v* bersandar

sendhet *a* sendat; tidak lancar

séndhok *n* sendok

sendhon *n* nama lagu dl iringan gamelan

sendhu, nyendhu *v* mencerca; mencela

sendika *p* ya

seneb *a* segah; senak;

nyenebi *v* menyenakkan

Senén *n* Senin

seneng *a* senang;

seneng-seneng *v* bersenang-senang;

nyenengi *v* menyenangi; menyukai

senéni, nyenéni *v* memarahi

senés 1 —> sanés; 2 *kr* —> dudu; 3 —> béda

senéwen *a* senewen; agak gila

séng *n* seng

sengaja *adv* sengaja

sengak *a* merangsang dng keras (tt bau)

sengap, nyengap *v* mencela dng kata-kata keras

sengara *a* mustahil

sengen —> srengen

sengéngé —> srengéngé

senggak, senggakan *n* senggakan; suara yg diselakan pd tembang
     (biasanya diiringi gamelan) agar terdengar lebih semarak;

nyenggaki *v* memberi *senggakan*
sengganén *n* nama gamelan (dr besi)

¹**senggang** *a* senggang; tidak sibuk

²**senggang kr** —> waras

senggani —> **sengganén**

senggara, -- *macan n* gertak geratang; gertak sambal

sénggék —> **sénggét**

sénggét n galah penjolok;

nyénggét *v* menjolok

sénggol, **sénggolan** *v* bersentuhan; bersinggungan;

nyénggol *v* menyentuh; menyinggung

senggor, **senggar-senggor** *n* suara orang mendengkur

senggoyor, **senggoyeran** *v* terhuyung-huyung; sempoyongan

senggrék, **nyenggrék** *v* menjolok

senggroc, **nyenggroc** *v* menjolok

senggruk, **senggruk-senggruk** *v* bersedu-sedu

sengguh, **nyengguh** *v* menganggap; mengira

senggung n sb musang

senggur, **senggar-senggur** *v* berkali-kali mendengkur (ketika tidur)

senggut, **nyenggut** *v* merumput (kuda, sapi, dsb);

disenggutaké *v* dibiarkan merumput

senggutru n calon capung (dl air)

sengir *a* sangir

sengit *a* benci;

nyengiti *v* membenci;

nyenyengit *v* membencikan

¹**sengka**, **nyengka** *v* melaksanakan dng susah payah (tt pekerjaan dsb);

nyengkakaké *v* mempergiat;

kesengkan *v* dipaksakan;

sumengka *v* naik sangat terjal

²**sengka** —> ¹**saka**

¹**sengkala n** angka tahun yg tersirat dl kata-kata

²**sengkala n** aral; halangan

sengkang kr —> **suweng**

- sengkelit, nyengkelit** *v* menyengkelit; menyisipkan di pinggang (tt keris dsb)
- sengker, nyengker** *v* 1 menyengker; mengurung; memingit; 2 mengkhususkan agar istimewa (tt buah-buahan dsb)
- sengkéyég, pating** -- *adv* reyot, hampir roboh (tt gubuk dsb)
- sengkil** *a* berasa ditusuk-tusuk (tt perut)
- séngkléh** *a* terkulai
- sengkléh** —> **séngkléh**
- sengkoyong, sengkoyongan** *a* sempoyongan; terhuyung-huyung
- sengkrang, mak** -- *adv* berasa spt ditusuk (duri dsb)
- sengkring, mak** -- *adv* 1 berasa spt ditusuk duri dsb; 2 menyakitkan hati (tt kata-kata)
- sengkut** *a* giat (bekerja dsb);
nyengkut *v* mempergiat
- senglén** —> **¹selé, selén**
- séngok** *adv* keterangan mencium;
séngak-séngok *v* berkali-kali mencium
- sengol** *a* kasar dan keras (tt kata-kata)
- séngon** *n* nama tumbuh-tumbuhan
- sengsem** *a* senang kpd;
nyengsemaké *v* menyenangkan; menarik perhatian;
kesengsem *v* tertarik
- ¹seni** *a* seni
- ²seni** *v* kencing; berkencing
- senik** *n* bakul besar
- senjata kr** —> **gaman**
 -- **uwa** tulak; kutukan
- sentak, nyentak** *v* membentak;
nyentak-nyentak *v* membentak-bentak
- sentana** *n* sentana; kerabat raja dsb
- sentég, nyentég** *v* menekan keras-keras (merapatkan tenunan)
- sénter** *n* senter
- sénthé** *n* birah;
kesénthé *v* kebirahan

senthét —→ benthét

senthir *n* dian; pelita

senthong *n* bilik; kamar

senthuk, senthuk-senthuk *v* tersedu-sedu

sénti *n* senti; sentimeter

sentik, sentik-sentik *v* berdenyut-denyut

sentil *n* anak lidah

sentlup, sentlap-sentlup *adv* keluar masuk (tt ingus)

sentolop *n* lampu senter

sentor, nyentor *v* membersihkan kotoran dng menyiram air

sentosa *a* kukuh; kuat

sentrup, sentrap-sentrup *adv* keluar masuk berkali-kali (tt ingus)

sentug, mak -- *adv* tiba-tiba terangsang bau

sentul *n* nama pohon

senut, senut-senut *adv* berasa spt berdenyut-denyut

sép *n* sep (stasiun)

sepa *a* hambar krn sarinya berkurang (tt daging dsb)

¹sepah *n* sepah; ampas

²sepah —→ tuwa

sépak, nyépak *v* menyepak; menendang

sepan *a* sepan

sepana *n* nama bentuk keris

sepat *n* nama ikan

sepata 1 *n* sumpah; seranah; 2 *v* bersumpah; berseranah

sepatu *n* sepatu;

sepaton *v* bersepatu

sepédhah *n* sepeda

sepeket *a* akrab; karib; erat

sepékuk *n* spekuk

sepéthuk —→ sepékuk

sepélé *a* remeh

sepén *n* kamar

sepen *kr* —→ sepi

¹sepet *a* sepat (tt rasa);

-- madu manis sekali

²**sepet** *a* berasa pedas (tt mata yg mengantuk);

nyepet-nyepeti *v* mengganggu (penglihatan dsb)

³**sepet** *n* sabut kelapa

sepi *a* sepi; sunyi;

-- *ing pamrih* tidak mengharapkan imbalan dsb; -- **nyenget** sepi sekali;

nyepi *v* menyepi; bersepi-sepi;

kesepén *v* kesepian

sepir *n* sipir; penjaga penjara

sepiral *n* spiral

sepon *n* sepon

seporet *n* sport; olahraga

sepréi *n* seprai

sepréné *adv* sampai sekarang

sepriki *kr* —> **sepréné**

sepritus *n* spiritus

Septu *n* Sabtu

¹**sepuh** *kr* —> **tuwa**

²**sepuh, nyepuh** *v* menyepuh;

sepuhan *n* sepuhan; saduran

sepur *n* sepur; kereta api;

-- *truthuk* kereta api yg berhenti di setiap stasiun yg dilewati;

sepur-sepuran **1** *n* tiruan kereta api; **2** *v* bermain menirukan kerja kereta api;

nyepur *v* naik kereta api

ser, mak -- *adv* keterangan berputar

serak **1** *a* serak; parau; **2** *adv* berasa serak

serang, serangan *n* serangan;

nyerang *v* menyerang

serap *kr* —> **surup**

¹**serat** *kr* —> **layang**

²**serat** *kr* —> **tulis**

³**serat** *n* serat; sb serabut spt benang

serban *n* serban

serbat *n* serbat

serbét *n* serbet;

nyerbéti *v* mengelap dng serbet

serdhadhu *n* serdadu

seré *n* serai

séréd, sérédan *v* mengadu jago dng taruhan jago yg diadu itu pula;

nyéréd *v* menyeret; menarik

sereg, nyereg *v* mendesak; meminta segera

séréh —→ léréh

sérén —→ lérén

¹sereng *a* keras (tt perkataan)

²sereng *n* air kulit jeruk

sérep *n* cadangan

¹serep *kr* —→ **¹surup**

²serep, sumerep *v* mengetahui

sérét *n* seret; loreng pd tepi (kain);

nyéréti *v* memberi berseret

serét, nyerét *v* mengisap candu

seret *a* serat; sendat; tidak lancar;

keseretan *a* 1 terlalu serat; 2 tersendat dl kerongkongan (tt makan-an)

séri *n* seri; rentetan

serik *a* sakit hati;

nyerikaké *v* menyakitkan hati

serit *n* serit;

seserit *v* bersisir dng serit;

nyeriti *v* menyerit

serju *a* setuju; berkenan

séro *n* sero; perangkap ikan (ditancapkan di tepi laut)

sero —→ seru

sérok *n* serok;

nyérok *v* mencedok dng serok

sérong *a* serong

sérop, sérap-sérop *v* berkali-kali mencedok;

- nyérop** *v* mencedok
serot , **nyerot** *v* menyerot; mengisap; menyedot
sersan *n* sersan
sértipikat *n* sertifikat
seru *a* keras (tt suara dsb);
    nyerokaké *v* mengeraskan
sérum *n* serum;
    nyérum *v* menyerum
serut *a* nama tumbuh-tumbuhan
serutu —→ **srutu**
ses 1 —→ **rokok**; **2** —→ **udud**
sesa, kesesa *kr* —→ **kesusu**
sesak *a* sesak; kurang longgar
¹**seseg** *a* penuh sesak; berjejal-jejal
²**seseg** *a* sesak (napas dsb);
    sesegen *v* terisak-isak
³**seseg, disesegaké** *v* dipercepat (tt irama gamelan)
sésék *n* gedek kasar
sesel, nyeseli *v* menjelali; menyisipi
sesep, sesepan *n* susuan;
    nesep *v* 1 mengisap; mengesip; **2** —→ **nyusu**;
    nyesep *v* 1 mengisap; **2 kr** —→ **nyusu**
sésér *n* seser;
    nésér *v* mencari ikan dng seser
seser, keseser *v* terdesak; terpukul mundur
sését, nését *v* mengupas; membeset;
    nyését *v* mengupas (kulit); membeset
sesi —→ **seksi**
sésuk *n* besok; esok hari
séta —→ **putih**
setagén *n* setagen
setaking *a* mogok bekerja

setambuk *n* stambuk

setambul, komidi -- *n* komidi setambul

sétan *n* setan

setandar *n* standar; salat penopang sepeda dsb

setang *n* setang

setat *n* setat

setatsiun *n* stasiun

seték *n* setek; turus;

nyeték *v* menyetek; memotong

¹setél *a* cocok; sesuai; sama;

nyetél *v* mencocokkan; menyesuaikan

²setél, setélan *1* *v* bersetelan; memakai setelan; berselengkap; *2 n* se-lengkap pakaian (celana dan baju)

sasetél *num* sesetel; seperangkat

³setél, setélan *n* *1* tombol dsb untuk menyetel; *2* cara menyetel; *3* hasil menyetel;

nyetel *v* menyetel (radio dsb)

setéleng *n* sateleng; pertunjukan; pameran

seteling *n* steling; pengaturan kedudukan pasukan yg sedang melakukan gerakan kemiliteran

setémpel *n* setempel; cap

séten *v* berberenga

setén *n* asisten; wedana

setengah *n* separo; setengah;

-- **umur** setengah umur; setengah baya

séhél, séhélan *v* gatal kemudian berbintik-bintik (di sela-sela jari dsb)

séhép *n* tahi mata

sethithik *adv* sedikit

séhop, séhop-séhop *adv* keterangan bernafsu sekali (tt makan)

setik, -- balik *n* setik balik

setingkul *n* batu bara

setip *n* setip; karet penghapus

setipar —> **istipar**

setir, nyetir *v* menyetir; mengemudikan

setiti *a* berhati-hati (mengatur ekonomi dsb)

setiyar —→ **iktiyar**

setlika 1 *n* setrika; 2 *v* menyetrika

setop *v* setop; berhenti;

setopan *n* setopan; tanda untuk menghentikan;

nyetop *v* menyetop; menghentikan

setoplés *n* setoples

setor *v* setor

sétra *n* ladang pembuangan;

· **nyétrakaké** *v* membuang; mengasingkan; menyingkirkan

setrap *n* setrap; hukuman (di sekolah dsb)

stréng 1 *n* tali kekang; 2 *a* keras (tt peraturan dsb)

setri *kr* —→ **wadon**

setrika —→ **setlika**

setrimin *n* setrimin

setring —→ **stréng**

setrip 1 *n* setrip; 2 *a* agak gila

setriwel *n* setiwel

setup *n* setup; sirup

Setu *n* Sabtu

setuju *v* setuju;

· **nyetujoni** *v* menyetujui

setum *n* kereta penggilas jalan

setunggal *kr* —→ **siji**

setunggil *kr* —→ **siji**

setup *n* setup (minuman dng isi buah-buahan)

¹**setut** *n* sabuk; ikat pinggang

²**setut, nyetut** *v* mengejar

setya *a* setia;

prasetya *v* berjanji

séwa, nyéwa *v* menyewa

séwaka, sinéwaka *v* dihadap rakyatnya (tt raja);

paséwakan *n* penghadapan

sewiwi —→ **suwiwi**

séwot *a* sewot

séwu *num* seribu

si p si

sibar *n* obat yg dilumaskan (di dada dsb)

sibin, sibing *v* membasuh (kaki, tangan, dsb) dng cara diseka

siblon —> **ciblon**

sibrat —> **sébrat**

sibu —> **ibu**

sida *adv* jadi;

nyidakaké *v* melanjutkan; meneruskan

sidekah *v* 1 sedekah; berderma kpd orang miskin dsb; 2 selamatan

sidhakep *v* bersedekap

¹**sidhat, nyidhat** *v* memintas;

sidhatan *n* pintasan

²**sidhat** *n* jn belut

sidhekah —> **sedhekah**

sidheku —> **sedheku**

sidhem *a* sepi; diam; reda;

nyidhem *v* meredakan;

sesidheman *v* dng diam-diam

sidik *a* 1 cerdik; 2 nyata

sidikara, disidikara *v* diberkati; diberi doa-doa, mentra, dsb; didoakan

siduwa —> **seduwa**

sigar *adv* belah;

sigaran *n* belahan;

nyigar *v* membelah

sigege *v* berhenti;

disigeg *v* dihentikan

¹**sigit** *a* bagus; tampan

²**sigit, sigitan** *kr* pilis

sigra *kr* —> **waing**

sigrak *a* bergas; cergas; cekatan

sih *n* kasih;

-- **wilasa** belas kasihan

siji, -- **thil** *n* hanya satu; tidak ada lainnya;

sijiné *n* yg satunya;

nyiji *adv* masing-masing satu (pembagian dsb)

sik —→ **kosik**

sikara, nyikara *v* mengganggu; menganiaya

¹sikat *n* sikat

²sikat *a* tangkas; cekatan

sikatan *n* nama burung

sikep, nyikep *v* mendekap;

~ gegaman membawa senjata; siap dng senjata

siki —→ **dhisik**

sikiah *n* nama judi

sikil *n* kaki

siksa *n* siksa;

nyiksa *v* menyiksa;

pasiksan *n* siksaan

¹siku, nyiku *v* menyipati

²siku *n* tulah;

kesiku *v* kena tulah

sikut *n* siku; sendi tangan;

kesikut *v* kena siku

sila *v* bersila;

-- **tumpang** bersila kedua kaki saling betindih; bersila angkat

silad, siladan *n* sayatan (bambu dsb)

silak, nyilakaké *v* menyingkapkan; menyingsingkan (lengan baju dsb);

sumilak *v* tersingkap

silat *v* silat

silaturahmi *n* silaturahmi

siléh —→ **silih**

silem, nyilem *v* menyelam

silep, kesilep *v* tenggelam

sili *n* nama ikan

silib, nyilibaké *v* menggelapkan; menyembunyikan;

sesiliban *v* curang

silih, silihian *n* pinjaman;

- nyilih** *v* meminjam.
- silir** *a* sejuk krn kena angin;
- sumilir** *v* bertiup sepoi-sepoi; bersilir-silir
- silit** *n* dubur; pelepasan
- silsilah** *n* silsilah
- siluman** *n* siluman
- sima** *kr* —> macan
- simah** *kr* —> bojo
- ¹**simak** —> ibu; embok
- ²**simak, nyimak** *v* menyimak
- simbah** *n* kakek; nenek
- simbar** *n* nama tumbuh-tumbuhan;
- **dhadha** rambut dada
- simbok** —> embok
- simbul** *n* simbol
- simpang, simpangan** *1 n* simpangan *2 v* bersimpangan;
- nyimpang** *v* menyimpang; menyingkir;
- nyimpangi** *v* menyingkiri; menghindari
- simpar, nyimpar** *v* menyisihkan dng kaki
- simpen, simpenan** *n* simpanan;
- nyimpen** *v* menyimpan
- simping** *n* sumping
- sinaosa** *kr* —> senadyan
- sinar** *n* sinar; cahaya
- sinarawédi** *a* karib (spt saudara sendiri);
- sedulur** -- *n* teman akrab; teman karib
- sinau** *v* belajar;
- nyinau** *v* mempelajari
- sindap** *n* sindap; ketombe; kelemumur
- sinder** *n* sinder; pengawas pekerja perkebunan
- sindhén** *n* pesinden; penembang;
- nyindhén** *v* menembang;
- pesindhén** *n* pesinden
- sindhung, -- riwut** *n* angin ribut; topan

sindik *n* pasak kecil

sindikara —→ **sidikara**

sindur *n* nama kain

sing *p* yang;

sing-sing *adv* macam-macam

singa *n* singa

singebo *kr* —→ **kemul**

singer *adv* tampak kewibawaannya

singgah, singgahan *n* simpanan;

nyinggahaké *v* menyimpan

singgang *n* tunas batang padi (sesudah dituai)

singgat *n* berenga

singget, singgetan *n* sekat;

nyingget *v* menyekat

singgih *v* berpangkat; berkedudukan

singgul *n* jerangau dsb yg dipipis kemudian dikemaskan pd pangkal telinga dsb;

nyinggul *v* melumas dng singgul

singid, sesingidan *adv* dng sembunyi-sembunyi;

nyingidaké *v* menyembunyikan

singkab *n* rusuk; dada bagian sisi

singkal *n* sungkal

singkang, nyinkang-nyinkang *v* mengusir; menyingkirkan

singkék *n* singkek; orang cina totok (baru datang dr Tiongkok)

singkel *kw* —→ **sedhih**; susah

singkir, nyinkir *v* menghindari; menyingkir;

sumingkir *v* menghindar; pergi

singkong *n* singkong; ubi kayu

singkur, nyinkur *v* 1 membelakangi; 2 mengabaikan

singlon, sesinglon 1 *v* menyamar; 2 *n* samaran

singsal, kesingsal *v* tercecer; hilang

¹**singset** *a* langsing; singsat

²**singset** *a* erat (tt ikatan);

nyingsetaké *v* mengeratkan (ikatan);

paningset *n* barang pengikat

singsot *v* bersiul;

nyingsoti *v* memanggil dsb dng bersiul

singu, singunen *a* gamang

singub *adv* kelihatan gelap sehingga menakutkan

sinjang *kr* —> jarit

¹**sinom** *n* anak rambut (pd dahi)

²**sinom** *n* daun asam muda

³**sinom** *n* nama tembang

⁴**sinom** *n* nama bentuk rumah

sinten *kr* —> sapa

sinthing *a* sinting; agak gila

sinyo *n* sinyo

¹**sipat** *n* sifat; watak

²**sipat, -- kandel** *n* andalan (azimat dsb); -- **kuping** *a* kencang sekali
(tt berlari)

³**sipat, nyipat** *v* meluruskan

⁴**sipat, nyipati** *v* menyaksikan; mengetahui

sipeng *kr* —> inep

sipil ¹ *n* sipil; ² *a* sangat sepele

sipit *a* sипит

sipoa *n* swipoa

sir *a* ingin;

ngesiri *v* berkeinginan

sira *pron* engkau; kamu

sirah *n* kepala

¹**siram, nyiram** *v* menyiram

²**siram** *kr* —> adus

sirap *n* sirap

¹**sirat, nyirat** *v* memerciki

²**sirat** —> sorot

sirep *n* sirep; mantra yg membuat orang lalai atau tertidur;

nyirep *v* ¹ meredakan; ² memantrai

sirig *v* berlari di tempat dng meloncat-loncat

sirik, sesirik *v* pantang; berpantang;

sirikan *n* sirikan; pantangan;

nyirik *v* menyirik (makan makanan tertentu dsb)

sirna *v* hilang; lenyap;

nyirnakaké *v* 1 melenyapkan; 2 membunuh

sirsak *n* sirsak; nangka belanda

sirsat —> **sirsak**

sirung *a* gelap dan menakutkan (tt tempat)

sisa *n* sisa;

nyisani *v* menyisakan

sisah *kr* —> **susah**

sisan *adv* sekalian; sekaligus

sisi *v* mengeluarkan ingus

sisig *n* gerang;

sisigan *v* bergerang;

nyisig *v* menggerang (gigi)

sisih *adv* 1 sebelah; 2 sisi;

nisih, nyisih *v* menepi; menyingkir;

nyisihaké *v* menyendirikan; menyisihkan

'sisik *n* sisik;

nyisiki *v* meraut; menyisiki

'sisik, -- melik *n* sisik melik; pertanda petunjuk

sisil, nyisil *v* makan dng mengelupas kulitnya dng gigi (padi, kedelai, dsb)

sisip, -- sembiré *adv* kalau tidak untung;

nisip *v* meleset; melenceng

sisir, nyisir *v* merajang (gula jawa dsb)

sita, nyita *v* menyita; membeslah

sithil *a* sedikit

sithip *a* sipit

sithok —> **siji**

siti *kr* —> **lemah**

sitinggil *n* balai penghadapan di kraton

sitok —> **siji**

siwa *n* uak

siwah ——> sléwah

siwal *v* serkah

siwalan *n* siwalan (jn pohon)

siwer *a* juling (tt mata)

siwi ——> anak

¹**siwil, siwilan** *n* kelebihan yg bukan seharusnya

²**siwil, siwilan** *n* tunas (tebu dsb)

siwur *n* sibur

siya, ambek -- *a* sewenang-wenang

siya-siya *a* sewenang-wenang

siyaga *v* siap; siap sedia

siyal *a* sial

siyam *kr* ——> pasa

siyang *kr* ——> awan

siyasat *n* siasat; politik (muslihat, taktik, dsb)

siyos *kr* ——> sida

¹**siyung** *n* taring

²**siyung, sasiyung** *num* seulas; sebiji (bawang dsb)

siyut, ora — *adv* tidak sudi

sladhah *n* selada

sladhang, nyladangaké *v* melintangkan; mengalangkan

sladri ——> slédri

¹**slaga** *n* tingkah laku

²**slaga** *n* kelopak bunga

slaka *n* perak

slamber ——> samber

slambu ——> klambu

slamet *n* selamat;

slametan 1 *n* selametan; 2 *v* mengadakan selamatan;

nylameti *v* menyelamati

slamur, nylamur *v* berusaha melupakan kesusahan dsb (dng melakukan pekerjaan atau bermain-main dsb);

dislamur *v* dibuat lupa kesusahannya dsb (dng melakukan pekerjaan atau bermain-main dsb)

slang *n* selang; pipa karet

slangkrah —> **sangkrah**

slarak *n* palang sorongan (palang pintu dsb)

Slasa *n* Selasa

slasar *n* alas; lapik

slasih *n* selasih

slawat *n* 1 selawat; 2 uang selawat;

slawatan *v* membaca selawat; berselawat

slebar, pating *-- adv* berserak-serak

slébor *n* tedeng roda sepeda dsb

slédér *a* senang pamer

slédri *n* seledri

¹**slemet, slemet-slemet** *adv* berasa sakit (tt perut)

²**slemet** *n* makhluk halus

slempit, slempitan *n* tempat menyisipkan;

sumlempit *v* terselip (berada di sela benda-benda);

nylempit *v* menyelip (berada di sela benda-benda)

slendep —> **slundup**

¹**slénder** *n* silinder

²**slénder** *n* penggilas jalan

sléndro *n* nama laras (gamelan)

sléndhang *n* selendang

slenget, sumlenget *a* hangat; panas

slenggroc, pating *-- adv* bersama-sama mendengkur (bab i dsb)

sléngkrah, pating *-- adv* porak-poranda; porak-parik

slengkrang —> **sengkrang**

sléngkréng, nyléngkréng *v* duduk (di atas);

sasléngkréngan *adv* sebentar dipakai (tt pakaian dsb)

slengkring —> **sengkring**

slenthem *n* jn gamelan

slenther, nylenther *v* pergi dng diam-diam

slenthir, pating *-- adv* pergi satu per satu

slentik, nylenzik *v* mengenai dng jentik; menyepak ke belakang

slenting, mak -- *adv* tiba-tiba muncul (tt bau busuk dsb)

slepa *n* epok

slepek *a* sesak ; tidak longgar;

nylepek *v* mendesak (tt waktu dsb);

keslepek *adv* kekurangan (waktu atau tempat)

slepén —→ **slepi**

slera *n* bilah penguat dinding bambu (gedek)

slesep *v* sisip; susup; masuk;

nlesep *v* menyisip; menyusup;

nlesepaké *v* menyisipkan; menyusupkan

slesih —→ **tlesih**

sléwah *a* berlainan warna (separuh putih separuh hitam dsb)

sléwar, nyléwar *v* menyerong; melencong

sléwéng, sléwéngan *v* menyeleweng

sléyor, sléyar-sléyor *a* goyah;

sléyoran *v* terhuyung-huyung; sempoyongan

slibuk, nlylibukaké *v* memberikan (uang atau barang palsu dsb)

sligi *n* seligi (kayu spt tombak pd alat tenun)

slilit *n* sisa makanan yg terselip di sela-sela gigi;

sliliten *a* kemasukan slilit

slimpet, slimpetan *v* bersembunyi

slimut *n* selimut

slindhitan *n* burung jn betet tetapi kecil

slingker, mak -- *adv* membelok secara mendadak;

nylingker *v* membelok secara mendadak

slingkuh *a* selingkuh; curang;

dislingkuhaké *v* digelapkan; dikorupsi

slinthus *v* sembunyi;

nylintut *v* bersembunyi

¹**slira kr** —→ **awak**

²**slira pron** kamu; engkau

sliri, slira-sliri *v* mondar-mandir; berseliweran

sliring, sliringan *v* berpapasan; berselisih atau berbeda jalan

¹**slisir, nylisir** *v* menyimpang; menyerong

²**slisir** *n* jn tembang Jawa

sliwah —→ sléwah

sliwer, sliwar-sliwer *v* berseliweran; berkeliaran;

sliweran *v* berseliweran; berkeliaran

slobog *n* motif kain batik

slobok *v* masuk;

nylobokaké *v* memasukkan ke lubang

slodho, slodha-slodho *v* menyelonong masuk (tampak tidak sopan)

slogrong, slogrong-slogrong *adv* kelihatan cepat besar

slohog, slohak-slohog *adv* kurang sopan (dl berbicara)

sloka —→ saloka

sloki *n* seloki

slomot *v* sulut;

nylomot *v* menyulut

slomprét *n* selompret; terompet

slondhoh, nylondhoh *v* mendekati; menegur (secara hati-hati dan sopan);

dislondhohi *v* didekati (secara baik-baik)

slondhok *n* gelang-gelang pd ikat pinggang

slonjor *v* unjur; berunjur;

nylonjoraké *v* mengunjurkan (kaki);

dislonjoraké *v* diunjurkan (kakinya)

slonong, slonang-slonong *a* kurang ajar; kurang tata krama;

nylonong *v* menyelonong; menyusup

slonthongan *n* kelongsongan; belongsong

slop *n* selop

slorok, slorokan *n* laci; anak meja;

nylorok *v* mendorong

sluku *v* duduk dng kaki berunjur

slukup *n* sb kopiah

slulup *v* selam; menyelam;

dislulupi *v* diselami

sluman-slumun *adv* masuk ke mana-mana tanpa ragu-ragu

- slumbat** *n* sula; penyula;
nylumbat *v* menyula (kelapa dll)
- slundhep** *v* tancap; tusuk;
nylundhepi *v* menancapi; menusuki (dng jarum dsb)
- slundhing, slundhingan** *n* 1 selingan; 2 pengganti; 3 pekerjaan sambilan;
nylundhingi *v* 1 menyelingi; 2 mengganti (untuk sementara)
- slundup** *v* masuk; selundup;
- slundap-slundup** *v* keluar-masuk;
nylundupaké *v* memasukkan (sesuatu secara gelap); menyelundupkan
- slup, mak** -- *adv* secara tiba-tiba masuk;
ngeslupaké *v* memasukkan
- slusup, slusap-slusup** *adv* mudah dl memasukkan atau menusukkan sesuatu;
- nylusupaké** *v* memasukkan; menusukkan
- sluthu, slutha-sluthu** *adv* masuk secara tidak sopan;
nyluthu *v* masuk (secara tidak sopan)
- sluwag, pating** -- *adv* rambut yg menggerbang (terurai dan kusut)
- sluwit, pating** -- *adv* berjerabai; compang-camping
- Smarandana** —> **Asmarandana** (nama tembang Jawa)
- so** *n* daun belinjo muda
- sob** *a* surut (msl air)
- sobat** *n* sahabat; teman
- sobrah** *n* 1 akar gantung; 2 hiasan pd kepala pengantin **wanita**
- sobyong** *n* jn permainan anak-anak (telapak tangan terlentang dan dihitung)
- soca kr 1** —> **mata**; 2 —> **inten**
- sodhér** *n* solder; patri;
nyodhér *v* menyolder
- ¹sodor** *n* sodor (sb tombak panjang);
nyodor *v* menombak;
- ²sodor, gobag** -- *n* jn permainan
- sog, disogaké** *v* 1 diletakkan; 2 digaruk-garuk (tt rambut)
- ¹soga** *n* soga (pohon sbg bahan pemerah);
sogan *n* 1 sesuatu yg sudah dimerahkan (kain dsb); 2 pemerah;

nyoga *v* memerahkan dng soga (tt kain batik)

soga, -- **thuntheng** *n* nama buah kecil-kecil merah hitam
sogata —> **sugata**

sogléng *n* tunas pd tumbuhan;

disogléng *v* dipelihara tunasnya (tt tumbuhan dsb);

disogléngi *v* dipetik tunasnya

sogok *n* penyogok; penjolok;

nyogok *v* 1 menyogok; 2 membayar lewat belakang
sogol, **sogolan** *n* tunas

soji *n* badut; pelawak

'sok *p* kadang-kadang;

-- **sapaa** siapa saja; -- **ngonoa** kalaupun begitu;

sok-sok *p* kadang-kadang

²sok, **ngesok** *v* menuang; mencurahkan

soka *n* pohon soka

soklat *n* coklat

sokong, **sokongan** *n* sokongan; bantuan;

nyokong *v* menyokong; membantu

sekoteng *n* sekoteng

sokur *p* syukur;

-- **bagé** *adv* lebih baik lagi kalau ...;

nyokuraké *v* ikut bersyukur; menyampaikan syukur

sol *v* tumbang;

ngesolké *v* menumbangkan

solah *n* gerak; tingkah laku;

-- **bawa** tingkah laku; -- **tanaga** tingkah laku; -- **tingkah** tingkah laku;

disolahaké *v* digerakkan

soléd *n* sudip

Soma *n* 1 Senin; 2 bulan

sombong *a* sompong; congkak; angkuh

sompél *a* rompes; serkah

'sompil, *n* siput kecil

²sompil, kupat -- *n* ketupat berbentuk limas (bungkusnya daun bambu)

¹sompok *1 a* sesak; sempit; *2 adv* mendesak (tt waktu)

²sompok *n* gubuk

sondhér *n* sampur; selendang;

sondhéran *v* memakai sampur atau selendang

sondhol, nyondhol *v* menyondol

song *n* rongga; relung (pd tepi sungai dsb)

songa *n* benang sutera

songar *a* besar mulut; sompong;

sesongaran *a* berbesar mulut; sompong

songkél *n* pengungkit

nyongkél *v* mengungkit

songkob, disongkobaké *v* digerbangkan pd dahi (tt rambut)

songol *a* keras dan kasar (bicaranya)

songsong *kr* —> payung;

songsongan *v* berpayung

sonten *kr* —> soré

sontrot *n* serabut; urat (pd ubi, buah mangga, dsb);

nyontrot *v* berserabut

sonya *a* kosong; sepi

¹sop *n* sop

²sop —> sob

¹sopak, sopakan *n* sambungan; pengganti;

nyopak *v* menyambung; mengganti

²sopak *n* cemara (rambut);

sopakan *v* memakai cemara

sopal *n* cincin hiasan pd tombak

sopan *a* sopan

¹sopi *n* minuman keras; arak

²sopi *n* botol bentuknya persegi

sopir *n* sopir; pengemudi;

nyopir *v* mengemudikan

¹sor —> asor;

disoraké *v* direndahkan; ditunakan;

kasoran *n* kalah

²**sor, ngesor** *v* menuangkan; mencurahkan (air dsb)

sora *a* keras (tt suara)

sorah *n* pidato;

sesorah *v* berpidato;

nyorahaké *v* menyampaikan pidato

soré *n* sore;

soré-sorénan *adv* pd waktu sore;

kesorén *adv* terlalu sore; sampai sore

soréng, kumidhi -- *n* pertunjukan (ketangkasan; akrobatik)

¹**sorog** *n* kunci;

nyorog *v* mengunci (membuka atau menutup sesuatu);

disorog *v* dibuka dng kunci

²**sorog, disorog** *v* 1 dipercepat; 2 diganti

soroh *v* serah;

-- **amuk** mengamuk;

nyorohaké *v* menyerahkan

sorok *n* alat bertangkai panjang (untuk menghimpun padi atau gabah, sampah, dsb);

nyorok *v* menyorok (menghimpun dng sorok)

sorot *n* sinar; cahaya;

nyorot *v* menyinari;

sumorot *v* bersinar; bercahaya

sosis *n* sosis

sosog *n* anyaman dr bambu (untuk menjolok buah-buahan dsb)

sosoh, disosoh *v* disosoh; diceruk (ditumbuk bersih-bersih tt padi)

sosol *a* gagap;

kamisosolen *adv* tergagap-gagap

sosor *n* sudu; paruh itik dsb;

-- **bébék** 1 nama tumbuh-tumbuhan; 2 nama bentuk sendok;

nyosor *v* menyudu

sosot, disosot-sosotaké *v* dikata-katai; dicaci maki

¹**sot** *n* kutukan;

- disotaké** *v* dikutuk; dikenai kutuk
²sot *a* lepas;
- ngesotaké** *v* melepaskan
sothal-sathil *a* compang-camping
sothil *n* sutil
soho, nyoho *v* menggocoh dng punggung sendi jari berlipat
soto *n* soto
sotya *n* intan;
sesotya *n* bermacam-macam intan
sowak —→ **suwak**
sowan *kr* —→ **séba**
sowang, sowang-sowangan *adv* sendiri-sendiri
srabi *n* serabi; serabai
srabud, srabudan *adv* serba guna (tt perkakas dsb); serba dapat
sragdhara *n* nama tembang
srah, srah-srahan *n* 1 serahan; 2 penyerahan;
ngesrahaké *v* menyerahkan
¹**sakah** *a* serakah; loba; tamak
²**sakah** *n* barang pemberian dr pihak pengantin pria kpd keluarga
 putri
¹**srama** *n* persembahan; pemberian;
 nyramakaké *v* menyewakan
²**srama** —→ **asrama**
srambah, disrambah *v* dirantai;
 kesrambah *v* terlalui; didatangi;
 sumrambah *v* meliputi
srambi *n* serambi
srambung —→ **sambung**
srampat, nyrapad *v* 1 menyengkelit; merampat (pagar hijau dsb);
 disrampad *v* dipotong (bagian atasnya)
srampang, srampangan *adv* secara sekilas;
 nyrapang *v* melempar (dng sabit, kayu, dsb)
srana —→ **sarana**
srandhal *n* sandal

srandhul *n* pertunjukan sj sandiwara

¹srandu *adv* seluruh;

sranduning awak *adv* seluruh tubuh

²srandu, nyrandu *v* **1** menegur; **2** menyakiti (dng kata-kata)

sranta *a* sabar; tenang; tidak tergesa-gesa;

ora -- *adv* tidak bersabar hati

sranthal —> **jranthal**

sranthil, pating -- *a* compang-camping (tt pakaian) yg bergantungan
sranti *a* sabar; tenang;

disrantékaké *v* disabarkan; dinanti dng sabar

srantos *kr* —> **sranti**

¹srapat, nyrapat *v* **1** menyerempet; **2** membidik

²srapat, nyrapat *v* melihat (secara sekilas);

saksrapatan *adv* sepintas lalu

srasah *n* lapis; balut;

disrasah *v* dilapisi; dibalut (diberi balut)

sraséh, disraséhaké *v* dibicarakan; diperbincangkan;

sraséhan *n* saresehan

srati *n* serati; tukang memelihara gajah;

nyraténi *v* meladeni; melayani

srawé, srawéan *v* **1** berjerambai; **2** bergapaiyan

rawing *n* sb kirai; tirai;

pating -- *adv* bertembuk-tembuk (km sangat tipis tt kain dsb)

srawung *v* bergaul;

sesrawungan *v* bergaul;

pasrawungan *n* pergaulan

sraya *n* bantuan; pertolongan;

srayan *v* mengerjakan bersama-sama;

disraya *v* dimintai bantuan

sreban *n* serban

srebát *n* serbat

srebed, srebed-srebed *n* tiruan bunyi (angin berhembus, kain jarit yg dipakai ketika berjalan, dsb);

sumrebed **1** *adv* sepoi-sepoi basah (tt angin bertiup); **2** *a* semerbak

(tt bau bunga dsb)

srebét *n* serbet

srébong, pating -- *adv* kedodoran (tt pakaian dsb)

sreg 1 *n* keterangan mulai duduk; **2 a** pas; sesuai; **3 a** mantap (rasa hati)

sregep a rajin;

disregepi *v* dikerjakan dsb dng rajin

sréi a iri hati; dengki

srék p tiruan bunyi pergesekan dsb

srékal, srékalan *n* tipu muslihat;

nyrékal *v* mengakali; memperdayakan

srékat, -- desa *n* pamong desa

sreming-sreming *adv* kurang jelas; kedengaran sayup-sayup (tt kabar dsb); **2** mulai tampak sehat

srempal, pating -- *adv* compang-camping

srémpang *n* selempang

srémpéd, srémpédan *v* berserempetan; bersinggungan;

nyrémpéd *v* menyerempet;

kesrémpéd *v* keserempet; terserempet

srempeng, nyrempeng *v* dipergiat (dl mengerjakan sesuatu dsb)

srempil, disrempil *v* direpih; diambil; dibeli (sebagian)

semplah, pating -- **1** *adv* compang-camping; **2 v** terkulai

sréng *n* tiruan bunyi (goreangan yg baru dimasukkan ke penggorengan)

srengén a marah;

nyrengéni *v* memarahi

srengéngé *n* matahari

srenit, pating -- *adv* terasa spt dicubit-cubit

srenteg a sedang (tt perawakan wanita)

srenthit, pating -- *adv* saling berbunyi (peluit dsb)

srenti *adv* tidak serempak; tidak bersama-sama (datang, keluar, dsb)

srenut, pating -- *adv* terasa sakit spt berdenyut-deniyut

srepan *adv* cepat berhasil (dl hal memancing ikan dsb)

srepegan *n* nama gending

srépét *n* keterangan bunyi menghunus (keris dsb)

sréséh a ramah

- sresep, pating -- *adv*** kelihatan saling menyusup atau meresap
- sréwéh, sréwéhan *n*** lubang saluran air
- sréyég, sréyag-sréyég *a*** goyah; reyot
- sréngat *n*** syariat;
- disréngataké *v*** 1 diselamatkan; disedekahi; 2 disambut (dng muka masam)
- sréwat-sréwot *a*** serba tergesa-gesa dan kasar (tt perbuatan, tingkah laku, pekerjaan, dsb)
- sriawan *n*** seriawan
- sribid, sribid-sribid *a*** sepoi-sepoi;
- sumribid *a*** sepoi-sepoi
- ribombok *n*** burung ayam-ayaman
- rigadding *n*** serigading (nama bunga)
- riganggu *n*** nama tumbuh-tumbuhan
- rigunting *n*** serigunting (burung yg ekornya spt gunting)
- rigunung *n*** serigunung
- srikawin *n*** mahar; maskawin
- srikaya *n*** serikaya; buah nona
- srikuning *n*** jn padi
- srikut, srikutan *v*** bergapaiyan; berlambaian (tangannya)
- srilak, sedulur -- *n*** saudara seibu (tetapi lain bapak)
- srilara *n*** bangkai yg terletak di berlambaian (tangannya)
- rimanganti *n*** nama gapura; bangsal; pintu gerbang (halaman balai) di depan istana
- rimangepel *n*** ciri kuda yg kaki depannya putih
- rimbit —> sarimbit**
- rimenganti —> srimanganti**
- rimped, ny mped *v*** menyaur; menjerat (kaki dsb);
- kesrimped *v*** tersaur; terjerat
- rimpi *n*** nama tarian
- rimpong *n*** tali pengikat kaki;
- disrimpong *v*** diikat kedua kakinya
- rinata *n*** nama tembang
- rindhitan *n*** burung srindit

sringah, sumringah *a* berseri-seri; cerah; terang

¹srinhil *n* 1 tahi candu; 2 tahi kambing

²srinthil, sumrinthil *adv* dng senang hati mengikuti (dl bepergian dsb)

¹sripah *n* kematian;

kesripanhan *n* kematian (ayah, ibu, saudara, dsb)

²sripah *n* syarifah

sripanganti —> **srimanganti**

sripenganti —> **srimanganti**

¹sripit *adv* berjalan dng langkah yg pendek-pendek

²sripit, nyripit *v* menghirup atau meminum (sedikit-sedikit)

srisakit *kr* —> **srilara**

¹srisig *n* 1 batu pengganjal dinding; 2 pagar dr anyaman bambu

¹srisig *v* menari berjingkat-jingkat

sriti *n* burung layang-layang

sriwed, pating -- *adv* bersimpang-siur banyak sekali (tt orang berjalan dsb)

sriwing, sriwing-sriwing *adv* 1 berasa spt ditiup angin sepoi-sepoi; 2 kurang jelas (tt kabar dsb); sayup-sayup (tt kabar)

sriyat, sriyatan *n* syarat untuk penolak bala dsb;

disriyati *v* diberi sesaji untuk penangkal; disemaki; diberi sajen (makanan berupa kepala kerbau)

srobod, srobotan *n* hasil menyerobot;

nyrobod *v* menyerobot

srodok, nyrodok *a* kejur; keras dan kaku (untuk rambut dsb)

srog *n* keterangan duduk tiba-tiba dsb;

ngesrogaké *v* menyorongkan (kursi, meja, dsb)

srogal-srogol *a* serba tergesa-gesa dan kasar (tt perbuatan, tingkah laku, pekerjaan, dsb)

srompod *n* tumbuh-tumbuhan yg mengotorkan (spt rumput-rumputan)

srondhol, nyrondhol *v* menyondol; menabrak (dr belakang)

stronggot *n* moncong babi;

nyronggot *v* menyeruduk dng moncong

sronthal-sranthil 1 *a* compang-camping; 2 *adv* sangat melarat

srowal-srowol *a* kasar; kurang ajar

srowod, pating -- *adv* berserabut; berbulu-bulu

srowong, srowongan *n* lubang;

nyrowongi *v* melubangi

sruba —→ ¹**suba**

srubud, srubud-srubud *n* tiruan bunyi angin kencang

srudug, nyrudug *v* menyeruduk; menyondol (tt kambing, sapi, dsb)

srumbung *n* serombong

srundéng *n* serundeng; serunding

srúnén *n* 1 gamelan Madura; 2 wayang orang (di Madura)

sruni *n* 1 seruni (bunga melati); 2 seruling

¹**srunthul, nyrunthul** *v* lari dng merunduk

²**srunthul** *n* nama hama

sruput, sruput-sruput *adv* berkali-kali menghirup;

nyruput *v* menghirup (teh, kopi, dsb)

¹**sruti** —→ **surti**

²**sruti** *n* kitab suci

srutu *n* ceritu

sruwa *n* sagar (lidi ijuk)

sruwag, pating -- *adv* terurai (tt rambut dsb)

sruwal *n* celana

sruwé, nyruwé *v* menegur; memperingatkan; mencela

sruwed, pating -- *adv* bersimpang-siur

sruwék —→ **suwék**

sruwi, sruwi-sruwi *p* serba

sruwil, pating -- *adv* cabik-cabik; berjerambai

sruwing, sruwing-sruwing *adv* kurang jelas; sayup-sayup kedengaran (tt kabar dsb)

sruwud, pating -- *adv* berserabut; berbulu-bulu

sruwung, pating -- *adv* mendengung-dengung (tt angin dsb)

¹**suba, nyuba-nyuba** *v* menghormat dng sangat

²**suba** *a* indah; baik

subal *n* subal; campuran;

nyubali *v* memberi subal; memberi campuran

subasita *n* sopan santun

subuh *n* subuh

subur *a* subur

suci *a* suci

sesuci *v* bersuci;

nyucéni *v* menyucikan; membersihkan

suda *a* berkurang;

sudan *n* pengurangan;

nyuda *v* mengurangi

sudagar *n* saudagar;

sudagaran *v* berdagang

sudarawédi *n* teman akrab; teman karib

sudarma **1** *a* murah hati; baik hati; **2** *n* ayah

sudarsana *n* contoh; teladan

sudhang —> sundhang

sudhét, **sudhétan** *n* selokan simpangan;

nyudhét *v* **1** membedah; **2** menyimpangkan (aliran sungai dsb)

sudhi *n* takir kecil (dasarnya menyembul)

sudhiya *v* sedia; menyediakan

sudhung *n* **1** gerumun (tempat berkerumun babi hutan); **2** pondok; rumah

sudi *a* sudi; mau

sudibya *a* **1** mulai; **2** hebat

sudira *a* sangat berani

sudiradyaka *n* nama tembang

sudra *n* sudra; orang hina;

-- **papa** *a* hina dina; hina papa.

suduk *n* cocok;

sudukan *adv* terasa sakit pd perutnya;

nyuduk *v* menusuk; menikam

sugal *a* kasal; kaku

sugata *n* suguh; suguhan;

nyugata; *v* menyuguh; menjamu;

pasugatan *n* suguhan; hidangan

sugeng —> slamet

sugih *a* kaya;

-- **parikan** banyak akal; banyak inisiatif;
nyugihi *a* menyebabkan kaya; mengayakan;
kasugihan *n* kekayaan;
pasugihan *n* hal yg mengayakan

sugreng *adv* tampak angker (tt hutan dsb)

¹**sugu**, **nyugokaké** *v* memasukkan; menyodorkan masuk (tt kayu bakar dsb)

²**sugu** *n* bilah bambu untuk menghaluskan;

nyugoni *v* menggosok dng sugu

suhuh *v* suguh;

suguhan *n* suguhan; hidangan;

nyuguh *v* menjamu; memberi hidangan

sugun, **nyugon** *v* menghormat

¹**suh** *n* simpai (lingkar atau gelang-gelang dr rotan atau logam);
ngesuhi *v* menyimpai; membubuhi simpai

²**suh** *a* hancur; rusak

suhud *v* beribadat; menjauhi keduniaan

suhul *v* memusatkan pikiran (untuk mencapai sesuatu)

sujalma *n* orang; manusia

¹**sujana** *a* curiga;

sujanan *adv* selalu curiga;

nyujanan *v* mencurigai

²**sujana** *n* orang baik

sujanma —> **sujalma**

sujarah *n* sejarah

sujén *n* tusuk; pencocok;

nyujéni *v* memberi bertusuk (satai dsb)

suji *n* tusuk; penikam

sujud *v* sujud

¹**suk**, **suk-sukan** *v* berdesak-desakan;

ngesuk *v* mendesak;

kesuk *v* terdesak

²**suk** —> **sésuk**

¹suka *n* senang; suka;

-- pari -- *v* bersenang-senang; -- rena *a* senang hati; iklas;

-- rila *a* rela; ikhlas;

suka-suka *v* bersenang-senang

²suka —→ awéh

¹sukarta, disukarta *v* diganggu

²sukarta, disukarta *v* dihormati

¹suker *a* kotor; becek;

sesuker *n* kotoran;

nyukeri *v* mengotori

²suker *a* sukar; sulit

sukerta —→ sukarta

suket *n* rumput;

-- jombor rumput yg tumbuh di tempat yg selalu bersih;

pasuketan *n* rerumputan

suklé *n* lampu corong

suklih —→ suklé

suksma *n* sukma; jiwa; nyawa

Sukra *n* Jumat

sukreta —→ sukarta

sukma *n* sukma; jiwa; nyawa

¹suku *kr* —→ sikil

²suku *n* tanda baca (penanda /u/) pd tulisan Jawa

sukun 1 *adv* tidak bergigi; 2 *adv* tidak berisi (tt buah-buahan yg berbiji);

3 *n* sukon (nama buah)

sukup *a* penuh sesak

sukur *n* syukur;

nyukuri *v* mensyukuri

¹sulak *n* kemucing; sulak;

nyulaki *v* membersihkan dng kemucing atau sulak

²sulak *n* cahaya yg kurang terang (cahaya api yg tampak di langit dsb);

kesulak *v* terkena sinar

³sulak *adv* agak

sulaksana *n* alamat baik

¹sulam *n* sulam bordir; tekat;

sulaman **1** *adv* ada sulamnya; **2** *n* hasil menyulam;

nyulam *v* menyulam; membordir

²sulam, sulaman *n* tanaman susulan;

nyulam *v* menyusulkan tanaman (padi dsb);

nyulami *v* menyusuli (tt tanaman)

Sulanjani *n* nama tembang

Sulanjari *n* nama tembang

¹sulang, sesulang *n* keterangan;

nyulangké *v* menerangkan

²sulang *n* tunas pd tebu

¹sulap *a* silau;

nyulapaké *v* menyilaukan

²sulap, sulapan *a* sulapan;

nyulap *v* menyulap; menyihir

sulaya *v* **1** berselisih; tidak cocok; bertengkar;

nyulayani *v* mengingkari;

pasulayan **1** *n* pertengkaran; percekcokan; **2** *v* bertengkar; bercekcek

sulayah, pating **--** *adv* bergelimpangan; semua rebah; semua roboh

sulbi *n* **1** kemaluan perempuan; **2** rahim; kandung

suldhadhu *n* serdadu

suldhat *n* prajurit

suled, suleden *a* sakit kulitnya (spt kena api);

nyuled *v* menyulut; menyalakan

sulih *n* ganti;

sesulih *n* ganti; pengganti; wakil;

nyulihi *v* mengganti; mewakili

suling *n* seruling; suling;

nyuling *v* menyuling; meniup suling

sulistya *a* bagus; cantik; rupawan; elok rupanya

sulit *a* sulit; sukar

sultan *n* sultan; raja

sultani *n* nama bentuk baju

¹suluh *adv* mulai menguning (tt pisang dsb)

²suluh *n* suluh; penerangan;

sesuluh *n* penerangan;

nyuluh *v* menyuluh

³suluh, suluhan *n* lubang kecil pd sudut mata

¹suluk *n* nama tembang yg dilakukan oleh dalang

²suluk *n* suluk; tasawuf; mistik

sulung *n* sb kelekatu

¹sulur *n* sulu

²sulur *n* ganti; pengganti; wakil;

nyuluri *v* mewakili; mengganti

sum, ngesum *v* menjahit jarang-jarang (tt kelim dsb)

sumabarang *n* segala sesuatu

sumadhiya *a* sedia; tersedia

sumagah —→ sagah

sumah *n* sumah

sumakéyan *a* angkuh; sompong

sumanata *n* nama bunga

sumandhing *v* bersanding; berdampingan

sumangga *p* ayo; silakan;

nyumanggakaken *v* mempersilakan

sumanta *v* berkata; bertanya;

nyumantakaké *v* menanyakan; memintakan pertimbangan

sumarah *v* berserah; menyerah

sumaré *v* dimakamkan

sumarsana *n* bunga cempaka

sumawah *1 a* panas; *2 adv* hampir mendidih

sumawana *p* dan ; serta

sumawur —→ sawur

sumba *n* kesumba (zat pewarna merah yg dipakai untuk mewarnai kue)

sumbaga *a* *1* masyhur, *2* beruntung; *3* baik

¹sumbang *adv* sama; sebanding

²sumbang, -- surung *n* bantuan;

nyumbang *v* menyumbang; membantu;

pasumbang *n* sumbangan

¹sumbar *v* memengkis; menantang; bersumbar;

sesumbar *v* memengkis; menantang; bersumbar;

nyumbari *v* menantang

²sumbar *n* nama permainan anak

sumbat — slumbat

sumber *n* **1** sumber; mata air; **2** sumur;

sumberan *n* tempat yg bersumber;

nyumber *v* berair; mengeluarkan air

sumbi *n* **1** sumbi (alat tenun); **2** tusuk pada gesper

sumbilang *n* nama ikan laut

sumbu *n* sumbu

sumbul *n* **1** bakul bertutup; **2** ukik (permainan kanak-kanak dng buah keras atau uang)

sumbut *adv* setimpal; sepadan

sumebar —> sebar

sumeblak *adv* **1** terbuka; **2** terang dan bersih (tt ruangan dsb)

sumed, sumeden *adv* sakit kulitnya (spt kena api);

nyumed *v* menyulut; menyalakan

sumedyo —> sedya

sumegrak *a* merangsang (tt bau)

sumeja *v* menghendaki

sumek *adv* agak apek

sumekta —> samekta

sumela *v* menyela (pembicaraan dsb)

sumelang *a* khawatir;

sumelangan *adv* mudah khawatir;

nyumelangi *v* mengkhawatirkan; membahayakan

suméndhé —> séndhé

sumendhé *n* kakak si bungsu

sumendhi —> sumendhé

sumené *v* bertangguh; minta tempo;

nyumenékaké *v* menangguhkan

sumengah *a* angkuh; sompong; pongah

sumengér *v* bersuara keras (tt rusa dsb)

sumengguh —→ **sengguh**

sumengit 1 *v* menjengkelkan; membenci; 2 *n* masa senang bertengkar bagi anak

sumengka —→ **¹sengka**

sumengkrang *adv* terasa spt ditusuk

sementek *a* lampai; langsing

¹sumer *adv* agak panas badan;

sumer-sumer *adv* 1 agak panas badan; 2 agak pedas (rasa sambal dsb)

²sumer *a* semerbak

sumerep kr 1 —→ **weruh**; 2 —→ **ngerti**

sumigung *adv* acuh tak acuh

sumilak 1 *v* tersibak; 2 *adv* terang dan bersih

sumilir —→ **silir**

sumingé —→ **sumingi**

sumingi *v* tidur bersandar (sehabis melahirkan)

sumingkir —→ **singkir**

sumiring *n* nama gending

sumitra *n* sahabat; teman

sumiwi *v* menghadap

sumladhang *v* melintang (tt kayu dsb)

sumlepit *v* menyisip; tersisip

sumlengeren *a* tercenung; tertegun (krn melihat orang makan banyak dsb)

sumlenget —→ **slenget**

sumlirih *v* mengurangi makan dan minum

sumlondhoh *v* mengambil hati (spt menegur dsb dng rendah hati)

sumorot *v* bersinar; menyorot

sumpah *n* sumpah; ikrar; janji

sumpek *a* 1 sempit; sesak; 2 sedih ; bingung

sumpel *n* sumbat;

nyumpeli *v* menyumbat

sumpena —→ **supena**

sumpet *n* sumbat;

- nyumpeti** *v* menyumbati
- sumpil** —→ sampil
- ¹sumping** *n* sumping;
- sumpingan** *v* bersumping;
- nyumpingi** *v* memberi bersumping
- ²sumping** *n* persediaan; ladangan
- sumpong** *a* rompong
- sumpyuh** *a* lemas badannya (krn tiba-tiba susah, terharu, dsb)
- sumrambah** *adv* merata; ada di mana-mana
- sumrawang** *adv* bertembuk-tebuk; kurang rapat (tt kertas, tenunan, dsb)
- sumrésséh** *a* ramah
- sumrebed** *a* 1 semerbak; 2 sepoi-sepoi
- sumreg** *a* meriah; ramai
- sumrepet** *a* gelap penglihatannya (spt akan pingsan dsb)
- sumresep** *v* meresap
- sumribit** *a* sepoi-sepoi (tt angin yg bertiup)
- sumringah** *a* berseri-seri (tt wajah dsb)
- sumrinthil** *v* bersedia mengikuti dng senang hati
- sumriwing** *adv* terasa spt ditiup angin sepoi-sepoi
- sumrowong** *a* berlubang-lubang agak besar
- sumub** *n* uap air panas;
- kesumuhan** *v* terkena uap air panas
- sumugih** *v* berlagak spt orang kaya
- sumuk** 1 *a* panas; 2 *n* pengaruh buruk
- sumunar** *v* bercahaya; bersinar
- sumundhul** *adv* tersentuh bagian atasnya (tt kepala dsb)
- sumung** *adv* agak panas badan
- sumur** *n* sumur; perigi;
- **bur** sumur bor; -- **gumuling** sb terowongan saluran air;
  - **mati** sumur yg sudah mati (tidak dipakai)
- sumusul** *v* menyusul
- sumuyud** *v* tunduk; berbakti
- sumyah** *a* segar
- sunan** *n* sunan

sunar *n* sinar; cahaya

sunat *v* khitan;

nyunati *v* mengkhitani

sundawa *n* sendawa

sundel *n* sundal; lacur; pelacur;

-- bolong sundal bolong; -- laut kuda Sumba

¹**sundep** *n* nama hama padi;

sundepen *a* terserang hama sundep

²**sundep** *n* tusuk; penusuk;

nyundepaké *v* menusukkan

sundha *n* susun;

nyundha *v* menyusun

sundhang *n* tanduk

sundhul *1 v* tersentuh bagian atasnya (kepala dsb); *2 a* terlalu rendah (langit-langit dsb);

nyundhul *v* menyondol; menyentuh;

kesundhulan *v* tersusul sebelum waktunya (bayi lahir dng kehamilan berikutnya);

pasundhulan *n* ubun-ubun

¹**sunduk** *n* tusuk; pencocok;

sundukan *n* pencocok;

nyunduki *v* mencocok

²**sunduk** *n* kuda-kuda pd sakaguru

³**sunduk** *adv* sesuai dng perkiraan;

nyundukaké *v* menyesuaikan dng perkiraan

sunga *n* benang sutera

sungapan *n* muara; kuala

sungar *a* songar; sombong

¹**sungga, nyungga** *v* memuliakan; menghormati

²**sungga** *n* ranjau (dr bambu-bambu runcing dan tajam untuk melukai kaki)

¹**sunggar, nyunggar** *v* *1* menyisir menyungsang; mengatur menyungsang (tt rambut); *2* mengaduk-aduk (tt tanah)

²**sunggar** *n* sisir penjepit rambut;

- sunggaran** *v* memakai sunggar
sunggata —→ **sugata**
¹**sunggi, nyunggi** *v* membawa di atas kepala
²**sunggi, nyunggi-nyunggi** *v* menyanjung-nyanjung
sungging, sunggingan *n* sunggingan; lukisan;
     nyungging *v* menyungging; melukis
sungil *a* rumpil; sukar dilewati (tt jalan setapak dsb)
sungkan *a* segan; enggan;
     sungkanan *a* malas; pemalas
sungkawa *a* sedih; susah
sungkem *v* sujud; menyembah;
     nyungkemi *v* 1 bersembah dng sujud; 2 mempertahankan; me-megang teguh;
     sumungkem *v* sujud; menyembah
¹**sunglon** *n* 1 muara; 2 teluk
²**sunglon** *n* 1 lipatan ikat kepala; 2 alat pencetak pendok (pd keris dsb)
¹**sungsang** *a* sungsang;
     nyungsang *v* menyungsang; terbalik (tt bayi yg akan lahir);
     ~ **njempalik** *v* bersusah payah;
     disungsang *v* disungsangkan; dibalikkan
²**sungsang** *n* nama wuku
sungsat, adoh sungsaté *adv* banyak bedanya
sungsum *n* sumsum
sungsun *adv* bersusun; bertingkat;
     nyungsun *v* menyusun; menata
sungu *n* tanduk
sungut *n* 1 sungut; 2 benang sari
suntak, nyuntak *v* mencurahkan; menuangkan (air dsb)
sunthi *n* sunti (sb umbi)
suntik *v* suntik;
     suntikan *n* suntikan;
     nyuntikaké *v* menyuntikkan
suntrut *a* kuyu; muram; sedih
¹**sunu** *n* anak

- ²sunu** *n* sinar; cahaya
sunyata —→ nyata
sup *n* nama kain tenun
supadi *kr* —→ supaya
supados *kr* —→ supaya
supangat *n* 1 syafaat; 2 berkat
supaos *kr* —→ supaya
supata *n* sumpah; bersumpah;
nyupatani *v* menyumpah; mengutuk
supaya *p* supaya
supé *kr* —→ lali
supek *a* sempit; sesak
supena *kr* —→ impi
supi *n* ilmu gaib
supir *n* sopir
¹**supit** *n* 1 japit; penjepit; 2 sapit (pd kepiting dsb); 3 sumpit (sb garpu untuk makan);
 -- **urang** nama siasat perang
²**supit** *a* sempit
³**supit** *kr* —→ sunat
suprandéné *p* meskipun demikin
suprih *n* maksud; tujuan
¹**sur** *n* keterangan benda memancar;
ngesurké *v* menuangkan (air dsb)
²**sur, ngesur** *v* mendesak; merebut (kedudukan dsb)
¹**Sura** *n* bulan Sura atau Muharam
²**sura** *a* berani
surak *v* sorak; bersorak;
surak-surak *v* bersorak-sorak;
nyuraki *v* menyoraki
surakan *a* serakah; loba; tamak
suralaya *n* suralaya; kayangan
¹**surambi** *n* serambi

²**surambi** *n* serambi

suranata *n* 1 raja dewa; 2 nama hamba raja

surang, kesurang-surang *a* sengsara; terlunta-lunta

suraos *kr* —→ **surasa**

surasa *n* arti; maksud; makna;

nyurasa *v* 1 memaksudkan; 2 menyimpulkan; 3 memikirkan;

4 merasakan

surat *n* 1 surat; 2 surah

surba, jenang -- *n* nama jenang (dicampuri daging cincang)

surén *n* surian (nama pohon)

suréngsranā *n* nama gending

surem *a* suram

surga *n* surga

suri *n* 1 suri (sisir pd alat tenun); 2 surai

surjan *n* baju surjan

surtanah *n* nama selamatkan untuk orang yg baru meninggal

surti *adv* hati-hati dan teliti;

nyurtini *v* 1 memelihara; 2 melayani

¹**suru** *n* sudu; sendok daun;

nyuru *v* menyendok dng sudu

²**suru** *n* nama tumbuh-tumbuhan (untuk pagar)

surud *kr* —→ mati

¹**suruh** *n* sirih;

-- **ayu** sirih untuk sesaji dsb; -- **cacing** sirih yg tidak bercabang

²**suruh, suruhan** *n* 1 suruhan; utusan; 2 undangan;

nyuruhi *v* mengundang

¹**surung** *n* nama ikan laut

²**surung, nyurung** *v* mendorong

¹**surup** *a* senja

²**surup** *v* tahu;

sesurupan *n* pengetahuan;

nyurupi *v* mengetahui

³**surup** *v* masuk;

nyurupaké *v* memasukkan (ke dl lubang jarum dsb);

- kesurupan** *a* kemasukan roh jahat
surya *n* matahari
suryakantha *n* suryakanta; lensa
susah *a* susah; sedih;
     ora -- *adv* tidak susah; tidak perlu;
     nyusahaké *v* menyusahkan; menyediakan
susila *a* sopan; beradab;
     kesusilan *n* kesopanan; kesusilaan
suster *n* suster
¹**susu** *n* susu;
     suson *n* susuan;
     nusu, nyusu *v* menyusu
²**susu, kesusu** *adv* tergesa-gesa
susuh *n* sarang;
     nusuh *v* bersarang
susuhunan *n* 1 junjungan (yg dimuliakan); 2 sunan; 3 raja
¹**susuk** *n* uang kembali;
     nyusuki *v* memberi uang kembali
²**susuk** *n* susuk (jarum emas dsb);
     -- *kondhé* tusuk kundai
³**susuk** *n* sudip; pembersih rumput dsb;
     nyusuki *v* membersihkan (rumput dsb) dng sudip
susul, susulan *n* susulan; tambahan;
     nyusul *v* menyusul;
     nyusuli *v* 1 menyusul; 2 memberi susulan;
susum —> sungsum
susun, nyusun *v* menyusun; menata
susup, susupan *n* persembunyian; tempat bersembunyi;
     nusup *v* menyusup; masuk;
     kesusupan *v* kemasukan setan dsb
susur *n* sugi (tembakau);
     susuran *v* bersugi;
     nyusuri *v* menyugi
susut *a* susut; berkurang

sut *v* mengadu jari untuk menentukan pemenang

¹suta *n* anak

²suta *n* sais; kusir (kereta dsb)

suthang *n* **1** kaki belakang (jengkerik dsb); **2** kaki

suthik *a* enggan; segan

suthup *a* tembam (tt mata)

sutra *n* sutera

sutri *n* nama kendit kuda (bagian abah-abah kuda)

suun *n* sb mi halus; mi putih

suwa *n* sagar (lidi ijuk)

suwab —> **suwap**

suwadi, suwadiné *adv* **1** sesungguhnya; **2** sebaiknya

suwados *kr* —> **suwadi**

¹suwak, nyuwak *v* meniadakan; mencabut; membatalkan

²suwak, suwakan *n* empang di tepi sungai

suwala *v* membangkang; melawan;

nyuwalani *v* **1** melawan; menentang; **2** mengingkari

suwan *n* linggis kayu

suwanten *kr* —> **suwara**

suwangan *n* muara; kuala

suwap *n* suap

suwara *n* suara; bunyi

suwarga *n* surga

¹suwargi *kr* —> **jenat**

²suwargi *kr* —> **suwarga**

suwari *n* kasuari

suwasa *n* suasa (campuran logam emas dng tembaga)

suwau *kr* —> **mau**

suwawi *adv* mari; ayo; silakan

suwé *a* lama;

suwé-suwé *a* lama-lama; lama-kelamaan;

disesuwé *v* diperlamakan;

kesuwén *a* terlalu lama

suweg *n* nama tumbuh-tumbuhan berumbi

suwék *a* sobek; robek;

suwékan *n* robekan;

nyuwék *v* menyobek; merobek;

sesuwék *num* secarik; sehelai

suwel, nyuwel *v* 1 menggulung; melipat ke dalam (tt selendang dsb);

2 memasukkan (gulungan atau lipatan)

suweng *n* subang;

-- **brumbungan** *jn* subang;

suwengan *v* bersubang;

nyuwengi *v* memberi bersubang

suwéni, udan -- *n* hujan yg terdengar bergemuruh di tempat lain

suwénter *n* sumbu meriam

suwidak *num* enam puluh

suwiké *n* katak hijau

suwing *a* sumbing

suwir *a* sobek memanjang;

nyuwiri *v* menyobek kecil-kecil

suwit *n* tiruan bunyi peluit atau siulan dsb

suwita *v* mengabdi; menghamba;

nyuwita *v* mengabdi;

pasuwitan *n* pengabdian

suwiwi *n* sayap

suwot, disuwot *v* disambar; diambil dng cepat

¹suwuk *n* mantera;

nyuwuk *v* memanterai;

nyuwukaké *v* memintakan mantera (pd dukun)

²suwuk *v* berhenti (tt gending);

suwukan *n* nama gong gamelan;

nyuwuk *v* menghentikan

suwun *kr* —> **jaluk**

suwung *a* kosong

suwur *n* berita; kabar;

nyuwuraké *v* memberitakan;

kesuwur *a* terkenal; tersohor

- suwut, suwat-suwut** *v* mengambil dng cepat;
disuwut *v* disambar; diambil dng cepat
- suyud** *a* tunduk dan setia;
nyuyudi *v* menghormati
- sumuyud** *adv* tuntuk dan setia
- swagata** —→ **sugata**
- swanten** *kr* —→ **swara**
- swara** *n* suara; bunyi;
nyuwara *v* bersuara; berbunyi
- swarga** *n* surga;
-- **loka** *n* surga; kayangan
- swargi** *kr* —→ **jenat**
- swari** —→ **suwari**
- swasa** —→ **suwasa**
- swasta** 1 *n* swasta; partikelir; 2 *a* selamat
- swéni** *n*, udan —→ **suwéni**
- swénter** *n* sumbu meriam
- swipoa** *n* sepoa; dekak-dekak
- swipwa** —→ **swipoa**
- swiwi** —→ **suwiwi**

T

ta *p* 1 kah; 2 bukan (kata ganti tanya)

¹tab, tab-taban *v* berdebar-debar

²tab, tab-taban *n* sesuatu (oli, bensin, dsb) yg ditap;

ngetab *v* menguras; mengalirkan

tabag *n* pagar atau dinding dr pelupuh atau papan

tabé *n* tabik;

tabé-tabé *n* tabik-tabik;

tetabéan *v* bersalaman; saling bersalaman; saling menghormati

tabék *v* menurut

tabél *n* tabel

tabel 1 *a* berasa tembam (muka); 2 *a* tabel telinga; 3 *adv* tidak ambil
pusing

tabela *n* tabela; peti mati

taberi *a* rajin dan tekun;

naberéni *v* mengerjakan sesuatu dng rajin;

ditaberéni *v* dikerjakan dsb dng rajin

tabet *n* bekas;

nabet *v* membekas; berbekas

tabiat *n* tabiat

tabib *n* tabib

tabik *n* tabik;

nabiki *v* memberi tabik

¹tabir *n* tabir; takbir

²tabit —→ **¹takbir**

tabit —→ **tabib**

tabiyat *n* perangai; watak; —→ **tabiat**

tablég *a* 1 tetap; 2 tablig

¹tableg *adv* tebal telinga; tidak ambil pusing

²tableg, nableg *v* menimbun

tablet *n* tablet; pel

tabok, nabok *v* menampar; memukul;

naboki *v* memukul berulan-ulang

¹tabon *n* yg tertua

²tabon *n* sabut kelapa

tabrak, nabrak *v* 1 melabrak; melanggar; menumbuk; 2 menangkap
(pencuri dsb)

tabuh *n* tabuh; pemukul;

nabuh *v* menabuh; McMukul

tai *n* kotoran; tahi

taiyéng *n* karat

taiyéngan *v* karatan

taji *n* taji;

-- batang taji pd susuh ayam; -- salé taji pd kelingking; -- tales taji
di atas susuh);

tajén *v* beradu ujung kepala (tt layang-layang);

naji *v* menusuk dng taji; mencocok dng ujung kepala layang-layang

tajin *n* tajin; air nasi (ketika ditanak);

najin *v* 1 membuat tajin; 2 keluar tajinnya; 3 berbuah (tt jantung pisang);

najini *v* 1 membuang atau mengambil tajinnya; 2 memotong (jantung pisang)

¹tajing *n* 1 langgar; surau; 2 nama bentuk intan (spt batu sendi)

²tajing, najing *v* menuduh

taju —→ **paju**

tak *pron* saya

takabur *a* takabur; sompong

takad *a* takat; tahan menderita sakit

¹**takbir** *n* takbir;

takbiran *v* takbiran; membaca takbir

²**takbir, takbiran** *n* tabir mimpi

takdir *n* takdir;

nekdir *v* menakdirkan;

tinakdir *v* ditakdirkan

takén *kr* —> takon

taker *n* takar;

taker-taker *v* menakar;

takeran *n* takaran;

naker *v* menakar

¹**taki** *n* daya tampung; daya muat;

naki *v* menentukan jatahnya; memperkirakan sebelumnya (isi, muatan, dsb)

²**taki, mangun** -- *v* bertapa;

tetaki *v* bertapa sungguh-sungguh

¹**takir** *n* takir; limas;

-- **ponthang** takir berpita janur;

nakir *v* membuat takir

²**takir** *n* bagian rumah yg berwujud kayu bersusun di atas palang

taklék *n* taklik (di perkawinan, perceraian)

taklid *v* taklid; mencontoh; menirukan

taklim *n* takzim; taklim

takluk *v* takluk

takok —> takon

takon *v* bertanya;

nakoni *v* menanyai;

nakokaké *v* 1 menanyakan; 2 melamar; meminang;

pitakon *v* pertanyaan

takowah *n* takoah; tahu cina

takrul *1 n* penghormatan; penghargaan; *2 v* menaati peraturan dsb

taksih *kr* —> isih

taksir *n* taksir; kira;

    naksir *v* menaksir; menafsir

taktik *n* taktik; siasat

takul, tumakul *v* tunduk; menunduk

takwa *n* 1 baju takua; 2 takwa

takyin *adv* 1 nyata; jelas; 2 pasti; yakin;

    nakyinaké *v* membuktikan; menyaksikan sendiri; meyakinkan

takyun *n* pengalaman

tal *n* tal; batang lontar

¹**tala** *n* sarang lebah

²**tala, -- waca** *adv* celaka krn ucapan;

    katala *a* celaka

talab *v* belajar agama

talak *v* talak; cerai;

    nalak *v* menalak

talang *n* talang; saluran air;

    nalangi *v* 1 memberi talang; 2 menalangi; membelikan barang dng pembayaran belakang

tatawya, sa talawya *n* huruf Jawa:

talenan —> **telenan**

taler *n* 1 alur cerita; 2 silsilah; susur galur

¹**tales** *n* talas; keladi

²**tales, talesan** *n* dasar; pondamen; alas;

    nalesi *v* mendasari

tali *n* tali;

    -- goci tali layang-layang;

    naléni *v* mengikat;

    talénan 1 *n* ikatan; 2 *v* berikatan; terikat

¹**talib, nalib** *v* menekuk; melipat;

    ketaliban *v* tertutup lipatan

²**talib** *n* onggokan pasir (di sungai atau laut)

taling *n* nama harakat huruf Jawa (é);

    -- tarung nama harakat huruf (o) Jawa;

- naling** *v* memberi harkat *taling*
talingan *kr* —→ **kuping**
tallah, ya -- *p* ya Allah
talok *n* nama pohon dan buahnya
talu *n* talu; bunyi gamelan pd waktu dimulainya pertunjukan wayang;
katalu *a* kalah
talub *a* balut (tt mata)
¹**tama** —→ **utama**
²**tama, namakaké** *v* mengenakan (senjata, obat, dsb);
ketaman *v* terkena;
tumama *adv* dapat mengenai (menancap, menusuk, dsb)
taman *n* taman;
-- **sari** taman sari;
pertamanan *n* taman, taman bunga
¹**tamat** *adv* tahu dng jelas;
namataké *v* melihat dng sungguh-sungguh
²**tamat** *adv* tamat; katam; selesai;
tamatatan *n* tamatan; lulusan
tamba *n* obat;
nambani *v* mengobati
tambah *n* tambah;
tambah-tambah *adv* bertambah-tambah (selalu bertambah); lebih-lebih;
tambahan 1 *n* tambahan; **2** *p* malahan;
nambahi *v* menambahi
¹**tambak** *n* tambak; tebat
²**tambak** *n* tambak; bendung;
nambak *v* **1** nambak; membendung; **2** menolak; melawan; **3** meng-
  atasi
tambal *n* tambal; penutup bocor, sobek, dsb;
-- **butuh** sesuatu yg dipakai untuk mencukupi kebutuhan;
-- **sulam** memperbaiki bagian yg rusak; -- **tepung** sumbangan;
tambalan 1 *n* tampal; penutup bocor dsb; **2** sudah ditambal;
nambal *v* menambal

tamban, tamban-tamban *adv* perlahan-lahan; tidak tergesa-gesa
'tambang *n* tambang; perahu tambang;

tambangan *n* tambangan;

nambah *v* naik perahu tambang;

nambahaké *v* menyeberangkan dng tambang;

panambangan *n* tempat (perahu) tambang

tambar *adv* 1 belum bersih atau putih (menumbuk beras); 2 hilang khasiatnya

tambas *v* 1 tembus; 2 merembes

tambel *v* tombok;

-- **butuh** *n* sesuatu untuk mencukupi kebutuhan;

nambeli *v* menomboki; mencukupi kekurangannya

tambem, tambeman *n* penopang bedil (untuk membidik)

'tambeng *a* tebal telinga; tidak ambil pusing

²tambeng *n* sekat (dr papan dsb)

³tambeng *v* bendungan;

nambeng *v* membendung; menambak

tambi *n* 1 banir; 2 obat

tambilutan *n* nama tumbuh-tumbuhan

¹tambir *n* papan atau bambu dsb yg dipasang di bagian tepi perahu supaya bermuatan banyak;

nambiri *v* memberi tambir

²tambir *n* sb nyiru

tambleg *adv* tetap

tambong, nambong *v* berpura-pura tidak tahu

tambra *n* ikan tambera

¹tambuh, tambuh-tambuh *a* tidak keruan; terlebih-lebih;

nambuh *v* 1 tidak tahu (mengerti); 2 bersikap seakan-akan tidak tahu;

nambuh (i) *v* tidak mempedulikan

²tambuh *adv* tidak tahu; tidak mengerti

tambung *a* samar-samar; kabur;

-- **laku 1** *v* menyamar; 2 *adv* pura-pura tidak tahu;

nambung 1 *v* menyamar ; 2 *adv* pura-pura tidak tahu

tambur *n* tambur;

nambur *v* memukul tambur

taméng *n* tameng; perisai;

naméngi *v* menamengi; memberi perisai

tampa *v* terima;

nampa *v* menerima;

nampani *v* menerima

tampah *n* nyiru

tampak, tampakan *n* pesemaian;

nampak *v* menaburkan (benih) di pesemaian

tampang *n* 1 batu ladung; 2 tambakau rajangan yang belum digulung

tampar *n* tali berpilin (tt serat nanas, sabut klapa, dsb);

nampar *v* membuat tali

tampek, tampekan *n* penghalang (angin, air, dsb);

nampek *v* 1 memapas angin; 2 menampar

tampél *n* tampel, tongkat dsb untuk menampel;

nampel 1 *v* menampel; 2 *p* menampik

¹**tamper, namper** *v* menampar; menempeleng

²**tamper, uyah** -- *n* garam yg tidak halus

tampi kr —> tampa

tampik, tampilan *n* tampilan (krn cacat dsb);

nampik *v* menampik; menolak

¹**tamping** *n* 1 tebing; tepi; 2 batas;

namping *v* mencangkuli tebing-tebingnya; memangkas bagian tepinya

²**tamping** *n* tameng; perisai; pelindung;

tetamping *n* polisi desa

tampu *v* bertempias;

namponi *v* bertempias (tt air hujan);

ketampon *v* kena tempias; kepercikan hujan

tampung, nampung *v* menampung

tamsil *n* 1 tamsil; ibarat; 2 keuntungan; hasil
tamtu *adv* tentu; pasti;

namtokaké *v* menentukan

tamu *n* tamu;

mertamu *v* bertamu;

namu *v* slametan

tanaga *n* tenaga; gerak

¹**tanah** *n* tanah; daerah; wilayah;

-- manca luar negeri; -- **sabrang** tanah seberang;luar Jawa; --
 wutah getih tanah kelahiran; -- **wutah rah** tanah tumpah darah

²**tanah** *a* asal; asli; jenis;

tanahan *adv* menurut jenisnya; menurut asalnya

tanak *adv* benar-benar masak (ti nasi dsb)

tanangsub *adv* berhubungan dng

tanaya *n* anak

tancep, tancepan *n* tancapan;

nancep *v* menancap

tandang *n* perbuatan; sikap;

-- **gawé** *v* bekerja; -- **tanduk** *n* tingkah laku;

nandangi *v* mengerjakan; melakukan;

tumandang *v* mengerjakan

¹**tanduk** *n* sikap; tingkah laku;

nanduk *v* mengenai;

nanduki *v* menanggapi

²**tanduk** —> imbuh

³**tanduk, tembung** *-- n* kata kerja

tandur *v* 1 menanam padi; 2 tanaman padi;

tanduran *n* tanaman;

nandur *v* menanam;

nanduri *v* menanami

tandha *n* tanda;

nandhani *v* 1 menandai; 2 menguji;

- katandha** *adv* jelas; kelihatan
- tandhak** *n* tandak; penandak;
- nandhak** *v* menandak
- tandhег, nandhег** *v* menimbun; menyimpan
- tandhes** *n* dasar; inti;
- nandhes** *adv* mendasar;
- nandhesaké** *v* menekankan
- tandhing** **1** *n* tanding; tandingan; **2** *adv* seimbang, sebanding;
- nandhingi** *v* menanding; menyamai
- tandho, nandho** *v* menyimpan;
- tandhon** *n* simpanan
- tanem** *kr* —> **tandur**
- tang** *n* tang; penjepit
- tangadur** *n* aral; halangan; rintangan
- tangala** *a* taala
- tangan** *n* tangan;
- tanganan** *n* **1** tiruan tangan; **2** kelek-kelek (sandaran tangan);
3 menurut yg menangani (tt masakan dsb);
- nangani** *v* menangani
- tangara** —> **tengara**
- tangwawud** *n* nama doa
- tangéh** *adv* **1** masih lama; **2** masih jauh; **3** mustahil
- tangga** *n* tetangga;
- **désa** desa tetangga; -- **teparo** tetangga sekitarnya;
- tetanggan** *v* bertetangga;
- nangga** *v* bertandang ke tetangga
- tanggah** *n* palang;
- nanggahi** *v* memalangi; merintangi;
- tumanggah** *v* memalangi; merintangi
- tanggal** *n* **1** tanggal; hari bulan; **2** bulan sabit;
- tanggalan** *n* penanggalan; kalender;
- pananggalan** *n* penanggalan; kalender;
- tumanggal** *v* mulai terbit (bulan sabit pd hari pertama)
- tanggap** *a* bersambut; ada reaksinya;

tetanggapan *n* tontonan yang ditanggap;

nanggap *v* menanyai;

nanggapaké *v* memanggilkan tontonan; merayakan dng tontonan

tanggén *kr* —> **tanggon**

tanggel *kr* —> **tanggung**

tanggem *n* tanggam (penjepit dr besi);

nanggem *v* menjepit dng tanggam

'tanggen, nanggeni *v* merintangi; milarang

'tanggen *a* kukuh; tangguh;

nanggeni *v* menopang

tanggenah, nanggenah *v* menyerahkan pkerjaan;

tinanggenah *v* dipercaya mengerjakan; ditugaskan

tanggi *kr* —> **tangga**

tanggon *a* tangguh; dapat diandalkan;

nanggeni *v* berani menanggung;

nanggoni —> **nanggeni**

tanggor, nanggor *v* menumbuk; melanggar; tersuntuk;

ketanggor *v* 1 tersuntuk; tertumbuk; 2 terpergok; terjumba

tanggrok —> **tanggor**

tangguh 1 *a* tangguh; dapat diandalkan; 2 *n* pemilihan saat yg tepat; 3 sifat keris;

nangguh *v* 1 mencari saatnya yg baik; 2 mengandalkan;

nangguhaké *v* memastikan akan terjadi

tanggul *n* tangkul; tambak;

nangguli *v* menangguli

tanggulang *n* 1 palang pd bendungan; 2 penahan serangan;

nanggulangi *v* 1 memberi berpalang; 2 menanggulangi; mengatasasi

tanggulun —> **trenggulun**

'tanggung *a* tanggung (besarnya, umurnya, dsb);

nanggung *a* belum sempurna (belum selesai, belum habis, dsb);

ketangggungan *a* kepalang tanggung

'tanggung *v* tanggung; pasti; dijamin;

-- **jawab** tanggung jawab; -- **jiwa** asuransi jiwa; -- rénténg

bersama-sama memegang;

tanggungan *n* tanggungan;

nanggung *v* menanggung; menjamin

tangi *v* bangun; bangkit;

tangén *a* mudah bangun (dr tidur);

nenangi *v* 1 membangunkan; 2 menghasut; menggalakkan;

nangékaké *v* membangunkan;

nangéni *v* bangun krn ada maling, rampok, dsb

tangis *n* tangis;

nenangis *v* mempertangis;

tangisan 1 *a* pura-pura menangis; 2 *v* bertangisan;

nangis *v* menangis;

nangisi *v* menangisi

tangkar, tangkaran *n* 1 perkalian; 2 hasil mengembangbiakkan;

nangkaraké *v* 1 mengalikan; 2 mengembangbiakkan;

tumangkar *v* berkembang biak;

tinangkar *p* yg dikalikan

tangkék *n* kepala kelenteng

tangkeb *n* tangkup; tutup;

tangkeban *n* pasangan yg bertangkup;

nangkeb *adv* bertangkup;

nangkebaké *v* menangkupkan; menutupkan;

setangkeb *num* sepasang barang yg setangkup (msl gula kelapa);

tumangkeb *adv* bertangkup

¹**tangkep** *n* perlakuan, sikap thd

²**tangkep** *v* tangkap;

nangkep *v* menangkap

tangki *n* tangki

¹**tangkil** *n* nama tumbuh-tumbuhan melata (buahnya spt belinjo)

²**tangkil, nangkil** *v* menghadap raja dsb;

panangkilan *n* balairung; balai penghadapan;

tinangkil *v* dihadap

tangkis *n* penangkis; tameng; perisai;

nangkis *v* menangkis

tangkulak *n* 1 pembebat pegangan busur; 2 sengkang mulut harimau;

3 tempat anak panah

tangkur *n* 1 kemaluan buaya jantan; 2 -- **jaran** kuda laut; unduk-unduk
tangkuwéh *n* tangkue (manisan dibuat dr labu putih dsb)

tangled —> **takon**

tangsén —> **tangsi**

tangsi *n* 1 tangsi; 2 sawah bengkok

tangsul *kr* —> **tali**;

nangsuli *v* mengikat

¹tani *1 n* tani; **2 v** bertani;

-- buruh petani yg tidak mempunyai sawah; -- **utun** petani yg rajin; petani yg sangat tekun;

tetanén **1 v** bertani; bercocok tanam; **2 n** pertanian

²tani *a* saleh (tt cara hidup);

ditanékaké *v* dididik menjadi orang saleh (msl mengawini penari teledék, ronggeng, dsb)

taning, taningan *n* onggokan (padi, nasi, dsb);

naning-naning, naningi *v* membagi beronggok-onggok

tanja *n* guna; berguna; kegunaan;

nanjakaké *v* menggunakan; memanfaatkan;

tumanja *v* berguna

tanjak *v* mengangkat kaki (lemari);

tanjakan *n* tanjakan; jalan yg mendaki;

nanjak **1 v** meloncat-loncat; **2 a** naik (tt jalan)

tanjih, nanjihaké *v* menanyakan; memintakan penjelasan; membuktikan
tanjir, ditanjir *v* 1 dipasak kepalanya (dng tombak sbg hukuman);
2 dituduh

tanjung *n* 1 pohon tanjung; 2 tanjung; tanah yg menjorok ke laut;

3 nama hiasan dr emas dsb (spt bunga tanjung);

tanjungan *n* lipatan ikat kepala (di atas dahi)

tanpa *adv* tanpa;

-- **gawé** tidak ada gunanya; -- **tandhing** tidak ada tandingannya;

-- **timbang** tiada bandingannya; -- **upama** luar biasa

tansah *adv* selalu

tansaya —> **sangsaya**

tantang, nantang *v* menantang

tanting, nanting *v* 1 menanting; 2 menimbang dng tangan; 3 menanya tt kemaunya, kesanggupannya, dsb

tantra *n* prajurit; bala tentara

tantu —> **tantu**

tantun, ditantun *kr* —> **tari, ditari**

tanya *v* bertanya;

tatanya *v* bertanya-tanya

taoco *n* taoco

taogé *n* taoge

taosit *n* nama pohon

taota *n* nama bentuk cincin

taoyah —> **koyah**

¹tap *a* teratur; berderet-deret;

ngetapéqué *v* mengatur; menerapkan

²tap, ngetap *v* mengurus; mengalirkan ke luar (tt oli bekas dsb)

tapa *v* tapa; bertapa;

-- **brata** bertapa;

patapan atau **pratapan** *n* pertapaan; tempat bertapa;

napani *v* mencapai dng bertapa (cita-cita dsb);

mertapa *v* bertapa

tapak *n* jejak; bekas;

-- **asta** *kr* tanda tangan; -- **dara** 1 nama tumbuh-tumbuhan;

2 penopang batang pisang tempat wayang; -- **paluning pandhé** senjata; -- **tangan** bekas tangan; tanda tangan;

napak *v* menapak; memijakkan kaki;

~ **tilas** meniru kelakuan orang lain;

napakaké *v* menjejakkan;

napaki *v* 1 menginjak; melalui dsb (sehingga ada bekasnya)

2 memulai (pekerjaan)

tapas *n* sb pembebat pd pangkal pelepas daun kelapa

tapé *n* tapai;

napé *v* membuat tapai

¹tapel *n* tapal (jenis obat tradisional)

napel *v* menempel (tt lintah);

napeli *v* 1 melumas dng tapal; 2 memberi bertapal; memberi berobat

²tapel *n* tapal; ladam; kebat dr besi dsb;

napel *v* mengebatkan

³tapel *n* arca dr tanah liat dsb

⁴tapel, -- wates *n* tapal batas

tapén *v* menampi;

napéni *v* menampi

tapih *n* 1 taphi; kain panjang; 2 sampul; kulit; kebat;

tapihan *v* berkain panjang;

napihi *v* 1 memberi bertapih; 2 memberi bersampul

tapir *n* tapir

tapis *a* habis; tidak ada yg tertinggal atau terlampaui;

napis(aké) *v* menghabiskan; menggarap dsb semuanya

tplak *n* taplak; kain meja;

naplaki *v* memberi bertaplak

tapsila —→ trapsila

¹tapsir *n* tafsir;

napsir(i) *v* menafsirkan

²tapsir —→ taksir

tapsirih *n* tempat sirih

¹tapuk, napuk *v* menampar mulut

²tapuk *v* mulai; bersama-sama memulai;

napukaké *v* memulai

tapung *v* memasukkan nasi yg sudah setengah masak ke dl kukusan;

napungaké *v* memasukkan ke dl kukusan (tt nasi)

tara —→ antara

¹tarab *v* haid; datang bulan;

taraban *n* selamatan untuk datang bulan yg pertama kali

²tarab, narabaké *v* membuang supaya dimakan binatang buas

tarak *v* bertarak; berpantang; bertapa;

-- **brata** bertapa

tarang, narang *v* menggantung; menaruh di atas tungku api (supaya awet);

patarangan *n* petarangan; sarang ayam dsb

tarawéh —> **trawéh**

terbuka *v, ditarbuka* *v* 1 terbuka (tt hati sehingga bisa mengerti);

2 diramal; 3 —> **ditarbukani**;

ditarbukani *v* diberi keterangan tt takbir mimpi dsb

tarékah —> **tarékat**

tarék *n* pengikut ilmu tarekat

tarékat, *n* jalan menuju kebenaran

tari, nari *v* menanyakan tt kesanggupannya (mau atau tidak); meminta pertimbangan;

taréh *v* bertanya; meminta pertimbangan; meminta izin

naréni *v* meminta pertimbangan;

ditari *v* ditanya; dimintai pertimbangan;

patarénan *n* perantara pembicaraan

tarib —> **tarip**

¹**tarip** *a* laris; sangat laku

²**tarik, tarikan** *n* tarikan;

narik *v* menarik

³**tarik** *a* cepat; kencang

tarima *v* terima; menerima;

narima —> **nrima**;

katarima *v* diterima

tarip *n* 1 sb tirai; 2 tarip

tarka —> **terka**

tarkadang *p* kadang-kadang

taros *kr* —> **tari**

taru *n* pohon; pepohonan;

-- **lata** 1 tumbuh-tumbuhan melata; 2 daun-daunan; -- **pala** 1

tumbuh-tumbuhan melata; 2 nama kain batik

¹**tarub** *n* tarup; pelampang;

tetarub *v* membuat tarup;

narubi *v* memberi bertarup

²**tarub** *v* berkumpul;

narubaké *v* mengumpulkan (orang)

tarum *n* tarum; tom

taruna *n* muda; pemuda;

tumaruna *a* tampak muda

¹**tarung** *v* berlaga; bertarung;

narungaké *v* mengadu; memperlakukan; mempertarungkan

²**tarung** —> **taling**

tarwaca —> **terwaca**

tarwéh —> **trawéh**

tarwéla *adv* jelas; tampak jelas

tarwiyah *n* tarawih

¹**tas** *n* tas (tempat buku dsb)

²**tas** —> **mentas**

tasawup *n* tasawuf

tasbéh *n* tasbih

tasdik *n* tahu sebelum terjadi;

nasdikaké *v* membuktikan; meyakinkan

tasih —> **taksih**

¹**tasik** *kr* —> **wedhak**

²**tasik** *n* laut

tasiyun *n* stasiun

taslim *a* selamat

tastemén *n* testamen;

tata *a* teratur;

-- **baris** mengatur barisan; -- **cara** tata cara; -- **dhahar** mengatur atau menyimpan makanan; -- **krama** tata krama; sopan santun; -- **lair** menurut keadaan lahir, -- **prenah** pertalian keluarga (adik dsb); -- **prunggu** sopan santun penghormatan; -- **tentrem** aman tenteram; -- **titi** tamat; katam;

tata-tata *v* bersiap-siap menyediakan;

nata *v* menyiapkan; memasang;

panata *n* 1 pengatur; 2 *adv* cara mengatur;

tumata *a* serba teratur

tatab, tataban 1 *v* berbenturan; bertumbukan; 2 *n* papan atas;

jembatan;

natab *v* membentur; menumbuk;

ketatab *v* terbentur; tertumbuk

tatag *a* tabah; berani

tatah *n* pahat;

tatah-tatah *v* memahat;

natah *v* memahat

tatak, tatakan *n* tatakan; alas; lapik cangkir dsb

tatal *n* tatal; serpih kayu;

natal *v* meninggalkan tatal

tatar, tataran *n* 1 takuk; takik; 2 tingkatan; jenjang; tangga;

natar *v* 1 menakuk; menakik; 2 naik;

panataran *n* jenjang; tangga; tingkatan

tatas *v* rantas; putus sama sekali;

-- **enjing kr** *adv* sampai terbit fajar; -- **rahina** *adv* sampai terbit fajar;

tatas titis *a* teliti; cermat (bicara dsb)

natas *v* memutus

taté *adv* pernah

tating, tumating *a* menjulai; berkelepai

tatkala *adv* ketika; tatkala

atapada, natpada *v* bersujud

trap 1 *a* pas; cocok; **2 n** cara mempraktekkan; cara menerapkan;

3 adv sudah mulai bekerja

tatu *n* luka;

natoni *v* melukai;

ketaton *a* menderita luka

¹**tatur, natur** *v* memangku dan mengangkat kakinya ke atas supaya kencing atau buang air besar (anak kecil)

²**tatur, mas** -- *n* emas murni;

tinatur rengga *v* dihiasi emas murni

tau *adv* pernah;

-- **taté** pernah;

ditetau *v* dibiasakan;

taon-taonan *adv* baru sekali melakukan

tauco *n* taoco

taun *n* taun;

-- wastu tahun kabisat; tahun panjang; -- wuntu tahun pendek;

taunan *adv* 1 tahunan; bertahun-tahun;

naun *v* 1 menahun; 2 bertahun-tahun

¹**tawa** *a* tawar; tidak manjur; hambar

²**tawa** *a* kebal

³**tawa, nawani** *v* menawarkan; menawari;

nawakaké *v* menawarkan (dagangan)

tawakup *n* perasaan keagamaan

¹**tawan, tawanan** *n* tawanan;

nawan *v* menawan

²**tawan**, -- kanin *v* terluka;

tawan-tawan *tangis v* datang dng menangis;

atetawan *v* berlari-lari

¹**tawang** 1 *n* awang-awang; langit; 2 *a* sepi; tidak ada apa-ap

²**tawang, nawangaké** *v* membentangkan di tempat yg terang dan dilihat dr baliknya (kain, kertas, dsb)

³**tawang** —> ²**sawang**;

nawang *v* melihat

¹**tawar** *a* 1 tawar; tidak manjur lagi; 2 tawar; hambar (tt air, rasa, dsb);

nawaraké *v* menawarkan; menghilangkan daya kekuatannya;

panawar *n* penawar

²**tawar, ditawari** *v* ditawari

tawas *n* tawas

tawekal *a* tabah hati; tidak takut

taweng *n* tutup; dinding; penyekat;

naweng *v* memberi bertutup (berdinding)

tawi kr —> ¹**tawa**

tawil *a* panjang (umur)

tawing *n* dinding; tebeng di pinggiran perahu dsb; tedeng;

nawing *v* memberi berdinding

tawon *n* lebah

tawu, nawu *v* menimba; mengeringkan aimya (agar ikannya mudah diambil)

tawur **1** *v* menaburkan uang untuk sedekah; **2** *n* korban; semah (orang);
tawuran *v* keroyokan; berkelahi atau perkelahian beramai-ramai;
nawur *v* menaburkan jala dsb; menyebar; mengeroyok;
ketawur-tawur *a* terlunta-lunta

tayub *n* nama pertunjukan (dng cara mengibing);

tayuhan, nayuhan *v* menanggap tayub;

nayub *v* menanggap para pengibing (tandak)

¹tayuh *n* firasat mimpi;

nayuh *v* mencari firasatnya;

nayuhi *v* memberi firasat; mengilhami

²tayuh *a* **1** tahan lama; tidak luntur; **2** karib; akrab; **3** keras hati; bersemangat

tayum *n* kulat; sb jamur (pd baju dsb);

tayuman *a* berkulat; berjamur;

nayum *a* berjamur

teba *n* tempat yg luas; ruang lingkup;

ana ing -- *adv* diperantauan;

jembar tebané *adv* luas jajahannya; luas ruang lingkupnya;

neba *v* datang bersama-sama di sawah dsb (burung dsb)

¹tebah *n* telempap;

-- **dhadha** menepuk-nepuk dada; -- **malang** selebar telempap ditambah ibu jari direntangkan; -- **tembung** meminta secara tidak langsung;

nebah *v* memukul dng tapak tangan;

setebah *adv* setelempap

²tebah *n* pemukul berbentuk pipih;

tebah-tebah, tetebah *v* menebah; membersihkan dng tebah;

nebahi *v* menebah; membersihkan dng tebah (kasur dsb)

tebak, tebak-tebak *n* sesisi dinding;

nebak *v* menebak; menerka

tebal, nebal *v* mencangkul dng mengikutkan tanahnya

tebang, nebang *v* menebang

tebaruk *n* berkat; berkah;

nebaruk *v* bergabung ikut berkenduri dsb

tebas, nebas *v* menebas; memborong

tebel *a* 1 berasa sembab (mata); 2 tebal

tebela *n* peti mati;

nebela *v* memasukkan ke dl peti mati

tébéng *n* tebeng; tedeng

tebeng *n* tedeng (pd tcpi atas, atas pintu, dsb);

nebengi *v* memberi bertedeng

teberi —→ taberi

tébés *a* rapi sekali (tt lipatan-lipatan kain, dsb)

tebih kr —→ adoh;

nebih kr *v* menjauh

tebir —→ takbir

téblég *a* tetap; tidak berubah-ubah

tébok *n* sb nyiru

¹**tebok** *n* papan penambal; penguat (ditempelkan dsb);

nebok *v* memberi berpapan; penambal

²**tebok, nebok** *v* menanyai

tebon *n* 1 batang jagung; 2 kebun tebu

¹**tebu** *n* tebu;

-- kasol nama tembang; -- sauyun nama gending;

nebu *v* menanami tebu (sawah dsb);

patebon *n* kebun tebu

²**tebu, nenebu** *v* menyuruh berjalan sebentar (tt anak kecil)

tebus, nebus *v* menebus;

nebusi *v* 1 menebus berkali-kali; menebus semua; 2 memberi sajen

dsb supaya jangan mengganggu atau menyakiti

tedah kr —→ tuduh

tedha kr —→ pangan;

nedha *v* 1 makan; 2 meminta;

~ trima berterima kasih;

nedhani *v* memberi makan; **2** meminta
tedhak *kr*; **nedhak** *v* turun

tedhas *v* **1** mempan; telap (mempan tt senjata); lut; **2** kuat mengunyah;
nedhas *a* sangat tajam sehingga kulitnya luka (krn kapur, sabun,
dsb);

nedhasi *v* melukai

tédhéng *n* **1** tedeng; tebeng; **2** bagian tepi topi yg membentang;
nédhéngi *v* memberi bertedeng; menutupi

tedhi *kr* —> **tedha**;

nedhi *v* **1** makan; **2** meminta

tédhok —> **tébok**

tedhun **1** *v* turun; **2** *n* burut (penyakit yg disebabkan isi perut turun);
ketedhun **1** *adv* turun pangkatnya dsb; **2** *a* menderita burut;

tumédhun *v* turun

¹**téga** *a* tega; sampai hati;

téganan *a* mudah tega;

négakaké *v* menegakan; melepaskan dsb dng tega

²**téga** *n* pendeta; pertapa;

katégan *n* **1** hal bertapa; **2** tempat pendeta

tegal *n* ladang;

tetegal *v* mengerjakan ladang;

negal *v* mengusahakan (menanam di ladang);

pategalan *n* tanah ladang

tegar, tetegaran *v* berkuda untuk bersenang-senang;

negar *v* lari cepat (tt kuda);

negari *v* mengajari lari dng ditunggangi;

panegar *n* pelatih kuda tunggang

tegari *n* tegari (tumbuhan yg akarnya harum)

tegaron *n* nama pohon

tegayur *adv* berubah-ubah

tégel *n* tegel

¹**tegel** *a* **1** sampai hati; **2** tahan; tabah; berani (tidak merasa jijik dsb);

negeli *v* melakukan dsb dng sampai hati

²tegel, negel *v* berbunyi keras (tt burung dsb)

tegen *a* 1 tabah; tahun; tekun; 2 sampai hati;

negeni *v* bekerja dng tekun, tabah, dsb

tegeng *a* teguh; kukuh

tegep *a* cekatan; tangkas

tegerang *n* nama kayu (untuk menguningkan kain batik)

tegeret *n* nama bunga

¹teges *n* arti; makna;

neges *v* bertanya; minta keterangan; mencari ilham;

negesi *v* mengartikan; menerangkan maknanya

²teges, tegesan *n* puntung rokok

tegil *kr* —> **tegel**;

negil *kr* *v* berladang

tegor, negor *v* 1 menebang (pohon); 2 menegur; menasihati

teguh *a* 1 teguh; kukuh; 2 kebal; tidak telap;

-- **timbul** sakit dan kaya dng aji atau mantera;

neguhi *v* memperteguh; mempertahankan;

keteguhan *n* kesaktian

téh *n* teh;

patéhan *n* 1 tempat air teh; 2 tempat menghidangkan minuman;

3 kebun teh

téhnik *n* teknik

téja *n* sinar; pelangi;

-- **bathang** sinar yg melintang

téji *n* jn kuda yg besar

teka *v* datang; tiba;

neka *v* datang sendiri (tt banjir, merpati, dsb);

neneka *v* datang merantau dsb;

ketekan *v* kedatangan; didatangi;

tumeka *v* datang; tiba

tekabul —> **kabul**

tekabur *a* takabur

tékad *n* tekad;

tékad-tékadan *v* melakukan sesuatu hanya berdasarkan tekad (tidak dipikir panjang lebar);

nékad *v* menekad; nekad;

nékadi *v* melakukan dng kebulatan hati

tekak, nekak *v* mencekik

tekan *p* sampai; hingga;

nekakaké *v* menyampaikan;

katekan *v* tercapai (cita-cita dsb)

tekbir —> takbir

tekdir —> takdir

tekék *n* tokek;

nekék *a* 1 tua bangka; 2 gemar sekali;

tekem, nekem *a* 1 menggenggam; mencakak; 2 menguasai; memerintah;
satekem *num* secekak

téken *1 n* teken; tanda tangan; *2 v* bertanda tangan;

néken *v* menandatangani

teken *n* tongkat (untuk berjalan);

nekeni *v* 1 memberi tongkat; *2 ki* menolong

tekérah *n* reka; daya upaya

tekes *n* sb songkok (untuk pemain topeng)

téki *1 n* tepi alas rumah; *2 v* bertapa

teki *n* teki; tumbuhan rumput berdaun pita kecil

tekik *n* nama pohon

tekiyur, iman *-- 1 a* ragu-ragu; belum mantap kepercayaannya; *2 adv* kurang iman (wanita)

téko *n* teko

tékon —> takon

tékong *a* bengkok (tt ekor);

tékongan *n* tikungan;

nékong *v* menikung;

tékpo *n* nama permainan kartu

téks *n* teks

teksih —> **isih**;

naksihaké *kr v* menyisakan

teksir —> **taksir**;

neksir *kr v* menaksir; mengira-ngira (banyaknya dsb)
tékstil *n* tekstil

tékté *n* tekte; uang kunci

tekuk, nekuk **1** *v* menekuk; **2 a** melengkung

tékung —> **tékong**;

nékung —> **nékong**

tekung, tekungan *n* bersemadi;

nekung *v* duduk bersemadi

¹téla, tetéla *a* **1** jelas; terang; **2** ternyata;

nélakaké *v* menyatakan; menerangkan; membuktikan

²téla *n* ketela; ubi;

    -- **gantung** pepaya; -- **grandhél** pepaya; -- **kaspa**, -- **kaspé** ubi
 kayu; singkong

tela *n* lekang; lekah (pd tanah);

nela *a* melekang; meleka

teladha —> **tuladha**

teladhan *n* teladan

telag *a* habis, kasip (tidak bermusim tt buah-buahan);

nelag *adv* sedang habis;

ketelagan *adv* kehabisan, tidak bermusim lagi

telaga —> **tlaga**

telah, penelah *n* sebutan; nama;

ketelah *v* disebut; dinamai; terkenal;

anelah *v* menyebut; menamai

télak, nélak *v* membuka kartu

telak *n* tekak; langit-langit belakang

télaké *adv* agaknya; kelihatannya;

tetélakan *adv* tampak jelas

telar *n* **1** padang; tanah yg datar dan luas (lapangan); **2** tanah berpaya
 atau berawa

telas *kr* —> **enték**;

nelas *a* sampai habis; sampai selesai; sampai tuntas
telat *v* terlambat;

nelat *v* sengaja terlambat

teleb, neleb *v* menggelapkan; memiliki;

keteleb *v* 1 ikut digelapkan; 2 terbenam (di utang, pajak, dsb)

télégram *n* telegram

télégrap *n* telegraf

telék *n* tahi ayam, burung dsb;

-- cabé tahi ayam yg keras menyerupai cabe Jawa; -- lancung,

-- léngung tahi ayam yg cair dan lumat; -- manuk 1 tahi burung; 2 kapur sirih;

nelék *v* bercirit; mengeluarkan tahi

telenan *n* talenan

téléng, oléh -- *adv* mendapat pertanda baik

teleng *n* 1 orang-orangan mata; 2 pusat; bagian yg paling dalam; 3 nama bunga (bunga teleng)

télep, mak -- *adv* tiba-tiba menuap atau disuapi;

télap-télep *adv* berkali-kali menuap atau disuapi;

nélep *v* 1 menuapi; 2 menggelapkan; memakai sendiri

telépun *n* telefon

télér *n* 1 torek; kopok; 2 ingus;

ora -- *adv* tidak dapat; tidak bisa;

téléran *v* bertorek

télés, ora -- *adv* tidak dapat

teles *a* basah;

-- **kebes** basah kuyup;

neles *v* sengaja berbasah-basah;

patelesan *n* basahan

telih *n* 1 tembolok; 2 perut; 3 waduk air

¹**telik** *n* bubu kecil

²**telik** *n* mata-mata;

-- **sandi** mata-mata;

nelik *v* memata-matai

³**telik, sogok** -- *n* nama tumbuh-tumbuhan

telkim —> **tlekim**;

telkun *n* kalkun; ayam belanda

télod *n* tiru; contoh;

nélod *v* meniru; mencontoh

telong *n* nama pohon

télpun —> **telépun**

telu *num* tiga;

telon *adv* terdiri atas tiga warna, macam, bagian, dsb;

nelu *adv* masing-masing tiga;

neloni *v* 1 menggenapi menjadi tiga; 2 mengeroyok bertiga;

    3 meniga bulan (tt orang hamil);

satelon *adv* sepertiga

teluh *n* pesona; guna-guna;

    -- **braja** bintang beralih (berwarna biru); -- **tragnyana** pesona;
    guna-guna;

neluh(i) *v* mengguna-gunai (supaya sakit)

¹**teluk** *v* takluk; menyerah kalah;

telukan *n* yg sudah takluk;

nelukaké *v* menaklukkan; mengalahkan

²**teluk** *n* teluk

¹**telung** *num* tiga

    -- **kilan** tiga jengkal

²**telung, nelungaké** *v* melelaikan;

mentelung, tumelung *a* melelai

³**telung, telungané** *p* meskipun demikian tak mengapa

¹**temah, nemah** *v* sengaja;

nemahi *a* menderita; mengalami

²**temah, satemah-temahan** *p* akhirnya; kesudahannya;

katemahan *v* terlaksana

³**temah, matemahan** *adv* berubah menjadi

temaha, nemaha *v* menyengaja

temangsang *v* menyangsang; menyangkut

temantén —> **pengantén**

tembaga *n* tembaga

tembagan *n* nama rumput

tembagi *kr* —→ **tembaga**

témbak *a* berjejal-jejal; penuh; sesak;

némbak *v* 1 menembak; 2 meniru; mencontoh

tembako *n* tembakau;

-- jempun tembakau yg lembut

tembalang, nembalang *v* melempar

tembaloo *n* nama kayu

tembalong *n* luing besar atau sj lipan, berkaki scribu

tembang *n* tembang; syair lagu;

tetembangan 1 *v* menembang; bernyanyi; 2 *n* gubahan tembang;

nembang *v* menembang; menyanyikan tembang;

nembangaké 1 menembangkan; 2 mengubah dl tembang;

3 melakukan

tembayan, patembayan *n* janji; perjanjian

tembayat, tembayatan *v* 1 tolong-menolong; bahu-membahu;

2 berumah tangga; hidup bersuami istri

tembé, -- buri *adv* kelak; nanti; kemudian hari

tembéan *adv* baru sekali (beranak atau bertelur);

nembé *a* 1 baru saja; baru pertama kali;

témbél, némbél *v* 1 menambal; 2 *a* belang (bekas luka)

témbel, mak -- *adv* tiba-tiba kena; menancap dsb

tembelang —→ **tembelong**

tembelong, pating -- *adv* bertelau-telau; berbelang-belang

tembilung *n* nama wadah (dr kulit buah labu atau upih)

tembirang 1 *a* muda; jejaka; 2 *n* tali penggerek layar

témbo *n* nama perahu kecil

¹témbok *n* tembok;

némbok *v* menembok; mendinding dng tembok

²témbok *v* menembok (tt membatik)

³témbok *n* bendungan;

némbok *v* membendung

témbong *n* belang hitam (pd kulit muka dsb)

témbor *n* dulang; talam

téembré *a* hina; tidak berharga

tembung *n* kata; bicara; bahasa;

-- **camboran** kata majemuk; -- **kriya** kata kerja; -- **lok** kata seru;
 -- **lugu** kata yg bermakna sebenarnya; -- **sulih** kata ganti; -- **wod**
 akar kata;

te tembungan *n* kata-kata;

nembung *v* meminta;

nembungaké *v* 1 memintakan; 2 mengatakan; mengibaratkan;

panembung *adv* permintaan

tembus *v* tembus;

tembusan *n* tembusan; terowongan

¹**temen** *a* jujur; lurus hati; tekun;

temenan *a* tekun; bersungguh hati

²**temen** *adv* sungguh;

temenan *adv* sungguh-sungguh;

nemeni *v* mengerjakan, berbuat, dsb dng sungguh-sungguh;

satemené *adv* sesungguhnya; sebenarnya

³**temen** *p* sangat;

nemen *a* sangat; parah

temendhil *n* tahi tikus

temenggung —> **tumenggung**

¹**tempah** *n* tempah; uang yg dibayarkan lebih dulu (panjar dsb);

nempahi *v* menempah (upah dsb)

²**tempah** —> ¹**tempuh**

¹**tempak** *a* papak; papar (tidak lancip); rata (tt gigi)

²**tempak kr** —> **tumpuk**

tempaling *n* alat untuk mencari belalang dsb

tempaos *n* tempaus; bahan bau-bauan (untuk pengisi rokok dsb)

témpé *n* tempe;

némpé *v* membuat tempe; 2 menjadi spt tempe

tempél, **némpéli** *v* 1 menempeli; melekat; 2 menumpangi; memondoki;

tumémpél *v* menempel; melekat

tempélang *n* jn bungkusan (berbiting dua buah)

tempéling, **nempéling** —> **tempiling**, **nempiling**

témer, **ketémper** *a* 1 pingsan; 2 kalah

tempik *n* puki

tempil, nemgil *v* 1 minta atau membeli sedikit; 2 ikut bertaruh sebagian;
3 ikut menikmati

tempiling *v* tempeleng;

nempiling *v* menempeleng

témplék, némplék *v* menempel; melekat;

némpléki *v* 1 menempeli; melekat; 2 menumpangi; memondoki;

tumémplék *v* menempel; melekat

témplok, némplok *v* menempel; melekat;

némplokaké *v* menempelkan; melcketkan;

tumémplok *v* menempel; melekat

témpo *n* tempo; waktu;

ora tahu — *adv* tidak pernah menganggur;

némpokaké *v* 1 mengistirahatkan; 2 membatalkan perjanjiannya

tempolong *n* 1 tempolong; tempat ludah; 2 kaleng bulat torak

¹**tempuh, nempuh** *v* menempuh; menyerang

²**tempuh** *n* ganti rugi;

nempuhi *v* memberi ganti rugi;

nempuhaké *v* menyerahkan persoalannya kpd

ketempuhan *v* wajib memberi ganti rugi

tempuk *v* bertemu; berjumpa; bertumbuk;

nempukaké *v* mempertemukan

¹**tempur** *v* bertemu (tt sungai)

²**tempur, nempur** *v* membeli beras;

nempuraké *v* 1 membelikan(besar); 2 menjual(beras)

temrucuh *adv* belum masak (tt buah-buahan)

temruntun *adv* berurutan

¹**temtu** *adv* tentu; pasti;

nemtokaké *v* menentukan; menetapkan; memastikan

²**temtu kr** —> **sida**

¹**temu** *v* temu; bertemu;

-- **rosé** 1 *n* tulang daun sebelah kiri dan kanan bertemu pd pokok
tulang daun (sirih); 2 *a* cocok; sesuai

temu *n* temu (nama tumbuh-tumbuhan);

-- ireng temu hitam; -- lawak temulawak

temulus *n* nama ikan

tenaga *n* tenaga

tenan *adv* sungguh

tenang *a* tenang; tenteram

tenaya —→ **tanaya**

téndha *n* tenda

tendhag *a* habis;

ketendhagan *adv* kehabisan; kekurangan

tendhang, **nendhang** *v* menendang; mendcpak

tened (**pened**), **ngened** (**mened**) *v* menekan; menindih

tenéh *p* jika begitu pasti . . .

téng *n* 1 teng; mobil lapis baja; 2 tangki

teng —→ **dhateng**

tenga, **tumenga** *v* 1 menengadah; melihat atas; 2 mengharapkan pertolongan dr atasan

tengadur *n* halangan; rintangan; awal

tengah *n* tengah; tempat (arah, titik);

-- **umur** *adv* setengah umu; -- **wengi** *adv* tengah malam;

tengah-tengah 1 *n* tengah; pusat; 2 *a* netral; tidak berpihak;

nengah-nengahi *adv* sedang; tengah (membaca dsb);

tengahan *n* tengahan; pertengahan; menengah;

nengah, **menengah** *v* ke arah tengah; menuju tengah;

nengahi *v* menengahi, mengetengahi; mengantari

tengan —→ **weteng**

tengangé *adv* tengah hari

tengara *n* tengara; tanda;

nengarani *v* memberi tengara

tengawud *n* nama doa

téngé, **mulat** -- *a* selalu rindu

téngél, **téngél-téngél** *v* keluar kepalanya dan bergerak-gerak;

néngél-néngél *v* —→ **téngél-téngél**

tengén *a* tajam pendengarannya

tengen *n* kanan;

nengen *v* menganan; ke sebelah kanan;

nengenaké *v* 1 menganankan; 2 mementingkan; mengutamakan;

ketengen *a* dikasih; lebih diperhatikan;

panengen *n* 1 yg termasuk bagian kanan; 2 ilmu yg benar

tenger, tetenger *n* tanda; ciri;

tengeran *n* tanda; ciri;

nengeri *v* 1 memberi tanda; menamai; 2 memberi kenang-kenangan; menandatangani;

panengeran *v* 1 tanda; 2 nama

tengga *kr* —> **tunggu**

tenggak *n* leher;

nenggak *v* menengadah;

panenggak *n* anak kedua

tenggalang —> **tanggulang**

tenggar *a* luas dan longgar;

tenggaran *n* tempat yg luas dan longgar

tenggaréng —> **tenggéréng**

tenggek *n* leher

tenggel, nenggel *v* 1 menuju ke tengah; 2 menerjang dsb dl bagian tengah

tenggenah —> **tanggenah**

tengger, tengger-tengger *n* bukit

tenggéréng *a* panas cerah (matahari tidak tertutup awan)

tenggi, tumenggi *a* lentik (tt bulu mata)

tenggik *n* coret (untuk tanda atau peringatan)

tengging —> **tenggi**

tenggirang *a* lega hati

ténggok *n* sb bakul besar

ténggor —> **tanggor**

tenggorokan —> **gorokan**

ténggrok-ténggrok —> **tenggor**

tengik *a* tengik; pering

- tengiri** *n* tengiri
- tengis** *n* sb belalang
- tengkar** —> tangkar
- tengkel** —> tengker
- tengker, tengkeran** *n* potongan; keratan;
- nengkeri** *v* memotong-motong (bambu, tebu, dsb);
satengker *num* sepotong; sekerat
- tengkulak** *n* 1 tengkulak; 2 tempat panah
- tengkuwéh** *n* tangkue (manisan dibuat dr labu putih dsb)
- ¹**téngléng** —> téngéng
- ²**téngléng, néngléng** *v* miring kc kiri atau ke kanan (tt gerak);
néngléngaké *v* memiringkan ke kiri atau kanan (tt kepala)
- tengran** *n* tanda
- tengu** *n* tungau (nama binatang)
- teni** *n* pakaian dinas
- ténong** *n* tenong (sb bakul bundar bertutup)
- tenta, ketenta** 1 *adv* terbiasa; 2 *v* mengigau (km terbayang-bayang akan sesuatu)
- tentrem** *a* tenteram
- tentu** —> temtu
- tenun** *n* tenun;
- tenunan** *n* tenunan; barang-barang yg ditenun;
nenun *v* menenun;
panenunan *n* alat untuk menenun;
- tenung** *n* pesona; guna-guna;
- nenung** *v* mengguna-gunai (supaya sakit dsb)
- tepa** *n* 1 ukur; ukuran; 2 teladan;
- palupi suri teladan; -- slira tepa slira; -- tuladha suri teladan;
- tepa-tepa** *adv* memperhatikan kepentingan orang lain;
- nepakaké** *v* mengukur menurut dirinya; mengenakan pd dirinya
- tépak** 1 *n* dulang dr kayu; 2 tempat sirih kayu
- tepak** *n* 1 punggung bagian atas; 2 nama alat untuk menangkap belalang dsb;
- nepak** *v* menahani; menegakkan; 2 *n* tapak; telapak; bekas

tepakur —> **tepekur**

tepalih, tangga -- *kr* —> **teparo, tangga** --

tépang, népang *v* menyepak; menendang

tepang *kr* —> **tepung**

teparo, tangga -- *n* tetangga di sekitarnya

tépas *n* kipas

népasi *v* mengipasi

¹**tepas** *n* balai; tempat penginapan dsb;

-- **wengi** tempat tidur

²**tepas, -- wangun** *a* sesuai bentuknya

tepekur **1** *n* tafakur; **2** *v* bertafakur

tepet *a* tepat;

-- **loka** alam baka; -- **suci** alam akhir

tepi *n* **1** tepi; pinggir; **2** pantai; **3** pelisir;

-- **sliring** tapal batas; **tanpa** -- tanpa batas

tepis, -- iring *n* tapal batas

tepiyo *n* topi

téplek, mak -- *adv* tiba-tiba hinggap; melekat dsb

¹**téplok** *n* lampu dinding

²**téplok, néplok** *v* menempel

tépong *n* bagian pangkal paha (sapi dsb);

népongi *v* **1** mencambuk dsb pangkal pahanya; **2** melepa (pematang)

tépos *n* **1** tebos; pipih pantatnya; **2** tetap saja pangkatnya;

népos *v* menampar pantatnya

tepu **1** *a* lapuk; **2** *a* tua renta; **3** *n* dedak

¹**tepung** *a* kenal;

-- **pager** *v* bertetangga dekat; -- **rembug** *v* berembug; berunding;

-- **rukun** *a* kenal baik; bersahabat; -- **wates** *n* sebelah-menyebelah tapal batas; setapal batas;

tepungan **1** *n* kenalan; sahabat; **2** *v* berkenalan;

nepungaké *v* memperkenalkan; mengenalkan

²**tepung** *v* bertemu; melingkar penuh;

-- **gelang** *adv* bertemu ujung dng pangkalnya; melingkar penuh;

-- **teritis** *a* berdekatan (tt rumah)

tepus *a* alat pengukur jarak;

nepus *v* mengukur jaraknya

ter —→ **ater**

terag *a* habis; kekurangan (tt buah-buahan)

katerag *v* diinjak; digilas;

keterangan *v* keguguran (tt kehamilan)

terah —→ **trah**

terak, nerak *v* menerjang; melanggar

¹**terang** *adv* terang; jelas;

-- **terwaca** *a* sangat jelas; jelas benar;

nerang, miterang *v* minta penjelasan;

keterangan *n* penjelasan; keterangan

²**terang** *a* reda (tt hujan); tidak hujan; tidak ada hujan;

terangan *adv* tidak ada hujan

³**terang, nerangi** *v* menerangi; menyinari;

keterangan *v* kesinaran

terap —→ **trap**

¹**teras** (**terasan**) *a* baru sama sekali; masih perawan atau bujangan;

neras *v* memakai baju dsb yg masih baru sama sekali

²**teras, neras** *v* 1 membajak yg pertama kali; 2 mengupas agak dalam;

keteraan *a* terlalu dalam (mencangkul, mengupas, dsb)

terbang *n* terbang; rebana;

terbangan *v* 1 bermain rebana; 2 membaca selawat dng diiringi rebana

terbela —→ **tabela**

terbik, terbik-terbik *adv* mulai dr sedikit; mengumpulkan dr sedikit

terbil —→ **kerbil**

¹**terbis** *a* sukar ditempuh (jurang)

²**terbis** *n* kopral

terbuka, tinerbuka —→ **tarbuka, tinarbuka**

terbumi *n* hari raya bertepatan 15 Syakban

terceb, pating, — *a* terasa meresap ke kulit

tercep —> **terceb**

terces —> **treces**

terég *v* 1 gugur; berguguran (tt daun); 2 keguguran

térés *n* pewarna (merah dsb);

nérés *v* mewarnai

téres —> **térés**

teres, neresi 1 *v* menoreh melingkar (pohon yg masih hidup); 2 *a* bakat

teri *n* teri; ikan teri

terik *n* 1 nama sayur atau lauk; 2 nama burung; 3 *adv* tumbuh

tunasnya; bertunas (tt ubi jalar)

terjang, nerjang *v* menerjang; melangkar

terjemah, nerjemahaké *v* menerjemahkan

terka, nerka *v* menerka; menduga; menuduh

terkadhang —> **terkadhang**

terminal *n* terminal

térmometre *n* termometer

térmos *n* termos

térok, nérokaké —> **tiru, nirokaké**

térong *n* terung

terpal *n* kain terpal

terpédro *n* 1 torpedo; 2 buah pelir kambing dsb

térsiyér *n* tersier; saluran irigasi

tertib *a* 1 tertib; 2 sangat rahasia

tertil *a* teliti (membaca)

teruh 1 *a* geger (guncang); 2 *adv* hujan; gerimis

terus *adv* terus; lanjut; terus-menerus;

-- *ing* ati lahir batin; segenap hati;

terusan 1 *n* terusan; tembusan (jalan); 2 *adv* terus; terus-menerus;

3 *adv* lanjutan; sambungan;

terus-terusan *adv* terus-menerus;

nerus *adv* terus-menerus; lanjut;

nerusaké *v* melanjutkan;

diterusi *v* dibatik (sisi sebelahnya)

terwaca *adv* jelas; terang

terwéla *adv* tampak jelas

terwélu *n* terwelu; kelinci

tés *n* tiruan bunyi air dsb menetes;

tés-tés *adv* berkali-kali menetes;

tés-tésan *adv* selalu menetes

tesbéh *n* tasbih

tesbih —> **tasbéh**

téséh *n* 1 nama pohon; 2 kemiri yg keras

tesih *kr* —> **isih**

tesir —> **taksir**

tesmak *n* tembak; kaca mata

tesmén —> **testamén**

testamén *n* testamen; wasiat

téyah, néyah *v* menatih

tetak *n* khitan;

tetakan *v* punya kerja menyunatkan;

netaki *v* menyunati; mengkhitani

tétég *n* 1 bumbung tempat jengkerik; 2 pintu air;

nétég *v* mengetok-ngetok supaya keluar kotorannya;

nétégi *v* mengiraikan;

¹**teteg** *a* kukuh; kuat

²**teteg** *n* palang pintu; palang jalan;

netegi *v* memalangi; mengancing dng palang

³**teteg** *n* sb genderang

tétéh *adv* jelas lafalnya

téték *n* susu;

néték *v* menyusu;

nétéki *v* menyusui

tel *n* juadah (nama pengangan);

netel *v* menetal; mengenyakkan; menekan-nekan

¹**tetap** *adv* tetap;

netepaké *v* menetapkan

²tetep, netepaké *v* menekankan; mengimpitkan

¹tétér *n* uji;

nétér *v* menguji kekuatannya, ketangkasannya, dsb

²tétér *n* bubuk (nama binatang kecil);

tétéran *v* berbubuk; dimakan bubuk

¹teter, neter *v* mempekerjakan dsb terus-menerus

²teter *n* garu;

neter *v* menggaru

¹tétés *n* tetes; menetes;

nétési *v* menetes; menetes pd;

tumétés *v* menetes

²tétés *n* tetes

³tétés *adv* terjadi sungguh (ramalan dsb);

nétési *adv* menjadi kenyataan (kutuk, ramalan, dsb)

¹tetes, netes *v* **1** menetas (telur); **2** terjadi sungguh; terlaksana (ramalan dsb)

²tetes, tetesan *v* khitanan (tt anak perempuan)

tewek *v* tusuk

tewekal —→ tawekal

téwél *n* nangka muda

tewér, ketewér *v* terbangkalai; terabaikan

téyéng 1 *n* karat; **2** *adv* dapat;

ora -- tidak dapat

thak *n* tak (tiruan bunyi)

thakur, thakur-thakur *v* mengais-ngais; bergaruk-garuk;

nakuri(i) *v* mengais; menggaruki; mengeruki

thalang, thalang-thalang *a* menganjur memanjang

thangkring *v* duduk dsb di atas;

nangkring *v* bertengger

thangkrong —→ **thangkring**

thanglung, thanglung-thanglung *a* jangkung; tinggi dan melengkung

thar *n* tar; tiruan bunyi cambuk dsb

tharak, ketharak-tharak *a* terlunta-lunta; sampai di mana-mana

- tharik, tharik-tharik** *a* berderet-deret rapi
thathit *n* kilat; halilintar; mata petir
thawé, thawé-thawé *v* melambai-lambaikan tangan
thék *1 p* tiruan bunyi; *2 n* milik;
      thékku *n* milikku
thek *n* tiruan bunyi (benda yg bertemu);
 -- **liweré** *adv* seluk-beluk; segala sesuatunya; -- **sek** *adv* seketika
 mati;
 -- **gék thak-thek** *adv* cepatlah bekerja; cepat kerjakan
¹**thékél, thékélan** *n* tunas; biji yg bertunas; jalu kerdil
²**thékél, thékél-thékél, kethékélan** *v* memanjat atau mendaki dng bersusah payah
thékér, thékér-thékér *v* mengais-ngais;
      kethékéran *v* memanjat atau mendaki dng bersusah payah
théklé *a* *1* bengkok tangannya; *2* tcopok tangannya
thékléh *adv* melengkung ke bawah (tt tanduk)
théklék *n* bakiak
¹**theklik** *n* kaki kambing, kerbau, dsb (bagian bawah)
²**theklik, theklak-theklik** *n* bunyi orang berjalan berbakiak dsb
théklok *a* *1* lemah krn payah (kaki); *2* terkulai keberatan bulir (tt padi
 dsb)
thekluk, mak -- *adv* seketika putus
thékor *a* pengkor (pengkar)
thékruk, sathékruk *num* banyak sekali
thélé, théle-thélé *v* megap-megap; tidak bertenaga lagi
thelis, thelis-thelis *a* bersih dan mengkilat (tt benda yg kecil dan bundar)
thélo *n* nama penyakit ayam (kepalanya berputar-putar);
      thélo-thélo kepalanya terkulai (spt orang pingsan dsb)
thelos, thelos-thelos *a* bersih dan mengkilat (kepala gundul dsb)
thelus, thelus-thelus —> **thelos**
thémél, thémél-thémél *v* makan dng lahap
themel —> **thémél**
themil, themil-themil *v* mengunyah kerap-kerap;
      themilan *n* makanan ringan
themlang *n* tiruan bunyi bonang;

- dithemlang** *v* ditempeleng; dipukul kepalanya
- themléng** *n* tiruan bunyi bonang
- themlik, nemlik** *a* kecil sekali;
- sathemlik** *num* sedikit sekali
- thémlo, thémlo-thémlo** *v* berkali-kali menuap; menyendok banyak-banyak
- themlong** *n* tiruan bunyi bonang
- thémol, sathémol** *v* makan dng lahap
- themplik** —→ **themlik**
- théng** *n* teng; tiruan bunyi lonceng dsb
- theng** *n* tiruan bunyi (gitar dipetik dsb);
- thang-theng** *v* 1 berkali-kali berbunyi “theng”; 2 berkali-kali merangsang hidung (tt bau)
- théngél, théngél-théngél**, *v* mengangkat kepala; mendongak
- néngél théngal-théngél** *adv* kepalanya diangkat dan bergerak-gerak;
- thenger, thenger-thenger** *a* diam termangu-mangu; melengung
- thengik, thengik-thengik** *v* duduk seorang diri
- thengil** *n* boncol kecil
- théngléng** *a* teleng kepalanya;
- néngléng** *v* menelengkan kepala
- thenguk, thethenguk, thenguk-thenguk** *v* duduk dng menganggur
- thengul, thengulan** *a* nama boneka (dr kain berisi kapuk)
- théplé** —→ **bleketépé**
- thér** *n* tiruan bunyi cambuk dsb
- ¹**ther** *n* tiruan bunyi (air memancur dsb)
- ²**ther, mak -- adv** pergi dng tiba-tiba
- thérok, thérok-thérok** *adv* tebal sekali bedaknya
- thés** *n* tiruan bunyi
- thes, mak -- adv** seketika penyek (km diinjak dsb)
- thét** *n* tiruan bunyi terompet dsb;
- thét-thétan** *v* 1 mempermainkan bunyi “thét” (bermain terompet dsb); 2 selalu berbicara keras (tt wanita)
- ¹**théhék, ronda** -- *v* meronda dng memukuli kentungan kecil;

théhékan *n* kentungan kecil yg dibunyikan untuk menawarkan dagangan;

néthéki *v* memukuli kayu dsb;

dithéhéki *v* 1 dikelilingi peronda; 2 dipukuli; dipukuli supaya lepas

²**théhék, théhékan** *n* nama hantu

thethek, nethek *v* mengetuk; memukul perlahan-lahan

théhél *a* terkelupas; menggelelah;

-- **thuwél** *a* 1 banyak lukanya; 2 habis sama sekali;

néhél(i) *v* mengelupas; melepaskan, menanggalkan

théhér *n* bubuk (nama binatang kecil);

théhéren *a* berbubuk; dimakan bukuk

théwal *n* luka; berpotong sebagian kecil

théwel, mak -- *adv* tiba-tiba menggigit atau digigit

théwul —> **thiwul**

théyol *a* payah sekali

¹**théyat, théyat-théyat, ~ ceblung** *n* tiruan bunyi katak

²**théyat, néyat** *p* *v* mencubit

thik *n* 1 tiruan bunyi (gelas bersentuhan dsb); 2 *p* kok; mengapa;

-- **lunga** kok pergi; mengapa pergi;

thak-thik *v* selalu mengerjakan sesuatu

thiker *n* kerokot (tt jari)

thikil, *v* tumbuh; bertunas (tt biji-bijian);

thikilan *n* 1 biji yg tumbuh; 2 tunas

thiklu, thiklu-thiklu *a* bungkuk krn tua

thikluk —> **thiklu**

thik thik *p* kadang-kadang (jika ada sesuatu)

thikthikan *a* gatal tangan

thil, mak -- *adv* seketika lepas (tt bunga yg dipetik dsb)

thilang *n* kutilang ketilang; burung nilam

thileg, thileg-thileg *a* diam saja (krn payah, kehabisan akal, dsb)

thileng, thileng-thileng *a* mengkilat

thili, thili-thili *a* basah kuyup

thimik, thimik-thimik *v* berjalan perlahan-lahan dng langkah pendek-pendek

thimlo *n* sb soto

thing *n* tiruan bunyi bel sepeda dsb

thingil *v* tumbuh; bertunas;

thingil-thingil *a* menyembul sedikit

¹**thingthing, thingthingan** *n* bunyi logam dsb yg dipukul;

ningthing *v* memukul supaya berbunyi

²**thing, thing-thingan** *n* pilihan; yg disayangi; yg dipelihara dng baik-baik

³**thing, dithingaké** *v* dipanggang

thinik, thinik-thinik *a* kecil elok (tt perawakan wanita)

thinthil *n* jantung ayam, burung, dsb

¹**thing, ninthing** *v* 1 memukul supaya berbunyi (lempeng logam dsb);
2 menanyakan tt kesanggupannya

thipluk, thipluk-thipluk *a* gemuk bulat

¹**thir** *n* tiruan bunyi riang-riang dsb

²**thir** *adv* keterangan barang memancar

³**thir** *adv* keterangan pergi seorang diri atau pergi satu per satu;

thar-thir *adv* satu per satu; sedikit demi sedikit

thirik, thirik-thirik *adv* berderet-deret

this, this-thisan *v* 1 bertingkah kurang sopan; 2 selalu ingin mengerjakan, memegang, dsb

thit *n* tiruan bunyi peluit dsb

¹**thithik, sathithik** *a* sedikit

²**thithik, nithik** *v* memukul berdikit-dikit

³**thithik, nithik** *v* membuat api dng batu api;

thithikan, panithikan *n* batu api

thithil *adv* terlepas; menggelekak (tt barang yg kecil-kecil);

nithil *v* melepaskan; menggelekak;

dithithil *v* diruntih; direpih

thiwal-thiwul *a* kusut masai (tt rambut)

thiweg, thiweg-thiweg *a* gemuk padat; sintal

thiwul *n* nama pengangan (dr tepung gapplek dikukus)

¹**thok** *n* tiruan bunyi (pintu diketuk dsb)

²**thok** *adv* melulu; belaka: *banyu* —, air melulu; air belaka; hanya air saja

thokér, thokér-thokér *v* mengais-ngais (dng tongkat dsb)
thok-léh *p* dng terang-terang;

dithok-léh *v* ditegur; diperingatkan dsb dng terang-terang
thoklék —> **coklék**

thoklo *a* melengkung ke bawah (tanduk kerbau)
thokol *v* tumbuh; bertunas;

thokolan *n* 1 tunas; 2 kecambah

thokor *n* kaki

thokwél *a* senang ikut campur tangan

tholang, tholang-tholang *adv* menganjur memanjang

tholé *n* buyung; awang

thonglang, thonglang-thonglang *a* menganjur memanjang

¹**thongol, thongal-thongol** *v* menonjol berkali-kali;

nongol *v* menongol; menyembul kepalanya

²**thongol, thonggolan** *n* pengganti; wakil;

nongolaké *v* menunjuk sbg pengganti

thongthong, -- sot *n* nama hantu;

thongthongan *n* kentungan: tongtong

thonthor *n* 1 tenda kereta; tudung lampu; 2 dian berkerudung

thor *n* tiruan bunyi tembakan dsb

thorok, thorok-thorok —> **thérok-thérok**

thot *n* tiruan bunyi tuter mobil dsb

thothok *n* 1 tempurung kepala; 2 kulit yg keras (pd punggung kura-kura, penyu, dsb);

nothok *v* mengetuk; memukul dng ibu jari

thothol, thotholan *n* makanan;

nohol *v* mencotok; mencatuk; mematuk

thowok, nini -- *n* nama permainan dng orang-orangan

¹**thowong** —> **thowok**

²**thowong** —> **kosong**

thrathak, thrathakan *a* 1 berdetak-detak; 2 memanjang tidak teratur (tt bambu yg diseret dsb); 3 lancang; berbuat dng lancang

thrékél, thrékélan *v* memanjat dng susah payah

thréthék, nréthék *v* bertanya; mencari dsb ke mana-mana (berturut-turut

- dr rumah yg satu ke rumah berikutnya)
threthek, nrethek *v* menggigil; gemetar
thréthél, pating -- *a* banyak yg terkelupas; banyak menggelekak
thrithik, thrithikan *v* ingin memegang apa-apa;
     nrihik *a* usil tangannya
throngol, pating -- *adv* bersebulan
thronthong, thronthong-thronthong *adv* 1 terbit fajar; fajar
     menyingsing; 2 hampir saja berhasil; hampir tercapai
throthokan *n* nama burung sb kutilang
thruthuk, nruthuk *v* singgah di mana-mana
thruthus, nruthus *v* datang di mana-mana;
     thruthusan *v* susup-sasap; masuk ke sana-sini
thuh *p* wah; aduh
¹**thuk** *n* tiruan bunyi
²**thuk** *adv* keterangan bertemu;
     ngethukaké *v* mempertemukan; menerapkan; memasang
thukmis *a* mata keranjang
thukul *v* tumbuh;
     thethukulan *n* tetumbuhan; tumbuh-tumbuhan;
     nukulaké *v* menumbuhkan; menimbulkan;
     kethukulan *v* ketumbuhan
thumil, sathumil *adv* sekelumit; sedikit sekali
thumuk, thumuk-thumuk *v* berjalan perlahan-lahan
¹**thung** *n* tiruan bunyi kentungan dsb
²**thung, ngathungaké** *v* mengacungkan; memperlihatkan
thungul, nungul *v* menongol
thunteng, ireng -- *a* hitam pekat; hitam legam
thur *adv* keterangan memancur;
     ngethuri *v* menuangi dng barang cair
thus *adv* 1 keterangan barang retak dsb; 2 hampir kena
thut *n* tiruan bunyi terompet dsb
thuthuk *n* pemukul (palu dsb);
     nuthuk *v* memukul
thuthul, nuthul *v* mematuk

thuyuk, thuyuk-thuyuk *v* berjalan terbungkuk-bungkuk (km sudah tua sekali)

thuyul *n* 1 nama hantu kecil; 2 tandak kecil (yg masih belajar)
tiba *v* jatuh;

tiban 1 *adv* adanya dng tiba-tiba (tt sumur dsb); 2 *n* kambing hitam (orang yg dipermasalahkan);

niba *v* menjatuhkan diri;

tumiba *v* jatuh;

ketiban, ~ daru beruntung; ~ **dhenggung** 1 mendapat giliran; 2 kena dakwa; kena tuduhan; ~ **palung** mendapat keberuntungan; ~ **urak** 1 mendapat surat perintah berjaga malam atau berjaga di tempat pembesar; 2 mendapat tugas; mendapat giliran (berpidato, menyambut, dsb);

satiba-tibané *adv* di mana saja jatuhnya; bagaimanapun

tibra *a* 1 susah; prihatin; 2 marah sekali

tidha-tidha *a* 1 samar-samar; kabur; 2 khawatir; ragu-ragu

tidem *a* suram; reda; tenang;

-- **premanen** sunyi; hening (tiada suara)

tidur *v* menabuh beduk bertalu-talu

tiga kr —> **telu**

tigan kr —> **endhog**

tigang kr —> **telu**

tigapar —> **istipar**

'tigas *v* putus;

-- **gagang** *adv* sehabis dituai kemudian segera dijual (tt padi dsb);

-- **pancing** *adv* dipotong menyerong (tt tebu dsb);

nigas *v* memotong; memenggal;

ditigasi *v* disudahi

'tigas, tigasan *a* 1 masih baru; 2 masih murni (tt gadis atau jejaka);

-- **kawuryan** *adv* baru tampak

tigawaja *n* jn ikan

tiga warna *n* nama pamor keris

tijab 1 *a* mustajab; manjur; 2 *adv* pasti; kena

tik *n* mesin tik; mesin tulis;

ngetik *v* mengeketik

tikbra *a* susah; sedih

tiké *v* tike (madat)

tikel *a* lipat;

-- **matikel** *adv* berlipat ganda; -- **tekuk** *adv* berlipat ganda;

nikeli *v* melipatkan

tikét *n* 1 tiket; 2 etiket (pd botol dsb)

tiktak *n* sb meriam kecil

tikung, nikung *a* menikung; membekok;

tikungan *n* tikungan; belokan

tikus *n* tikus;

-- **langu** *n* tikus busuk

tilap, nilapaké *v* melengahkan; meninggalkan dng diam-diam;

ketilapan *adv* terlengah; tidak tahu

tilar *kr* —> **tinggal**

tilas *n* bekas;

tetilas *n* jasa;

tilasan *n* bekas;

patilasan *n* tempat bekas kerajaan, pertapaan, dsb

tilawat *n* tilawat

¹**tilem** *kr* —> **turu**

²**tilem, nilemaké** *v* membenamkan;

ketilem *v* tenggelam; terbenam

tilgram —> **télégram**

¹**tilik** *v* berkunjung; menjenguk;

niliki *v* mengunjungi; menjenguk

²**tilik, nilik** *v* mencari alamat dr mimpi

³**tilik, niliki** *v* mencoba; mencicip

tiling, nilingaké *v* mendengarkan baik-baik;

tumiling *v* 1 mendengarkan baik-baik; 2 tergelincir (tt matahari)

tilpun —> **telépun**

tim, ngetim *v* mengetim (nasi)

¹**timah** *n* timah;

-- **budheg** timah hitam; -- **sari** timah sari; seng

²timah, timah-timah *adv* hampir sembuh (luka dsb)

timaha *n* nama pohon

timang(an) *n* timang; gesper;

-- **jlébrah** gesper yg dihiasi intan

timanga —> **timaha**

timba *n* timba

¹timbal, tetimbalan *v* berganti-ganti; bergilir;

timbal-tumimbal *v* berpindah-pindah secara beranting;

nimbalaqué *v* memindahkan dsb secara beranting

²timbal kr —> **celuk; undang**

timbang **1** *a* timbang; seimbang; sebanding; **2** *p* daripada;

timbangan *n* timbangan;

tetimbangan *n* pertimbangan;

nimbang *v* menimbang;

ditimbangi *v* ditimbangi; diimbangi; ditandingi;

katimbang *p* daripada;

tinimbang *p* daripada

timbel *n* timbel; timah hitam

timbil *n* timbil; ketimbil

timblis, nimblis *v* menimbuni; memadatkan (tanah dsb)

timbrah *n* karat kuningan atau tembaga;

nimbrah *v* ada karatnya; berkarat

timbreng *a* hujan terus-menerus

timbrung, nimbrung *v* menimbrung; mencampuri (perkara orang dsb)

¹timbul *v* muncul; timbul

²timbul, nimbul *v* memanterai

timbun, nimbun *v* menimbun

timen —> **temen**

timpah, nimpah *v* menumpangi; menindih;

ketimpah **1** *v* tertindih; **2** *a* kalah

timpal *n* luka sampai lepas;

nimpal *v* menyayat sampai lepas; mengeruk kemudian membuang (tahi sapi dsb)

ketimpal-timpal *v* terlunta-lunta

timpang *a* timpang; pincang

timplak, ketimplak-timplak *a* terlunta-lunta; telantar

timpuh *v* bertimpuh; duduk bersimpuh;

ketimpuh *v* digugat krn tanggungannya

timun *n* mentimun

timur *kr* —> **enom**

timus *n* nama pengaran

tindak *kr* —> **laku**; —> **lunga**

tindhes *n* alat untuk menindas;

nindhes *v* menindas

tindhih *n* penindih;

nindhiji *v* memimpin; mengepalai;

ketindhihan *v* tertindih

tindhik, nindhik *v* melubangi telinga; menindik

¹**ting** *n* ting; lentera

²**ting** —> **pating**

¹**tingal** *kr* —> **mata** —> **mripat**

²**tingal** —> **deleng**

tingas, ningas *v* memotong; menetak

tinggal, ninggal *v* meninggalkan;

-- **donya** meninggal; -- **kokoh** meninggalkan pekerjaan yg belum selesai; -- **tata krama** mengabaikan sopan santun;

tininggal *v* ditinggal

tinggi *n* kepinding; kutu busuk

tinggil, ninggil *v* 1 menjunjung; mengangkat; 2 menjatuh sesuatu

tingi *n* tinggi; kulit kayu yg dipakai untuk bahan warna batik

tingkah *n* tingkah; laku;

dingkah *v* diatur; dirakit

tingkal *n* tingkal (garam sodium berwarna putih yg dapat larut dl air (dipakai untuk patri dsb)

¹**tingkas** —> **terang**

²**tingkas** —> **cetha**

tingkat *n* tingkat

tingkeb(an) *n* selamatatan menujuh bulan (orang hamil);

- ningkebi** *adv* menujuh bulan
tingkem *n* sb bakul tertutup;
 -- *wadi* *v* menyimpan rahasia;
tingkeman *adv* beramplop tertutup
tingkes, tingkesan *n* sb perisai untuk berburu dsb;
ningkes *v* meringkas; menyingkat
tingling —→ **tiling**
tinimbang —→ **timbang**
tinja kr —→ **tai**
tinjo *v* tinjau; meninjau;
ninjo(ni) *v* meninjau
tinju *v* tinju
tinting, nintingi *v* meninting (beras)
tintrim *a* diam; sunyi (km takut)
tipes *n* tifus
tipis *a* tipis;
 -- *nipis* *adv* menipis; berkurang-kurang
tipung —→ **ketipung**
tipus *n* tifus
tir *n* 1 ter; minyak ter; tir; benteng (nama buah catur)
¹**tirah kr** —→ **turah**
²**tirah, tetirah** *v* tetirah;
 -- **ditirahaké** *v* dibawa tetirah
tirakat *v* tirakat; bertarak;
tirakatan *v* berjaga-jaga; tidak tidur semalam-malaman;
nirakati *adv* mengusahakan dng tirakat
tirem *n* tiram
tirkah *n* tirkah; warisan
tirta *n* air; air suci; pemandian suci;
 -- *marta* air penghidupan;
matirta *v* menyuciakan diri dng air suci
tirtayatra *v* berziarah ke pemandian
tiru, tiru-tiru *adv* meniru;
tiron, tetiron *n* tiruan;

- niru** *v* meniru;
nirokaké *v* menirukan
- tis, katisen** *a* kedinginan;
matis *a* dingin
- tisik, tisikan** *n* tisikan;
nisik *v* menisik
- tita** *adv* 1 cukup lama menanti; 2 sudah lampau
- titah** *n* 1 titah; kata; perintah; 2 takdir; 3 makhluk;
nitahaké *v* 1 menakdirkan; 2 menjadikan makhluk;
satitahé *adv* menurut kekuatannya; menurut kodratnya;
tumitah *v* lahir di dunia; menjadi makhluk
- titel** *n* titel; gelar
- ¹**titén** *n* batang-batang kedelai yang sudah kering dan sudah diambil kedelainya
- ²**titén** *a* hafal akan cirinya; hafal akan tanda pengenalnya;
niténi *a* mengenali cirinya; mengingat cirinya; menghafalkan cirinya
- ¹**titi** *a* teliti;
niti *v* meneliti; memeriksa
- ²**titi, -- mangsa** *n* waktu; saat; tanggal;
dititimangsani *v* diberi bertanggal
- ¹**titih kr** —> **tunggang**
- ²**titih** *a* keras; padat tempaannya (tt keris)
- ³**titih, ketitih** *a* kalah
- ¹**titik** *n* titik; noktah;
nitik *v* menitik; memberi bertanda titik
- ²**titik, -- melik** *n* barang bukti
titikan *n* tanda; ciri;
nitik *v* mencari; memperhatikan ciri-cirinya;
ketitik *a* ketahuan; ketahuan cirinya
- titip** *v* titip; menitipkan;
titipan *n* titipan;
nitipi *v* menitipi

titir 1 *n* titir (bunyi kentungan, beduk, canang, dsb); 2 *adv* selalu; terus-menerus;

titir *v* menitir; mendesak terus-menerus (meminta dsb)

¹**titis** *n* titik; tetes; titis

²**titis, nitisi** *v* menuang; mencetak (gula kepala);
    panitisan *n* alat untuk mencetak gula

³**titis, titisan** *n* titisan; penjelmaan;

nitis *v* menitis; menjelma

titisara *n* titisara; sawah desa

tiwar, ketiwar-tiwar *a* hilang; terlantar

tiwas *a* celaka;

    -- **kebeneran** *p* malah mujur; malah beruntung;

tiwas-tiwas *a* sia-sia;

niwasi *v* mencelakakan;

ketiwasan *adv* kecelakaan; tertimpa celaka

¹**tiyang** *n* tiang (bendera)

²**tiyang** *kr* —> **wong**

tiyéng —> **taiyéng**

tiyung, niyungaké *v* melelaikan;

tumiung *adv* melelai

tiyup, niyup *v* meniup;

tumiup1 *v* bertiup; berhembus; 2 menukik

¹**tlabung** —> **tladhung**

²**tlabung** *n* sb beliung

tlacak *v* telacak; kuku (sapi, kambing, dsb)

tlacap *a* tergenang

tlacaran *adv* menjalar ke mana-mana (tt akar dsb)

tlada —> **tuladha**

tladhung, nladhung *v* melepur (tt ayam dsb)

tlaga *n* telaga

tlajer *n* akar tunggang

tlajuk —> **lajuk**

tlakup *n* 1 seludang; kelopak (pembalut pohon); 2 pinggiran topi dsb;

- nlakupi** *v* membalur;
tlakupan *v* pinggiran topi dsb
tlalang, tlalangan *adv* 1 tampat panjang-panjang; 2 malang-melintang
tlalé *n* belalai
tlampik, tlampikan *n* bagian ujung sayap (ayam dsb)
tlanakan *n* rahim
¹**tlangké** *a* lambat; lamban
²**tlangké, nlangké** 1 *v* musim (tt buah-buahan); 2 *a* aneh
tlangkup —> **tlakup**
tlangsa, nlangsa *a* sedih (krn menyesali diri, menyadari kelemahannya dsb)
tlanjer *n* pokok; pangkal; penyebab sakit dsb
tlanyak, tlanyakan *a* kurang adat; kurang ajar
tlapakan *n* telapak; tapak kaki; dasar sepatu dsb
tlapukan *n* pelupuk mata; kelopak mata
tlarah *n* daerah; wilayah; kawasan
tlarap —> **larap**
tlasah —> **trasah**
tlasak, nlasak *v* menerjang; melewati terus
tlasih *n* selasih; selasih putih
tlatén *a* telaten; sabar dan teliti;
nlaténi *v* melakukan dng telaten
tlatos kr —> **tlatén**
tlawah *n* lawak-lawak; palung tempat makanan atau minuman kuda (burung dsb)
tlebok *n* tiruan bunyi (tt benda jatuh)
tlebuk *n* tiruan bunyi (mangga jatuh dsb)
tlecéh *a* kotor; becek
tlécék, pating -- *adv* bertebaran; berserok-serok
tlecer *n* 1 sb pancang dr bilah; 2 keturunan
tledhik, pating -- *adv* berjatuhan
tlédhó —> **tlédhor**
tledhok *n* tiruan bunyi (benda jatuh)
tlédhor *a* teledor

tledhuk *n* tiruan bunyi (benda jatuh);

pating -- *adv* berjatuhan

tlégram —→ **télégram**

tlégrap —→ **télégrap**

tlekeman *n* cepuk tempat rokok

tlekim *n* talkim;

nlekim *v* menalkim

tleku, ketleku *a* 1 tertekuk; 2 salah bicara

tlekun *n* kalkun

tlekung *n* telekung; mukena (selubung kain berjahit)

tlembuh *n* pelacur

tlempak *n* tombak pendek

tlenak, pating -- *adv* beronggok-onggok kecil-kecil

tlenan *n* talenan

tléncéng, tléncéng-tléncéng *adv* 1 berbclok-belok; 2 tidak dapat dipercaya

tléndho *a* teledor; lambat

tlenan *n* talenan

tlenek —→ **tlenak**

tlenik —→ **tlenak**

tlening, pating -- *adv* beronggok-onggok kecil-kecil

tlénok, pating -- *adv* tampak cantik-cantik

tlénong, pating —→ **tlening**

tlepék *n* tiruan bunyi (dompet jatuh di lantai dsb)

tlépok *n* 1 tiruan bunyi; 2 lopak-lopak

tlepok *n* tiruan bunyi (mangga jatuh dsb)

tlépun —→ **telépun**

tléram, satléraraman *adv* sekilas; selayang pandang

tlésék, ketlésék *v* jatuh; bangkrut

tlesep, nlesep *v* menyusup; masuk

tlésér, nlésér *a* mendatar (tt bola dsb)

tlesih *a* teliti; tiada yg tertinggal;

nlesihaké *v* mencari dsb dng teliti

¹**tletah** *a* kotor; becek

²tletah kr —> tlutuh

tléték, mak — *adv* tiba-tiba keluar (tahinya, telurnya, uangnya dsb)
tlethik 1 *n* tiruan bunyi (gotri jatuh dsb); **2** *adv* mulai rintik (gerimis atau hujan)

tlethok *n* tiruan bunyi (air menetes di daun pisang dsb)

tléthong *n* tahi kerbau, sapi, dsb;

ditléthongi *v* diberaki kerbau dsb

tléyék, ketléyék *a* kalah; terpukul

tlikung, nlikung *v* menelikungi; meringkus; mengikat kakinya

tlingsing, tlingsingan *v* berselisih jalah

tlingsut, ketlingsut *a* hilang terselip

tlisib, nlisib *v* menyembir;

ketlisiban *adv* berselisih jalan; tidak bertemu

¹tlisik, nlisik *v* menyeliski diri;

ditlisik *v* diteliti; diselisik

²tlisik, nlisik *v* menisik; menjerumati

tlisir *n* pelisir (pita dsb)

tlisut, ketlisut —> **tlingsut**

tliti *a* teliti;

nliti *v* meneliti; memeriksa dng teliti

tlitik —> **titik**

tliweng, ketliweng *a* kelupaan; khilaf; lupa

tlobéh *a* terlalu lebar; terlalu luas

tlolé, nlolé *v* menjulur panjang

tlolér —> **tlolé**

tlolor —> **tlolé**

tlompé *a* lambat; lamban;

ketlompén 1 *adv* terlambat; kurang cepat; **2** *a* lengah

tloncong, tloncongan *v* pergi ke mana-mana;

tumloncong *a* masa anak kecil senang pergi ke mana-mana

tlondho, tumlondho *a* **1** belum bersayap (tt riang-riang dsb); **2** masih kecil; masih muda

tlop, ngetlopi *v* melunasi; membayar

tlorong, tloring-tlorong *a* bersinar-sinar;

nlorong *v* 1 melempar dng tombak dsb; 2 menyambar (tt ular terjun);

ketlorong *v* 1 kena tombak yg meluncur dsb; 2 kesinaran;

tumlorong *v* 1 meluncur; melancar; 2 bersinar

tlosor, tlosor-tlosor *v* menjalar; berjalan melata;

tlosoran *v* berbaring;

nlosor *v* 1 melata; menjalar (tt ular dsb); 2 menelungkup dan menganjur;

nlosori *v* menjalari; merambati (tt ular dsb)

tlorok, mak -- *adv* tiba-tiba keluar (tt telur, tahi, dsb)

tluki *n* teluki (bunga seruni)

tlumpah —> **trumpah**

tlundhag *n* tangga rumah (di depan pintu)

*tlungsung, pating -- *adv* semua kebingungan

*tlungsung, tlungsungan —> **wlungsung**

tlusuh, nlusuhi *v* menumbuk (bulir-bulir padi)

tlusup, tlusap-tlusup *v* berkali-kali menyusup atau masuk;

tlusupan *v* menyusup ke mana-mana;

nlusup *v* menyusup; masuk;

ketlusupan *v* kesusupan; kesisipan

tlusur, tlusuran *a* masuk ke mana-mana (tanpa sopan santun);

nlusur *v* 1 merunut; 2 mengurut

tlutuh *n* getah

tobat *v* tobat; bertobat;

-- **encit** (mencit) *a* sangat kapok; kapok benar-benar; sangat berto-bat

tobil 1 *n* anak bengkarung; 2 *p* tobat (kata seru)

toblas *p* tobat (kata seru)

toblos, noblos —> **coblos**

tobong *n* 1 sb bakul besar; 2 tempat membakar bata, genting, dsb; 3 tempat kerikil (di tepi jalan); 4 dangau kecil

todhak *n* todak; ikan gergaji

todhi, nodhi *v* menguji; mencoba

todhos 1 *n* sb penggerek; 2 *a* licin tandas

tog *adv* suntuk; sampai pd batas;

togna *adv* biarkan;

ngetog *v* 1 mengusahakan sekuat tenaga; 2 menguji tekadnya;

ngetogaké *v* membiarkan

togé *n* taoge

togog *n* 1 tiang pagar; bambu; 2 tugu kecil;

togokan *n* sb tiang penopang

¹**toh** *n* toh; sb noda pd kulit

²**toh** *n* taruhan; petaruh;

ngetohaké *v* mempertaruhan;

ditohi *v* ditaruhi

tohid —> **tokid**

tojéh *v* menusuk

tojoh, nojoh —> **jojoh**

¹**tok, ngetokaké** *v* mengeluarkan;

~ adaini bekerja dng kekuatan maksimal

²**tok** *pron* kau; -- *dhelikaké* kausembunyikan

³**tok** *n* tuak

tokid *n* tauhid

toko *n* toko

tolak, nolak *v* menolak

toléh, noléh *v* 1 menoleh; 2 mengingat;

tumoléh *v* menoleh; berpaling

tolol *a* tolol; bebal

Tolu *n* nama wuku ke-5

tom *n* tom; tarum

tomah, nomahaké *v* membiasakan

tomara *n* tombak

tomat *n* tomat

tombé —> **ketombé**

tomblok *n* sb keranjang (untuk membawa pasir dsb)

tombok *v* tombok;

tombokan 1 *n* tombok; tambahan; 2 *v* bertukar tambah;

nomboki *v* menomboki; memberi tombok;

nombokaké *v* menukartambahkan

tombong *n* sb keranjang bulat panjang (untuk tempat arang dsb)

tomis *n* tumis

tompo *n* bakul

tomprang 1 *v* tui; taruh luar (menumpang modal pd orang bermain judi);

2 *n* balapan merpati; 3 *v* bertengkar

tomtomen *a* selalu terbayang-bayang akan hal yang menakutkan; ter-mimpi-mimpi

¹**ton** *num* ton

²**ton** —→ **tonton**

tonang *n* nama ikan laut

tonangan *v* tunangan; bertunangan

tondhé, tanpa -- *adv* tiada bandingannya;

tetondhén *n* contoh; bandingan;

nondhé *v* menimbang; membandingkan

tong *n* tong

tonggéng —→ **ketonggéng**

tongkat *n* tongkat

tongkéng *n* tongkeng; ketongkeng (nama tumbuh-tumbuhan)

tongki *n* sb itik

tongkol *n* tongkol (nama ikan);

ditongkol *v* ditaruh semua (hasil kemenangannya)

tongo *a* bodoh

tongong *a* bodoh

tongtongan *n* nama petasan

tonil *n* tonil

tonjok, tonjokan *n* pemberian; kiriman (nasi dan lauk);

nonjok *v* memberi atau mengirim nasi dng lauk pauknya

tonjol, nonjol *v* menyondol dr belakang

¹**tonto** —→ **conto**

²**tonto, ketonto** *a* seakan-akan melihat atau mengalami peristiwa yg baru terjadi; biasanya dl mimpi

tonton, tontonan *n* tontonan;

tontonen *1 v* tontonlah; *2 adv* termimpi-mimpi;

nonton *v* menonton; melihat;

ditontoni *v* dilihat ketika dilamar (tt gadis)

tonyo, nonyo *v* meninju; menggocoh

tonyok, nonyok *v* **1** meninju; menggocoh; **2** mencucuh dng api

tonyol, nonyolaké *v* menonjolkan

top, ngetopi *1 v* melunasi; membayar; *2 n* top; puncak; yg tertinggi

topan *n* topan

topéng *n* topeng;

topéngan *1 v* bertopeng; *2 v* menanggap pertunjukan topeng; *3 n* dinding penutup bagian ujung rumah; *4 n* penutup mata kuda;

nopéng *v* **1** menopeng; bermain topeng; **2** bercermin dng dua buah cermin (muka dan belakang)

topi *n* topi;

-- **prop** topi gabus;

topén *v* bertopi

topong *n* **1** mahkota; **2** kopiah

tor *n* nama permainan;

ditoraké *v* dilakukan dsb sampai puas

Torét *n* Tauret; Taurat

toron, klambi -- *n* baju toro

torong *n* **1** corong (untuk menuang minyak dsb); **2** kandang ayam

torpédro *n* torpedo

¹**tos** *a* keras

²**tos** —> yektos

tosan kr —> wesi

total *a* total; jumlah;

notal *v* menjumlahkan

totog, totogan *n* ujung jalan;

notog *adv* suntuk; tersuntuk; terbentur;

notogaké *v* menyuntukkan; membenturkan

totoh, totohan *1 n* taruhan; petaruh; *2 v* bertaruh;

notohi *v* memasang petaruh pd

totok *a* totok; asli; sejati (bukan peranakan)

¹**totol, notol** *a* sangat mendesak (sangat ingin dsb);

ditotol *v* didesak; diminta dng sangat

²**totol** *n* 1 tuil; pengungkit; 2 cap

totor *1 n* api unggun; *2 v* membuat api unggun

towang —→ **towong**

towok *n* pendahan (lembing pendek); campak buang

towong *a* lowong; kosong; berselang

toya kr —→ **banyu**

toyah *n* sb tongkat pemukul

toyang *n* belibis laut

trabas, trabasan *n* jalan pintas;

nrabas *v* meregas; memintas

traca *n* siput kecil

tracag, nracag *v* memanjat (mendaki) dng cepat

tracak *n* 1 kuku sapi, kerbau, dsb; *2 kaki*

trag —→ **terag**

trah *n* keturunan;

trahing kusuma *n* keturunan bangsawan;

ditrahaké *v* diturunkan; diperanakkan

trajak *n* tonggak; turus (berderet-deret)

trajang, nrajang *v* menerjang; melanggar; melewati

trajeg *n* turus; tonggak berderet-deret

trajek —→ **trajeg**

traju *n* teraju;

nraju *a* spt teraju;

ditraju *v* ditimbang dng teraju

trak —→ **terak**

traktor *n* traktor

trakum *n* trakom

tram *n* trem

trambal, pating -- *a* banyak tambalannya

trambul, nrambul *v* bergabung (makan dsb)

trampil *a* terampil; cekatan

trancag —> **tracag**

trancam *n* terancam; urapan mentah

trancangan *n* sb dalam dr kawat

trang —> **terang**

tranggal, nranggal *v* melepur

transfusi *n* transfusi

transistor *n* transistor

transmigrasi *n* transmigrasi

trantan, trantan-trantan *v* berdiri atau berjalan dng berpegangan sesuatu (tt anak kecil)

trantang, nrantang *adv* berterawang; bertembuk-tebuk (tt kain dsb)

tranyak, tranyakan *a* berbuat kurang ajar;

nranyak *a* berbuat kurang ajar (spt memegang kepala orang tua);
tranyak-tranyak *a* galgal kurang adat

tranyakam, nranyakam *v* menjahati; menambungi; berbuat kurang ajar

traos *kr* —> **trasi**

trap, -- sirap *v* diatur serba baik;

ngetrapi, ~ hukuman *a* menjatuhki hukuman;

ngetrapaké *v* memasang; menyetel; merakit

trapsila *a* sopan; sopan santun

trasah, nrasah *v* melapisi

trasi *n* terasi; belacan

tratab, trataban *a* berdebar-debar;

nratab *a* berdebar-debar

trataban *n* papan lantai; papan tangga kandang kuda

tratag *n* teratak; atap dr tepas;

-- rambat *n* teratak di muka balairung

tratas, nratas *v* memutus

traté *n* teratai

tratéyan *v* mulai dapat berjalan (tt anak kecil)

trawang, trawangan *adv* berterawang; bertembuk-tebuk;

nrawangaké *v* melihat dr balik sisi yg kena sinar (tt kain, kertas, dsb)

trawéh *n* tarawih

trebang *n* terbang; rebana

trebela *n* tabela

trebil *n* kuda-kuda (pd tiang rumah dsb)

trebis *a* sukar ditempuh; curam (jurang)

treceb, pating -- *a* terasa spt ditusuk-tusuk

trecel, nrecel *a* banyak (tt anak, bicara, dsb)

treces, pating -- *a* terasa meresap ke dl kulit (tt hawa dingin dsb)

trég —> terag

trégal, trégal-trégél *a* galgal; serba tergesa-gesa dan kasar dsb (tt perbuatan, tingkah laku)

trejang —> trajang

trékah *n* reka; daya upaya;

ditrékah *v* 1 direka; dicarikan akal; 2 dijahati

trem *n* trem

trembalو *n* nama pohon (kadang-kadang untuk sarung keris)

trembayak *n* nama burung laut

trembayun —> pembayun

trémbél, pating -- *adv* banyak tambalannya;

trémbélané *p* persetan; jahanam (kata makian)

trembel *a* sintal dan kecil (tt perawakan gadis dsb)

trembesi *n* nama pohon yg keras kayunya

trémos *n* termos

trémplék, pating -- *adv* menempel (dl jumlah banyak)

trempos *n* biji pepaya

trencem, pating -- *adv* penuh lubang luka

tréncéng *adv* agak reda (tt hujan);

tréncéngan *a* pipih; tipis rata

trenggana *n* bintang

trenggiling *n* tenggiling

trengginas *a* tangkas; cekatan

trengguli *n* tengguli

trenggulun *n* nama pohon

trenjel *n* 1 baji, pasak yg disisipkan; 2 isian; sisipan;

nrenjel *v* 1 membaji; memasak; menyisipi; 2 menerobos

(kerumunan orang banyak dsb)

trenjuh, nrenjuh *v* mengetahui;

ketrenjuh *v* ketahuan; berjumpa

trenyang *a* hilang kekuatannya; lumpuh

trenyuh *a* 1 terharu; iba; 2 remuk; hancur

trep *a* pas; tepat; patut; kena benar;

ngetrepi *v* 1 mematutkan; 2 menempati bangunan rumah dsb

trepédhø —> **terpédhø**

tréplok, pating -- *adv* menempel (dl jumlah banyak)

trepsila —> **trapsila**

trés *n* tres; bordiran benang emas (perak);

ngetrési *v* menoreh **melingkar** (tt pohon yg masih hidup);

ngetrésaké *v* menyuruh menggantikan

tresna *a* cinta; kasih; sayang;

nresnani *v* mencintai; mengasihi; menyayangi;

katresnan *n* rasa cinta

trétés, nrétés *v* menatah; bertahtakan intan dsb

tretil *adv* jelas

trewélu *n* terwelu; kelinci

tri *num* tiga

tribaga *n* sepertiga

tribawana, tribuwana *n* tiga dunia

tricig, tricig-tricig *v* memanjat atau mendaki dng cepat

trig, trig-trigan *a* berjengket-jengket; selalu bergerak

triganca *a* cepat; kencang

trigu *n* terigu

triguna *n* tiga watak

trikancu *n* nama pohon

triko *n* nama kain

triloka *n* tiga dunia

trima *v* terima; menerima;

-- **jimbit** enggan; segan; merasa tidak mampu;

triman *n* istri pemberian;

- nrima** *v* menerima;
dtrimani *v* diberi istri; dihadiahi putri;
ketrима *a* 1 diterima; 2 memuaskan;
trimah *kr* —> **trima**;
nrimah *kr* *v* menerima
trincig, trincig-trincig —> **tricig, tricig-tricig**
trincing *a* timpus (tt kaki meja)
tripang *n* teripang
triplék *n* tripleks
tris *n* nama bagian kekang (kuda)
trisig *n* 1 batu alas dinding; 2 pagar dr anyaman bambu
trisik, nrisik —> **tisik, nisik**
trisna —> **tresna**
trisula *n* trisula; sb tombak bermata tiga
trithik, trithikan *a* usil tangannya;
nrithik *a* usil tangannya
tritik, tritikan *n* 1 nama corak batik; 2 cucuran atap
tritunggal *n* tritunggal; kesatuan dr tiga
triwikrama *v* 1 melangkan tiga kali; 2 menjelma menjadi raksasa
trobos, nrobos *v* menerobos
trocob, nrocob *v* mencampuri
trocoh *a* 1 bocor; tiris; 2 kotor mulut
trog, ngentrog *v* mengguncangkan turun naik
troi *n* nama kartu pemenang (dl permainan dadu)
trombol, nrombol *v* menyabur; menggabungkan diri; masuk dsb dng mendesak
tromel *n* teromol; peti dr kaleng
tromol *n* teromol
trompét *n* terompet
trondhol *a* gundul; hanya sedikit bulunya (tt ayam)
tronjol, nronjol *v* 1 menyabur; masuk dr belakang dng mendesak; 2 membajak yg kedua kalinya
¹**trontong, trontong-trontong** *a* mulai fajar

²trontong *n* wadah bulat torak dr seng

tronyok, nronyok *v* 1 menatah dng intan dsb; 2 masuk dng tidak sopan
tropong *n* 1 mahkota; 2 teropong; nama alat tenun (untuk memasukkan lawe)

trotoar *n* trotoar

trowong, trowongan *n* terowongan;

nrowong *v* menerowong

trubuk *n* trubuk (nama ikan laut)

tribus *v* tunas; bersemi; bertunas

trucuk *n* tonggak berjajar-jajar

trucukan *n* nama burung

trucut, ketrucut *a* terlanjur (tt perkataan dsb)

truka, tetruka *v* membuat tempat baru dng membuka hutan;

trukan *n* tempat baru

trulék *n* nama burung

trumpah *n* 1 terompah; 2 ganjal dinding dsb

trunjang, pating -- *adv* tunggang langgang; berbuat tanpa pikiran

trunjel, nrunjel *v* menyabur; memasuki dsb dng mendesak

truntum *v* 1 bersemi; bertunas; tumbuh; 2 *n* motif batik

truntun, tumruntun *v* berturut-turut

truntunan *kr* —> ari-ari

trunyuk, trunyak-trunyuk *a* masuk dng tidak sopan

trup *n* golongan

trus —> terus

¹trutul *n* bintik;

trutul-trutul *adv* berbintik-bintik; dandi

²trutul, nrutuli *v* mengejar ke mana-mana (mencari sesuatu);

nrutus *v* mencari ke mana-mana

truwaca —> terwaca

truwéla —> terwéla

truwu *a* rusuh; tidak aman; tidak tenteram;

ketruwu *a* bingung km diganggu

tu —> pitu

tuba *n* tuba (peracun ikan)

tuban *n* air terjun

tubras, nubras *v* menubruk; menumbuk;

nubras-nubras *a* tergesa-gesa; tunggang langgang
tubruk, nubruk *v* menubruk; menerkam; menerpa

tucuh, nucuh *v* mempersalahkan

tudhuh, nudhuh *v* menuduh

tudhung *n* 1 tudung; 2 capil;

    -- **pacul gowang** *n* nama topi

tuding *n* tunjuk; penunjuk;

nuding *v* 1 menunjuk; 2 menugaskan

tuduh *n* penunjuk; nasihat;

tuduh-tuduh *v* memberi tahu;

nuduh *v* menyuruh;

nuduhi *v* menunjukkan;

nuduhaké *v* memberitahukan; memperlihatkan

tugel *v* patah; putus;

tugelan *n* potongan; penggalan;

nugel *v* mematahkan; memotong; memenggal;

satugel *num* sepotong; sepenggal

tugi *n* bulu padi (pd ujung biji padi)

tugu *n* tugu

tugur *v* 1 berjaga-jaga; 2 menanti di suatu tempat;

tuguran *v* berjaga-jaga; membantu siang malam (di tempat orang punya kerja dsb);

nuguri *v* menjaga siang malam

Tuhan *n* Tuhan

¹tuhu *adv* nyata; sungguh;

satuhu *adv* nyata; sungguh

²tuhu *a* setia; taat;

nuhoni *v* menaati; menurut; tidak mengingkari

³tuhu *n* tuhu; burung culik-culik

¹tujah *n* dugaan; tuduhan;

- nujah** *v* menduga; menuduh
- ²tujah, nujah** *v* menubruk dng kaki depan;
-- **bumi** *n* kaki depan putih (tt kuda)
- tuju** *n* 1 tuju; arah; 2 guna-guna;
-- **bumi** nama guna-guna (yg dipendam); -- **layaran** guna-guna
(dikenakan dr kejauhan);
- tujon** *n* nama permainan;
- tujuné** *adv* untunglah; kebetulan;
- nuju** *v* 1 menuju; 2 mengguna-gunai;
- tumuju** *v* menuju
- ¹tuk** *n* mata air; sumber; asal;
- ngetuk** *v* berair; keluar airnya
- ²tuk** *n* nama meja tempat sajen
- ³tuk** —→ **éntuk**
- ¹tukang** *n* tukang;
-- jahit penjahit; tukang jahit; -- **paés** tukang rias; -- **util** pencopet;
tukang copet;
- nukang** *v* menukang; bertukang
- ²tukang** *n* nama binatang sb kera
- ¹tukar, -- padu** *v* bertengkar;
- tukaran** *v* bertengkar;
- nukari** *v* mengakali; mengganggu
- ²tukar, -- saru** *n* nama ikan
- tukel, nukel** *v* menekuk; merangkap;
- satukel** *num* setukal
- tuku** *v* beli; membeli;
-- **séndhé** membeli barang yg kemudian masih boleh dibeli lagi oleh
orang lain; -- **warta** mendengarkan berita;
- tetuku** *v* membeli-beli; berbelanja;
- tukon** *n* 1 uang belian; 2 uang jujur;
~ **pasar** *adv* berbagai penganan untuk sajen (dibeli di pasar);
- nukoni** *v* 1 membeli; 2 menjurusi; memberi uang jujur
- tukung** *a* bukung; tidak berekor (tt ayam);

ditukung *v* diburu

tukup, nukup *v* 1 menekap dng tangan; 2 mengepung; menggeropyok
tula, ketula-tula *a* terlunta-lunta; selalu sengsara

tulad *n* contoh; teladan;

tetuladan *n* contoh; pola; teladan;

nulad *v* mencontoh

tuladha *n* contoh; pola;

nuladhani *v* memberi contoh;

patuladhan *n* contoh; teladan

tulah, -- sarik *n* 1 tulah; 2 tambahan (gaji dsb)

tulak **1** *n* penolak; penangkal; **2** *adv* pulang hari itu juga; tidak menginap; **3** *n* nama ayam (hitam berbelang putih);

-- **balik** **1** *v* bepergian tidak menginap; **2** *adv* tidak sesuai dng kenyataannya (mimpi; -- **bara** *n* tolak bara; -- **sawan** *n* penolak sawan; -- **sepata** *v* melaksanakan perintah hanya agar tidak dikatakan tidak mau;

tulakan **1** *v* pulang hari itu juga; tidak menginap; **2** *n* pintu air (pd pematang sawah);

nulak *v* menolak; menangkal

tulang *n* 1 kotak tempat jengkerik; 2 tulang

tular, nular *v* menular;

~ **geni** minta api (dr api yg sudah menyala);

tular-tumular *v* menular secara beranting;

nulari *v* menulari;

ketularan *v* ketularan; terpengaruh

tulén *a* tulen; asli; murni

¹**tuli** *a* tuli

²**tuli** *v* kemudian; lalu; segera;

nuli *v* kemudian; lalu; segera

tuliring *n* nama ikan air tawar

tulis, tulisan *n* tulisan;

nulis *v* menulis

tulung, nulung *v* 1 menolong; 2 menguluri tangan; menghibur (anak yg sedang menangis);

tulung-tinulung *v* tolong-menolong;

nulungi *v* menolong;

pitulungan *n* pertolongan

tulup *n* sumpit;

nulup *v* menyumpit

tulus *a* 1 tulus; jujur; lurus hati; 2 selamat

tuma *n* tuma; kutu

tumama *a* menancap; mempan

tuman *a* tuman; menjadi terbiasa; menjadi gemar;

numani *a* menjadikan tuman;

disetuman *v* dilatih supaya menjadi terbiasa

tumang *n* tumang; tungku;

tumangan *n* 1 tempat membakar genting dsb; 2 tumpukan

tumbak *n* tombak;

-- berang tombak yg tangkainya bercat; -- lelet **uwi** tombak yg tangkainya bercat lorek berpilin-pilin;

tumbakan 1 *n* tiruan tombak; 2 saling menombak;

numbak *v* menombak

tumbal *n* tumbal; tolak bala;

numbali *v* memberi tumbal; menaruh tumbal

tumbar *n* ketumbar

tumbas *kr* —> **tuku**

tubeng *n* kayu yg dipasang untuk mempersempit lubang bibir bumbung

gendir dsb;

numbengi *v* memberi bertumbeng

tumbu *n* sb bakul besar bertutup

¹**tumbuk**, **tumbukan** *v* berbenturan; tumbukan; bertumbukan;

ketumbuk *v* tertubruk; terlanggar

²**tumbuk** *n* ulang tahun winduan;

tumbukan *v* pesta atau selamatan ulang tahun winduan

³**tumbuk** *n* alat untuk memadatkan tanah;

numbuk *v* 1 memadatkan (tanah); 2 menumbuk

tumeg *a* 1 terlalu manis; 2 puas; bosan

tumendhil *n* tahi tikus

tumenggung *n* 1 hulubalang; pemimpin pasukan; 2 tumenggung

tuminah *a* sabar dan teliti

tumlawong —> **tumlawung**

tumlawung *a* terdengar nyaring dr kejauhan

tumon *v* tahu; melihat;

apa -- *p* mustahil bukan?

tumoninah *a* sabar; penyabar

tumor *n* tumor

tumpa, matumpa-tumpa *adv* bertumpuk-tumpuk

¹**tumpak, numpak** *kr* —> **tunggang, nunggang**

²**Tumpak** *n* Sabtu

tumpal *n* bagian batik yg coraknya berbeda dng bagian lainnya

tumpang *n* 1 susun; bersusun; 2 penindih; yg paling atas (dl tumpukan;

    3 bantal pelana; 4 belandar; bersusun (pd rumah joglo);

    -- **tindih** *adv* bertumpang tindih;

tetumpangan *adv* bertumpang tindih;

numpang *v* 1 menumpang (terletak di atas sesuatu); 2 menang;

tumumpang *v* menumpang terletak di atas sesuatu

tumpang sari *n* 1 susunan balok pd rumah joglo; 2 cara penanaman beberapa macam secara bersama

tumpeng *n* tumpeng

tumper *n* kayu berbara; puntung api

tumpes *v* tumpas; habis binasa;

numpes *v* menumpas; membunuh semuanya

¹**tumpi** *n* batas ruas bambu pd hulunya;

numpéni *v* membersihkan tumpinya; menghilangkan tumpinya

²**tumpi** *n* nama pengangan

tumplak *v* tumpah; tercurah keluar;

    -- **blak** tumpah semua; keluar semua; dicurahkan semua;

numplak *v* menumpahkan; mencurahkan

tumblek, -- blek tumpah semua; keluar semua; dicurahkan semua;

numplek *v* menumpahkan; mencurahkan

tumpu, numpu *v* 1 memburu (kijang dsb); 2 menjebak (ikan)

tumpuk *a* tumpuk; susun; bersusun;

    -- **timbun** *adv* bertumpuk-tumpuk; bertimbun-timbun;

tumpuk-tumpuk *adv* bertumpuk-tumpuk;

tumpukan *n* tumpukan

tumrap *p* bagi;

ditumrapaké *v* diterapkan; dikenakan pada

tumrucuh *a* masih agak mentah (tt buah-buahan)

tumuli *adv* segera; kemudian

tumunten kr —→ **tumuli**

tumus v 1 berpengaruh; menjadi kenyataan; 2 merembes;
numusi v mempengaruhi; menyebabkan terjadi sungguh

tumut kr —→ **mélu**

tuna a 1 rugi; 2 kurang; kekurangan;

-- **dungkap adv** salah tafsir; kurang tepat; sayup-sayup sampai;
ditunakaké v dijual dng merugi; dirugikan

tunang, tunangan v tunangan; bertunangan

¹tundha a susun; bersusun;

tundha-tundha a bersusun; berlapis-lapis; bertingkat-tingkat;
nundha v menyusun; menyusun berlapis-lapis

²tundha adv berulang kali; beberapa kali;

tundhan adv secara beranting;
ditundhakaké v 1 disediakan untuk menyampaikan atau
 mengantarkan; 2 disampaikan secara beranting

tundhes, ditundhes v dimintai tanggung jawabnya krn sebelumnya
 berkata tidak benar

tundhon, tundhoné p akhirnya; kesudahannya

tundhuk v 1 bertemu; 2 tunduk; takluk

tundhun n tandan;

tetundhunan adv bertandan-tandan

tundhung, nundhung v mengusir

tundon, tundoné —→ **tundhon, tundhoné**

tungga n puncak

tunggak n tunggak; tunggul;

-- **kemandhuk** bekas madu (musuh dsb);

tunggakan n tunggakan;

~ **bojo** bekas suami atau istri;

nunggak v menunggak;

~ **bojo v** memperistri bekas istri kakaknya; ~ **semi n** sama dng orang
 yg digantikannya (namanya, pangkatnya, dsb)

tunggal num tunggal; satu; sama;

-- **désa** satu desa; sama desanya; -- **welas** seayah seibu;

nunggal 1 v menjadi satu; bersatu; 2 **adv** sama (jenisnya, golongan-
 nya, dsb);

~ **misah adv** hampir sama;

tetunggalan v bersatu; berkumpul;

- tunggalé** *adv* sejenis; yg sejenis
- tunggang, nunggang** *v* menunggang; naik; mengendarai;
- tunggangan** *n* kendaraan; tunggangan; tempat yg ditunggangi;
- tetunggangan** *n* kendaraan
- tunggil** *kr* —→ **tunggal**
- tunggu** *v* 1 tunggu; menunggu menunggui; 2 menanti;
- tunggon** *n* 1 yg ditunggu; 2 nama tempat menanti;
- nunggoni** *v* menunggui; menjaga
- tungguk** *v* bertugas jaga (di rumah pembesar dsb);
- nungguki** *v* menggantikan tugas jaga; mengaplus;
- patunggukan** *n* tempat berjaga
- tunggul, tetunggul** *n* 1 pemuka; yg terkemuka; 2 tunggul; bendera;
- panunggul** *n* 1 ibu jari; 2 intan subang yg dipasang di tengah; 3
nama not gamelan (ditandai dng angka 1)
- tungka, nungka** *v* menyusul; mendatangi;
- ketungka** *v* tersusul; kedatangan
- tungkak** *v* 1 menjejak dng tumit; 2 menendang dng tumit
- tungkeb, nungkebi** *v* mengepung; mengeroyok;
- nungkebaké** *v* menelungkupkan (bakul dsb)
- tungkel** *n* puntung api besar
- ¹**tungku, nungku** *v* 1 mencapai dng sungguh-sungguh; 2 menekankan
- ²**tungku** *n* tungku
- ¹**tungkul, nungkul** *n* sb tuba tawar; peracun ikan
- ²**tungkul, nungkul** *v* 1 menunduk; merunduk; 2 takluk;
- nungkuli** *v* 1 menunggui; mengetahui sendiri; menyaksikan; 2 me-
nekunkan; mengerjakan dng tekun;
- ditungkul** *v* diserang pd saat lengah;
- ketungkul** *a* lengah; lena; leka (km keasyikannya)
- tunglé** *n* nama hari naas yg pertama
- tungtum** —→ **tuntum**
- tungtung** —→ **tuntung**
- tunjang, tunjangan** *n* tunjangan; sokongan;
- nunjang** *v* melanggar; menubruk;
- ~ **palang** *adv* tergesa-gesa; berbuat tanpa pikiran
- tunjel, nunjel** *v* 1 menyusul; mengejar; 2 mendorong
- tunjem, nunjem** *v* menghunjam; menancap dalam;
- nunjemaké** *v* menghunjamkan

tunjuk, -- mukak *v* tunjuk muka;

nunjuk *v* menunjuk

tunjung *n* 1 tunjung; teratai; 2 logam runcing pd pangkal tombak; 3 nama jasad (berasal dr besi)

¹**tuntas** *adv* habis sama sekali; tiada yg ketinggalan; sudah seluruhnya;
nuntasaké *v* memulihkan; mengobati

²**tuntas** *a* jelas bicaranya

tuntum *v* pulih (tt luka dsb)

tuntun, tuntunan *n* 1 didikan; tuntunan; 2 tembuni;
nuntun *v* menuntun; memimpin; mengajari

tuntung *n* ujung; puncak;

-- **pait** *adv* agak pait;

tuntunging ati *n* tujuan; cita-cita

tuntut *n* 1 jantung pisang; 2 tuntut;
nuntut *v* menuntut

¹**tunu, tunon** *1 n* tempat membakar; *2 adv* sudah dibakar;
nunu *v* membakar; memanggang

²**tunu** *n* api

tur *p* 1 lagi pula; dan lagi; 2 padahal; 3 lalu; kemudian

turah *n* sisa; bersisa; ada sisanya;

turah-turah *adv* berlimpah-limpah;

turahan *n* sisa;

nurahaké *v* menyisakan

turangga *n* kuda

turanggi —> **turangga**

turas kr —> **uyuh**

turé, turéné —> **jaré, jaréné**

turi *n* turi (nama pohon)

turné *v* turne

turu *v* tidur;

-- **kandar** tidur di luar;

teturon *v* berbaring; tidur-tidur;

nurokaké *v* menidurkan;

diteturu *v* diusahakan supaya tidur; dininabobokkan;

keturon *v* tertidur;

paturon *n* tempat tidur; petiduran

¹**turuh** *n* air mancur (untuk mencuci keris dsb);

- teturuh** *v* mengucuri dirinya;
turuhan *n* air untuk mengucuri;
nuruhi *v* mengucuri
- ²turuh** *a* luntur (tt warna)
- turuk** *n* puki
- turukbonen** *n* sb bisul (penyakit) di belakang
- ¹turun** **1** *v* turun; **2** *v* pulang dr naik haji; **3** *v* turun (tt harga barang);
4 *a* curam: senget;
- dituruni** *v* mendapat sesuatu;
- diturunaké** *v* diturunkan kpd;
- tumurun** *v* turun
- ²turun** *n* keturunan;
nurunaké *v* memperanakkan; memindahkan kpd keturunannya
- ³turun, turunan** *n* turunan;
nurun *v* menurun (tulisan dsb);
diturun *v* diturun;
~ **sungging** diturun sesuai dng aslinya
- ⁴turun** *n* sumbangan; iuran
- ¹turus** *n* turus;
nurusi *v* menanam turus
- ²turus** *n* sb bubi
- turut** *v* berjalan dsb menurut rel dsb;
turutan **1** turutan; turut-turutan; **2** kitab turutan (juz amma)
nurut **1** *v* berjalan dsb menurut rel dsb; **2** *a* menurut; patuh;
nuruti *v* menuruti; memberi; meluluskan;
keturutan *v* terkabul; tercapai
- ¹tus** *a* murni; tulen; asli
- ²tus, tus-tusan** *n* yg sudah disejatkan; hasil menyejatkan;
ngetus *v* menyejatkan (mengatus supaya aimnya dapat menetes)
- tusuk, -- kondhé** *n* tusuk kundai;
tusuk-tusuk **1** menusuki; **2** menusuk-nusuk; menghasut
- tut, nut, anut** *v* mengikut;
-- **wuri** *v* membuntut; menyertai di belakang;
~ **grubyug** hanya ikut-ikutan;
ngetut *v* menurutkan; mengikuti; mengiringkan
- tutas** —> **tuntas**
- tuter** *n* tuter

tutu, tuton *n* hasil menumbuk;

nutu *v* menumbuk (padi)

tutug *a* sampai pd batas; puas;

tutugé *adv* selanjutnya;

nutug *a* sampai batas akhir;

nutugaké *v* menyelesaikan; melanjutkan; memuaskan;

ketutugan *v* tercapai tujuannya

¹**tutuh, nutuhi** *v* menutuh; menebangi

²**tutuh, nutuhi** *v* mengulangi lagi (menyerang, mengobati, dsb)

³**tutuh, keparan** -- *v* dimarahi krm salah;

dadi tutuhan *adv* dimarahi orang banyak;

nutuh *v* memarahi krm salah

tutuk *kr* —> **cangkem**

tutul *n* titik besar;

nutulaké *v* menyentuhkan ujungnya; mencelupkan ujungnya

tutup *n* tutup;

tutupan *v* tutup; bertutup; tertutup;

nutupi *v* menutupi

tutur *v* tutur; bertutur; berkata;

tutur-tutur *v* mengatakan; memberitahukan;

nuturaké *v* mengatakan;

nuturi *v* memberi tahu; menasihati

tutus *n* tali dr bambu (kecil-kecil dan pendek-pendek);

nutusi *v* mencocok dng tutus; merangkaikan dng tutus

¹**tutut** *a* jinak;

nutut *a* menurut; tidak melawan

²**tutut, nutut, ora** ~ *adv* tidak memadai;

nututi *v* 1 menyalur; mengejar; 2 menyelamatkan;

ketututan *v* 1 tersusul; terkejar; 2 tertolong; terselamatkan

tuwa *n* tua;

nuwani *v* mengetuai; menjadi ketua pd;

ketuwa *n* ketua; yang tertua; pemuka;

ketuwan *a* terlalu tua;

tetuwanen *adv* berbintik-bintik hitam mukanya

tuwah *kr* —> **tuwu**

tuwajuh *v* taat; setia dng sungguh-sungguh

¹**tuwak** *n* penopang;

nuwak *v* menopang

²**tuwak** *n* tuak

tuwakup *n* tawakal

tuwan *n* tuan

tuwang *a* kosong; lowong

¹**tuwas**, **pituwas** *n* imbalan;

mituwasi *v* memberi imbalan

²**tuwas** —→ **tiwas**, -- kebeneran

³**tuwas** *a* menyesal krn terlanjur berbuat sesuatu

tuwawa, **dituwawa** *v* dititipi

tuwék —→ **tuwa**

tuwek, -- **raga** *v* bunuh diri (dng menikan diri);

nuwek *v* menusuk

tuwi *kr* —→ ¹**tilik**

tuwin *kr* —→ **lan**

tuwu —→ ¹**tuhu**

tuwuuh *v* 1 tumbuh; 2 timbul; 3 *n* keturunan;

tuwuhan *n* nama hiasan gaga-gaba (terdiri atas pisang setandan, kelapa setandan, tebu, dsb);

tetuwuhan *n* tetumbuhan; tumbuh-tumbuhan;

nuwuahaké *v* menimbulkan; menyebabkan; mengakibatkan

tuwuk *kr* —→ **wareg**

tuwung *n* sb mangkuk besar;

-- **dhuwok** mangkuk besar; -- **putra** mangkuk besar halus

twak —→ **tuwak**

tyas *n* hati

U

ubag —→ **umpak**

ubak, ngubak *v* mengaduk; mengarau;

ngubak-ubak *v* mengarau; mengaduk; mengeruhkan

¹**ubal, mubal** *v* 1 keruh (tt air); 2 berjolak; menjolak (tt api)

²**ubal, mubal** *v* memilin menjadi tali

ubanggi kr —→ **ubaya**

ubarampé n perlengkapan

ubaya n janji; kesanggupan

¹**ubed, ubed-ubedan** *v* berbelit-belit; berjalin-jalin (tt tali);

nggubed *v* membelit; melilit

²**ubed a** pandai (mencari nafkah dsb);

ngubedaké *v* mengatur uang belanja

ubeg a kocah-kacih

ubek —→ **ubak**

ubel-ubel n ubel-ubel; ubal-ubal; pembebat;

ngubeli-ubeli *v* membalut; membebat

ubeng, ubeng-ubengan *v* berputar-putar;

mubeng *v* berkeliling; berputar-putar;

~ lelet berputar kencang; ligat; mejan;

mubeng-mubeng *v* berdalih; berbelit-belit (tt perkataan);

ngubengi *v* mengelilingi; melingkari; melingkungi;

- ngubengaké** *v* 1 memutar; 2 menjalankan (modal dsb);
uber, uber-uberan *v* berkejar-kejaran;
nguber-uber *v* mengejar-ngejar
- ubin** *n* 1 (batu) ubin; 2 ukuran luas tanah (10 m^2)
- ublak, ngublak** *v* mengaduk (adonan dsb)
- ublek** —> **ublak**
- ubres, ngubres** *v* mencari ke mana-mana
- ubub, ububan** *n* ububan; puputan
- ubung, ngubungi** *v* menghubungi;
ngubungaké *v* menghubungkan
- ubyar** *n* nyala (api);
mubyar *v* menyala; melalak; memarak
- ubyek** *a* ramai (berbicara)
- ubyung, ubyung-ubyung** *v* bersama-sama kian kemari (tidak ada manfaatnya)
- ucap, ucapan** *n* ucapan;
ngucap *v* berbicara; berkata;
kocap *adv* tersebut;
pocapan *n* pembicaraan; perkataan
- ucek** *v* kucek;
ucek-ucek *v* mengucek-ucek (mata)
- ucel, ngucel-ucel** *v* selalu memegang-megang dan agak meremas-remas.
- ¹**uceng** *n* nama ikan
- ²**uceng** *n* bunga melinjo
- ³**uceng, uceng-uceng** *n* sumbu (kompor dsb)
- ucik, ngucik** *v* menggugat; menuntut;
ngucik-ucik *v* menggugat-ungkit; mengungkat-ungkat
- uci-uci** *n* uci-uci; daging yg menempel; risa
- ucul** *a* lepas; terlepas; ungkai; urai;
nguculaké *v* melepaskan
- uda** —> **wuda**
- udadi** *n* laut
- udakara** *adv* kira-kira; kurang lebih
- udakawis kr** —> **udakara**
- udal(an)** *n* mata air;

mudal *v* membual (air dr mata air)

udan *n* hujan

-- awu hujan abu; -- barat 1 hujan bercampur angin; 2 nama permainan; -- és hujan es; -- gerotan hujan deras disertai topan; -- kiriman hujan di musim kemarau; -- riris nama motif batik; -- kethék hujan panas;

udan-udan 1 *v* berhujan-hujan; 2 *n* waktu hujan

udanagara *n* sopan santun; tata susila

udani —→ erti, ngerti

udaraga, sabuk -- *n* sb ikat pinggang (dng bermacam-macam corak)

udaraos *kr* —→ **udarasa**

udarasa, ngudarasa *v* berkata dl hati;

pangudarasa *n* kata hati; gagasan

udawiyah *n* kata-kata penghormatan dl surat

udel —→ **wudel**

udhak *v* aduk;

ngudhak *v* mengaduk

udhal, -- ukara *v* menguraikan kalimat;

ngudhali *v* mengudari

udhar *adv* udar;

ngudhar gagasan *v* mengeluarkan buah pikiran;

ngudhari *v* mengudari

udheg *n* alat untuk mengarau;

udheg-udheg *n* keturunan keenam;

ngudheg *v* mengarau; mengacau

udhek —→ **udheg**

udheng *kr* —→ **iket**

¹**udhét** *n* belut kecil (anak belut)

²**udhét, ngudhét-udhét** *v* menusuk kemudian menyobek-nyobek

udhet *n* kain pembebat pinggang

udhik *n* udik; hulu sungai

udhik-udhik *n* uang yg disebar saat menjadi pengantin

udhis, ngudhis-udhis *v* merayapi rambut dsb (tt kutu)

udhu *n* 1 andil; 2 uang taruhan

udhug *n* sepeda motor;

udhug-udhug *n* bunyi mesin (diesel, sepeda motor, dsb)

udhun, mudhun *v* turun; menurun

udi, ngudi *v* mengusahakan (dng sungguh-sungguh);

pangudi *n* usaha

udreg *a* gaduh; bertengkar; berselisih;

udreg-udreg(an) *v* bertengkar

udu —→ **dudu**

udud *1 n* rokok; *2 v* merokok

uduk —→ **wuduk**

udun —→ **wudun**

udung, ngudung *v* keras mulut

udur *v* bertengkar; berbantah

uga *p* juga; pula

ugal, ugat-ugalan *a* ugal-ugalan; kurang ajar

ugeg, ugag-ugeg *v* bergerak tetapi tidak berpindah tempat

ugel-ugel *n* pergelangan (tangan atau kaki)

ugem, ngugemi *v* berpegang teguh (tt pendirian)

¹**uger** *n* patok; tonggak (untuk menambatkan perahu, hewan, dsb);

paugeran *n* patokan; peraturan; pedoman, asas

²**uger kr** —→ **angeré**

uget, ugat-uget *v* bergerak tetapi tidak dapat berpindah tempat;

uget-uget *n* jentik-jentik

ugi kr —→ **uga**

ugung, ngugung *v* memanjakan;

ugungan *a* suka dimanja

uja, nguja *v* membiarkan (sekehendaknya); menuruti (segala permintaannya);

~ **hawa** menuruti hawa nafsu;

ujan-ujan *a* dibiarkan tidak menurut aturan (hukum)

¹**ujar** *n* ucap; ujar;

ngujar-ujari *v* memaki-maki; mengata-ngatai; menempelak

²**ujar** *n* nadar; kaul

ujeg, ngujeg-ujeg *v* mendesak agar dikabulkan (tt permainan dsb)

ujel *n* belut kecil

uji, nguji *v* menguji

ujiwat, ngujiwat *v* melirik; mengerling

ujub, ujubé *n* tujuan; maksud; hasrat

ujud —→ **wujud**

ujug-ujug *adv* tiba-tiba

ujung *v* menyembah; sujud

ujungan *kr* —→ **godhong**

¹ujur, mujur *v* membujur

²ujur, ujuran *n* 1 pemberian orang yg menang judi dsb; 2 komisi;

ngujuri *v* memberi hadiah; memberi komisi

ukara *n* kalimat

ukéh —→ **akéh**

¹ukel, ngukel *v* menggulung;

ukelan *n* gulungan

²ukel *n* sanggul

ngukel *v* menyanggul

~ pakis *n* lengkung sanggul

ukih —→ **akéh**

ukir, ukiran *n* 1 ukir-ukiran; hiasan yg diukir; 2 tangkai keris;

ngukir *v* mengukir (kayu dsb)

ukum *n* hukum;

-- dhenda hukum denda; -- gantung hukum gantung; -- pati hukum mati;

ukuman *n* 1 hukuman; siksaan; 2 penjara;

ngukum *v* menghukum;

paukuman *n* 1 kuburan; 2 penjara

ukur *n* 1 ukur; 2 pola;

ukur-ukur *v* mengukur;

ukuran *n* 1 ukuran; 2 alat pengukur;

ngukur *v* 1 mengukur; 2 membuat pola;

saukur *adv* setaraf; sepadan

ula *n* ular;

-- **jangan** jn ular; -- **luwak** nama ular; -- **mandi** ular berbisa;
 -- **welang** ular belang

ula-ula *n* tulang punggung

ulah, ngulah *v* melakukan; memainkan;

~ **gegaman** *v* memainkan senjata; -- **semu** *n* berpura-pura setuju
 (dng roman yg manis)

ulam *kr* —→ **iwak**

ulama *n* ulama

ulami *kr* —→ **ulama**

ulan-ulan *n* sb ulat lundi pemakan kayu

ulap, ngulap *v* mengusap; menyeka (kerigat dsb);

ngulapi *v* mengusap (kotoran dsb)

¹**ular-ular** nasihat; petuah; tuntutan;

ngular-ulari *v* menasihati; memberi petuah

²**ular-ular** *n* modal;

ngular-ulari *v* memberi modal

ulas-ulas *n* dalih; alasan;

ulas-ulasé *n* alasannya; dalihnya

ulat *n* air muka; warna muka;

mulat *v* melihat; memandang;

ngulati *v* 1 memandang; 2 menjaga; 3 mencari;

ngulataké *v* 1 memandang; melihat; 2 mengawasi segenap tingkah
 lakunya; menjaga;

polatan *n* air muka

uled —→ **ulet**

uleg *n* anak sengkalan (muntu);

uleg-uleg *n* 1 anak sengkalan; 2 menggiling atau melumatkan dng
 anak sengkalan (tt rempah-rempah);

nguleg *v* menggiling (sambal dsb)

¹**ulek, mulek** *adv* mengepul-ngepul; berputar (tt asap dl ruang)

²**ulek, ngulek-ulek** *v* 1 selalu menggarap (pekerjaan yg sama); 2 me-
 marahi

ulem, layang -- *n* surat undangan (tt pesta dsb);

ngulemi *v* mengundang (pesta)

uleng —> gelut

uler *n* ulat;

-- kilan *jn* ulat;

nguleri *v* mencuri atau menipu (sedikit demi sedikit)

1ules *n* 1 kain mori dsb penutup (emas, keris, dsb); 2 kain mori (sbg sarung bantal dsb); 3 kain kafan;

ngulesi *v* menyelubungi dng kain mori (benda yg dijadikan azimat spt keris dsb)

2ules *n* warna bulu (kuda dsb)

ulét, ngulét *v* menggeliat; menggeletut; menggeleding (tt kayu dsb)

ulet —> wulet

ulig, ulig-uligan *a* hebat;

saulig *adv* segulung (tt kue dadar dsb)

ulih, ulih-ulih *n* hantaran (makanan dsb); pembalas solok;

mulih *v* pulang; kembali

uling *n* *jn* belut besar; malung;

nguling *n* cara mencari ikan

ulir, uliran 1 *n* sekrup; putaran lampu,dsb; 2 *v* memakai uliran(lampudsb);

ngulir *v* memutar (heran dsb);

-- budi *v* *ki* berpikir sungguh-sungguh;

uliran 1 *n* sekrup; putaran lampu, dsb; 2 *v* memakai uliran (lampa
dsb);

ulon *n* suara (nada atau laras gamelan dsb)

1ulu, ngulu *v* menelan;

kulu (kolu) *v* 1 tertelan; 2 sampai hati;

pengulu *n* cara menelan

2ulu *n* kepala

1uluk, -- salam *v* memberi salam;

uluk-uluk 1 *n* kata pengantar (dl perundingan); 2 *v* menembakkan senapan dsb diarahkan ke atas (sbg tanda)

2uluk, uluk-uluk *n* nama gending

3uluk, muluk *v* membubung

ulun *pron* 1 hamba; abdi; 2 aku; saya

ulung, mulung *v* 1 menjulurkan tangan (minta didukung msl anak); 2 mengangkat jemuran; 3 ikhlas hati

¹**ulur, mulur** *v* bertambah panjang;

ngulur *v* mengulur; memanjangkan

²**ulur-ulur** *n* 1 sumsum tulang belakang hewan (lembu, kambing, dsb);

    2 daging punggung (lembu)

umad-umed —> **umed**

umah —> **omah**

¹**uman** *v* mendapat bagian; kebagian;

kumanan *adv* mendapat bagian; kebagian

²**uman-uman, nguman-uman** *v* mengata-ngatai; mencaci-maki

¹**umat** *n* umat

²**umat, umat-umet** *v* komat-kamit

umbah, umbah-umbah *v* mencuci (pakaian);

ngumbah *v* mencuci;

kumbahan *n* cucian

umbak —> **ombak**

umbar *v* istirahat (tt murid di sekolah dsb);

ngumbar *v* 1 mengumbar; membiarkan bebas di suatu tempat (tt binatang); 2 melepaskan (hawa nafsu dsb)

umbara, ngumbara *v* mengembara

umbé —> **ombé**

umbel *n* ingus

umbelan *adv* ingusan; beringus

umbruk, umbrukan *n* onggokan; tumpakan;

mumbruk *v* beronggak;

ngumbrukaké *v* mengongokkan

umbuk, umbuk-umbukan *v* bertumpuk-tumpuk; beronggok-onggok;

mumbuk *v* bertumpuk; beronggok;

ngumbuk *v* bertumpuk-tumpuk, beronggok-onggok

¹**umbul, mumbul** *v* membubung; bergerak dr bawah ke atas;

ngumbulaké *v* melambungkan;

kombul *a* tersohor; termasyhur

²**umbul** *n* mata air (yg membual-bual)

umbul-umbul *n* panji-panji

umed, umad-umed *v* kemut-kemut; komat-kamit

umér —→ **amér**

umés *a* mengandung air (tt tanah dsb)

umes *a* lembap mengandung air (tt tanah dsb)

umik, umik-umik *v* komat-kamit;

ngumik-umiki *v* 1 memanterai; 2 membisiki

umob *v* mendidih

umor *a* muak; mual; loya; selalu keluar air (hendak muntah)

umos *v* merembes airnya (tt tempayan dsb)

umpah, ngumpah-umpah *v* mengumpat-umpat; mencaci-maki

umpak *n* umpak; batu sendi;

umpakan *a* suka disanjung-sanjung; suka dipuji-puji;

ngumpak *v* mengumpak; menyanjung; memuji-muji

umpak-umpak *n* nama gending

umpama —→ **upama**

umpan *n* umpan;

ngumpani *v* memberi umpan

umpeg, umpeg-umpeg *a* pendek; denok; buntak

umpel, umpel-umpelan *v* berjejal-jejal

umpeng *n* polongan; pipa air (yg menembus pematang dsb)

umpet, umpetan *v* bersembunyi;

ngumpetaké *v* menyembunyikan

umpluk *n* busa; buih;

mumpluk *v* berbusa; berbuih;

ngumpluk *v* berbusa; berbuih

umpon —→ **rumpon**

umpuk, umpuke-umpukan *v* bertumpuk-tumpuk; bertimbun-timbun;

ngumpuk-umpuk *v* menumpuk-numpuk

umreg *a* riuh; ramai; gaduh (tt suara)

umuk *a* sombong; congkak; pongah;

umuk-umukan *v* sombong; congkak; pongah;

ngumukaké *v* menyombongkan diri

umum *a* umum; lazim; biasa;

ngumumi *v* menurut umum; menyesuaikan dng umum;

ngumumaké *v* mengungumkan

umun-umun *a* dini hari; pagi-pagi buta

umur *n* umur; usia;

durung -- *adv* belum umur; belum sampai batas usia (dewasa dsb);

wis -- *adv* sudah dewasa; sudah tua; sudah berumur lanjut;

saumur *adv* seumur; sepanjang umur

umyung —> **umyek**

umyek *a* riuh; ramai (suara orang banyak)

umyeng *a* riuh; ramai (suara orang banyak)

umyung *a* riuh; ramai; gaduh (suara orang banyak)

unandika *n* kata hati; gagasan;

ngunandika *v* berkata dl hati

unang, kaunang-unang *a* sangat tersohor; sangat masyhur

unar —> **onar**

uncal, uncal-uncalan *v* lempar-melempar; saling melempar;

nguncali *v* melempari;

nguncalaké *v* melemparkan

unceg —> **uncek**

uncek *n* gurdi; jara; bor;

ngunceki *v* menggurdi; melubangi dng gurdi atau jara

ucit, uncit-uncitan *v* berkejar-kejaran;

nguncit-uncit *v* mengejar-ngejar

unclug —> **uncluk**

uncluk, nguncluk *v* berjalan cepat-cepat dng kepala menunduk

uncrat, muncrat *v* mencurat;

muncrataké *v* mencuratkan

uncrit, uncrit-uncritten *a* kurus dan selalu sakit-sakitan

uncung *n* anak burung merak

uncuwi *n* pipa tembakau (Cina)

undang, undang-undang *v* memanggil-manggil;

ngundang *v* memanggil

under, underan *n* 1 lingkaran; 2 pusat; pokok (perkara dsb)

undha, ngundha *v* 1 melempar-lemparkan ke atas (gada dsb); 2 me-naikkan (layang-layang)

undhagi *n* tukang membuat perkakas dr kayu

undhak, undhak-undhakan *n* 1 kenaikan (harga dsb); 2 tangga rumah dsb;

mundhak *v* bertambah;

ngundhaki *v* menambah (penawaran dsb)

undhamana, ngundhamana *v* mencaci maki; mencerci; menempelak

undhang, undhang-undhang *n* undang-undang;

undhangan *n* undangan

undhi-undhi *adv* hampir sama; hanya berbeda sedikit

undha-usuk 1 *n* perbandingan tingkatan dl berbahasa dsb;

2 *v* bertingkat-tingkat

undhat, ngundhat-undhat *v* mencerca; mengumpat-umpat; menempelak

undher, ngundher *adv* selalu berada di suatu tempat tidak pergi-pergi

undhi, ngundhi *v* mengundi; melotre

undhig *a* cekatan; tangkas (bekerja)

udhuh, ngundhuh *v* 1 memetik; memungut (hasil tanaman); 2 memboyong (mempelai dng upacara resmi); 3 menerima (rombongan arisan dsb)

undhuk, ngundhuk *v* mencuri ayam dsb (yg sedang berkeliaran)

undhung, tumpuk -- *adv* bertumpuk-tumpuk

undur, mundur *v* 1 mundur; 2 *ki* pulang;

~ pelarasan (pergi) dng diam-diam;

ngunduraké *v* mengundurkan

undur-undur *n* undur-undur; nama binatang kecil suka membuat lubang

untuk menjebak semut

¹unek, unek-uneken *v* berasa mual (akan muntah);

munek-munek *a* mual (terasa akan muntah)

²unek, unek-unek *n* *ki* isi hati; kata hati; maksud hati;

pangunek-unek *n* pemikiran;

~ *ing ati* isi hati; maksud hati

unem *n* nama rempah-rempah

ungak, ungak-ungak *v* menjenguk; meninjau; menengok;

ngungak *v* menjenguk; menengok;

~ *krama* menerjang sopan-santun; tidak sopan; kurang adat

¹ungal kr —> uni

²ungal, ngungalaké v mencuarkan (sumbu dsb)

ungas, ngungasaké v menyombongkan; memperlihat-lihatkan (kepan-daan dsb)

ungel kr —> uni

unggah, ungga-h-unggahan n 1 kenaikan (pangkat, kelas); 2 tempat yg naik; tanjakan (jalan)

munggah v naik;

ngunggahi v 1 menaiki; 2 melawan; membantah (perkataan atau perintah atasan, dsb);

ngunggah-unggahi v mendatangi laki-laki agar diperistri

ungguh, ungga-h-ungguh n sopan santun; tata susila

unggul v unggul; menang;

ngungguli v mengungguli;

ngunggul-unggulaké v menonjol-nonjolkan; membanggakan

ungkab, ungkab-ungkab v membuka-buka (tutup nasi, sayur, dsb);

ngungkabi v menyingkapkan; membuka (tutupnya)

ungkad, ngungkad v mengarau agar air bercampur dng nasinya;

ngungkad-ungkad v membangkit-bangkitkan (perkara dsb)

ungkag-ungkeg —> ungkeg

ungkak, ngungkak, ~ krama v meninggalkan sopan santun; kurang ajar; kurang adat; kurang sopan

ungkal —> wungkal

ungkang, ungkang-ungkang v duduk berjuntai

ungkeb, ngungkeb v menyerap; menyungkup

ungkeg, ungkag-ungkeg adv tampak bersusah payah (untuk bergerak)

ungker n kepompong

ungkil v ungkil;

ngungkil v mengungkil; mengungkit; mencungkil

ungkrah, ngungkrah-ungkrah v 1 membongkar; 2 memorakporan-dakan

ungkred, mungkred adv mengecil;

ngungkred v 1 mengurangi (panjangnya dsb)

ungkul, ngungkuli *v* 1 melebihi; 2 melangkahi; melangkaui;
kungkulán *v* terlangkaui

ungkur, ungkur-ungkuran *v* saling membelakangi;
mungkur *adv* 1 tidak memikirkan; 2 pergi;
ngungkuraké *v* 1 membelakangi; 2 meninggalkan

ungser, mungser *v* berputar cepat

ungsi, ngungsi *v* mengungsi;
ngungsékaké *v* mengungsiakan

ungsum —> usum

uni *n* bunyi; suara;
muni *v* berbunyi; bersuara; berkata;

ngunékaké *v* membunyikan; mengatakan

uninga *v* tahu; mengetahui; melihat;
nguningani *v* melihat; mengetahui;

kauningan *v* ketahuan; diketahui

unjal *v* mengangkat bahan sarang (tt burung);
ngunjal *v* mengangkut barang secara bertahap;
~ ambegan 1 menarik napas panjang; 2 beristirahat

¹**unjuk** *kr* —> ombé

²**unjuk, ngunjukaké** *v* menaikkan celana (sehingga berada pd posisi yg semestinya)

³**unjuk, kunjuk** —> atur, katur

unta *n* onta

untal, untalan *n* makanan;
nguntal *v* 1 menelan; 2 makan

untap, nguntapaké *v* melepas keberangkatan

untar, nguntar-untar *a* panas (badan)

¹**untara** —> lar

²**untara, sauntara** *adv* sementara waktu

untawis, sauntawis *kr* —> untara, sauntara

unteg, unteg-untegan *adv* mengeriap; banyak berjejal-jejel (tt ulat, berenga, dsb)

untek —> unteg

untel, untel-untelan *adv* 1 bergulung-gulung; berlipat-lipat (tt kain yg

akan dicuci dsb); **2** banyak dan berjejal-jejal (tt orang dsb);
nguntel-untel v 1 merenyuh; **2** menggulung (kain, kertas, dsb)
menjadi satu

unthel, ngunthel-unthel v menggulung-gulung (rambut dsb)

unthet, ngunthet v mengambil (sebagian) dng cara tidak sah

unthil, ngunthil-unthil v membungkus dan menyimpannya baik-baik

¹unthuk (punthuk) n busut;

-- **cacing** busut cacing;

munthuk v membusut; membukit;

ngunthuk v 1 membusut; **2** membuat busut (tt semut dsb)

²unthuk —> umpluk

unthul n ayam jantan atau burung puyuh dsb yg digunakan untuk memancing keberanian ayam jantan atau burung puyuh aduan;
ngunthul v 1 menjadi pengikut (pelayan) tandak; **2** berjalan mengikuti orang lain

unting, untingan n ikatan;

ngunting v mengikat (padi dsb);

saunting adv seikat; seberkas

¹untir, muntir v 1 terpilin; terpulas; **2** mengingkari janji; memungkiri (perkataannya)

²untir, untir-untir n nama pengangan (dr terigu dan gula bentuknya spt pilinan)

untu n gigi

¹untung n 1 untung; **2** laba;

untung-untungan a mengadu untung; untung-untungan;

nguntangaké v menguntungkan;

kauntuangan n keuntungan; kemujuran; laba

²untung, untung-untung n ujung cambuk (tali berpilin)

untup, sauntup-untup v keluar (tersembul) ujungnya (tt bunga dsb);

diuntupaké 1 v diperlihatkan ujungnya sedikit; **2 ki** dikemukakan sedikit (tt gagasan, penemuan, dsb)

untut, nguntut v memakan sedikit demi sedikit (beras, gula pasir, dsb)

unu —> wunu

unus n bentuk atau wujud bilahan keris;

ngunus *v* menghunus (keris, pedang, dsb)

¹**unya** *v* pergi

²**unya, munya** —> uni, muni

unyar-unyur *adv* kurang adat; kurang sopan

unyel, ngunyel-unyel *v* memegang-megang dan memulas-mulas (buah dada, perut, dsb)

unyeng, unyeng-unyeng *n* pusar; pusar-pusar; pusar kepala

unyer, munyer *v* berputar cepat;

ngunyeri *v* 1 menunjuk dng telunjuk jari; 2 menuduh

unyet, ngunyet-unyet *v* memijit-mijit dan memulas-mulas (bisul dsb)

unyik *adv* terbelakang; yg paling belakang; paling akhir (tt perlombaan dsb)

unyluk, ngunyluk *v* berjalan cepat-cepat tanpa menoleh ke kanan-kiri

unyuk, unyuk-unyuk *v* datang (berjalan) perlahan-lahan;

unyak-unyuk *adv* 1 berulang kali datang; berkali-kali mendekati;

2 kurang adat; kurang sopan

unyur, unyur-unyur, unyar-unyur *v* 1 datang atau mendekat tidak sopan; 2 berjalan setengah berlari (tt anak kecil yg baru saja dapat berjalan dsb)

¹**upa** *n* butir nasi;

ngupa-upa *v* melatih (anak kecil) makan nasi, caranya nasinya sedikit dng kuah banyak

²**upa** —> jangkrik

upaboga *n* 1 kenikmatan; 2 makanan;

ngupaboga *v* mencari makan; mencari nafkah

upacara *n* upacara

upadi, ngupadi *v* mencari; mengupayakan

upados *kr* —> upaya

upah —> opah

upajati *n* nama tembang

upajiwa *n* nafkah; rejeki;

ngupajiwa *v* mencari makan; mencari nafkah; mencari rezeki;

pangupajiwa *n* mata pencaharian

¹**upakara, ngupakara** *v* merawat;

pangupakara *n* pemeliharaan

²upakara *n* hiasan;

ngupakara *v* menghias

upakarti *n* perlengkapan (hiasan, perabot, dsb)

upakat, ngupakati *v* menyepakati

upakawis kr —> **upakara**

upama 1 *n* umpama; **2** *n* contoh (untuk menjelaskan); **3 p** andaikan;

upamané p misalnya; umpamanya;

ngupamakaké v mengumpamakan; memisahkan; mengandaikan;

saupama p seumpama; andaikata; misalnya; seandainya

upami kr —> **upama**

¹upas *n* racun; bisa

²upas *n* opas; tukang jaga;

-- polisi agen polisi; -- pos upas pos; pengantar surat pos

upasraya *n* permintaan bantuan; permintaan pertolongan

upata *n* sumpah; serapah; kutuk; tulah

¹upat-upat *n* tali ujung cambuk

²upat-upat *n* sumpah serapah; tulah;

ngupat-upat v mengutuk; menyumpahi

upaya *n* **1** upaya; ikhtiar; usaha; **2** siasat; fitnah;

ngupaya v mencari; mengusahakan

upet *n* tunam; tali api-api dr sabut

upeti *n* upeti; pajak penghasilan

upih *n* upih; tangkai pelepas pinang; seludang pohon pinang

upiksa v tahu; mengerti

¹upil *n* **1** tahi hidung; **2** keropeng;

ngupil v bertahi (tt hidung); mengeropeng (tt luka dsb)

²upil, saupil *adv* sedikit sekali (tt makanan)

upluk, upluk-upluk *adv* keterangan bunyi (bunyi perut km kebanyakan minum dan berlari dsb)

upret, ngupret-upret *v* mengejar-ngejar

upsir *n* opsi, perwira

upyek a riuh; ramai (tt suara orang banyak)

ura *adv* urung; gagal (tt perundingan)

urag, ngurag *v* mati km sudah tua (tt tumbuh-tumbuhan, hewan, dsb);
nguragaké *v* memelihara hingga mati tua

¹**urak** *n* surat perintah berjaga malam (berjaga di tempat pembesar dsb)
 biasanya ditempatkan pd tabung kecil diberikan kpd orang yg mendapat giliran secara berganti-ganti

²**urak, ngurak-urak** *n* 1 orang gelandangan; 2 orang yg tidak mengerti sopan santun

urang *n* udang;

-- **ayu** 1 nama jenis udang laut; 2 nama bentuk subang;

urang-urangan *n* nama burung (pemakan ikan atau udang)

urang utan *n* orang hutan

uran-uran —> **ura-ura**

¹**urap, ngurap** *v* mencampur sayuran dng bumbunya

²**urap, -- sari** *n* bunga rampai

¹**urat** *n* 1 urat; otot; 2 pembuluh darah;

-- getih pembuluh darah

²**urat** *n* kelamin; kemaluan; aurat

ura-ura *v* menembang;

uran-uran *n* tembang;

nguran-urani *v* menembangkan (anak agar tidur)

uré *a* urai;

nguré *v* mengurai;

nguré-uré *v* mengurai; terurai (tt rambut dsb)

ureg —> **oreg**

¹**urek** *n* gerinjam;

ngureki *v* menggerinjam

²**urek, urek-urekan** *adv* coret-moret (tt tulisan dsb)

urén, jalak -- *n* nama burung jalak

urét *n* lundi

urik *a* curang; licik (bermain kartu dsb);

nguriki *v* mengakali; mencurangi

uring, uring-uringen *v* uring-uringan; marah-marah;

muring *a* marah;

muring-muring *v* memarahi; membantak-bentak

¹urip *v* hidup;

urip-uripan *adv* sekadar hidup; asal hidup;

nguripi *v* memberi nafkah;

ngurip-urip *v* memelihara agar tetap hidup

²urip *n* nama lauk (dr ikan kali)

urit, uritan *n* 1 bibit padi yg sudah tumbuh dipersemaian; 2 calon telur yg masih berada dl perut (ayam, itik, dsb)

urmat *a* hormat;

ngurmati *v* menghormati;

kaurmatan *n* 1 penghormatan; 2 harga diri

urub *n* nyala api;

urub-urub *n* kayu atau daun nyiur kering yg digunakan untuk menyalaakan api;

murub *v* menyala

urug *n* uruk;

ngurug *v* menguruk (lubang);

kurugan *n* teruruk; tertimbun

uruh *n* buih (air sungai yg kotor dsb);

uruhan *n* aliran air yg menghanyutkan kotoran (sehabis hujan dsb);

muruh *v* berbuih

urun, urun-urun *v* menyumbang; membantu;

urunan 1 *n* sumbangan atau bantuan yg dikumpulkan dr beberapa orang; 2 *v* mengumpulkan bantuan atau sumbangan;

nguruni *v* menyumbang; membantu

¹urung *n* sarung bantal; selubung bantal;

ngurungi *v* memberi sarung (bantal dsb)

²urung → **wurung**

³urung *n* kerangka kendang

urung-urung *n* saluran air di dl tanah

urup, ngurup *v* menukar barang dng barang lain yg nilainya sama

¹urus *v* tahu adat

²urus, urusan 1 *n* urusan; perkara; masalah; 2 *v* berurusan;

ngurus *v* mengurus;

ngurusi *v* mengurus

urus-urus *n* urus-urus; pencuci perut

¹**urut** *adv* urut;

urut-urutan *n* urut-urutan;

ngurutaké *v* mengurutkan

²**urut, ngurut** *v* 1 mengurut; memijit (badan); 2 memetik dng menggenggam lalu mengangsurkan

usada *n* obat;

ngusadani *v* mengobati

usah, ora -- *adv* tidak usah; tidak perlu

usaha *n* 1 usaha; ikhtiar;

ngusahakaké *v* mengusahakan

usali *n* kata-kata yg diucapkan sbg niat ketika akan melakukan ibadah

usap, -- tangan *v* sapu tangan

ngusapi *v* mengusap; menghapus

¹**usar** *n* ragi tempe yg melekat pd daun waru;

ngusari *v* mengolesi; mengusapi (dng minyak, mentega, dsb)

²**usar** *n* prajurit berkuda; kavaleri

usar-asir *n* reserse; polisi rahasia

¹**usek** 1 *a* gelisah; 2 *v* beringsut-ingsut (ketika duduk);

usak-usek *v* beringsut-ingsut;

usek-usekan *adv* berjejal-jejal

²**usek, ngusek-usek** *v* menggosok-gosokkan (mematikan puntung rokok)

usel, usel-uselan *v* berdesak-desakan (dl antri, tidur, dsb);

ngusel-usel *v* menyusup-nyusup; menyela-nyela;

ngusel-uselaké *v* 1 menyusup-nyusupkan ke sela-sela; 2 mencariakan lowongan pekerjaan

usen *a* cepat; lancar

useng, useng-useng *n* minyak yg dioleskan pd bahan peng goreng

user, nguser *v* memutar

usik *n* batu atau kayu penghalus (pd ubin dsb);

ngusik *v* menghaluskan; menggosok agar halus

usil *adv* selalu bergerak; tidak tenang;

ngusil-usilaké *v* 1 mendesak-desakkan; 2 mencari-carikan (lowongan pekerjaan dsb)

¹usir *v* usir;

ngusir *v* mengusir; mengenyahkan

²usir *v* kejar;

ngusir *v* mengejar

usreg *adv* selalu bergerak lagi ramai; heboh; ricuh;

usreg-usregan *n* huru-hara; keributan; kekacauan

usrek —> **usreg**

usu —> **wusu**

usug, ngusug *v* 1 melumasi dng bedak setelah memijit; 2 memunguti (beras yg tercecer dsb)

usuk *n* usuk

¹usul, ngusulaké *v* mengusulkan

²usul, asal — *n* asal mula; asal-usul

usuludin *n* kitab ajaran agama Islam

usum *n* musim (musim buah dsb);

usuman *adv* musiman

usung, usung-usung *v* mengusung; mengangkut (ketika pindah rumah; dsb);

ngusung *v* mengusung; mengangkut

usur *n* usur; uang atau barang yg diserahkan kpd atasan sebesar sepuluh persen dr seluruh harta yg dipersengketakan (harta yg diperkarakan)

usus *n* usus;

usus-usus *n* tali seluar; tali celana

usut, ngusut *v* mengusut; menyelidiki

ut *p* kata seru untuk menyatakan rasa terkejut

utah —> **wutah**

utak —> **utek**

utama *a* utama;

ngutamakaké *v* mengutamakan;

kautaman *n* keutamaan

utami *kr* —> **utama**

utang *n* utang; pinjaman;

- ngutangi** *v* mengutangi; meminjami
utara —> **antara**
utawa *p* atau
utawi kr —> **utawa**
utawis kr —> **utawa**
utek n 1 otak; 2 pikiran;
    ngutek a pandai
uter, diuter *v* diputar; dicabut dan dipindahkan atau ditanam lagi (tt bunga dsb)
uthek adv sibuk mengerjakan sesuatu;
    nguthek-uthek *v* mengutak-atik (memperbaiki sesuatu)
uthel-uthel a pendek lagi tumpul; pendek lagi gemuk (tt orang dsb)
uthi adv selalu sibuk bekerja; kecah-kecuh
¹**uthik n** tongkat atau galah kecil;
    nguthik-uthik *v* mengorek (dng tongkat kecil dsb)
²**uthik adv** selalu melakukan kegiatan
uthil a kikir; kedekut; lokek; bakhil
uthun, nguthun-uthun *v* memanjakan
uthut, nguthut *v* 1 mencabut (kartu dsb); 2 mengurangi; 3 membuka pelan-pelan (kartu dsb)
util, ngutil *v* mencopet
utoh —> **wutuh**
utri n 1 nama pengangan dr ketela parut; 2 nama padi
utuh —> **wutuh**
utun a rajin; tekun; utama
utus kr —> **kongkon**
uwa n 1 pak tua; mak tua; 2 nama satuan hitungan padi;
    nguwakaké *v* membiarkan; mengabaikan
uwab n uap;
    nguwab *v* menguap (tt air dsb)
uwak —> **uwa**
uwak-uwik —> **uwik**
uwal a lepas;
    nguwali *v* melepaskan;

- kuwalan** *v* terlepas; kehilangan
- uwal-uwel** *adv* berkali-kali menyuap (makan)
- uwal-uwil** *adv* selalu mengerjakan pekerjaan tangan
- uwan** *n* uban;
- uwanen** *adv* beruban; ubanan
- uwang** *n* rahang
- uwangan** *n* muara; kuala sungai
- uwas** *1 a* khawatir; wasangka; *2 n* nama hitungan hari
- ¹**uwat, nguwataké** *v* meneran; mengejan
- ²**uwat, sauwat** *adv* seketika
- uwa-uwa** *n* ungka; wawa
- ¹**uwed** *n* tali gasing; benang
- ²**uwed, nguwed-uwed** *v* memegang
- uwéh** —> awéh
- uwek, nguwek-uwek** *v* menggaruk-garuk sambil menekan-tekan
- uwel, uwel-uwelan** *adv* *1* berlipat-lipat (tidak teratur); *2* berjejala-jejala;
- nguwel-uwel** *v* merenyuk-renyuk (kertas dsb);
- uwer** *n* *1* gulungan daun nyiur muda (untuk subang dsb); *2* cincin penyangga hulu keris
- uwét** —> awét
- uwet** —> uwed
- uwi** *n* ubi
- uwik, nguwik-uwik** *v* mengorek-ngorek (dl memperbaiki atau membersihkan sesuatu)
- uwil** —> cuwil
- uwis** *adv* sudah;
- nguwisi** *v* menyudahi; mengakhiri
- uwit** —> wit
- uwod** —> wod
- uwoh** —> woh
- uwok** —> ¹wok
- uwol** —> wol
- uwong** —> wong
- uwor** —> wor

uwos kr —> **beras**

uwot —> **wot**

uwuh n sampah daun-daun yg jatuh

uwuk —> **wuk**

uwul, nguwuli v menambahi lagi

uwung, uwung-uwung n tempat yg kosong (sepi);

awang-uwung n tempat yg kosong (sepi)

¹**uwur, nguwuri v** menaburi; memberi tabur (benih kedelai dsb)

²**uwur, uwur-uwur n** bumbu rokok yg berwujud serbuk;

nguwuri v memberi bumbu (rokok)

³**uwur n** serbuk

⁴**uwur, uwur-uwur n** ubur-ubur; nama binatang laut

uwus —> **wus**

uyab adv terasa gatal-gatal di kepala (krn banyak ketombe dsb)

uyah n garam;

-- **tamper** garam halus; -- **wuku** garam butiran

uyak —> **oyak**

uyang, uyang-uyung v berpindah-pindah tempat dng membawa barang-barang;

nguyang v pergi ke tempat lain; keluyuran

¹**uyeg a** gaduh; ramai;

nguyeg a ramai (tt pembicaraan dsb)

²**uyeg, uyeg-uyegan v** berjejal-jejal

³**uyeg, nguyeg v** meremas-remas

uyek —> **uyeg**

uyel, uyel-uyelan v berjejal-jejal (orang banyak);

nguyel-uyel v membelai-belai dan meremas-remas

uyoh —> **uyuh**

uyon-uyon n nama gending

¹**uyug, muyug-muyug a** kembung (krn terlalu banyak makan atau minum dsb)

²**uyug, uyug-uyugan a** berdesakan

uyuh n kencing; air seni;

nguyuh v kencing; buang air kecil;

kuyuhan *v* terkena kencing;

puyuhan *n* kandung kencing

¹uyun *n* rumpun;

sauyun *num* serumpun

²uyun, nguyuni *v* 1 menyetujui; 2 melindungi

uyung-uyung —→ **uyang-uyung**

¹uyup, nguyup *v* menghirup; mencucup (minuman)

²uyup, uyup-uyup *n* jn jamu Jawa

V

- vaksin** *n* vaksin; bibit penyakit yg sudah dilemahkan yg digunakan untuk memvaksinasi
- vaksinasi** *n* vaksinasi
- valénsi** *n* valensi; pangkat; derajat
- valéntine** —→ **hari valéntine**
- valid** *n* valid; sahih; menurut cara yg semestinya
- validitas** *n* validitas; sifat benar menurut bahan bukti yg ada
- valium** *n* valium; obat penenang
- valuta** *n* valuta; nilai uang
- vandhel** *n* vandel; semacam bendera (kadang-kadang berumbai pd tepinya) diberi bertali untuk menggantungkan, sbg kenangan pd ulang tahun perkumpulan dsb
- vanili** —→ **panili**
- varia** *n* varia; aneka warna; serba-serbi
- varian** *n* varian; bentuk yg berbeda atau menyimpang dr yg asli
- variétas** *n* varietas; kelompok tanaman (spt perdu) dl jenis tertentu yg dapat dibedakan dr kelompok lain
- varisés** *n* varises
- vas** *n* vas; tempat bunga
- vaséktomi** *n* operasi untuk memandulkan kaum pria dng cara memotong saluran sperma dr bawah zakar sampai ke kantong sperma

- vatikan** *n* vatikan; tempat kediaman Paus di Roma
- végetaris** *a* dl keadaan hanya makan sayur-sayuran atau tumbuh-tumbuhan (tidak makan daging)
- vélar** *a* velar; berhubungan dng langit-langit lembut
- velodrom** *n* velodrom; tempat berlatih (bertanding) balap sepeda
- véna** *n* pembuluh darah balik
- véntilasi** —> **péntilasi**
- vérifikasi** *n* verifikasi; pemeriksaan tt kebenaran laporan atau perhitungan uang
- vérsi** *n* versi; model; menurut cara
- vértikal** *a* vertikal; tegak lurus dr bawah ke atas atau kebalikannya
- véspa** *n* vespa; merek skuter buatan Italia
- véteran** *n* veteran; bekas prajurit (pasukan perang, pejuang)
- véto** *n* veto; hak konstitusional penguasa untuk mencegah, menyatakan, menolak, atau membatalkan keputusan
- vidéo** *n* video
- vila** —> **pila**
- virus** —> **pirus**
- visual** *a* visual; dapat dilihat dng indera penglihatan
- vitamin** —> **pitamin**
- vitsin** *n* vitsin; bumbu masak penyedap masakan
- voli** —> **poli**
- volt** *n* volt; satuan gaya motor listrik
- vonis** —> **ponis**

W

wa —→ **uwa; siwa**

wabah *n* wabah

¹**waca, maca** *v* baca; membaca;

wacan *n* bacaan

²**waca, maca** *v* mengawasi atau menilai orang lain;

diwaca liyan *v* diawasi orang lain; dinilai orang lain

wacana *n* wacana; bicara; perkataan; sabda; firman

wacucal *kr* —→ **walulang**

wada *n* cacat; cela; olok-olok;

wadanan **1** *v* berolok-olok; **2** *n* panggilan olok-olok;

mada *v* mencela; mengolok-olok

wadal *n* **1** korban; sesaji untuk roh halus; **2** uang pengganti pekerjaan
rodi

wadam *n* wadam; benci

¹**wadana** *n* **1** mulut; muka; **2** pemimpin; pemuka;

madanani *v* memimpin; mengepalai

²**wadana** *n* wedana; pembantu bupati

wadari *n* taman

wadat *v* membujang; tak bersuami atau beristri selama hidup

¹**wadé** *n* barang dagangan berupa kain baju, dsb

²**wadé** —→ **sadé**

wader *n* nama ikan;

-- **bang** ikan mas

wadhang *n* jasmani; badan; tubuh

wadhadah *n* wadah; tempat muatan; tempat menyimpan;

madhahi *v* memasukkan ke dl wadah

wadhang *1 a* basi; *2 n* kedaluwarsa; habis masa berlakunya

wadhas —> **padhas**

wadhéh *a* *1* terbuka dan tersebar luas; diketahui orang banyak; *2* muak; bosan; *3* tawar; hambar

wadhih —> **wadhéh**

wadhuh *p* aduhai

wadruk *n* *1* perut besar; *2* perut; *3* waduk; bendungan air

¹**wadi** *n* rahasia;

wewadi *n* rahasia;

diwadi *v* dirahasiakan

²**wadi** *n* hakikat; inti; makna (arti) yg sebenarnya

wadon *n* perempuan; betina;

wadonan *n* *1* pihak perempuan; betina; *2* bentuk wanita dl wayang; *3* mur sekrup;

madon *a* suka bermain perempuan;

diwadonaké *v* dianggap perempuan atau betina; diremehkan;

pawadon *n* puki; kemaluan wanita

wados *kr* —> ¹**wadi**

wadu *n* *1* perempuan; wanita; *2* prajurit; bala tentara

wadul *v* mengadukan supaya dibela atau dibantu;

madulaké *v* mengadukan halnya kpd orang lain

wadung *n* beliung; sb kapak besar

wadya *n* prajurit; tentara; balantentara

waé *p* saja; sahaja

waélul naraka *n* lumpur neraka

wagal *n* nama ikan

Wagé *n* nama hari pasaran

wagel —> **magel**

wagu *a* *1* kurang pantas; kurang layak; *2* canggung; kekok; janggal

wah p wah (kata seru)

¹**wahana** *n* kendaraan; kereta

²**wahana** *n* takdir atau makna impian; lambang impian;

mahanani *v* 1 menyebabkan; 2 menunjukkan bahwa

wahdat —> **wadat**

wahing —> **waing**

wahya *v* lahir; keluar; ucap;

mahyahaké *v* mengucapkan; mengungkapkan

wahyu *n* wahyu; bintang bahagia; alamat kebahagiaan dr Tuhan (melalui mimpi dsb)

waing *n* bersin

¹**waja** *n* baja

²**waja kr** —> **untu**

wajan *n* bajan; kuali penggorengan

wajang *v* kawin (tt binatang, ungas, dsb);

wajangan *1 n* pejantanan; *2 sanggama*;

majangi *v* mengawini; menyetubuhi

wajar *a* wajar; biasa

waji *n* kuda

¹**wajib** *adv* wajib; harus melakukannya; *2 n* kewajiban; hal yg harus dilakukan;

sing — *n* yang berwajib

²**wajib** *n* uang upah membaca doa waktu kenduri dsb

¹**wajik** *n* nama penganan (terbuat dr beras pulut atau gula merah);

²**wajik** *n* kuda

wajikan *n* segitiga

wajra —> **bajra**

¹**wak** —> **wa; uwa**

²**wak** —> **awak**

wakaf *n* wakaf; yayasan berdasarkan agama Islam;

makafaké *v* mendermakan (meyumbangkan) untuk wakaf

waktu *n* waktu; tempo

wakul *n* bakul

wak-wakan *adv* berbicara serba keras

wak-wik —> **uwak-uwik**

wal —> **uwal**

¹**wala** *n* bangkai tandan kelapa

²**wala, walon** *n* persesembahan makanan kpd kepala desa

¹**walah** *p* kata seru tanda heran dsb

²**walah** *a* keras kepala;

malahi *adv* sukar diatur; tidak patuh

walahar *n* lahar

walak, walak-walak *adv* terserah pd; tergantung pd

walaka *adv* terus terang; berbicara apa adanya; bersahaja

Walanda *n* Belanda

walakang *n* selangkang; celah antara dua pangkal paha

walang *n* belalang; balang;

-- **ataga** jn binatang merayap (ular, ulat, semut, dsb);

-- **gambuh** jn belalang (si jantan lebih kecil dr betinanya);

-- **sangit** cenangan (belalang yg sangat berbau)

walang-walang *a* khawatir, waswas; cemas

walanjar *n* janda belum beranak

walat *n* daya kekuatan gaib yg mencelakakan;

malati *v* mencelakakan;

kewalat *v* terkena tulah

wala-wala kuwata 1 *p* Allah Mahakuasa (kata seru); 2 *adv* semoga memperoleh kekuatan (batin)

¹**waled** *n* endapan lumpur (yg terbawa aliran air);

waledan *n* tanah endapan

²**waled** *n* rapelan gaji

¹**waléh** *a* terus terang;

diwaléhaké *v* dikatakan terus terang; dikatakan apa adanya

²**waléh** *a* bosan

waler *n* larangan; pantangan;

wewaler *n* larangan;

diwaleri *v* diberi pantangan; diberi larangan

¹**wales, males** *v* membala;

piwales *n* balasan

²wales, walesan *n* tangkai kail

¹wali *n* wali; wakil;

-- murid *n* wali murid; -- pancer wali dr garis keturunan pihak laki-laki;

maléni *v* mewakili; menjadi wakil

²wali *n* wali; orang suci penyiar agama Islam di Pulau Jawa

³wali, wola-wali *adv* berulang kali

walik, wolak-walik *v* bolak-balik;

walikan *n* 1 barang yg dibalikkan; 2 jelmaan;

malik *v* 1 membalikkan; berbalik; 2 berubah; menjelma; berganti;

~ tingal berubah pendirian;

kewalik *v* terbalik

walikat *n* tulang belikat

walira —> lira

walirang —> lirang

wallahualam *p* entahlah; Tuhanlah yg tahu

waloh —> waluh

walon *n* kain lapik bayi (ketika diurut)

¹walu *n* balu

²walu —> waluya

³walu —> waluh

waluh *n* buah jn labu

waluku —> luku

walulang *n* kulit; belulang

walun *n* 1 kain lapik bayi (ketika diurut); 2 kain pembungkus kapuk (bantal)

walungsungan *n* kelongsong ular setelah metamorfose

waluya *a* pulih; kembali; sembah;

maluyakaké *v* menyembuhkan; memulihkan

wal-wel *adv* menuap makanan dng lahapnya; berulang kali menuap

wal-wil *adv* 1 berkali-kali merepih; 2 berulang kali menggamit (dng jari)

wan *n* uban

wana *kr* —> alas

wanadri *n* hutan dan gunung; hutan belantara

wanara *n* kera

¹**wancah, diwancah** *v* dibantah; ditolak

²**wancah, wancahan** *n* kata singkatan;

diwancah *v* disingkat; dipotong (tt kata)

wancak driya *a* khawatir; waswas; cemas

wancak suji —> **pancak suji**

¹**wanci** *n* kebiasaan buruk

²**wanci** *n* waktu; saat;

sawanci-wanci *adv* sewaktu-waktu

wanda *n* 1 badan; 2 bentuk roman muka wayang; 3 bentuk; ujud; potongan; 4 suku kata;

-- **sigege** suku kata tertutup

wandé kr —> **warung**

wandu *n* benci

wanéh —> **wenéh**

¹**wang** *n* rahang;

-- **malang** tulang rahang melebar ke kiri ke kanan

²**wang** *n* uang; harta

wangan *n* 1 parit di sawah; 2 saluran air sungai

wangi *a* wangi; harum

wangkal *a* keras kepala; tegar hati; dagi; bengal

wangkang *n* perahu Cina

wangkidan *n* kuluk; tengkuluk; tengkolak; destar; kain kepala

wangkil *n* sb cangkul kecil (untuk menyiangi tanaman)

wangking *a* langsing; ramping;

diwangking *v* disisipkan di pinggang

wangkingan kr —> **keris**

wangkis, diwangkisi *v* ditutup dng kulit atau belulang (gendang, gendrang, dsb)

wangkong *n* pantat; kelangkang

wangkot *a* tegar hati; keras kepala; bengal

wangon *n* bangunan; rumah

wangsalan *n* sb sanjak yg mengandung teka-teki beserta jawabannya

wangsit *n* ilham; petunjuk Tuhan; bisikan dewata;

diwang siti v 1 dipesan; dibisiki; 2 diberi ilham

¹wangsul kr —> bali

²wangsul, wangsan n jawaban; balasan;

mangsuli v menjawab

wangun 1 n bangun; 2 a pantas; patut;

wewangunan n bangunan; bentuk;

mangun v membentuk

wangur —> wengur

¹wangwung —> kuwangwung

²wangwung —> awang-uwung

wani a berani; pemberani;

-- ing getih 1 berani; 2 pemberani;

wani-wani a berlagak berani;

diwewani v dibakar hatinya supaya berani; dibangkitkan keberaniannya;

kuwanén a terlalu berani

wanita n wanita; perempuan

wanodya n wanita; perempuan

wantah a murni; wajar;

sawantahé adv sebenarnya; senyatanya

wantawis —> watawis

wantég a 1 kokoh; kuat; sentosa; 2 tahan (warna); 3 tetap; mantap

wantén —> wantég

wanter —> banter

wantéyan adv jelas; terang

¹wantilan n tiang atau tonggak tambatan gajah

²wantilan n kebiasaan

wanting, wewantingan v mencuci (tangan) dikibas-kibaskan;

diwanting v 1 dibanting; 2 dihempas-hempaskan (tt cucian)

wantingan kr —> kendhi

wanti-wanti n peran; nasihat;

mawanti-wanti v menasihati dng sungguh-sungguh

wantos-wantos kr —> wanti-wanti

¹wantu, wantu-wantu adv berulang kali; terus-menerus;

- mawantu-wantu** *adv* terus-menerus; berkali-kali
- ²wantu, banyu** — *n* air panas penyiram nasi yg sedang dikukus;
diwantoni *v* disiram air panas
- ³wantu** ——> **watak**
- wantun kr** ——> **wani**
- wanudya** ——> **wanodya**
- wanuh a** 1 kenal; 2 tahu; 3 akrab;
wanuhan n kenalan;
- manuhaké n** memperkenalkan
- waon, maoni v** mencatat; mencela; membantah
- ¹waos kr** 1 ——> **untu**; 2 ——> **baja**; 3 ——> **tumbak**
- ²waos, maos kr** ——> **maca, maca**
- wara n** kabar; bicara;
wara-wara 1 n pengumuman; pemberitahuan; **2 v** mengumumkan;
 memberitahukan;
marakaké v mengabarkan
- waradin kr** ——> **rata**
- waragad** ——> **wragad**
- waragang n** arak; tuak; minuman keras
- ¹warah n** nasihat; petunjuk; pemberitahuan;
wewarah n nasihat; petunjuk
- ²warah, marahi v** memulai; mengawali
- warak n** badak
- warandha** ——> **randha**
- ¹warang, warangan n** tunangan;
diwarangaké v ditunangkan
- ²warang, warangan n** racun
- waranggana n** penyanyi pd seni gamelan; pesinden
- warangka** ——> **wrangka**
- waras a** sehat; sembuh;
waras-wiris adv tetap sehat; sangat sehat;
- warasan a** murni (tanpa apa-apa)
- warata** ——> **rata**
- wardaya n** hati; perasaan; batin

¹**wareg** *a* kenyang; puas;

maregi *v* memberi makan sampai kenyang;

diwaregaké *v* dikenyangkan; dipuaskan

²**wareg** *adv* banyak pengalaman; banyak pengetahuan

waréh —> **warih**

waréng *n* 1 warga; anggota; 2 sanak saudara; keluarga

warid —> **wirid**

Warigagung *n* warigagung; nama wuku kedelapan

Warigalit *n* warigalit; nama wuku ketujuh

warih kr —> **banyu**

waril *n* 1 aral; halangan; 2 larangan; pantangan

waring *n* 1 sb kain kasa; kain putih halus (untuk membuat jubah);

    2 jaring yg kerap anyamannya

waringin —> **wringin**;

    -- kurung beringin kembar berpagar (di alun-alun)

¹**waris** *n* waris ahli waris;

warisan *n* harta waris; peninggalan

²**waris, warisan** *adv* selalu mujur; selalu beruntung; selalu cocok

warna *n* warna; corak; ragam; wujud;

warna-warna *adv* bermacam-macam; banyak coraknya

warni kr —> **warna**

warsa kr —> **taun**

warsiki *n* bunga gambir

warsita *n* ajaran; nasihat; petunjuk

warta *n* warta; kabar; berita;

martakaké *v* mewartakan; memberitakan;

pawarta *n* berita; kabar

warti kr —> **warta**

wartos kr —> **warta**

waru *n* nama pohon

waruju *a* bungsu

warung *n* warung; kedai

marung *v* berkedai

¹**was** —> **waswas**

²was, ngawasaké *v* melihat; memperhatikan; mejaga
wasana *n* akhir; akhirnya; penghabisan;

ing -- *adv* pd akhirnya; tanpa -- *adv* tak berkesudahan
wasantatilaka *n* wasantatilaka; nama tembang Jawa

¹wasésa *n* predikat; sebutan

²wasésa *n* kekuasaan; kuasa; wewenang;

masésani *v* menguasai; menyakiti

wasis 1 *a* pandai; mahir; cakap; 2 *adv* mampu; dapat

wasita *n* ajaran; nasihat; petunjuk

wasiyat *n* wasiat; amanat (ketika orang hampir meninggal); 2 surat
 wasiat; testamen; 3 pusaka; peninggalan;

diwasiyati *v* diberi wasiat

waskitha *a* awas; tajam tilik matanya; cermat

waspa *kr* —> eluh

waspada *a* waspada; cermat; hati-hati;

maspadakaké *v* mewaspadai; memperlihatkan

waspaos *kr* —> waspada

wasta, mastani *v* menyebut; menamai

wasuh, masuh *v* membasuh; mencuci

waswas *a* waswas; khawatir

wat —> uwat

¹watak *n* watak; sikap; tabiat; perangai;

-- wantu kelakuan; tabiat

²watak *n* nilai (angka, sifat) yg terkandung dl tembang atau sengkalan

³watak, matak *v* membaca; mengucapkan

watang *n* tangkai tombak; galah; gandar;

watangan *n* tombak

¹watara *adv* kira-kira; kurang lebih;

diwatara *v* dikira-kira; diperhitungkan;

sawatara *adv* sedikit; kurang tertentu jumlahnya

²watara 1 *n* antara; 2 *adv* sementara

watawis *kr* —> ¹watara

watek —> ¹watak

wates *n* batas;

matesi *v* membatasi;

watesan *n* batasan

wathuh *p* aduh (kata seru km kesakitan dsb)

¹**waton** *n* tepi balai-balai

²**waton** *p* asal;

-- mangap asal bicara; -- ngucap asal bicara

³**waton** *n* aturan; dasar;

wewaton *n* dasar; aturan;

maton *adv* beraturan; tertentu; pasti

watu *n* batu;

-- gombong batu keropos; -- kambang batu apung;

watunen *a* sakit batu ginjal;

matu *adv* membantu

watuk *n* batuk

watun, matun *v* menyiangi (tanaman); mencabuti rumput di sekitar tanaman

wat-wat —→ **uwat-uwat**

wau *kr* —→ **mau**

wawa, kawawa *adv* sanggup; mampu;

ora ↗ tidak sanggup; tidak mampu

¹**wawah** *a* longgar; lapang (tt tempat, waktu, dsb)

²**wawah, wawah** *n* banjir; air bah

¹**wawal** *a* sakti

²**wawal, wawalan** *v* saling berbantah; berselisih;

mawali *v* membantah

wawan *n* lawan (tukar, bertukar);

-- gunem berbicara; berunding; berbincang-bincang; -- padu berbantah; berselisih; bertengkar

wawang, diwawang *v* 1 dipandang; dilihat; 2 diingat

¹**wawar** *adv* berbulu (berambut) panjang

²**wawar, wawaran** *n* potongan kelapa yg sudah dikupas atau dicungkil;

sawawar *num* satu potong kelapa cungkil

wawas, wawasan *n* pandangan; pendapat; tinjauan;

mawas *v* memandang; meninjau; mengamati

¹wawrat *kr* —> bobot

²wawrat, wawratan *kr* —> ngising

³wawrat *kr* —> meteng

Wawu *n* tahun ketujuh dl hitungan windu

¹wayah *n* waktu; saat;

sawayah-wayah *adv* sewaktu-waktu; sebarang waktu; kapan saja;
kapan-kapan

²wayah *kr* —> putu

¹wayang, wayangan *n* bayangan; bayang-bayang

²wayang *n* wayang;

-- békér wayang beber; -- gedog wayang yg mengambil lakon cerita Panji; -- golék wayang berupa boneka;

-- kulit wayang kulit; -- potéhi wayang golek tt cerita Cina;
-- purwa wayang kulit dng cerita dr Mahabarata; -- wong wayang orang;

-- lulang wayang kulit; -- wahyu wayang dng cerita tt agama Nasrani;
mayang *v* mempermangkan wayang

wayang-wuyungan *v* lari ke sana-kemari krn kebingungan

wayu *adv* 1 telah selang semalam atau lebih; 2 kasip; terlambat (tt berita dsb)

wayuh, diwayuh *v* dimadu; dipermadukan

wayungyung, diwayungyung *v* diikat erat; dibelenggu

¹wé *n* air

²wé —> waé

¹weca, meca *v* berkata terus terang;

diweca *v* dikatakan yg sebenarnya

²weca, wewecan *n* ramalan;

meca *v* meramal

wecana —> wacana

¹wéda *n* ilmu; pengetahuan

²wéda *n* weda; kitab suci agama Hindu;

-- paraga paham tt weda

wedal *kr* 1 —> wetu; 2 —>wektu

¹wedana *n* 1 mulut; muka; 2 pemimpin; pemuka

²wedana *n* wedana; pembantu bupati

wédang *n* air panas; air rebus;

-- **srikaya** nama minuman (dicampur ketan);

wédangan *v* duduk sambil minum teh dsb;

wédangen 1 *n* melepuh kulitnya (kena air panas); 2 *adv* melepuh; layu (tt tanaman);

médangi memberi minum teh dsb; 2 menyiram atau mencelup ke dl air panas

wedari —> **wadari**

wedel, diwedel *v* dicelup (supaya berwarna hitam, msl kain)

Wédha —> **Wéda**

wedhak *n* bedak;

wedhakan *v* berbedak (param dsb);

medhaki *v* membedaki; melumas dng param

wedhar, wedharan *n* uraian; penjelasan; pertanyaan isi hati;

medhar *v* memaparkan; menguraikan ilmu dsb;

~ **sabda** berpidato;

medharaké *v* menguraikan; memaparkan

wedhel *n* gelembung udara pd perut ikan

wedhi *n* pasir;

-- **kéngser** 1 busung laut; gosong; delta; 2 semacam tari yg berbega-bega; -- **krosok** pasir kasar; -- **maléla** pasir hitam yg mengkilat

wedhit *n* jn ular

wedhon *n* sb hantu menyerupai mayat

wedhung *n* sb pisau raut yg besar dan bersarung (perlengkapan pegawai istana)

wedhus *n* kambing;

-- **gémbél** domba; biri-biri; -- **gibas** biri-biri; domba;

-- **prucul** kambing tidak bertanduk;

wedhusan *n* 1 pesta dng hidangan utama daging kambing; 2 nama tumbuh-tumbuhan

wédi *adv* nyata; benar

wedi *a* takut;

-- ing getih 1 takut; 2 penakut;

wedén *a* penakut;

medéni 1 *adv* menakutkan; 2 *v* menakut-nakuti;

medén-medéni *v* menakut-nakuti;

memedi *n* hantu

wedidang *n* 1 betis; 2 urat pergelangan kaki (tumit)

wédok —> wadon

wegah *a* enggan; segan;

wegahan *adv* serba enggan;

megahi *v* menyebabkan enggan

¹wegang *n* pahat pembubut (pd mesin bubut)

²wegang, -- wulanjari *n* nama tembang

wegig *a* 1 berani; 2 cerdas; tangkas; pandai; mahir; 3 gelisah

¹wéh —> awéh

²wéh *p* kata seru tanda heran

wejah *n* nama jamu (dr akar atau daun-daunan dsb) untuk perempuan bersalin

wejang, wejangan *n* wejangan; nasihat; ajaran; petuah;

mejang *v* 1 memejang; memberi wejangan; 2 mengajarkan ilmu gaib

wejani *n* upah untuk dukun

wék —> duwék

wéka —> wewéka

weka *n* endapan kerak (pd teko, cerek, dsb);

meka *adv* mengerak; berkerak; mengendap

wekan —> pranakan

¹wekas *n* pesan;

mekas *v* memesan; mengingatkan

²wekas, wekasan *n* akhir; penghabisan;

mekasi *v* menghentikan; mengakhiri

wekca —> weca

wekdal *kr* —> wektu

wekel *a* rajin; tekun

wektu *n* 1 waktu; saat; ketika; 2 musim

wéla, wéla-wéla *adv* tampak jelas; jelas sekali

welad *n* sembilu; pisau bilah bambu

¹**welah** *n* dayung;

diwelahi *v* didayung (perahu)

²**welah** *n* sb geranggang

welahan *adv* gratis; cuma-cuma

welak, wewelak *n* hukuman dr Tuhan (berupa kesengsaraan hidup dsb)

welan *n* uang denda kelalaian mengangsur (utang dsb)

welang *n* belang

welar *a* lebar; bidang (dada);

welaran *n* sawah yg siap ditanami

¹**welas** *n* belas;

sewelas *num* sebelas

²**welas** *a* rasa iba thd orang lain;

-- asih belas kasihan;

welasan *a* berwatak belas kasihan;

memelas *adv* kasihan; mengibakan

welat *n* belat; sembilu (dr bambu)

weleg, diweleg *v* diberi banyak-banyak (makan, pekerjaan, dsb)

weléh, weweléh *n* kejadian sbg balasan suatu perbuatan;

meléhaké *v* menunjukkan keburukan orang lain;

keweléh *v* terbuka keburukannya

¹**weling** *n* pesan; nasihat;

welingan *n* pesanan;

meling *v* memesan; mengamanati

²**weling** *n* nama ular

welit *n* anggitan ilalang dsb untuk atap;

melit *v* menganggit (lalang, daun kelapa, dsb)

welon *n* belahan batang kayu dsb utuh (tanpa diketam atau dibentuk)

¹**welu** *a* suram; muram; tampak rengsa; pucat

²**welu** —> **wangkal**

weluku —> **wluku**

welulang —> **walulang**

welut *n* belut

wél-wélan *1 adv* gemetar; *2 a* gagap

wenah *a* kenyang; bosan (makan dsb)

wenang *1 a* mampu; sanggup; *2 adv* sesuka hati;

menangi *v* mengetahui; melihat

wéndra *n* nama ikan laut

wendra, sawendra *num* sepuluh juta

wénéh, diwénéhi *v* diberi

wenéh, sawenéh *adv* beberapa; sebagian

wenga, wewengan *n* *1* kesempatan; *2* keputusan batin; kejernihan hati;

menga *adv* terbuka;

mengani *v* memberi kesempatan masuk; menyediakan terbuka

wengi *n* malam;

sawengi *n* semalam;

~ natas semalam suntuk;

kewéngan *adv* kemalaman

wengis *a* bengis; kejam; lalim

wengkelang *n* kotoran mengeras

wengku *n* bingkai;

wewengkon *n* daerah; wilayah kekuasaan;

mengku *v* *1* memberi berbingkai; *2* melindungi; menguasai

wengur *a* bau busuk (spt bangkai ular dsb)

wening *a* *1* jernih; *2* hening

wentala *a* kebal (dr senjata, penyakit, dsb);

wentalan *a* sampai hati

wentar, kawentar *a* termasyhur; terkenal

wentara —> watara

wentawis kr —> watara

wéntéh *adv* jelas;

wéntéh-wéntéh *adv* jelas sekali;

wéwéntéhan *adv* tampak spt keadaan sebenarnya

wénter *n* wenter; bahan pewarna kain dsb

wér, mak -- *adv* bersuara "wér"

werak, -- arén *n* 1 nira enau; 2 cuka Jawa

werda *a* tua;

sedulur -- saudara tua

werdaya —→ **wardaya**

werdha —→ **werda**

¹**werdi** *v* berkembang biak; bertambah terus;

werdén *a* mudah berkembang biak; banyak anak (tt hewan)

²**werdi** *n* arti; makna; maksud;

merdéni *v* menerangkan maknanya

wéreg *n* penculik orang yg akan dipekerjakan;

diwéreg *v* ditipu; diculik

wereng *n* binatang hama padi

werhaspati —→ **respati**

weri *n* pencuri; penjahat

werit 1 *a* angker; berpuaka (tempat); 2 *a* gaib; gawat (makna ilmu kebatinan); 3 *v* bersembunyi; 4 *adv* sukar ditangkap dsb (orang buruan, binatang, dsb)

werna *n* warna

werta *n* berita; warta; kabar

werti —→ **warti**

wertos —→ **warta**

weru *n* nama pohon

weruh *v* melihat; tahu; kenal; mengerti;

weruh-weruh *adv* tiba-tiba; tahu-tahu;

meruhi *v* mengetahui; melihat;

kaweruhan *v* ketahuan

wéruh —→ **weruh**

werut *a* kasar (serabutnya); kerut-kerut; kusut (tt tambut dsb)

wésel *v* wesel

wesi *n* besi;

-- aji pusaka; senjata bertuah (keris, tombak, dsb); -- brani besi bermagnet; -- maléla besi baja;

mesi *adv* 1 amat keras; 2 menyerupai besi

wéwé *n* kuntilanak; puntianak; langsuir; sinyiang-nyiang

wéwéka *a* berhati-hati; cermat; waspada

wesiyat —→ wasiyat

wespada —→ waspada

westa *kr* —→ wasta

wetah *kr* —→ wutuh

wétan *n* timur;

wétanan *n* 1 golongan timur; 2 bangsa-bangsa Asia;

ngétan *v* ke timur; menuju timur

wéthéthithé *a* kata seru menyatakan heran (takjub)

wetara —→ watara

weteng *n* perut;

wetengan 1 *n* bayi dl kandungan; 2 *adv* sewaktu mengandung;

meteng *v* mengandung; hamil

wetu, weton *n* 1 buatan; 2 hari kelahiran;

metu *v* 1 keluar; 2 lahir; 3 hadir; 4 berhenti (dr pekerjaan dsb);

~ buri 1 lewat belakang; 2 *ki* tidak sewajarnya;

pametu *n* penghasilan

wewah *kr* —→ wuwuh

wéwéh *v* memberikan sesuatu kpd;

wéwéhan *n* pemberian;

méwéhi *v* memberi

weweg *a* gemuk; padat berisi; sintal

wewengan *n* 1 kejernihan hati; keputusan; 2 kesempatan

wibawa *n* wibawa; kemuliaan; kuasa;

kawibawan *n* kewibawaan; kemuliaan; keluhuran; kemuliaan

wibi *n* ibu

wibuh *a* kuat; kokoh; sentosan

wicaksana *a* bijaksana; adil

wical, wicalan *kr* —→ wilang, wilangan

wicanten *kr* *v* berbicara; bertutur

wicara *n* 1 bicara; tutur; kata; 2 pembicaraan;

micara *v* membicarakan

wida *n* 1 siksaan; 2 hukuman

widada *a* selamat; sejahtera; sehat

widadari *n* bidadari; dewi;

midadaréni *v* tirakatan pd malam hari sebalum upacara pernikahan
dsb

widagda *a* pandai; sakti

widak, sewidak *num* enam puluh

widara *n* bidara; nama tumbuh-tumbuhan;

-- **gepak** *n* bentuk bangunan rumah kampung

widaran *n* jn penganan

widayaka *n* 1 pengatur; 2 orang pandai; 3 raja

widayat *n* berkat pertolongan Tuhan; karunia Tuhan

¹**widhé** *n* tirai bilah bambu

²**widhé, widhén** *n* daging belian banyak sekali;

midhé *v* membeli daging banyak-banyak

widhig *n* anyaman daun kelapa

widhungan *n* anak binatang yg masih dl kandungan

widi *n* takdir

widigda —> **widagda**

widik, midik-midik *v* menduga; memperkirakan (setelah mengamati)

wido *n* tepi bulu ayam jantan yg berwarna hijau

widuri *n* widuri; nama tumbuh-tumbuhan buahnya berkapuk lembut

widya *n* 1 param halus; 2 pengetahuan; kebijaksanaan

widyadara —> **widadari**

widyadari —> **widadari**

widyastuti *n* sembah sujud; puji-pujian

¹**wigar** *1 a* pokok; penting; perlu sekali; *2* gagal; *3 adv* terbengkalai;
terlantar

²**wigar** *a* senang; gembira

wigati *1 a* pokok; penting; perlu sekali; *2 n* arti; makna; isi; maksud

wigatos kr —> **wigati**

wigena *1 n* halangan; rintangan; *2 a* susah; sedih

wighi, wighi-wighi *adv* agak malu; takut-takut; ragu-ragu

wigna —> **wigena**

wignya *a* pandai; cerdas; mahir; terampil

wignyan *n* tanda bunyi/h/pd huruf Jawa

wiguh —> **wigih**

wiguna *a* 1 berbudi rendah; bodoh; 2 pandai; ahli; mahir

wihanten —> **wihara**

wihara *n* 1 biara; 2 pertapaan

wihikan —> **wikan**

wijah *a* biasa

wijan, **wijah-wijah** *v* bergolong-golong; berpisah-pisah;

diwijah-wijah *v* dihitung

wijah, **wijah-wijih** *v* bersuka ria

wijana *n* 1 keturunan bangsawan; 2 tempat mandi

wijang *adv* 1 terinci; 2 teratur rapi;

wijangan *n* bagian; rincian;

mijangké *v* 1 merinci; 2 menerangkan; 3 menggolong-golongkan

wijaya *n* 1 kemenangan; 2 kesaktian

wijaya kusuma *n* 1 tumbuhan berbatang halus, daun berbentuk lonjong

dng bunga berbau harum mekar pd tengah malam; 2 bunga sakti dl
mitologi Jawa yg dapat menghidupkan kembali orang mati

wijayanti *v* menang

wijén *n* bijen

wiji *n* 1 biji; isi buah; 2 bibit; pesemaian; 3 keturunan;

diwijéni *v* 1 ditaruhkan biji; 2 diturunkan

wijik kr —> **wisuh**

wijil *n* 1 biji; 2 keturunan

wijil *n* pintu; pintu gerbang; gapura

wijil *v* keluar; timbul;

mijil *v* keluar

wikan *v* tahu; mengerti

wikana *adv* entah

wikrama *n* 1 langkah; 2 keberanian

wikrama —> **ikrama**

wiku *n* pendeta; pertapa

wilah *n* bilah;

wilahan *n* 1 bilah keris atau bambu dsb; 2 saron gamelan (yg ditabuh);

milah *v* 1 mengambil; 2 menghunus; 3 mencuri

wilang, wilangan *n* 1 bilangan; 2 jumlah; angka;

milang *v* membilang; menghitung

wilapa *n* 1 kidung atau syair bernada sedih; 2 surat; puisi; syair

wilasa *v* 1 bervengkerama; 2 bermain-main; bersuka ria

Wilatikta *n* Majapahit

wilayah *n* daerah; lingkungan; wilayah

¹**wilet** *adv* 1 pandai bersilat lidah (dl berdebat, bertengkar, dsb); 2 ramai dan menyenangkan;

milet *v* membelit; melingkat;

mawiletan *v* belit-membelit

²**wilet** 1 *a* laras; serasi; enak didengar; 2 *n* irama (jarak pukulan gamelan)

wilis *a* hijau tua

wilujeng kr —> **slamet**

¹**wilut, idu** -- *n* ludah dukun yg disemburkan untuk obat

²**wilut, milut** *v* 1 memilin; 2 menjerat

¹**wilwa** *n* nama buah (sb maja)

²**wilwa** *n* 1 roh halus; 2 setan

Wilwatikta —> **Wilatikta**

¹**wimba** *v* terbit; timbul; keluar;

wimbaning lék *n* terbitnya bulan

²**wimba** *n* arca

³**wimba** *adv* seperti; serupa;

mimba *v* menyerupai; menyamai;

diwimba *v* dibentuk

¹**wimbuh** —> **imbuh**

²**wimbuh** *a* bingung; kacau (tt pikiran)

winadi —> **wadi**

winados kr *v* dirahasiakan

winantu *v* disertai; diiringi

winarah —> ¹**warah**

winarna *v* diceritakan; dilukiskan

winasis *n* orang pandai; orang cerdik; orang ahli

'windu *n* jangka waktu yg lamanya delapan tahun (Jawa);

windon *n* beberapa windu; selamatan berusia delapan tahun (Jawa);

diwindoni *v* berselamatan pd usia delapan tahun Jawa

'windu *n* bibir sumur; tembok sumur (bagian atas)

winenang —> **wenang**

winih *n* bibit; benih

winong *n* nama pohon

wintang —> **lintang**

winga, mawinga-winga *a* merah padam (krn marah)

wingi *n* kemarin;

winginé *n* hari yg telah lampau;

wingénané *n* kemarin dulu

wingit *a* 1 keramat; angker; berpuaka; 2 tampak menakutkan (tt muka);
3 sedih; susah

wingka *n* pecahan barang pecah belah; genting, dsb

wingking kr —> **buri**

wingkis, diwingkis *v* 1 dibukakan sedikit; dibuka; 2 digulung; dilipat

wingkisan *n* pangkal gigi; gusi

wingsilan —> **pringsilan**

wingwang *n* beda;

ora -- 1 sama; 2 sesuai; cocok

wingwing *a* 1 kecil; langsing; 2 ramping; 3 lemah

wira *1 n* laki-laki; prajurit; *2 a* berani

wiradat *n* kehendak; maksud; keinginan;

diwiradati *v* diikhtiarkan; diusahakan

wiraga *n* tingkah laku yg menyenangkan (dibuat-buat)

wirama *n* 1 irama; 2 birama; penggalan pd nyanyian; 3 penerapan santun
bahasa; 4 silih bergantinya nada

wirang *a* malu (diketahui banyak orang);

mirangaké *v* mempermalukan;

kewirangan *adv* mendapat malu

wirangrong *1 a* murung krn asmara; *2 n* nama tembang

wiraos kr —> **wirasa**

wirasa *n* 1 maksud; arti; makna; 2 ucapan; pembicaraan; ungkapan perasaan;

diwirasa *v* 1 dicari maknanya; 2 dibicarakan

wirasat *n* firasat

wira-wiri *v* berjalan mondar-mandir; berjalan hilir mudik

wirayat *n* riwayat; ceritera; dongeng

wiré *a* sital; kecil padat

wiréng *n* tari perang

wirid *n* ajaran (agama); wejangan;

diwirid *v* diwejang

wiring, tepis -- *n* batas tepi (daerah dsb)

wirog *n* tikus besar; tikus mondok atau berkelompok

wirong, wirong *v* bersusah; bersedih;

mirong-wirong *v* pergi mendadak (km malu dsb)

wirotama *adv* sangat berani

wiru, wiron *n* lipatan-lipatan kain yg dilipit;

miru *v* melipit kain secara bertumpuk

wirya *a* 1 berani; kuasa; 2 luhur; mulia (tt keturunan)

wis *adv* sudah; habis;

ngewisi *v* menyudahi; menyelesaikan; menghabisi;

sing wis-wis yg sudah berlalu

wisa *n* bisa; racun;

diwisan *v* diracun

wisada —> usaha

wisarga *n* 1 penghabisan; 2 tanda baca huruf (h) pd posisi akhir kata

wisata *v* pergi; bepergian; bercengkerama

wisata kandheh *n* nama tembang

wisaya *n* 1 indera; 2 alat kejahatan;

misaya *v* 1 mencuri; 2 mencelakakan

wisésa —> wasésa

wisel —> wésel

wisik, wisikan *n* ilham; bisikan (batin);

diwisik *v* 1 diilhami; 2 dipelihara sejak kecil; 3 disetubuhi

wisma *n* rumah

wistara *n* ceritera;

wistararakaké *v* diuraikan; diceritakan;

kawistara *v* 1 diceritakan; 2 tertera; terbukti

wisudha *a* bersih; murni;

misudha *v* mewisuda; melantik; menobatkan

wisuh *v* membasuh kaki atau tangan dsb;

pawisuhan *n* 1 air pencuci atau pembasuh (kaki dsb); 2 tempat air pembasuh kaki dsb

wit *n* 1 pohon; batang pohon; pokok; tumbuh-tumbuhan berbatang;

  2 asal mula; sebab-musabab; 3 sebab;

  -- so pohon belinjo

witana *n* balai tempat berhias; tempat duduk berhias

witikna, witiknē *n* 1 bagaimana lagi; mau apa lagi; 2 lebih-lebih lagi; apa lagi

witné *p* sebab; karena

wiwhaha *n* 1 perkawinan; pernikahan; 2 pesta perkawinan;

diwiwhaha *v* 1 dinikahkan; diresmikan (pernikahannya); 2 dihormati dng pesta pora; 3 diresmikan dng pesta

wiwal —> **uwal**

wiwéka —> **wewéka**

wiwing *a* 1 kecil langsing; ramping; 2 lemah

wiwir, diwiwir *v* 1 dibentangkan; 2 diambil sedikit demi sedikit

wiwit *v* mulai;

  -- saka mulai dr;

wiwan *n* awal; permulaan; pertama;

miwiti *v* memulai

wiyaén *a* keras kepala; kepala batu; tegar hati

wiyaga —> **niyaga**

wiyagah, miyagah *v* melakukan; mengartikan (dng semaunya saja)

wiyak, miyak *v* membuka;

kawiyak *v* tersingkap

wiyar kr —> **amba**

wiyas kr —> **wetu**

¹**wiyata** *n* ajaran; nasihat;

pawiyatan *n* sekolah; perguruan

²wiyata, miyatani *adv* dapat diandalkan; dapat dipercaya

wiyati *n* langit; angkasa

wiyoga *a* sedih

wlagang *a* lekas besar (bayi dsb)

wlaha *adv* apa adanya; tanpa tambahan

wlahar —> lahar

wlaka —> blaka

wlakang —> lakang

wlanjar *n* janda yg belum beranak (janda kembang)

wlirang *n* belerang

wluku *n* bajak;

nglulu *v* membajak

wlulang *n* kulit binatang; belulang

wlungsung, wlungsungan *n* bekas kulit (ular dsb);

diwlungsung *v* diberi pakaian baru;

nglungusungi *v* berganti kulit

wo *p* kata seru (mengatakan kecewa, heran, dsb)

wod *n* akar

¹wogan *n* ulat tanah (warna merah mengkilap)

²wogan *n* nama hari keenam (mingguan 9 hari)

woh *n* 1 buah; 2 hasil; 3 bagian kulit yg menonjol (bekas penyakit);
awoh *v* berbuah

¹wok *n* 1 rambut di bawah dagu; 2 bulu yg berada pd bagian samping (pd
 kepala ayam dsb); 3 akar beringin

²wok, wokan *n* lubang di tanah untuk bermain kelereng

³wok, ngewokaké *v* menggolongkan

¹wol, mak -- *adv* tiba-tiba merenggut

²wol *n* wol (bulu domba)

wola-wali *adv* berulang kali; berkali-kali; sering

wolu *num* delapan

wondéné *p* adapun; sedangkan; lagi pula

wong *n* 1 orang; manusia; 2 bangsa;

-- asing orang asing; bangsa asing; -- buri pembantu; -- cilik rakyat

jelata; -- ngemis pengemis -- tuwa 1 orang tua; 2 bapak ibu; 3 guru atau dukun; -- wijah orang biasa

wonten *kr* —> ana

wor *v* campur; bercampur;

ngewori *v* 1 mencampuri; 2 menyebuh;

ngeworaké *v* mencampurkan

worsuh *a* campur aduk; ruwet

¹wos *kr* —> beras

²wos *n* inti; isi (pembicaraan dsb)

wosé *n* biji (kopi, kacang, dsb);

wosén *n* biji-bijian yg sudah dikupas

wot *n* titian;

wot-wotan 1 *v* bermain titian; 2 *n* tiruan titian;

ngewot *v* meniti titian

wot sari *v* menyembah

wowog, kawowogen *adv* terlalu banyak pekerjaan yg harus dikerjakan

wradin *kr* —> rata

wragad *n* biaya; ongkos;

nragadi *v* membiayai; mengongkosi

wragil *n* anak bungsu

wrana *n* 1 penyekat; tirai; 2 pengganti

wrangas *n* sb anai-anai (warnanya merah)

wrangka *n* sarung (keris, tombak, dsb);

ngrangkani *v* memberi sarung (pd keris dsb);

diwrangkakaké *v* disarangkan

wrata —> rata

wredu, -- krama *n* ragam kromo tanpa diramu kromo inggil dan awalan serta akhiran berbentuk ngoko, dipergunakan oleh orang tua kpd orang muda yg pangkatnya lebih tinggi

wredi —> werdi

wregu *n* sb rotan yg kaku

wregul *n* anjing air (lingsang)

wrena *n* sb lipan kecil

wrengget *n* ngengat

wresah *n* nama tumbuh-tumbuhan

wringin *n* beringin;

-- kurung beringin yg berpagar keliling

wuda *a* telanjang;

-- blejed membugil; telanjang bulat

wudel *n* pusat (lekuk pd perut);

ora duwé -- 1 tidak bernalar; 2 panjang nafas

wudhar *a* lepas; terurai

wudhu 1 *n* uang taruhan; 2 *v* memasang taruhan; 3 *v* beriur

wuduk *n* lemak

wudun *n* bisul;

-- semat bisul lada (bisul kecil);

wudunen *a* sakit bisul

Wugu *n* nama wuku ke-26

wujud *n* wujud; rupa; bentuk;

ngwujudake *v* mewujudkan

ngwujudaké *v* mewujudkan

wuk, wukan *a* busuk, bau (terutama tt telur)

¹**Wukir** *n* nama wuku ketiga

²**wukir** *n* gunung

¹**wuku** *n* wuku (satuan waktu yg lamanya tujuh hari)

²**wuku** *n* 1 biji buah kapas; 2 butir-butiran

wul —> **wuwul**

wulan *kr* —> **sasi**

wulang *n* ajaran; nasihat;

mulang *v* mengajar; menasihati;

pamulangan *n* sekolah

wulangan *adv* sangat rindu; sangat sedih

wulanjar *n* janda yg belum beranak

wuled *a* tidak mudah putus

wulet *a* liat; kuat (tt tali, kulit, dsb);

-- kulité tidak mempan sanjata; -- umuré bertahan hidup, tahan thd penyakit, penderitaan, dsb

wuli, sawuli *num* sebulir, setangkai (padi)

¹wulu *n* bulu;

-- kalong bulu badan

²wulu *n* tanda baca pd tulisan Jawa (...)

wuluh *n* laras senapan

wulung *n* burung elang

wungkal *n* batu asah (untuk mengasah pisau dsb)

wungkuk *a* bungkuk; bongkok

wungkul *a* 1 utuh; 2 belum dibelah

wungkus *n* bungkus;

wungkusan *n* bungkusan;

mungkus *v* membungkus

wungli *n* nama pohon

¹wungu *a* nama pohon

²wungu *kr* —> tangi

wungwang *n* tabung (dr bambu dsb) yg berlubang ujung dan pangkalnya

wuni *n* 1 buah buni; 2 pohon buni

wuninga *v* tahu; mengerti; melihat;

ngawuningani *v* mengetahui

wunu *n* cecaran gabah di sawah

wunut *n* nama pohon

wur —> uwur

wuragil —> wragil

wuru *kr* —> mabuk

¹wuruk *n* sais (gerobak atau kereta)

²wuruk *n* anak sapi

³wuruk *n* nasihat;

muruki *v* menasihati

Wurukung *n* Wurukung (nama hari yg ketujuh dl wuku)

wuruk-wuruk *adv* sekedar; terserah kpd

wurung *a* gagal; batal;

ora -- pasti; tentu;

murungaké *v* menggagalkan

wus —> wis

wusana *p* akhirnya; akibatnya

wusdéné *p* apalagi; lagi pula; lebih-lebih
wusu *n* alat pembersih kapas

wuta *a* buta

wutah *v* tumpah;

-- getih, -- rah *n* tanah tumpah darah;
ngutahaké *v* menumpahkan

wutuh *a* 1 utuh; sempurna; 2 bukan pecahan

wuwa —> **wa**

¹**wuwu** *n* bubi (alat penangkap ikan)

²**wuwu**, -- **rawa** *n* burung sb elang; alap-alap

wuwuh *n* tambah; imbuhan;

wuwuhan *n* tambahan; imbuhan;
muwuhi *v* menambahi; mengimbuhi

wuwul *n* 1 pasnagan (pd judi); 2 iuran

¹**wuwung**, **wuwungan** *n* bubungan (tt atap rumah);

muwungi *v* memberi bubungan

²**wuwung**, **diuwuwungi** *v* mandi dng kepalanya disiram air

wuwus *n* bicara; tutur; ucap;

muwus *v* berbicara; bertutur; berucap

Wuyé *n* nama wuku ke-22

Y

ya *p* 1 ya; 2 juga;

-- géné *p* apa sebab; mengapa

yab, **yab-yaban** *a* 1 tergopoh-gopoh; 2 kurang ajar

yaga —> niyaga, wiyaga

yah *p* ah

Yahudi *n* Yahudi

yaiki *p* ya ini; inilah

yaiku *p* yaitu; itulah

yak *p* yah;

yak-yakan *adv* serba tergesa-gesa

yaké *p* mungkin; barangkali

yakin *a* yakin; percaya;

ngyakinaké *v* meyakinkan;

kayakinan *n* keyakinan; kepercayaan

yakti *a* nyata; sungguh

yakut *n* yakut; sb batu permata

yang —> éyang

yarbuk *n* buku catatan tahunan

'yasa *v* membuat; membangun;

yasan *n* buatan; bangunan;

ngyasakaké *v* membuatkan; mambangunkan

²yasa *n* gedung; rumah; bangunan

Yasin *n* Yasin (nama surat dl Quran)

yata *p* yaitu

yatim *n* yatim

yatin —> yatim

yatra *kr* —> dhuwit

¹yayah *n* ayah; bapak;

-- rena ayah ibu (orang tua); -- wibi ayah ibu

²yayah *p* seperti

yayi *n* adik

yekti *a* nyata; benar; sungguh;

ngyektékaké *v* menyatakan; membuktikan;

kayektén *v* terbukti

yektos *kr* —> yekti

yén *p* 1 jika; kalau; 2 bahwa

yer, yer-yeran *a* pusing; pening

yiyid *n* lendir;

ngiyiyid *v* berlendir

yiyit —> yiyid

yo —> ayo

yog, ngeyog *v* mengguncangkan (pohon dsb)

¹yoga *n* anak

²yoga —> prayoga;

sayoga *adv* seyogianya; sepantasnya

³yoga *n* yoga; samadi;

-- brata bersamadi; -- semedi bersamadi

yogya *a* patut; pantas;

sayogya *adv* seyogianya; sepantasnya

yojana *n* nama ukuran jarak

yom, ngeyomi *v* 1 menedui; 2 melindungi;

kayoman *v* terlindungi

yu —> mbakyu

yuda *v* perang

¹yun *v* ayun;

yun-yunan 1 *v* berayun-ayun; 2 *n* ayunan;
ngayun *v* mengayun

²yun, kayun *n* hasrat; kehendak

Yunani *n* Yunani

yung —> **biyung**

yungyun, kayungyun *v* tertarik; terpikat (hatinya)

yuri *n* juri

yustisi *n* pengadilan

yuswa kr —> **umur**

yuta *n* juta (satuan jumlah)

yuwana *a* selamat

yuyu *n* ketam; kepiting

yuyut *n* piut

Z

Zabur *n* Zabur (nama kitab suci)

zaétun *n* zaitun

zakar *n* zakar (kemaluan pria)

zakat *n* zakat;

-- mal zakat harta benda

zaman *n* zaman

zamrut *n* zamrud

zamzam *n* zamzam

zina *n* zina

ziyarah *v* ziarah; berziarah

DAFTAR PUSTAKA

- Adiwimarta, Sri Sukesri, dkk. 1978. *Tata Istilah Indonesia*. Jakarta: Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa.
- Harun, Ramli, dkk. 1984. *Kamus Etimologi Bahasa Indonesia*. Jakarta: Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa.
- Kridalaksana, Harimurti. 1974. *Kamus Sinonim Bahasa Indonesia*. Ende Flores: Nusa Indah.
- , 1982. *Kamus Linguistik*. Jakarta: PT Gramedia
- , 1990. *Kelas Kata dalam Bahasa Indonesia*. Jakarta: PT Gramedia.
- Mardiwarsito, L., dkk. 1985 *Kamus Praktis Jawa-Indonesia*. Jakarta: Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa.
- , 1985. *Kamus Jawa Kuna-Indonesia*. Ende Flores: Nusa Indah.
- Moeliono, Anton M. (Penyunting Penyelia). 1988. *Kamus Besar Bahasa Indonesia*. Jakarta: Balai Pustaka.
- Poerwadarminta. W.J.S. 1939. *Baoesastrā-Djawa*. Batavia: J.B. Wolters Uitgevers Maatschappij NV Groningen.
- , 1976. *Kamus Umum Bahasa Indonesia*. Jakarta: Balai Pustaka.
- Prawiroatmodjo, S. 1980. *Bausastrā Jawa-Indonesia*. Jilid I & II. Jakarta: Gunung Agung.

- Ramlan, M. 1978. *Ilmu Bahasa Indonesia: Morfologi*. Yogyakarta: UP Karyono.
- Sasrasoeganda, R. 1915. *Baoesastra Melajoe-Djawa*. Weltevreden, Betawi: PengetJapan Kangjeng Goepermen.
- Sunaryo, Adi. 1987. *Pedoman Penyuntingan Kamus Bahasa Indonesia*. Jakarta: Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa.
- . 1990. *Pemenggalan Kata dalam Bahasa Indonesia*. Jakarta: Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa.
- . 1990. "Metode Penyusunan Kamus." Jakarta: Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa.
- Suwadji dkk. 1976. "Kamus Bahasa Jawa-Indonesia". Proyek Pembinaan dan Pengembangan Bahasa Indonesia dan Daerah, Daerah Istimewa Yogyakarta.
- Zgusta, Ladislav. 1971. *Manual of Lexicography*. Den Haag: Mouton.

KAMUS BAHASA JAWA - BAHASA INDONESIA II.